T.C.

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER

ANABİLİM DALI

SUUDİ ARABİSTAN'IN AFRİKA BOYNUZU SİYASETİ: KARŞILIKLI İLİŞKİLER VE BÖLGESEL REKABET

SERAP KAYA

2501191680

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

DOÇ. DR. HAKAN GÜNEŞ

İSTANBUL-2021

ÖZET
SUUDİ ARABİSTAN'IN AFRİKA BOYNUZU SİYASETİ: KARŞILIKLI İLİŞKİLER VE BÖLGESEL REKABET

SERAP KAYA

Bu tez çalışması, Soğuk Savaş sonrasında popülerlik kazanan Bölgesel Güvenlik Kompleksi ve güvenlik sektörlerinin 2010 sonrasında Suudi Arabistan'ın Afrika Boynuzu politikalarıyla olan ilişkisini konu edinmektedir.

Çalışma, BGK ile Suudi Arabistan'ın Boynuz bölgesi politikalarıyla pozitif yönlü ilişkisine ve bu politikaların yarattığı rekabetin Afrika Boynuz'una olan etkisine dayanmaktadır. Bu bağlamda Boynuzu sahip olduğu jeopolitik konumu ve Suudi Arabistan'a coğrafi olarak yakın olması sebebiyle örnek bölge olarak seçilmiştir.

Dört bölümden oluşan çalışmanın ilk bölümünde Afrika Boynuzu bölgesinde bulunan Etiyopya, Somali, Eritre ve Cibuti ülkelerinin siyasi tarihi ele alınmıştır. İkinci bölümde, güvenlik sektörleri, BGK ve onun unsurları ve analiz düzeyleri; Orta Doğu ve Afrika BGK ve bu BGK'lerinin Suudi Arabistan'ın politikalarıyla ilişkisi araştırılmıştır. Üçüncü bölümde BGK'nin rekabet unsuru bakımından Suudi Arabistan'ın bölgesel rakipleri ve onların Boynuz bölgesine yönelik politikaları ele alınmıştır. Dördüncü bölümde, Suudi Arabistan'ın 2010 sonrasında Afrika Boynuzu politikaları, bölgeye yönelmesine sebep olan güvenlik tehditleri ve bu tehditlerin BGK ilişkisi tespit edilmiştir.

Çalışmanın sonucunda 2010 sorasında Suudi Arabistan'ın Afrika Boynuzu'na yönelik politikaları ve BGK arasında ilişki bulunduğu tespit edilmiştir. Arap Baharı'nın yarattığı iç savaş tehdidi, petrol fiyatlarının düşmesi ve ülkede artan nüfusun yarattığı ekonomik tehditler ve 2008 yılında yaşanan iklim krizi sonrasında ortaya çıkan gıda tehdidi sonucunda Krallıkta güvenliği sağlamak için politikalar geliştirildiği ve politikalar hayata geçirilirken bölgesel güçlerle rekabet ettiği belirlenmiştir. Ulusal güvenliği sağlarken, güvenliğin sadece askeri güvenlik

olmadığı başka sektörlerin de güvenlik tehdidi içerebildiğini ve Suudi Arabistan'ın da Afrika Boynuzu'na yönelik politikalarının bu sektörlere göre geliştirdiği savunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Suudi Arabistan, Afrika Boynuzu, Bölgesel Güvenlik Kompleksi, Güvenlik Sektörleri, Bölgesel Güçler, Kızıldeniz.

ABSTRACT

SAUDI ARABIA'S POLICY OF THE HORN OF AFRICAN: MUTUAL RELATIONS AND REGIONAL RIVALRY

SERAP KAYA

This thesis focuses on the relationship between the Regional Security Complex and security sectors which gained popularity after the cold war and the Horn of Africa policies of Saudi Arabia after 2010.

The study is based on the positive relationship between RSC, security sectors and Saudi Arabia's Horn of Africa policies and the impact of the competition created by these policies on the Horn of Africa region. In this context, the Horn is chosen as a sample region due to its geopolitical location and geographical proximity to Saudi Arabia.

In the first part of the study, which consists of four parts, is discussed the political history of Ethiopia, Somalia, Eritrea and Djibouti, countries in the Horn of Africa region. In the second part, security sectors, RSC, its elements and levels of analysis, the Middle East and Africa RSCs and its relationship with Saudi Arabia's policies are investigated. In the third part, regional rivals of Saudi Arabia and their policies towards the Horn of Africa are evaluated in terms of the competitive element of the RSC. In the fourth part, Saudi Arabia’s the Horn of Africa policies after 2010, the security threats that go toward to his region and the relationship between these threats and the RSC are determined.

As a result of the study, it has been determined that there is a relationship between Saudi Arabia's policies towards the Horn of Africa and the RSC after 2010.

Civil war after the Arab Spring, the decline in oil prices and the economic threatss, growing population in the country, and the food threat that emerged after the climate crisis in 2008 has been seen as security problems. It has been determined that the Kingdom developed policies to ensure security in these areas and competed with regional powers while implementing these policies, providing national security. In

the thesis, it has been argued that security is not only military security, but other sectors may also contain security threats and Saudi Arabia has developed its policies towards the Horn of Africa according to these sectors.

Keywords: Saudi Arabia, Horn of Africa, Regional Security Complex, Security Sectors, Regional Powers, Red Sea.

ÖNSÖZ

2010'lu yıllardan sonra Orta Doğu bölgesinde başlayan bölgesel güç olma rekabetinde Türkiye de önemli bir aktör olarak ortaya çıkmıştır. Ancak Orta Doğu'da başlayıp Afrika Boynuzu'nda da devam eden rekabetin ve BGK'nin ülkelere uyarlanmasına yönelik çalışmaların Türkiye'de ihmal edildiği görülmektedir. Arap Baharı sonrasında BGK'nin Orta Doğu ve Afrika bölgelerine uyarlanması önem kazanmış ve Suudi Arabistan'ın Afrika Boynuzu bölgesindeki faaliyetlerine yönelik çalışmaların yetersiz olduğu tespit edilmiştir. BGK çerçevesinde Suudi Arabistan'ın Afrika Boynuzu'na yönelik çalışmaların bulunmaması bu çalışmanın hazırlanmasında etkisi olmuştur. Dünyanın en önemli sularından biri olan Kızıldeniz ise Hint okyanusunu Akdeniz'e ve oradan Avrupa'ya bağlayan bir denizdir. Uluslararası deniz taşımacılığında kullanılacak en kısa yol olduğu için bu bölgeyi hâkimiyet altına almak dünya ekonomisinde avantaj sağlamaktadır. Afrika Boynuzu ülkelerinin de Kızıldeniz'e kıyı olması nedeniyle hem büyük güçler hem de bölgesel güçler bu bölgeyi kontrol altına almak istemiştir.

Bu çalışmada 2010 sonrasında Suudi Arabistan'ın Afrika Boynuzu politikaları irdelenmektedir. Suudi Arabistan'ın Afrika Boynuzu'na yönelmesinin nedenleri ve geliştirdiği politikalar araştırılmaktadır. Suudi Arabistan'ın 2010 sonrasında ortaya çıkan güvenlik tehditlerini ortadan kaldırmak için geliştirdiği politikaları ortaya çıkarılmaya ve bu politikalar için bölgesel güç olan İran ve Türkiye ile rekabeti ifade edilmeye çalışılmıştır. Yapılan literatür analizi sonrasında geliştirilen politikalara BGK'nin kullanılması tercih edilmiştir. Hazırlanmış olan çalışmanın sonucu sadece askeri güvenlik sorunlarının değil; artık ekonomik sorunların, toplumsal sorunların, siyasi sorunların ve çevresel sorunların da devlete savaşlar kadar zarar verebileceğini şahsıma göstermiştir.

Yüksek lisans eğitimimde ve bu tez çalışmasının hazırlanmasındaki katkılarından dolayı danışman hocam Doç. Dr. Hakan Güneş'e şükranlarımı sunarım.

Serap KAYA

İstabul,2021

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **i**
ABSTRACT ..... **iii**
ÖNSÖZ ..... **v**
ŞEKİLLER DİZİNİ ..... **x**
KISALTMALAR LİSTESİ ..... **xi**
GİRİŞ **1**

BİRİNCİ BÖLÜM

AFRİKA BOYNUZU ÜLKELERİNİN SİYASİ TARİHİ

A. ETİYOPYA 7
B. ERİTRE 11
C. SOMALİ 14
De Facto Devlet: Somaliland 18
D. CİBUTİ 19

İKİNCİ BÖLÜM

TEORİK KAPSAM

A. KOPENHAG OKULU 22
1. Güvenlik ve Güvenlikleştirme 23
2. Güvenlik sektörleri 25
3. Bölgesel Güvenlik Kompleksi 28
3.a. Bölgesel Güvenliğin Gelişimi 28
3.b. Bölgesel Güvenlik Kompleksi Teorisi 30
3.c. BGK Analiz Düzeyi 33
3.d. BGK Ana Yapı Görüşü 35
B. ORTA DOĞU BGK 36
1. Körfez alt-Kompleksi 39
1.a. Yerel Seviye 39
1.b. Küresel Seviye 41
1.c. Bölgeler Arası Seviye 41

C. AFRİKA BGK 41
1. Afrika'da Devlet Dışı Aktörler 43
2. Afrika Boynuzu proto-Kompleksi 44
2.a. Küresel Seviye 46

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SUUDİ ARABİSTAN'IN BÖLGESEL GÜÇLERLE REKABETİ

A. TÜRKİYE 48
1. Türkiye'nin Afrika'ya Yönelik Politikalarının Gelişimi ve Organizasyonlar 48
1. a. 1998 Eylem Planı 48
1.b. 2005 Afrika Yılı 50
1.c. 2008 Türkiye- Afrika İşbirliği Zirvesi 50
1.d. Dini Liderlerle Toplantı – (Afrika Kıtasında Müslüman Dini Liderlerin İlk Buluşması) 51
2. Türkiye'nin Afrika Politikasında Kuruluşların Etkisi 52
2.a. TİKA 52
2.b. İHH 53
2.c. THY 54
2.d. DEİK 54
3. Türkiye'nin Afrika Boynuzu Ülkeleriyle İkili İlişkileri 56
3.a. Etiyopya-Cibuti-Eritre 56
3.b. Somali 57
B. İRAN 61
1.İran'ın Afrika Boynuzu Politikaları 61
2. İran'ın Boynuz'da İkili İlişkileri 64
2.a. Eritre 64
2.b. Somali 65
2.c. Cibuti 66
2.d. Etiyopya 67
3. Yemen'de İran-Suudi Arabistan Rekabeti 69
4. Rekabette Babül Mendep Boğazı 73

C. BÖLGEDEKİ KÜRESEL GÜÇ: ÇİN 76
1. Rekabette Çin'in Etkisi 76
2. Çin'in Boynuz'da İkili İlişkileri 78
2.a Somali 78
2.b Etiyopya 79
2.c. Cibuti 81
3. Organizasyon ve Projeler 83
3.a. Çin-Afrika İşbirliği Forumu (FOCAC) 83
3.b. Kuşak ve Yol Girişimi (BRI) 85
Cibuti Limanı 86

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SUUDİ ARABİSTAN'IN AFRİKA BOYNUZU POLİTİKALARI

A. SUUDİ ARABİSTAN'IN AFRİKA BOYNUZU'NA YÖNELMESİNİN NEDENLERİ 91
B. GÜVENLİK İŞBİRLİĞİ 94
1. Suudi Arabistan Gıda Güvenliği ve Etiyopya Yatırımları 94
1.a Tarım Politikaları 94
1.b. Suudi Arabistan Yurtdışı Tarımsal Yatırım için Kral Abdullah Girişimi (KAISAIA) 99
1.c Saudi Star Tarım Şirketi 102
2. Askeri güvenlik 103
C. EKONOMİ YATIRIMLARI 105
D. ARABULUCULUK FAALİYETLERİ 108
1. Etiyopya- Eritre 109
1. Eritre-Cibuti 111
E. ANLAŞMALAR/ İŞBİRLİKLERİ 112
1. Kızıldeniz Konseyi 112
1. Cibuti Kodu (DCoC) 114
F. MÜTTEFİK BİRLEŞİK ARAP EMİRLİKLERİ 116
1. Berbera Limanı 118

G. SUUDİ ARABİSTAN VE 2030 VİZYONU 119
SONUÇ 125
KAYNAKÇA 133

ŞEKİLLER DİZİNİ

ŞEKİL 1: AFRİKA BOYNUZU SİYASİ HARİTASI 7
ŞEKİL 2: ORTA DOĞU BÖLGESEL GÜVENLİK KOMPLEKSİ..... 38
ŞEKİL 3: SOĞUK SAVAŞ SORASI AFRİKA BÖLGESEL GÜVENLİK KOMPLEKSİ..... 42
ŞEKİL 4:AFRİKA BOYNUZU'NDA YABANCI ASKERİ ÜSLER 75
ŞEKİL 5: SUUDİ ARABİSTAN'IN ETİYOPYA'DAN İTHAL ETTİĞİ ÜRÜNLER VE ORANLARI..... 100

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ABÖ	Afrika Birliği Örgütü
AfB	Afrika Birliği
UACCIAP	Afrika Ticaret, Sanayi, Tarım ve Meslek Odaları Birliği
AMISOM	Afrika Birliği Somali Misyonu
BAE	Birleşik Arap Emirlikleri
BGK	Bölgesel Güvenlik Kompleksi
BGKT	Bölgesel Güvenlik Kompleksi Teorisi
BM	Birleşmiş Milletler
BRI	Kuşak ve Yol Girişimi
CFS	Fransız Somali Sahili
CMPORT	China Merchants Port Holding Company Limeted
CMG	Çin Tüccarlar Grubu
COSCO	Nakliye Limanları Şirketi
CNOOC	Çin Ulusal Offshore Petrol Şirketi
ÇVÖ	Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi
CJTF-HOA	Birleşik Müşterek Görev Gücü- Afrika Boynuzu
DCoC	Cibuti Kodu
DEİK	Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu
DMP	Doraleh Multipurpose Port
DYY	Doğrudan Yabancı Yatırımcı
ELF	Eritre Kurtuluş Cephesinin
ELM	Eritre Kurtuluş Hareketi
EPLF	Eritre Halk Kurtuluş Cephesi
EPRP	Etiyopya Devrimci Halk Partisi

EPRDF	Etiyopya Devrimci Demokratik Halk Cephesi
EPDM	Etiyopya Demokratik Halk Hareketi
ESM	Etiyopya Öğrenci Hareketi
ELM	Eritre Kurtuluş Hareketi
FOCAC	Çin-Afrika İşbirliği Forumu
GERD	Büyük Etiyopya Rönesans Barajı
IGAD	Hükümetler Arası Kalkınma Otoritesi
IMF	International Monetary Fund
IMO	Uluslararası Denizcilik Kurumu
İHH	İnsani Yardım Vakfı
NATO	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
OLF	Oromo Kurtuluş Cephesi
OPDO	Oromo Halkın Demokratik Örgütü
PFDJ	Halkın Demokrasi ve Adalet Partisi
PLA	Halkın Kurtuluş Ordusu
PMAC	Geçici Askeri İdari Konseyi
PMP	Halk Hareketi Partisi
PMPF	Putland Denizcilik Polis Kuvveti
SCAIAP	Suudi Tarımsal Yatırım ve Hayvansal Üretim Şirketi
SEPDF	Güney Etiyopya Demokratik Halk Örgütü
SALIC	Suudi Tarımsal Yatırım ve Hayvansal Üretim Şirketi
SAMA	Suudi Arabistan Para Otoritesi
SNM	Somali Ulusal Hareketi
SPM	Somali Yurtsever Hareketi
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
SWF	Körfez Devlet Varlık Fonu
TOBB	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği

TFAI	Afars ve des Issas Fransız Bölgesi
TFG	Federal Geçiş Hükümeti
TGE	Geçici Etiyopya Hükümeti
THY	Türk Hava Yolları
TİKA	Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı
TİM	Türkiye İhracatçılar Meclisi
TPLF	Tigray Halk Kurtuluş Cephesi
TNG	Ulusal Geçiş Hükümeti
TUSKON	Türkiye İş Adamları ve Sanayiciler Konfederasyonu
UDA	Afar Demokratik Birliği
USC	Birleşik Somali Kongresi
UNOSOM	Birleşmiş Milletler Somali Operasyonu
KAISAIA	Suudi Arabistan Yurtdışı Tarımsal Yatırım için Kral Abdullah Girişimi
KEK	Karma Ekonomi Komisyonunu
KO	Kopenhag Okulu
YKTK	Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması

GİRİŞ

Afrika Boynuzu, Hint okyanusunu Akdeniz ile birleştiren Kızıldeniz ve Aden Körfezi'nde bulunmaktadır. Bu hem küresel güçleri hem de bölgedeki güçleri etkilemiştir. Özellikle Türkiye, İran ve Suudi Arabistan bölgede bölgesel güç olmak üzere güç kazanmak için yarış içine girmiştir. Bağımsızlıklarını kazanan Boynuz ülkeleri de aktör olarak sahneye çıkmaya başlamıştır. Ancak Boynuz bölgesinde zayıf devletlerin bulunması aktör sayısının artmasına sebep olmuştur. Bu sebeple bölgesel güçler politikalarını uygulamak için bu aktörlerle ilişkiler kurmuştur.

II. Dünya Savaşı sonrasında bağımsızlığını kazanan Afrika Boynuzu ve Orta Doğu bölgelerindeki ülkeler de artık görünmeye başlamıştır. Soğuk Savaş sonrasında bölgesel güçler ortaya çıkmasıyla bölgelerde artık askeri tehditler tek sorun olmaktan çıkmıştır. 1980'li yıllar ABD ve SSCB arasında yaşanan yumuşama dönemi sonrasında askeri konular dışında kıtlık, yoksulluk, nüfus, ekonomik istikrarsızlıkların da güvenlik gündemine girmeye başladığı dönem olmuştur. SSCB'nin dağılmasıyla da güvenlik kavramı askeri gücün ötesine geçmiştir. Ancak Bölgesel Güvenlik Kompleksi (BGK) 1500'llü yıllardan beri var olmasına rağmen sömürgesizleşme ve Soğuk Savaş dönemine kadar bunlar hep askeri çalışmalar üzerinden ele alınmıştır. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle bölgesel güvenlik ön plana çıkmaya başlamıştır. Çünkü yerel güçlere hareket alanı açılmıştır. Bu yıllarda BGK çalışma alanı haline gelmiştir. Bu süreçte küresel ölçekli uluslararası ve Avrupa tarzı egemenlikler olarak ortaya çıkmış ve zamanla bölgesel devlet, egemen hale gelmiştir.

2005 sonrasında Türkiye'nin Afrika'nın sahip olduğu fırsatları fark etmesi ve Nükleer programı sonrasında yaptırım uygulanan İran'ın Boynuz'da güç elde etme çalışmaları Suudi Arabistan'ı rahatsız etmiştir. Arap Baharı sonrasında ise İran'ın Afrika Boynuzu'nda ne derecede nüfuz elde ettiği anlaşılmıştır. Arap Baharı sürecinde İran'ın Şiileri desteklemesiyle Suudi Arabistan tekrar Afrika Boynuzu'na yönelmiş ve ikili ilişkilerini geliştirmiştir. Krallık İran'ın 2000'li yıllarda elde ettiği gücü azaltmak için politikalar geliştirmiş ve bölge ülkelerini İran ile ilişkilerini kesmeye zorlamıştır. İran etkisini kırmak için ise Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ile

birlikte hareket etmiştir. Bu süreçte Suudi Arabistan bölgede İran ile Babül Mendep Boğazı'nda rekabet etmiştir. Babül Mendep ise Yemen ve Cibuti arasında bulunan dünya ticareti için stratejik öneme sahip bir boğazdır.

2010 yılı sonrasına Orta Doğu'da yaşanan Arap ayaklanması sonrasında Suudi Arabistan bölgede gücü elde etmeye çalışmıştır. Özellikle İran'ı kontrol altına almak için stratejik konuma sahip Afrika Boynuzu ile diplomatik, ekonomik ve askeri ilişkiler kurmuştur. BAE ile birlikte bölgede askeri üsler, deniz üsleri ve limanlar inşa etmiş, bölgede kriz yaşayan ülkeler arasında arabuluculuk faaliyetleri yapmıştır. Kızıldeniz'e kıyısı olan Cibuti, Eritre ve tanınmayan ülke olan Somaliland ile stratejik konumları nedeniyle askeri ve lojistik faaliyetleri geliştirirken Boynuz bölgesinin iç kesiminde olan Etiyopya ile ticari faaliyetler geliştirerek tarım politikalarını uygulamıştır. 2017 yılında sonra ise yaşanan Körfez Krizi sonrasında Türkiye ve Katar'ın bölgedeki etkisini kırmaya çalışmıştır.

Bu çalışmanın yazım sürecinde birincil ve ikincil kaynaklardan yararlanılmıştır. Bunun yanında gazete ve raporlardan da alıntılar yapılmıştır.

Bu tez çalışması BGK ve Suudi Arabistan'ın Afrika Boynuzu'na yönelik politikaları arasındaki ilişkiyi konu edinmektedir. Bu ilişki de Boynuz ve BGK'nın tarihsel gelişimi göz önünde bulundurularak ele alınacaktır. BöyleceSuudi Arabistan Krallığı SAK'nın Afrika Boynuzu'na yönelmesinin ve buna yönelik politikaları ve bunların bölgede yarattığı rekabet analiz edilerek ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Çalışmamız üç temel varsayım üzerine kuruludur:

1. Suudi Arabistan'ın Afrika Boynuzu'na yönelik dış politikası ile BGK arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmaktadır.
2. Ulusal güveliğin sağlanması için sadece askeri tehditlerin ortadan kaldırılmasının yeterli olamayacağı tespit edilmiştir.
3. Bölgesel güçlerin de güvenliklerini sağlamak için rekabet edebileceği ihtimalinin göz önünde bulundurulması gereklidir.

Çalışmamızda şu sorulara cevap aranacaktır:

1. Suudi Arabistan'ın güvenliğine yönelik tehditler nelerdir?
2. BGK'ya göre Suudi Arabistan'ın Boynuz'a yönelmesinin sebepleri nelerdir?
3. Suudi Arabistan'ın Boynuz'a yönelik geliştirdiği politikaların bölgesel güçlere arasında rekabet ortamı yarattı mı?

Afrika Boynuzu varsayımların test edileceği bölge olarak belirlenmiştir. Çünkü Hint Okyanusu, Aden Körfezi ve Kızıldeniz'e kıyısı olan Boynuz ülkeleri Asya ve Avrupa birbirine bağlayan dünyanın en işlek suyollarının olduğu bir coğrafyada bulanmaktadır. Dünyanın en işlek suyolu olan bu bölge Suudi Arabistan'a da coğrafi olarak yakın ve içinde çok sayıda zayıf devleti barındıran bir bölge konumundadır. Bu sebeple Afrika Boynuzu'nun Suudi Arabistan güvenliği ile olan bağlantıyı ortaya çıkarmayı amaçlayan çalışmamızda bu bölge analiz edilmek için coğrafi bölge olarak seçilmiştir.

BGK, literatürde bölgesel güçlerin ortaya çıkmasıyla bir kavram olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bu çalışmada BGK kavramı, bölgelerin güvenlik sorunlarının belirlenmesinde kullanılmıştır. Bu bağlamda öncelikle BGK uygun olan bölgeler belirlenmiştir. Bu çerçevede Suudi Arabistan'ın da içinde bulunduğu Körfez alt-Kompleksi ve Afrika Boynuzu proto-Kompleksleri kullanılacak kompleksler olarak belirlenmiştir. Ardından bu bölgelerde bulunan devletlerin güvenlik sorunlarının neler olduğu, var olan sorunların kaynaklarının ne olduğu ve bu devletlerin güvenlik sorunlarını güvenlik dışılaştırmak için hangi politikalar geliştirdiklerini ve geliştirilen politikaları uygulamak için hangi araçları kullandıkları sıralanmıştır. Son olarak bölgede güvenliklerini dostluk-düşmanlık kalıplarıyla sağlamak için rekabet eden devletler belirlenmiştir. İlk olarak Afrika Boynuzu'nda bulunan Etiyopya, Somali, Eritre ve Cibuti devletler incelenmiştir. İkinci olarak 2010 sonrasında Suudi Arabistan'ın güvenlik sorunları ve bu sorunları ortadan kaldırmak için geliştirdiği politikalar BGK kavramı altında ele alınmıştır. Üçüncü olarak SAK bölgedeki rakiplerinin Afrika Boynuzu politikaları BGK kriterlerine göre incelenmiştir. Afrika Boynuzu ve Suudi Arabistan ve bölgesel güçler çalışmamız için en uygun örnekler olarak belirlenmiştir.

İran'ın kendisine uygulanan yaptırımların zararını en aza indirmek için bölgeye yönelmesi, 2010 sonrasında Arap Baharının patlak vermesi, 2008 yılında yaşanan iklim krizinin sebep olacağı gıda krizi, petrol fiyatlarının düşmesi, Krallık içinde artan nüfus, 2015 yılında başlayan Yemen iç savaşı ve 2017 yılında yaşanan Körfez Krizi gibi konular ele alınmıştır. Bu konuların da BGK ile olan ilişkisi göz önünde bulundurulmuştur. Bu sorunları ortadan kaldırmak için geliştirilen politikaların Afrika Boynuzu ülkelerine etkileri de çalışmamıza dahil edilmiştir. Literatürde Suudi Arabistan'a yönelik birçok çalışma bulunmaktadır. Ancak BGK ve Suudi Arabistan politikalarına yönelik ilişkiyi konu edinen çalışma sayısındaki azlıktan dolayı bu konular yeterince test edilmemiştir. Çalışmamız literatürdeki bu konularla ilgili olan boşluğu doldurmayı hedeflediği için önem taşımaktadır.

Çalışmamız dört bölümde ele alınmıştır.

Birinci bölümde, öncelikli olarak Afrika Boynuzu'u bölgesinin coğrafi konumu tanımlanarak çalışmamamıza başlanmıştır. Bu bölgede yer alan Etiyopya, Somali, Eritre ve Cibuti ülkelerinin siyasi tarihleri ve bağımsızlık süreçleri ele alınmıştır.

İkinci bölümde, Kopenhag Okulu ile başlayan teorik kapsam, onun alt disiplinleri olan güvenlikleştirme, güvenlik sektörleri ve BGK ile devam etmiştir. Askeri, siyasi, ekonomik, toplumsal ve ekoloji sektörlerinden oluşan güvenlik sektörlerinin BGK ile ilişkisini anlamaya çalışacağız. Daha sonra BGK'nin yerel, bölgesel, bölgeler arası ve küresel olan analiz düzeyleri ve dostluk-düşmanlık, kutupluluk ve anarşik yapı değişkenlerinin özellikleri ortaya konmaya çalışılmıştır. Ardından Orta Doğu ve Afrika BGK ele alınarak Körfez alt-Kompleksi ve Afrika Boynuzu proto-Kompleksleri ve bu komplekslerin dinamiklerini tespit etmeye çalışılmıştır. Son olarak BGK'lerinin çalışmamızda da yer alan ülkelerle ilişkisini anlamaya çalışılmıştır.

Üçüncü bölümde, ilk olarak Türkiye'nin Afrika Boynuzu ile ilişkilerinin tarihsel süreçleri, Türkiye'nin bölgeye yönelik politikaları ve bu politikaları gerçekleştirmek için kullandığı araçlar ve Türkiye'nin Boynuz bölgesinde rekabet ettiği bölgesel güçler üzerinde durulmuştur. Ardından Suudi Arabistan'ın bölgedeki

ezeli rakibi olan İran'ın bölgeye yönelik politikaları, Yemen iç savaşına olan etkisi ve Suudi Arabistan'ın ise Yemen'de üstün olmak için Boynuz'daki rekabeti açıklanmaya çalışılmıştır. Son olarak; bölgede küresel güç olarak bulunan Çin'in bölge politikası, yükselişi ve bu yükselişin bölgesel güçlere olan etkisi değerlendirilmiştir.

Dördüncü bölümde, Suudi Arabistan'ın Boynuz'a yönelik politikaları ve bölgeye yönelmesinin sebepleri açıklanmıştır. Ardından bölgedeki güvenlik işbirlikleri altında tarım politikaları, ekonomik yatırımları ve askeri faaliyetleri tespit edilmiştir. Arabistan'ın bölgede etkin olmak için gerçekleştirdiği arabuluculuk faaliyetleri ve anlaşmaları üzerinde de durulmuştur. Sonrasında Arabistan'ın bölgede ittifak içinde olduğu BAE ile birlikte gerçekleştirdiği faaliyetleri ve BAE'nin bölgedeki politikaları değerlendirilmiştir. Son olarak krallığın petrole olan bağımlılığını azaltıp ekonomisini çeşitlendirmek için hayata geçirdiği Vizyon 2030'un hedefleri ve reformları ortaya konmaya çalışılmıştır.

Sonuç bölümünde ise ulaşılan bulgular değerlendirilmiştir.

Çalışmada kütüphanelerde ve elektronik veri tabanlarında literatür taraması yapılarak konu ile ilgili kaynaklar toplanmıştır. Kitap, makale, haber ve raporlardan oluşan kaynaklardan elde edilen bilgilerle gerçekleştirilen analizler BGK ve güvenlik sektörleri kriterleri ile birleştirilerek sonuca ulaşılmaya çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

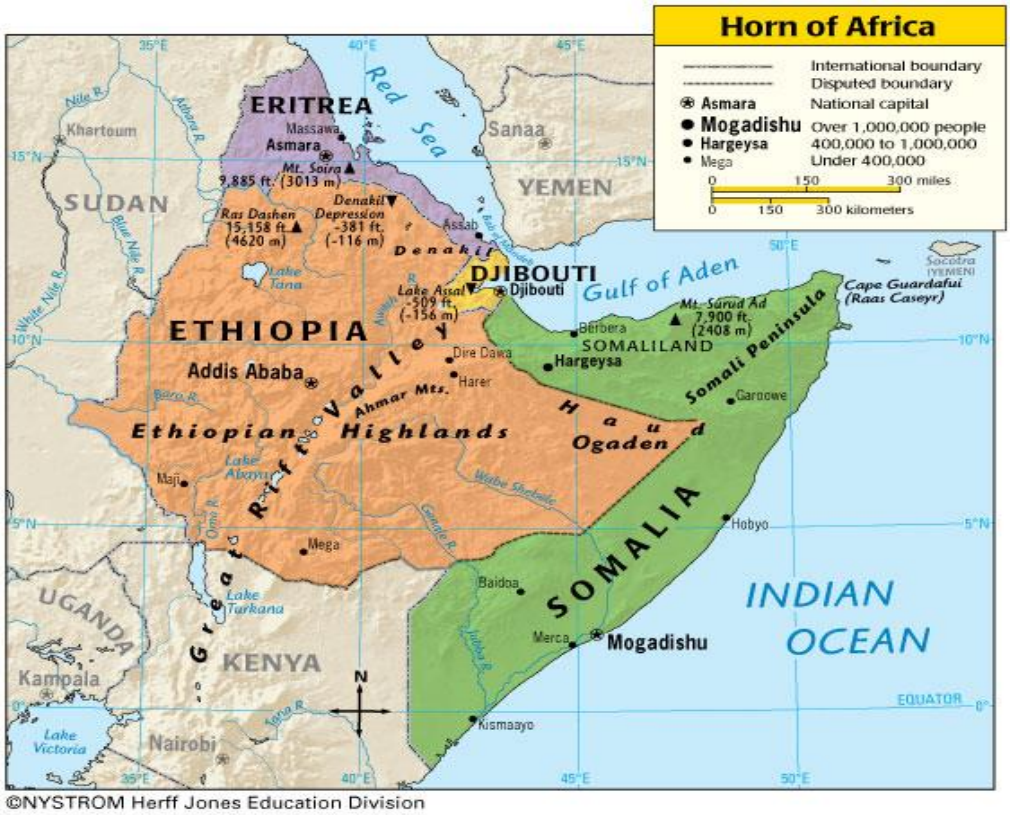
AFRİKA BOYNUZU ÜLKELERİNİN SİYASİ TARİHİ

Çalışmanın ilk bölümünde Bölgesel Güvenlik Kompleksinde bölgesel güçlerin rekabet alanına dönüşmüş Boynuz ülkelerinin siyasi tarihleri ve bağımsızlıklarını kazanmasıyla oluşmaya başlayan yeni aktörler ve onların etkileri ele alınmıştır.

Afrika Boynuzu, Afrika topraklarının en doğudaki uzantısıdır. Cibuti, Eritre, Etiyopya ve Somali ülkelerine ev sahipliği yapan bölge olarak tanımlanmaktadır. Bölge Etiyopya Platosu'nun yaylaları, Ogaden Çölü, Eritre ve Somali kıyıları gibi çeşitli alanları içerir ve Amhara, Tigray, Oromo ve Somali halklarına ev sahipliği yapmaktadır[1]. Arap Yarımadası ve Güneybatı Asya ile temas halinde olan Afrika Boynuzu'nun; Kızıldeniz, Aden Körfezi ve Hint Okyanusu'na kıyıları bulunmaktadır.

[1] **Britannica,** "Horn of Africa", (Çevrim içi), https://www.britannica.com/place/Horn-of-Africa , 13.07.2021.

Şekil 1: Afrika Boynuzu Siyasi Haritası

Kaynak: Andrew Korybko, "Hybrid Wars 8. In The Horn Of Africa (IIC)", **Saxafi Media**, JUNE 2, 2017 (Çevrim içi), **https://wargeyskasaxafi.wordpress.com/2017/06/02/hybrid-wars-8-in-the-horn-of-africa-iic/** , 18.08.2021.

Boynuz'un coğrafi olarak Arap Yarımadası'na yakınlığı iki bölgeyi hem çıkarlar bakımından hem de tehlikeler bakımından birbirine yaklaştırmıştır. Bu coğrafi yakınlık özellikle Suudi Arabistan için bölgesel güvenlik kaygılarını arttırmıştır.

Kıtanın en doğusunda ise ülkeler bağımsızlıklarını kazanmasıyla güvenlik kompleksi ortaya çıkmaya başlamıştır.

A. ETİYOPYA

Etiyopya'nın konumu, Afrika Boynuzu'nda Orta Doğu'ya ve pazarlarına yakın bir başlangıç noktası olarak stratejik hâkimiyet sağlamıştır. 1993'te bağımsızlığını kazanan Eritre'nin karayla çevrili bir ülke olan Etiyopya'ya Assab limanını kapatması, Etiyopya'nın kuzeydoğu sahilinin kaybolmasına sebep olmuştur.

Etiyopya Eritre, Somali, Kenya, Güney Sudan ve Sudan ile sınır komşusudur ve son yirmi yıldır komşu Cibuti'nin ana limanını kullanmıştır. Ancak, Eritre ile yapılan son barış anlaşmasıyla Etiyopya, uluslararası ticareti için Eritre'nin Assab ve Massawa limanlarına erişmeye devam edileceğine karar verilmiştir.

117 milyondan fazla nüfusu (2021)[2] ile Etiyopya, Nijerya'dan sonra Afrika'nın en kalabalık ikinci ülkesidir ve 2010 sonrasında yaşadığı yılda ortalama %9,4'lük güçlü ve geniş tabanlı bir büyüme ile bölgedeki en hızlı büyüyen ekonomiye sahiptir[3]. Etiyopya'da Amharca, Oromigna, Tigrigna, Somaligna, Sidamigna gibi bölgesel dillerin yanında İngilizce ve Arapça dilleri konuşulmaktadır. Etiyopya farklı etnik gruplarına kendi kaderini tayin etme ve özerklik sağlamak için tasarlanmış, 9 eyaletten oluşan etnik bir federal cumhuriyet ve her eyaletin kendi anayasasının olduğu olan bir ülkedir. Derg 1991'de düştüğünden beri Tigray Halk Kurtuluş Cephesi (TPLF) ülkenin liderliğini üstlenmiş ve Etiyopya Halk Devrimci Demokratik Cephesi (EPRDF) aracılığıyla ulusal siyasete hâkim olmuştur. Mayıs 2010'daki seçimleri dördüncü dönemde de Meles Zenawi liderliğindeki EPRDF kazanmış ve zaten büyük olan resmi çoğunluğunu da arttırmıştır[4].

1830 yıllarında Etiyopya Mısır baskısına maruz kalmıştır. Bu bölünmelerden yararlanmak isteyen Avrupalılar da ülkeye yönelmeye başlamıştır. 19. yüzyılda Etiyopya Protestan ve Katolik misyonerlerin ülkeye gelmesiyle Avrupalılar ile olan ilişkilerin kontrolünü kaybetmeye başlamıştır. İngiltere ve Fransa ile ilişkileri ilerleten Etiyopya'nın bütünlüğü ve bağımsızlığı tehlikeye girmiştir. İtalya'nın ise Etiyopya'yı sömürmek için ilk girişimi Eritre'de olmuştur. 1922'de İtalya'da faşist rejimin ortaya çıkmasıyla İtalyan sömürgeciliği farklı aşamaya gelmiş ve Etiyopya'ya olan ilgi de artmıştır. Çünkü bu dönemde İtalya'da nüfus ve bununla paralel olarak işsizlik de artmıştır. İtalya ise çözümü Afrika'da aramaya başlamıştır. 1935 yılında Mussolini "Emperyalizm ebedi ve değişmeyen yaşam yasası"

[2] **United Nations Population Fund,** "World Population Dashboard Ethiopia", (Çevrim içi), https://www.unfpa.org/data/world-population/ET , 24.07.2021.
[3] **The World Bank**, "The World Bank in Ethiopia", Mar 18, 2021, (Çevrim içi), https://www.worldbank.org/en/country/ethiopia/overview#1 , 13.07.2021.
[4] **The Oakland Institute,** "Understanding Land Investment Deals in Africa", Country Report: Ethiopia, s.4.

sloganıyla İtalya'nın yeni sömürge kampanyasını başlatmıştır[5]. 1934'te İtalya Etiyopya ve İtalya Somali'si sınırındaki Etiyopya topraklarını işgal etmiştir. Walwal Olayı olarak da bilinen bu olay İtalya-Etiyopya savaşının başlangıcı olmuş ve 1935 yılında İtalya askeri operasyonlara başlamıştır. 1941 yılında İngiliz ordusunun müdahalesiyle Etiyopya işgalden kurtulmuştur. II. Dünya Savaşı'ndan sonra İmparator Haile Selassie ülkeyi modernleştirmeye başlamış, eğitim ve sağlık sektörlerinin gelişimine dış yardım yatırımı yapmıştır[6].

Modernleşmeye başlayan ve farklı etnik ve dini kökenlere sahip Etiyopya'da yeni mülkiyet sistemi oluşturulmuştur. Ülkede mülkiyet sistemi üç düzlemden oluşuyordu: Hristiyan kuzey merkezinde toprak tutma sistemi, Güneyde toprak mülkiyeti ve köylü kiracılığı, Doğu ve Batıda ise göçebe ve toplumsal arazi mülkiyeti hâkimdi. Ayrıca ülkede askeri sınıf için Gult sistemi vardı, ancak İtalya ülkeyi işgal ettikten sonra bu sistemi özel mülkiyete çevirmiştir. Tarımsal kapitalist sınıfın yükselmesi arazi ve emeğin ticari bir hal almasına neden olmuştur. Büyük çiftçilere yer açılması için köylüler topraklarından tahliye edilmiştir. Köylülerin tahliye edilmesine ülkedeki kuraklık da eklenince 1972-1973 yılları arasında kıtlık yaşand~~ı~~mıştır. 1973 yılında yaşanan kıtlık ve aynı yıl yaşanan petrol krizi ülkede spontane gösterilere, protestolara ve grevlere neden olmuştur. Tarihinin dönüm noktasını yaşayan Etiyopya'da, 1974 yılında dünyanın en eski Hristiyan monarşisi olan imparator Haile Selassei I' i devrilmiştir.

Devrimde Etiyopya Öğrenci Hareketi (ESM) bu dönemde önemli rol oynamıştır. İktidar sınıfı ve onları destekleyen Batılı güçler hedef alınmıştır. Bu süreçte Derg konseyi ortaya çıkmıştır. 1974 yılında Derg Mengistu Haile Mariam liderliğinde Geçici Askeri İdari Konseyi (PMAC) adı altında iktidarı devralmıştır.

1975 yılında konsey, tüm kırsal arazileri kamulaştırmış, tarımsal üretimi ve piyasaları devlet denetimine tabi tutmuş ve 1991 yılına kadar bilimsel sosyalizmi

[5]Francesca Locatelli,: "Ethiopia: Italian Invasion and Occupation: 1935-1940", **Encyclopedia of African History**, Cilt:1, Ed. Kevin Shillington, New York, An Imprint of the Taylor & Francis Group, 2005, s.509.
[6] "BTI 2020 Country Report — Ethiopia", **Bertelsmann Stiftung's Transformation Index (BTI),** s.5.

benimsemiştir. Konsey 1977 yılında Tigrayan milliyetçiliği, Etiyopya Devrimci Halk Partisi (EPRP) ve Somali'nin istilası ile karşı karşıya kalmıştır. Konsey 1979 yılına kadar ülkeyi baskı ile yönetmiştir.

Ülkede yaşanan çekişmeler iç çatışmalara neden olmuştur. Eritre Kurtuluş Cephesi'nin (ELF) muhalefeti oluşmuş ve ELF zamanla Eritre Halk Kurtuluş Cephesi (EPLF) oluşumuna yol açmıştır. Bu iki oluşum 1981 yılında Eritre Kurtuluş Hareketi olarak birleşmiştir. ELF Eritre'nin kontrolünü aldığı dönemde Tigreyan kentinde ayaklanma olmuştur. 1988 yılında ise hükümet Tigre'nin başkenti Makele'yi kontrol altına almıştır.

Tigray Halk Kurtuluş Cephesi (TPLF); 1989 yılında EPRDF, Etiyopya Halkın Demokratik Hareketi (EPDM), Oromo Halkın Demokratik Örgütü (OPDO) ve Güney Etiyopya Halk Demokratik Örgütü'nü içeren cehpe olmuştur. Cephe Güney Etiyopya Demokratik Halk Örgütü (SEPDF)'ni etno-ulusal cepheleri şemsiyesi altında bir araya getirmiştir[7]. Etiyopya Haklarının Devrimci Demokratik Cephesi (EPRDF) tarafından Mayıs 1991'de Derg devrilmiştir. EPRDF liderliğindeki Etiyopya Geçiş Hükümeti (TGE) kurulmuştur. 1991'de Mengistu Haile Mariam'ın diktatörlüğünü devirdikten sonra Başbakan Meles Zenawi liderliğindeki EPRDF, ülkenin siyasi sistemini radikal bir şekilde dönüştürmek için bir projeye girişmiştir. EPRDF geçici hükümet kurmak için Ulusal Konferans düzenlemiş ve konferansta temel demokratik hakları garanti eden ve TGE'nin temel görevlerinin ana hatlarını açıklayan Ulusal Şart onaylanmıştır[8]. Rejim, devleti yalnızca mevcut Federal Demokratik Etiyopya Cumhuriyeti olarak yeniden yapılandırmakla kalmamış, aynı zamanda vatandaşlığı, siyaseti ve kimliği etnik temellerde yeniden tanımlamıştır. Ön plana çıkarılan "Etnik federalizm" modeli etnik farklılıkları bölgeselleştirmiştir. Ancak Etnik federalleşme yoluyla bölgeselleştirilmesi, etnik gruplar arası gerilimleri azaltmamıştır. Oromo Özgürlük Cephesi (OLF) TGE'ye muhalefet olmuştur. Özellikle toprakla ilgili çatışmaların yaygın olduğu kırsal alanlarda tarihsel olarak ırk

[7] **Crisis Group**, "Ethiopia: Ethnic Federalism And Its Discontents", Africa Report, No:153, 4 September, 2009, s.4.
[8]Hakim Adi, "Ethiopia: 1991 to the Present", **Encyclopedia of African History**, Cilt:1, Ed. Kevin Shillington, New York, An Imprint of the Taylor & Francis Group, 2005, s.514.

temelli çatışmalar ön plana çıkmış ve günümüze kadar devam etmiştir[9]. 1999'da OLF Somali'den Etiyopya'ya silahlı saldırılar başlatmıştır.

1992'de bölgesel seçimler yapılmış ve bölgeler için temsilciler seçilmiştir. 1993'ün sonunda EPRDF etnik temelli siyasi partilere dönüştürülmüştür. Anayasa, etnik temelli dokuz bölgesel devletin kurulmasına yol açtmıştır. Tigray, Afar, Amhara, Oromia, Somali, Benishangul-Gumuz, Güney Ulusları, Gambella ve Harar, Addis Ababa ve daha sonra Dire Dawa federal olarak yönetilen şehir devletleri olmuştur[10]. Anayasa 9 eyalet için özerkliğe sahip federal yapı kurmuştur. Ülkedeki kültürel çeşitliliğin olması da göz önünde bulundurularak, bir bölgede yaşayan insanlar kendi resmi devlet dilini seçebilecektir. Ayrıca anayasa Etiyopya'daki her ulusa kendi kaderini tayin etme hakkını tanımıştır[11].1995 yılında yapılan seçimlerde EPRDF kazanmış ve ülkenin adı Etiyopya Federal Demokratik Cumhuriyeti olarak değiştirilmiştir.

1991 yılından itibaren seçimlere katılım yüksek olmuştur, muhalefetin seçimlere katılmasına engel olunmamıştır ve çok partili demokrasiye geçiş için çalışmalar yapılmıştır. Ancak 2018 yılında EPRDF'nin mecliste sandalyelerin %100'üne[12] sahip olması demokrasi konusunda sorun olduğunu göstermiştir.

B. ERİTRE

Eritre, Afrika Boynuzu'nda, Kızıldeniz boyunca stratejik olarak konumlandırılmış küçük bir kıyı ülkesidir. Nüfusu 3 milyondan fazla[13] olan Eritre;

[9] **Center for International and Regional Studies,** "GCC States' Land Investments Abroad The Case of Ethiopia", Summary Report, No: 8, 2013, s.9.
[10] **Crisis Group**, "Ethiopia: Ethnic Federalism And Its Discontents", Africa Report, No:153, 4 September, 2009, s.5.
[11] "BTI 2020 Country Report — Ethiopia", **Bertelsmann Stiftung's Transformation Index (BTI),** s.5.
[12] "BTI 2020 Country Report — Ethiopia", **Bertelsmann Stiftung's Transformation Index (BTI),** s.9.
[13]**The World Bank,** https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?locations=ER , (Çevrim içi), 26.07.2021.

büyüklük, nüfus ve sosyoekonomik koşullara göre değişen 'zobas' adı verilen altı idari bölgeye ayrılmıştır[14].

Günümüzde Eritre olarak bilinen bölge Osmanlı hâkimiyeti altındaydı. Ülke daha sonra Etiyopya tarafından işgal edilmiştir. 1865 yılında Mısır, Massawa'yı ve kıyı bölgelerini işgal etmiştir. Eritre'nin üçte ikisi Mısırlıların kontrolüne geçmiştir. 1869 yılında ise Süveyş Kanalı'nın açılmasıyla İtalyan Şirketi Rubattino, Assab koyunu satın almıştır[15].

1882 yılında ise körfez tamamen İtalya tarafından ele geçirilmiş ve İtalya kolonisi ilan edilmiştir. Sonrasında Massawa limanı kurulmuştur. İtalya Kızıldeniz'de yayılmacı politikalar takip etmeye başlamış ve Etiyopya topraklarını ele geçirmeye çalışmıştır. 1890 yılında Kızıldeniz'de ele geçirilen bu topraklara Eritre adı verilmiştir. Eritre'de yabancılaştırma politikası takip eden İtalya, Eritre'de 60 yıl boyunca sömürgeci devlet olarak kalmıştır.

İtalya, ülkede ihraç etmek için tarım üretimine başlamıştır. Taşımacılık yapmak amacıyla Massawa'yı Tessenei'ye bağlayan bir demiryolu inşa etmiştir. Bu sayede Başkent Asmara'da kentleşme başlamıştır. Eritre, İtalya'nın Doğu Afrika Lojistik üssü haline gelmiştir. Lojistik ağlar sayesinde Eritre'de sanayi gelişmiştir. 1939 yılına gelindiğinde Eritre'de 2000'den fazla endüstriyel firma bulunduğu bilinmektedir[16]. Ekonomik gelişmelere rağmen ülkede nüfus için istikrarlı gelir kaynağı İtalya'nın yerli asker işe alımı ile olmuştur ve nüfusun %40'ı sömürge ordusuna katılmıştır[17].

II. Dünya Savaşı'nda İtalya, İngiltere ile savaşmış ve 1952 yılında ülke İngiltere'nin kontörlüne geçmiştir. İngiltere'nin de sömürge politikaları İtalya'nın politikalarından farklı olmamıştır.

---

[14] **The World Bank,** "The World Bank in Eritrea", (Çevrim içi), https://www.worldbank.org/en/country/eritrea/overview , 26.07.2021.
[15] Francesca Locatelli, "Eritrea: Ottoman Province to Italian Colony", **Encyclopedia of African History**, Cilt:1, Ed. Kevin Shillington, New York, An Imprint of the Taylor & Francis Group, 2005, s.489.
[16] **A.e.**, s.490.
[17] **A.e.**, s.490.

1952 yılında İngiltere sömürgeciliği son bulmuş ve BM tarafından Etiyopya ile Eritre federasyonu kurulmuştur[18]. Federasyon ise Eritre parlamentosunu kurmuştur. Ancak Dışişleri, eyaletler arası ticaret, limanlar, demiryolları, ulusal para birimi ve savunma Etiyopya'nın tam kontrolü altında olduğu için Eritre tam bağımsızlık çağrısında bulunmuştur.

Eritre Kurtuluş Hareketi (ELM) tam bağımsızlık için kampanya yürütmeye başlamış daha sonra grup Eritre Kurtuluş Cephesinin (ELF) gerilla gücüne dönüşmüş ve Etiyopya'ya karşı başarı elde etmiştir.

ELF zamanla ideolojik ayrışma yaşamıştır. 1977 yılında Eritre Halkının Kurtuluş Cephesi (EPLF) kurulmuştur. EPLF Marksist eğilimli milliyetçi bir cephe olarak harekete başlamıştır. Sahip olduğu askeri güç sayesinde Etiyopya'ya karşı zafer kazanan EPLF, 1991'de Massawa'yı kurtarmıştır. Asmara'nın da ele geçirilmesiyle otuz yıllık kurtuluş savaşı sona ermiştir. 1993'te ise tam bağımsızlık için BM destekli referandum yapılmış ve nüfusun büyük çoğunluğu bağımsızlık yönünde oy kullanmıştır[19]. Oylamaya katılan uluslararası gözlemciler Eritre'yi ulus-devlet usulüne uygun olarak tanıtmıştır. Bu yeni statü Eritre'nin uluslararası kaynaklara erişimini sağlamıştır. Eritre'yi ilk tanıyan ülke ise Etiyopya olmuştur. Ancak 1998 yılına gelindiğinde Eritre ve Etiyopya arasında tekrar sınır anlaşmazlığı ortaya çıkmıştır. 2000 yılında iki ülke arasında barış anlaşması imzalanmıştır.

EPLF, Halkın Demokrasi ve Adalet Partisi (PFDJ) olarak adını değiştirmiştir. Bağımsızlığını kazanan Eritre'de o günden beri hiç demokratik bir seçim gerçekleştirilmemiştir[20]. PFDJ ülkedeki tek parti olarak siyasi hayatına devam etmiştir. PFDJ Cumhurbaşkanı Isaias Afewerki ülkeyi diktatörlükle yönetmiştir. İfade özgürlüğü olmayan ülkede özel basın yasaklanmış ve 1997 yılında ilan edilen anayasa uygulanmamıştır.

[18]Tseggai Isaac, "Eritrea: 1941 to the Present", **Encyclopedia of African History**, Cilt:1, Ed. Kevin Shillington, New York, An Imprint of the Taylor & Francis Group, 2005, s.491.

[19] Peter Woodward, "**The Horn of Africa: State, Politics And İnternational Relations**", I.B.Tauris Publishers, London,2002, s.107.

[20] "BTI 2020 Country Report — Eritrea", **Bertelsmann Stiftung's Transformation Index (BTI),** s.5.

C. SOMALİ

Afrika Boynuzu'nun en doğusundaki ülke olan Somali, Ekvator'un hemen güneyinden kuzeye doğru Aden Körfezi'ne kadar uzanmaktadır. Sahra altı Afrika ile Arap ülkeleri ve Güneybatı Asya arasında önemli bir jeopolitik konuma sahiptir. Başkent Mogadişu, Hint Okyanusu'ndaki Ekvator'un hemen kuzeyinde yer almaktadır. Somali, coğrafi açıdan uç noktalara sahip bir ülkedir. 2020 yılı ülke nüfusu yaklaşık 16 milyondur[21].

Somali ataerkil yapıya sahip bir ülkedir. Her Somalili, çocuğuna ana klan ailelerini kuran atalarına kadar öğretmektedir. Somali akrabalığı, ideolojik olarak üstün ahlaki güce sahip olmasına rağmen başka yerlerde de olduğu gibi çok amaçlı kültürel olarak inşa edilmiş ve taktiksel olarak konuşlandırılmıştır. Sömürge öncesinde soy örgütlenmesinin göze çarpan seviyeleri, etnografların konvansiyon klanı ve alt-klan olarak adlandırmaya başladığı yerel ve orta düzeylerdedir[22]. Somali akrabalığı milliyetçi seferberliğin en parlak döneminde bir ulus-devlet vaadi olarak tüm Somalililerin kendilerini Somalili olarak tanımlamasını mümkün kılmıştır. Soy, aynı zamanda himaye siyasetinin de temelidir. Çünkü üst düzey bir siyasi lider, farklı klanların bir kesitini temsil eden siyasi seçkinlerin üyelerini seçerek bir koalisyon kuracak ve böylece bir kapsayıcılık izlenimi vererek bir koalisyon yapabileceğini gösterecektir[23]. Somali toplumu ataerkil segmenter soy etrafında örgütlenmiştir.

19. yüzyılın ortalarında Fransa, İtalya, Büyük Britanya ve Etiyopya Afrika Boynuzu'nda öne çıkmak için Somalililerin yaşadığı toprakları bölmüş ve daha büyük pay almak için bu ülkeler arasında yarış başlamıştır. İngilizler 1880'lerde Kuzey Somali'de İngiliz Somaliland'ı adında kendi bölgelerini kurmuş; İtalyanlar 1889'da Zanzibar padişahından Güney Somali'yi, İtalyan Somaliland'ını satın almış ve Etiyopyalılar'dan Ogaden denilen bölgeyi ele geçirmiştir[24].

---

[21] **The World Bank,** (Çevrim içi), https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?end=2020&locations=SO&start=2020 , 24.07.2021

[22] Alex de Waal, "**The Real Politics of the Horn of Africa Money, War and the Business of Power",** Cambridge, Polity Press, , 2015, s.109.

[23] **A.e.,** s.109.

[24] **Uppsala Conflict Data Program**, "Somalia", (Çevrim içi), https://ucdp.uu.se/country/520 , 24.07.2021.

Ancak Dünyada yaşanmaya başlayan bağımsızlık hareketleri Somali'de de etkisini göstermeye başlamıştır. 1943 yılında kurulan Somali Gençlik Birliği 1950-1960'larda Somali'nin bağımsızlığını kazanması yolunda önemli bir rol oynamıştır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra İtalyan Somaliland'ı kendi kendini yönetmeye hazırlık olarak, İtalya tarafından yönetilen bir BM vesayetine girmiştir. 1 Temmuz 1960'ta da İtalyan ve İngiliz Somaliland'ı, bağımsızlıklarını kazanarak Birleşik Somali Cumhuriyeti'ni kurmuşlardır. Aden Abdullah Osman ise seçilen ilk Somali Devlet Başkanı olmuştur. Somali hükümeti, Somalililerin yaşadığı bölgelerdeki insanların kendi kaderini tayin haklarının olduğunu ifade ederek daha büyük bir Somali'de birleşme hakkını desteklemiştir[25]. Bu durum, özellikle Ogedan bölgesini tartışmalı hale getirmiş ve otuz yıl boyunca (1960, 1964, 1973, 1983 ve 1987'de) Somali ve Etiyopya arasında birkaç devletlerarası çatışmanın patlak vermesine yol açmıştır.

Somali içinde bağımsızlıkla kurulan çok partili demokratik yönetim biçimi 1969'da bir askeri darbeyle sona ermiştir. General Siad Barre liderliğindeki Yüksek Devrim Konseyi, askeri yönetim altında sosyalist bir siyasi sistem kurmuştur. Siad'ın yeni devrimci hükümetinin Somali toplumunu milliyetçi ve modernleştirici idealler peşinde seferber ettiği 1969 darbesinin hemen ardından Somali devletinin başına geçmiştir. Barre rejimi Somali toplumunu karakterize eden klan sistemini yasaklamıştır. 1977'de Siad, devrimin sancıları içinde Etiyopya'yı işgal etmiş ve kaybetmiştir. 1980'lerde Barre rejimi, liderin kendi Marehan klanı tarafından (ideolojisine aykırı olarak) giderek daha fazla egemen hale gelmiş ve diğer klanlara karşı giderek daha baskıcı olmuştur[26]. Bu durum halkın hoşnutsuzluğunu körüklemiş ve büyük ölçüde klan temelli silahlı direniş filizlenmeye başlamıştır. Bu durum bugün Somali'yi etkilemeye devam etmektedir. 1990'larda Somali'de Hawiye kabilesinden desteğini alan Birleşik Somali Kongresi (USC), Somali Yurtsever Hareketi ile ittifak kurarak Barre'nin hükümetine karşı birlikte hareket etmiştir. 1991'de Barre ordusu parçalanmıştır. USC Mogadişu'yu kontrol altına almış ancak

[25] **Uppsala Conflict Data Program**, "Somalia", (Çevrim içi), https://ucdp.uu.se/country/520 , 24.07.2021

[26] **Uppsala Conflict Data Program**, "Somalia", (Çevrim içi), https://ucdp.uu.se/country/520 , 24.07.2021.

USC Hawiye'nin farklı alt kabilesine dayanan bölümlere ayrılmış ve ayrılan bölümler de birbirleriyle çatışmaya başlamıştır. Bu gruplar ülkenin farklı bölgelerini ele geçirmiştir. 1991'de Burao'da yapılan konferansta SNM, Somaliland olarak bilinen bölgenin bağımsızlığını ilan etmiştir. Ancak rejimin çökmesi ülkeye barışı getirmediği gibi güç boşluğuna neden olmuştur. On yılın sonuna doğru, ana isyancı gruplar güçlerini birleştirmiş ve 26 Ocak 1991'de Barre rejimini devirmeyi başarmıştır.

Kuzeyde ise yaşanan sorunlara klan büyükleri müdahale etmiştir. Rejime karşı hareketi başlatan SNM yaşlıların yönlendirilmesiyle hareket etmiştir. SNM (kuzeyde bulunan üyelerin çoğu Isaaq klanından) kalıcı egemen meclis Guurti'yi kurmuştur. Toplumsal sorunları çözmek için seçilen bilge adamlardan oluşan bir komite, mecliste siyasi birleşmenin resmen devrildiğini ilan etmiş ve kuzey bölgelerinde kalıcı barışı tesis etmek için anayasal yapılar, iki meclisli bir parlamento ve para birimini oluşturmuştur[27]. Güneyde ise Aidid ve Ali Mehdi arasındaki savaş Mogadişu'nun büyük bölümünü yok etmiş ve çok sayıda insanın ölümüne sebep olmuştur. Bu iç savaşlar hasat döngülerini bozmuş bu da 1992 yılında ülkede kıtlığa sebebiyet vermiştir.

1991'de Başkan Siyad'ın düşüşünün ardından, Somali'de bir iç savaş patlak vermiştir. Somali siyasi hayatı, tarihinin hiçbir noktasında resmi kurumlar tarafından yönetilmemiştir. Bağımsızlıktan itibaren neo-patrimonyal bir sistem olarak var olmuştur. Ancak toplumsal mutabakat unsurları tarafından geçici olarak birleşik ve modern bir Somali ulus-devleti vizyonu, daha kalıcı olarak ise akrabalık ve İslam'ı içeren bir sistem düzenlenmiştir. Barre'nin düşüşünden sonraki iktidar boşluğunda, çeşitli klan tabanlı silahlı milisler, hükümet gücü için şiddetle rekabet etmeye başlamış ve böylece devlet içi çatışmayı devletin çöküşü derecesine kadar itmiştir. 1991 yılından beri klanlar kendilerine ait olduğunu düşündükleri bölgelerin kontrolünü yeniden ele geçirmiş ve bunu herhangi bir hükümete kolayca geri bırakmaları pek mümkün olmamıştır.

[27] Abdullahi, Mohamed Diriye: "Somalia: 1990 to the Present**", Encyclopedia of African History**, Cilt:1, Ed. Kevin Shillington, New York, An Imprint of the Taylor & Francis Group, 2005, s.1410.

Ülkede iç savaşlar sona ermeyince Birleşmiş Milletler (BM) savaşlara son vermek için müdahale etmiştir. İlk olarak 1992 yılında BM ve ABD ortaklığıyla UN Operations in Somalia (UNOSOMI) gerçekleştirilmiştir. 1993-1995 yıllarında ise UNOSOMII gerçekleştirilmiştir. Bu operasyonların temel hedefi; insani yardım ve gıda yardımının grupların müdahalesi olmadan ihtiyaç sahibi kişilere ulaştırılmasını sağlamaktır. Operasyonda General Morgan'ın Aidid'in müttefiki olan ve Jess kuvvetlerinin kontrolü altında olan liman şehri Kismaya'nın işgal edilmesine izin vermesi, müdahalede olumsuz algıya neden olmuştur[28]. Müdahalede yapılan hava saldırılarında füzelerin sivilleri hedef alması uluslararası müdahale kuvvetlerini ülkede iç savaşın başka grubu haline getirmiş ve müdahale güçleri binlerce kişinin ölümüne sebep olmuştur. UNOSOM'un sonunu getiren son eylem ise 3 Ekim 1993'te ABD birlik başkanının diğer uluslararası güçlere danışmadan gizli bir operasyonla Aidid ve teğmenlerine karşı baskın düzenlemesi olmuştur[29]. ABD başkanı Bill Clinton uluslararası müdahalenin sona ermesini istemiştir.

Bu süreçte Siyad, İslamcıları siyasetten dışlamıştır, Aidiid ve rakipleri ise siyasal İslam'a ilgisiz kalmıştır. 1990'larda çeşitli siyasi-iş planlarını arka arkaya deneyen İslamcılar, el- İttihadül Islaami (İslam Birliği) ile ortaya çıkmıştır. El Kaide 1990'ların ortalarında aktif bir birim olmuştur. 2000'li yıllarda İslam Mahkemeleri önem taşımaktadır ve son zamanlarda, Harakat Eş Şebab el-Mücahidin (yaygın olarak Eş-Şebab olarak bilinen 'Genç Kutsal Savaşçılar Hareketi') İslamcılığın baskın yüzü olmuştur oldu.

2000 yılına gelindiğinde, klan büyükleri Cibuti'deki bir konferans sırasında bir Ulusal Geçiş Hükümeti (TNG) seçtiğinde merkezi bir yönetim oluşturma girişiminde bulundu. Abdillahi Yusuf'un 2004'te cumhurbaşkanı olarak seçilmesi Somali'yi kazananlar ve kaybedenler olarak ikiye bölmüştür[30]. Hizip koalisyonunu kurarak bölünmeleri şiddetlendiren Abdullahi Yusuf, TFG'yi işlevsiz hale getirmiştir. TNG'nin görev süresi 2003'te sona ermiş ve 2004'te yerini Kenya'da bölgesel

[28] **A.e.,** s.1411.
[29] **A.e.,** s.1411.
[30] **Crisis Group:** "Somalia: To Move Beyond The Failed State", Africa Report, No: 147, 23 December, 2008,s4.

Hükümetler Arası Kalkınma Otoritesi (IGAD) tarafından yürütülen iki yıllık müzakerelerin ardından Somali Federal Geçiş Hükümeti (TFG) almıştır[31].

Ülkenin kuzeyinde Somaliland bağımsızlığını ilan ederken, Putland, Somali'nin bölgesel bir eyaleti olduğunu iddia etmiştir. Somali'de günümüze kadar devam eden hizipleşmeler, merkezi hükümetin oluşmasını engellemiş ve ülkenin başarısız devlet sınıfına girmesine sebep olmuştur. Somali, merkezi hükümete sahip değilken ondan ayrılan Somaliland tanınmayan bir ülke olmasına rağmen merkezi idareye sahip fiili bir devlet olmuştur.

Ülkede aktörlerin bu şekilde çoğalması birçok Somalili için yaygın bir istikrarsızlığa ve güvensizliğe yol açmıştır. Aktörler bölgesel ve uluslararası devletleri belirli partileri desteklemek veya onlara muhalefet etmek için müdahaleye teşvik etmiştir. Büyük ölçüde ABD, Avrupa Birliği (AB), İngiltere ve BM tarafından finanse edilen AMISOM'un ortaya çıkışı, bölgesel ve uluslararası bağlamda görülmelidir. Somali'deki Afrika Birliği Misyonu (AMISOM), BM'nin onayı ile Afrika Birliği (AfB) tarafından yürütülen aktif bölgesel barışı koruma misyonudur[32]. Afrika Birliği Barış ve Güvenlik Konseyi tarafından, 19 Ocak 2007'de ilk altı aylık bir görev süresiyle oluşturulmuştur.

14 Ekim 2010'da, Farmajo olarak da bilinen diplomat Mohamed Abdullahi Mohamed, Somali'nin yeni Başbakanı olarak atanmıştır. 8 Şubat 2017 ise devlet başkanı olarak seçilmiştir. Ancak Farmajo'nun 2021 Şubat ayında yapılması gereken seçimleri ertelemesi ülkede yeni krizlere sebep olmuştur.

De Facto Devlet: Somaliland

Somali Ulusal Hareketi (SNM)'nin kuzey bölgelerinde hareket başlatmasıyla Somali'de 1988 yılında iç savaş çıkmıştır. Siad Barre'nin otoritesinin artmasıyla birlikte ülkenin kuzey bölgesi ayrılmak istemiştir. Somali hava kuvvetleri

[31] **A.e.**, s.2.
[32] **AMISOM,** "AMISOM Background", (Çevrim içi), https://amisom-au.org/amisom-background/ , 24.07.2021.

Somaliland'ın başkenti Hargeisa'yı bombalamaya başlamıştır. Klan temizliği olarak görülen bu hareket Isaaq klanından yaklaşık 60.000 insanın ölümüne neden oldu[33].

1991 yılında Isaaq klanının yaşlıları Somaliland'daki iç savaşa son vermek için Guurti ve Büyükler Konseyi önderliğinde bir araya gelmiştir. Çatışmalara son vermek için arabuluculuk yapılmış ve konferanslar düzenlenmiştir. Guurti Somali'den ayrıldığını ilan etmiş ve yirmi yıldan fazla bir süredir işlevsel olan ancak uluslararası alanda tanınmayan bir hükümet kurmuştur.

Somaliland'ın ilk Başbakanı Addirahman Ahmed Ali Tuur olmuş ve başbakanlığı süresinde iç çatışmalarla mücadele etmek zorunda kalmıştır. Ancak çatışmalara rağmen Somaliland'da istikrar sağlanmıştır. Somaliland'da 2002 yılından beri düzenli olarak yerel[34], 2003 yılında ise Cumhurbaşkanlığı parlamento seçimi ve 2005 yılında ise parlamento seçimlerini başarıyla gerçekleştirilmiştir[35]. Ancak ülke henüz ne uluslararası bir topluluk ne de BM tarafından tanınmamıştır.

Somaliland tanınmayı güçlendirmek için ikili ilişkiler geliştirmiştir. Yapılan bir anlaşma ile Etiyopya'ya Berbera Limanın'a karadan erişim izni vermiş ve Etiyopya, Cibuti, ABD, İngiltere de irtibat büroları açmıştır[36]. Ayrıca Dünya Bankası ve Afrika Birliğinde delegasyonlara ev sahipliği yapmıştır. Somaliland'ın siyasi istikrarı sadece Somali'de değil, bölgede bir istisnadır ve bu 3.5 milyonluk küçük ülkenin üçte biri başkent Hargaisa'da yaşamaktadır[37].

D. CİBUTİ

Cibuti, 23.200 kilometrekarelik bir alan ve yaklaşık 990.000 nüfusü ile Afrika'nın en küçük ülkelerinden biridir[38]. Cibuti Kızıldeniz'in güney girişinde, Afrika ile Orta

---

[33]Alexandra Lewis , **"Security, Clans and Tribes: Unstable Governance in Somaliland, Yemen and the Gulf of Aden"**, Palgrave Macmillan, London, 2015, s.54.
[34] **A.e.**, s.56.
[35]Benjamin R Farley, "Calling a State a State: Somaliland and International Recognition," **Emory International Law Review**, Cilt:24, No. 2, 2011, s.787.
[36] Farley, Calling a State a State: Somaliland and International Recognition, s.789.
[37] Alex de Waal, "**The Real Politics of the Horn of Africa Money, War and the Business of Power",** Cambridge, Polity Press, , 2015, s.127.
[38] **The World Bank,** "The World Bank In Djibouti ", (Çevrim içi), https://www.worldbank.org/en/country/djibouti/overview , 26.07.2021.

Doğu arasında bir köprü oluşturan stratejik bir konumda yer almaktadır. Ülke dünyanın en işlek deniz yollarından biri olan Babül Mendep Boğazı'nda bulunmaktadır. Bu stratejik konumu sebebiyle Fransa, Amerika Birleşik Devletleri, Japonya, Çin ve NATO için askeri üslere ev sahipliği yapmaktadır.

Cibuti, tarihi boyunca emperyalist güçler için rekabet alanı olmuştur. Ülkede boğazları kontrol eden İngilizler 1839 yılında ise Aden, Perim ve Sokotra adalarını işgal etmiştir[39]. 1883 yılında Fransa liman şehri olan Obock'u işgal etmiştir. 1884-1888 yılları arasında Tadjourah körfezi bölgesinde egemenliğini tesis etmiş ve sonrasında Cibuti limanını geliştirmiştir[40]. Zamanla Shoa Kralı Mehelik II (Etiyopya Kralı) ile aktif diploması yürütmüş ve Obock Fransa'nın Somlailand'ı olmuştur. 19 yüzyıla gelindiğinde Afrika Boynuzu'nda sömürülmeyen tek yer Etiyopya kalmıştır. Bölge İtalya, Fransa ve İngiltere tarafından parçalanmıştır.

1896-1977 yılları arasında Fransa Cibuti'yi ticari bir liman olarak geliştirmiştir. Aynı zamanda Cibuti, Etiyopya İmparatorluk Demir Yolu Şirketi tarafından inşa edilmiş olan demiryolu hattı için bir terminaldi. Cibuti'yi bağlayan bölüm 1903 yılında açılmış, 1917 yılında Addis Ababa'ya kadar uzatılan hat Etiyopya için Cibuti ticari merkeze ve aktarma noktasına dönüşmüştür [41]. II Dünya Savaşı'nın başlaması ve İtalya'nın Etiyopya'yı işgal etmesi Fransız Somali Sahili (CFS)'ni etkilemiştir. Savaş Addis Ababa ve Assab arasındaki rotayı felç etmiş ve İtalya tehdidine karşı İngiltere ve Fransa bölgeyi ablukaya almıştır.

Savaştan sonra ülke Brazzaville Konferansı ile yeni bir döneme girmiştir. Fransa Cibuti'yi Kızıldeniz'in Hong Kong'u haline getirmeyi düşünerek; Cibuti frangını tanıtıp ücretsiz liman kurmuştur ve FIDES'ten gelen fonları kullanarak derin deniz limanlarını tamamlamıştır[42]. Cibuti limanı yapılan yardımlara rağmen Arap-İsrail çatışmaları nedeniyle uzun süre durgunluk yaşamıştır.

---

[39] Colette Dubois, "Djibouti: Nineteenth Century to the Present: Survey", **Encyclopedia of African History**, Cilt:1, Ed. Kevin Shillington, New York, An Imprint of the Taylor & Francis Group, 2005, s.359.
[40] "BTI 2020 Country Report — Djibouti", **Bertelsmann Stiftung's Transformation Index (BTI),** s.5.
[41] **A.e.,** s.5.
[42] Dubois, **A.g.e.,** s.360.

1966'da Fransa Cumhurbaşkanı Charles de Gaulle Cibuti'ye ziyaret gerçekleştirmiştir. Ziyaret sırasında de Gaulle Halk Hareketi Partisi (PMP) ve Afar Demokratik Birliği (UDA) tarafından protesto edilmiştir[43]. Protestolarda bağımsızlık istenmiş ayrıca 1967 yılında referandum yapılmıştır. Referandum sonrasında iç çatışmalar patlak vermiş, 1975 yılında Valéry Giscard d'Estaing French Territory of the Afars and des Issas (TFAI) bağımsızlığını tanımak zorunda kalmıştır. 1977 yılında Cibuti Cumhuriyeti kurulmuştur. Bağımsızlığının büyük bir bölümünde de Başkan Hassan Gouled Aptidon ülkeyi Halkın İlerleme Meclisi'nin (RPP) temsilcisi olarak yönetmiştir[44] ve 1992'de çok partili siyasete geçilmiştir. Cibuti, ABÖ'nün 45. Üyesi olmuş, Arap Birliğine, Birleşmiş Milletlere ve İslam Konferansı Örgütüne katılmıştır. Ülkenin dini İslam dini olmuştur. 1999'da Gouled emekli olunca yerine %74'lük oy oranıyla İsmail Omar Guelleh gelmiştir.

1998-2001 yıllarında Etiyopya ve Eritre arasında yaşanan çatışmalar nedeniyle Cibuti ekonomisinde canlanma yaşanmıştır. Ancak Cibuti derin borç sorunuyla karşı karşıya kalmıştır. Artan nüfus, mülteci sayısı ve enerji kaynaklarının eksikliği büyük sorun olmaya başlamıştır.

İki ülke tekrar demir yolu inşası için bir araya gelmiştir. 2012 yılında ise Etiyopya ve Cibuti arasında 5.000 kilometrelik yeni bir ulusal demiryolu ağı için anlaşma imzalanmıştır[45]. Demiryolunun inşaası için yabancı yatırımlar da yapılmıştır.

Afrika boynzundaki ülkeler genellikle sahip oldukları stratejik konum ve kaynakları nedeniyle bağımsızlıklarını kazandıktan sonra bölgesel ve büyük güçlerin odak noktası haline gelmiştir. Bu ülkeler tarihleri boyunca iç savaşlar yaşamış ve bu iç savaşlar sonrasında ise sahip oldukları bağımsızlıkların ardından da beklenen devlet performansına ulaşamamışlardır. Bölgeye özellikle coğrafi bakımdan yakın olan ülkeler ise kendi güvenlikleri için ilişkiler geliştirmeye başlamıştır.

---

[43] Dubois, **A.g.e.,** s.361

[44] **The United Nations,** "The Permanent Mission of the Republic of Djibouti to the United Nations- Country Facts", (Çevrim içi), https://www.un.int/djibouti/djibouti/country-facts , 26.07.2021.

[45] Styan, David: "Djibouti: Changing Influence in the Horn's Strategic Hub", **The Royal Institute of International Affairs- Chatham House**, April 2013, s.7.

İKİNCİ BÖLÜM

TEORİK KAPSAM

A. KOPENHAG OKULU

Kopenhag Okulu (KO) 1990'larda Soğuk Savaş'ın bitimiyle etkisini genişletmeye başlamıştır. Okul; güvenlik, güvenlikleştirme ve bölgesel güvenlik kompleksi teorilerini geliştirmiştir. Barry Buzan, Ole Waever, Jaap de Wilde, Pierre Lemaitre ve Morten Kelstrup önde gelen kuramcılarındandır. Okul devlet ve toplum arasında denge kurmaya çalışarak çok boyutlu güvenlik anlayışı geliştirmiştir.

1995 yılında Waever tarafında geliştirilen Güvenlikleştirme kavramı daha sonra Kopenhag Okulu'nun temel teorisi haline gelmiştir. Güvenlikleştirme yaklaşımının temelinde tehdidin belirlenmesi, acil önlemlerin alınması ve bu tehdidin belirli kitle tarafından kabul edilmesi yatmaktadır. Güvenlik ve güvenlikleştirme inşacı temele sahip olduğu için söz-edimler sayesinde tehdit olarak inşa edilmektedir. Bu güvenlik tehditleri sayesinde güvenlikleştirme ve yaptırımlar meşru hale gelmektedir[46]. Yani Kopenhag Okulunun güvenlikleştirme teorisinde güvenlik söylemdir. Yetkili kişiler söylemlerle tehdidin varlığını belirlemektedir.

Kopenhag Okulu çalışmalarının alt-disiplinlerini Barry Buzan ve Ole Waever oluşturmuştur. Okul üç yaklaşıma dayanmaktadır: Güvenlikleştirme, sektörel analiz ve bölgesel güvelik kompleksleri. Alansal olarak Kopenhag Okulu güvenlikleştirme teorisini bölgesel güvenlik kompleksi ile bölgelere uyarlamıştır. Özellikle Orta Doğu ve Afrika'da yaşanan siyasi gelişmeler, dekolonizasyon süreci, siyasal İslam'ın güç kazanması siyasal güvenliğin toplumsal güvenlik ilişkili olduğunu göstermiştir. Güvenlikleştirme süreçleri, farklı bölgelerde küresel düzeyde küresel nedenlerle iş birliği veya finansal çöküş gibi sonuçlara sebebiyet veren finansal istikrarsızlık ve küresel ısınma olarak tanımlanmıştır[47]. Ancak bunları anlayabilmek için bölgesel dinamikleri incelemek önemlidir. Okul hem devlet temelli askeri güvenliği hem de

[46] Başar Baysal, Çağla Lüleci, "Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme Teorisi", **Güvenlik Stratejiler**, Yıl: 11 Sayı: 22, s.63.
[47] Barry Buzan and Ole Wæver, **"Regions and Powers The Structure of International Security",** New York, Cambridge University Press, 2003, s.13.

tehdidine neden olan her şeyin güvenlik problemi olabileceğini savunmuş, güvenliği sektörlere göre ayırmıştır.

1. Güvenlik ve Güvenlikleştirme

Güvenlik kavramı, 1940'lara kadar devletleri ilgilendiren askeri konular kapsamında devletlerin uyguladığı güç politikaları olarak işlenmiştir[48]. Güvenlikleştirme ise bir konunun önemli kabul edilmesi, onun varlığına yönelik bir tehdidin inşa edilmesi ve bu tehdide karşı tedbirlerin alınmasıdır[49]. 1980'li yılların sonunda ABD ve SSCB arasında yumuşama döneminde nükleer gerilim sona ermeye başlayınca, artık sadece askeri konular değil; yoksulluk, nüfus artışı, göç, ekonomik istikrarsızlıklar gibi konular da tehdit olarak görülmeye başlanmıştır. SSCB'nin dağılmasıyla da tehdit algısı değişmeye başlamış ve güvenlik kavramı askeri tehditlerin ötesinde tanımlanmaya başlanmıştır. Artık güvenlik kavramı çok-boyutlu bir kavram olan ulus-devletten bölgesel-yerel hükümetlere, uluslararası kuruluşlara ve hükümet dışı örgütlere doğru evrilmiştir[50].

Waever'e göre güvenlik, güvenlik tehdidinin ve bu tehdide karşı alınan tedbirlerin olduğu durumdur; güvensizlik ise güvenlik problemine karşı tedbirlerin alınmaması ve gerekli bir cevabın verilmediği bir durumdur[51]. Güvenlikleştirme ise siyasallaşmanın aşırı bir versiyonudur[52]. Bir sorunun güvenlik alanına dahil olması için sorunun acil ve olağanüstü önlemler gerektiren ve fiilleri meşru kılan tehditmiş gibi yansıtılması gerekmektedir[53]. Bu sorunlar ülkeden ülkeye ve zamana göre

[48] Sinem Akgül Açıkçeşme, " Güvenlik, Güvenlik Çalışmaları ve Güvenlikleştirme", **Küresel Siyasete Giriş Uluslararası İlişkilerde Kavramlar**, Teoriler, Süreçler, Ed. Evren Balta, İstanbul, İletişim Yayınları, 2018, s.242.
[49] Barry Buzan, "Askeri Güvenliğin Değişen Gündemi", **Uluslararası İlişkiler**, Cilt:5, Sayı:18, Yaz 2008, s.108.
[50] Açıkçeşme, **A.g.e.,** s.244.
[51] Baysal, Lüleci, **A.g.e.,** s.65.
[52] Barry Buzan, Ole Wæver , Jaap de Wilde, **"Security:A New Framework For Analysis",** London, Lynne Rienner Publishers,1998, s.23.
[53] Nebi Miş, "Güvenlikleştirme Teorisi ve Siyasal Olanın Güvenlikleştirilmesi**", Akademik İncelemeler Dergisi**, Cilt: 6, Sayı: 2, 2011, s.348.

farklılık göstermektedir. Çünkü din ve kültür bazı ülkelerde siyasallaşırken bazı ülkelerde sorun teşkil etmemektedir.

Devlet çıkarlarının ekonomi ve ideolojik araçlarla korunmaya başlanması da ulusal güvenlik kavramını ortaya çıkarmıştır[54]. Ulusal güvenlik küçük ülkeler için önemli değildir. Çünkü jeostratejik olarak önemli bir konumda olsalar bile bu güvenliği sağlayacak güce sahip değillerdir[55]. Buzan'a göre küçük ülkelere bu güvenliği sadece büyük güçler sağlayabilir. Afrika Boynuzu ülkelerinde de bu durum görülmüştür. Bölgedeki ülkeler konum olarak önemli bir noktada olmalarına rağmen bu konumun güvenliğini sağlayacak kaynaklara sahip olmamışlardır. Son dönemlerde bu ülkelerde güvenliği sağlamak için Suudi Arabistan, BAE, Türkiye gibi bölgesel güçler rekabet içine girmiştir.

Sömürgeciliğin sona ermesiyle yerel seviye ortaya çıkmış ve bu seviyede direnişler yereldeki yabancıya yönelik değil, yereldeki lidere karşı iç direnişlere doğru genişlemiştir[56]. Yerel düzeydeki iç ayaklanma ve sivil savaşların artması (Somali, Arap Baharı, Etiyopya-Eritre) gibi gelişmeler zayıf devletlerin büyük güçler için sorun yaratacağı korkusunu ortaya çıkarmıştır. Devlet dışı aktörlerin giderek artması sebebiyle Buzan ve Waever ulusal güvenliği zayıf ve güçlü devlet kriterine göre incelemiştir. Ancak bunu yaparken güçlü veya zayıf devleti iktidara göre değil, sivil toplum ve hükümet kurumları arasındaki tutuma göre belirlemiştir. Buna göre uyumun düşük olduğu ülkelerin başarısızlıkla karşılaşacağı sonucuna varmışlardır[57].

Postmodern devletler geniş yelpazede ekonomik ve kültürel etkenlerini ciddiye almış olup sadece kimlik ve egemenlik kavramları üzerinden hareket etmemişlerdir. Kimlik, göç, küresel ekonomi, çevresel dinamiklerin istikrarı da güvenlik gündemlerine alınmıştır. Ancak Afrika ve Orta Asya devletlerinin bazıları modern öncesi devletler statüsünde tanımlanmıştır. Bu ülkelerin geneli zayıf ülke konumundadır ve güvenlikleri bölgesel ve uluslararası sisteme göre şekillenmektedir.

---

[54] Barry Buzan, **"İnsanlar, Devletler ve Korku",** İstanbul, Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi, 2015, s.224-225.
[55] Buzan, **A.e.,** s.161.
[56] Buzan, **A.g.e.,** s.115.
[57] Barry Buzan and Ole Wæver, **"Regions and Powers The Structure of International Security",** New York, Cambridge University Press, 2003, s.22.

Bu ülkelerin suç, terörizm, ekonomik ve güvenlik sorunları Soğuk Savaş sonrasında tehdit oluşturarak küresel güvenliğe dönüşmüştür.

2. Güvenlik sektörleri

KO güvenliğin sadece askeri güvenlik olmadığını savunduğu için kavramı sektöre göre genişletmiştir. Buzan, Waever ve Wilde askeri güvenliğe siyasi, iktisadi, çevresel ve toplumsal güvenlikleri de eklemişlerdir. Güvenliğin temsilcilerinden olan Barry Buzan ise ‘’İnsanlar, devletler ve korku’’ kitabında tehditleri beş sektöre göre kavramsallaştırmıştır.

İlk olarak kuvvete dayalı olan askeri sektör ele alınmıştır. Zayıf devletler için askeri tehditleri ulusal düzeyde değerlendirmek zordur. Askeri tehditlerin ekonomik ve insani maliyetleri bulunmaktadır. Askeri tehditler abluka ve bombalama gibi saldırılardan, balıkçı teknelerinin taciz edilmesine, baskınlardan bölge gaspına kadar veya dolaylı yollarla olabilen müttefiklere, stratejik bölgelere ve ulaşım güzergâhlarına yönelik çeşitlilik göstermektedir[58]. Suudi Arabistan ve ABD gibi ülkeler bu askeri tehditleri asgariye indirmek için ve petrol güvenliğini arttırmaya yönelik stratejiler geliştirmişlerdir. Özellikle Babül Mendep Boğazı petrol taşımacılığında dünyanın en önemli ve stratejik güzergâhlarından biri olduğu için bölgede boğazın iki yakasında bulunan ülkelerle iş birliği yapmıştır. Ayrıca askeri tehditler altında güç kullanımı tehdide sebep olmuştur. Devletlerin güç kullanımına karşı savunma ve misilleme seçeneklerinin kullanımı ülkelerin gündemine sık sık gelmiştir. Yemen ve Krallık arasında yaşanan çatışmalarda karşılıklı misillemeler yapılmıştır. Bu misillemelerin ekonomik zararlarının yanında ciddi insani zararları da olmuştur. Özellikle koalisyonun Yemen’e uyguladığı abluka ülkede gıda tedariğini ciddi şekilde etkilemiş, bu da kıtlık gibi insani bir krize sebebiyet vermiştir.

Bölgesel ve yerel seviyeler bu sektördeki ana seviyelerdir. Askeri sektörde bölgesel güvenlik dinamikleri hakimdir, ancak zayıf devletlerdeki yerel dinamiklerin

[58] Buzan, **İnsanlar, Devletler ve Korku**, s.108.

mikro bölgeler oluşturma eğilimi bulunabilmektedir. Askeri sektördeki güvenlikleştirme bazı durumlarda bölgesel çatışmaları durdururken; bazı durumlarda ise çatışmaları şiddetlendirmiştir. Birkaç bölgede, güvenlik dışılaştırma süreçleri yerel devletler arasındaki askeri güvenlik ikilemini büyük ölçüde ortadan kaldırmıştır[59].

Buzan'ın ele aldığı ikinci sektör ise otoritedir. Bu sektör yönetim ve tanıma ilişkilerini kapsayan[60] siyasi sektör olmuştur. Bu sektördeki tehditler devletin savunmasız olduğu konuya göre değişmektedir. Somali'de de olduğu gibi devletler ve ulusların bir araya gelemediği zaman, bu bu durum ayrılıkçı iddialarla tehditler oluşturulabilir[61]. Buzan'a göre amacı devletlere belli politikalarla baskı yapmak, hükümetleri devirmek, ayrılıkçıları teşvik etmek olan siyasi tehditler istikrarı etkilemekte ve devletlerin düzenini bozarak ülkeleri zayıflatmaktadır[62]. Aynı şekilde Körfez ülkelerinde Şii ayaklanmalarında bu tür tehditler görülmüştür. Bu sektördeki tehditler askeri, toplumsal sektörlerde de ikili ve üçlü çatışmalara neden olabilmektedir. Bu tehditler dini ideolojiler üzerinde de uygulanmıştır. Özellikle ideolojik ve iç bölünmelerdeki zayıflıklar, rejimler için ana tehditler arasındadır. Boynuz'a hâkim olmak isteyen bölgesel güç İran da bu tür siyasi tehditleri kullanmıştır. Özellikle Arap Baharı sürecinde Yemen'de Husileri destekleyerek mevcut hükümeti devirmek istemiştir. Siyasi tehditlerin en güçlü hissedildiği ülkeler genelde zayıf ülkeler olmuştur. BAE'nin Somali'ye karşı Somaliland'a atama yapması[63] de facto olan bir ülkenin diplomatik olarak tanınması ihtimalini gündeme getirmiştir. Ancak bu ihtimal Somali ülkesinin bütünlüğü için tehdit oluşturmuştur. Atamaların dışında Suudi Arabistan ve BAE kendi çıkarları için geliştirdikleri politikalarla sürekli Somali'nin iç işlerine müdahil olmuştur. İran'ın ise Somali'de Eş-Şabab örgütüne silah yardımı yapması da ülkenin ulusal güvenliğini tehdit etmiştir.

---

[59] Buzan, Wæver , de Wilde, **A.g.e.,** s.70.
[60] Baysal, Lüleci, **A.g.e.,** s.72.
[61] Buzan, Wæver , de Wilde, **A.g.e.,** s.155.
[62] Buzan, **İnsanlar, Devletler ve Korku**, s.109.
[63] Samuel Ramani, "What UAE's Growing Presence In Somaliland Means For Its Horn Of Africa Strategy", **Al-Monitor**, March 29, 2021, Çevirim içi, https://www.al-monitor.com/originals/2021/03/what-uaes-growing-presence-somaliland-means-its-horn-africa-strategy , 20.04.2021.

Ekonomik tehditler de çalışmalara dâhil edilmiştir. Gelişmemiş tarım sektörü ve petrole bağımlılık bölge ülkelerinin ekonomik kırılganlıklarını arttırmıştır. Buzan'ın çalışmasına göre ekonomik olarak bir devlet zayıflarsa devletin gücü de zayıflamakta ve bu da ulusal güvenliği tehdit etmektedir[64]. Boynuz'da ekonomik tehdit özellikle Cibuti için ciddi sorunlar yaratmıştır. Çünkü ülkenin Çin ile var olan borç ilişkileri Cibuti'de tehdit oluşturmuştur. Ayrıca petrol ticaretinin sekteye uğraması Suudi ve BAE ekonomileri için tehdit oluşturmuştur. Ancak ekonomik tehditlerin belirlenmesi karmaşık olduğu için bu tehditler muğlaktır[65]. Petrol fiyatlarının düşmesi; ekonomisi petrole bağımlı olan Suudi Arabistan için kaygı yaratmıştır. Krallık petrole olan bağımlılığı ve petrole dayalı ekonomik tehditleri aza indirmek için başka ekonomik sektörlere yatırımlar yaparak bölgedeki rakiplerine üstünlük sağlamaya çalışmıştır. Bu çerçevede Boynuz'da Etiyopya ile ekonomik ilişkiler geliştirmiştir. Ülke içerisinde ise Vizyon 2030 ile ekonomik reformları gündeme getirmiştir.

Buzan'ın ele aldığı diğer sektör ise kimlik ilişkilerinin içeren toplumsal sektör olmuştur. Bu sektörde geniş grupların taşıdığı aidiyet duygusu sonucunda "biz"lik algısının tehdit edilmesi olduğu belirlenmiştir[66]. Afrika'da toplumsal sektörde devletlerden gelen tehditlerden ziyade etnik ve klan gruplarından gelen tehditlere önem verilmektedir. Genelde devletlerden gelen tehditler sadakat inşa etmeye yönelik olmuştur ve bazı ülkelerde sadakat dini seferberliğin kaynağıdır. Orta Doğu'da ise azınlık ve kapsayıcı kimlikler (İslam) rol oynamaktadır. Bu sektörde bölgeler de dış tehdit algısına sahiptir[67]. SAK ve bölgedeki rakipleri Afrika Boynuzu'nda kültür ve din bakımından yakın olmaları toplumsal bir tehdit oluşturmamıştır. Ancak İran'ın bölgedeki mezhep çalışmaları Suudi Arabistan için tehdit oluşturmuştur. Farklı toplumsal yapıya sahip olan Çin'in politikaları bölgede toplumsal tehditler doğurabilir.

Buzan'ın ele aldığı son sektör ekoloji olmuştur. Depremler, fırtınalar, seller, bulaşıcı hastalıklar ve kuraklık gibi olaylar devletlere savaş kadar zarar

[64] Buzan, **İnsanlar, Devletler ve Korku**, s.114.
[65] Buzan, **İnsanlar, Devletler ve Korku**, s.113.
[66] Baysal, Lüleci, **A.g.e.,** s.73.
[67] Buzan, Wæver , de Wilde, **A.g.e.,** s.127.

verebilmektedir[68]. Ekolojik tehditler Afrika Boynuzu'ndaki ülkelere ciddi zararlar vermiştir. Somali'de yaşanan kuraklık, Yemen'de yaşanan kıtlık, kuraklık ve bulaşıcı hastalıklar, Etiyopya'da yaşanan seller ekolojik olarak tehdide örnek teşkil etmiştir. Ekoloji sektöründeki güvenlikleştirme hamleleri hemen hemen her seviyede denenmektedir, ancak çoğunlukla bunlar küresel düzeyde gerçekleştirilmiştir[69].

Bu süreçte tehdidin kaynağı, zaman ve mekan bakımından uzaklığı ve büyüklüğü önlemleri etkilemektedir. Örneğin, Yemen'in krallığa mekân bakımından yakın olması tehdidin kapasitesinin genişletmiştir. Tehditler güvensizliğin yüksek olduğu zayıf ülkelerde istikrarsızlığa sebep olmakta, bu istikrarsızlık bölgesel ilişkileri etkilemektedir. Özellikle Doğu Afrika'da başarısız ve zayıf devletlerin bulunması tehditlerde güvensizliği maksimum seviyeye çıkarmıştır.

3. Bölgesel Güvenlik Kompleksi

3.a. Bölgesel Güvenliğin Gelişimi

BGK 1500- 1945 arası Modern Çağ olarak belirlenmiş ve II. Dünya Savaşı'ndan önceki tarihlerde güvenlik savaş ve askeri çalışmalar üzerinden çalışılmıştır. 1945-1989 Soğuk Savaş ve Sömürgesizleşme dönemi; 1970'lerde yeni algılar ortaya çıkmış ve askeri konular dışındaki ekonomi çevre gibi güvenlik konuları da yüksek siyasetin içine dâhil edilmeye başlanmıştır[70] ve 1990 Soğuk Savaş Sonrası dönem olmak üzere üç döneme ayrılmıştır. Bu süreç küresel ölçekli uluslararası ve Avrupa tarzı egemenlik olarak ortaya çıkmış, zamanla bölgesel devlet egemen siyasi haline gelmiştir. Uluslararası küresel ölçeğe ulaşınca farklı bölgesel alt sistemlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Küresel güçler uzak bölgelere nüfuza başlamış ve Avrupalı güçler 1945'e kadar sömürdükleri yerleri kendi bölgeleri olarak tanımlamıştır. 1945'ten sonra 3. Dünya ülkeleri bağımsız devlet sayısını arttırmış, bu da yeni bölgesel dinamiklerini

[68] Buzan, **İnsanlar, Devletler ve Korku**, s.117.
[69] Buzan, Wæver , de Wilde, **A.g.e.,** s.92.
[70] Baysal, Lüleci, **A.g.e.,** s.67.

ortaya çıkarmıştır. Bu dönem ABD ve SSCB bölgelerde nüfuzlarını arttırmak ve kendi ideolojilerini yaymak için bağımsızlığı yeni kazanmış ülkelerde rekabete başlamıştır. Soğuk Savaş sonrası dönemde ise SSCB'nin dağılması ve ideolojik çatışmaların sona ermesi 3. Dünya ülkelerinin BGK'lerini değiştirmiş ve güvenlik anlayışının sadece askeri alanda olmadığı başka alanlarda da olabileceği görülmüştür.

Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile bölgesel güvenlik uluslararası politikada ön plana çıkmaya başlamıştır. İki kutupluluğun sona ermesi yerel güçlere hareket alanının açılmasına sebep olmuştur. Ortaya çıkan kırılgan devletler bölgelerin analiz edilmesinin yolunu açmıştır. Soğuk Savaş sonrası büyük güçlerin artık değişime uğraması onları 3. Dünya ülkelerinin stratejik rekabetinden uzak tutmuştur. Bu da artık bu küçük devletlerin askeri ve politik ilişkilerinde daha bağımsız olması anlamına gelmektedir.

BGK'de hangi devletin hangi bölgede olduğu ve bu bölgelerin sınırlarının ne olduğu sorularına cevap verilmesi gerekmektedir. BGK oluşumu anarşik yapı ile onun güç dengesi arasındaki etkileşiminden, sosyal yapı ve coğrafi yakınlığın baskıları sonucunda gerçekleşmektedir[71]. Çünkü tehdit kısa mesafedeyse daha çabuk ulaşmaktadır. Buzan ve Waever coğrafi yakınlıktaki güvenlik etkileşimi en çok askeri, politik, toplumsal ve çevresel sektörlerde görmüştür. Bu yakınlığın en az etki ettiği sektör ise ekonomi sektöründe olmuştur. Yakınlıkla tanımlanan güvensizlikte karşılıklı bağımlılık tek tip olmaktan çıkarılmıştır. Anarşiye mesafenin yakınlığı ve coğrafi çeşitlilik eklenince devletler arasında -kompleksler içindeki ve dışındaki- güvenlikte bağımlılık da artmıştır. Ayrıca anarşi BGK devletlerini rekabetçi ilişkiler içine almıştır.

Güvenlik komplekslerinde ırksal ve kültürel bağlar da önemli yer tutmuştur. Bu durum özellikle Suudi Arabistan'ın Afrika Boynuzu ilişkilerinde de görülmüştür. Ortak din ve dil ilişkilerini de etkilemiştir. Suudi Arabistan bu ortak kültür durumunu kullanarak Kızıldeniz organizasyonunda Arap ulusları fikri ile Kızıldeniz'e kıyısı olan ülkeleri bir araya getirmiştir.

[71] Buzan, Wæver, **A.g.e.**, s.45.

3.b. Bölgesel Güvenlik Kompleksi Teorisi

Güvenlik kavramında bölge; coğrafi yakınlık nedeniyle devletler arasında ortaya çıkan güvenlik ilişkilerinin alt sistemidir[72]. Buzan, bölgesel güvenliği tanımlarken güç ilişkilerine devletlerin dostlukları ve düşmanlıkları durumunu eklemiştir[73]. Dostluk ve düşmanlık güç dengesini etkileyen unsurlarla bağlantılıdır. Vdiyrynen'e göre fiziksel (coğrafi ve stratejik) ve işlevsel (ekonomik, çevresel, kültürel) arasında büyüyen farklılıklar bölge oluşumu sürecinde önemli faktörlerdir[74]. Buzan başlangıçta Vdiyrynen'nin fiziksel olmayan işlevselci bölge tanımını kabul etmiştir ve Buzan ve Waever bölgeleri işlevsel güvenlik açısından tanımlamıştır. Bu tanımı ise uyumlu alt sistemler ve güvenlikleştirme modellerini birbirine bağlayarak yapmışlardır[75]. Buzan bu işlevselciliği komşular arasındaki dostluk ve düşmanlık kalıplarıyla nitelendirmiştir.

Güvenlik Kompleksi tanımı; birinci güvenlik kaygılarını güvenlikleştirme olan bir grup devletin birbirine bağlanmasıdır[76]. Ancak Buzan ve Waever bu tanıma farklı aktörler ve çeşitli güvenlik sektörlerini ekleyerek formüle etmiştir. Buzan ve Waever BGK'lerini bölgelerin kültürel, ekonomik ve tarihi kaynaklarını bularak başlamış ve bu bölgelerdeki güvenlik dinamiklerini araştırarak teoriyi oluşturmaya başlamışlardır. Güç, BGKT kümelerinin çoğunun temeli olarak ön görülmüştür. BGKT'de devlet ile çok sektörlü ve faktörlü güvenlikleştirme arasında ilişki görülmüştür.

BGKT'nin bir amacı da büyük güçlerin aşırı zorlamasıyla mücadele etmek ve yerel faktörlere ağırlıklarını vermektir ve bu standart bir kompleks için bölgedeki güçler arasındaki rekabet, güç dengesi ve ittifak örüntüsüdür[77]. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle bölgeler düzeyinde güvenlik bakımından büyük ölçüde güvenlik dinamiğine sahip oldukları için ülkeler bağımsızdır.

---

[72] Buzan, **İnsanlar, Devletler ve Korku**, s.158.
[73] Buzan, **İnsanlar, Devletler ve Korku**, s.160.
[74] Robert E. Kelly, "Security Theory in the "New Regionalism"", **International Studies Review,** Vol: 9, No:2, Summer, 2007, s.205.
[75] **A.e.,** s.207.
[76] Buzan, Wæver, **A.g.e.,** s.44.
[77] Buzan, Wæver, **A.g.e.,** s.47.

Bir bölgenin BGK olarak değerlendirilmesi için bir grup devlet veya kuruluşların belirli bir güvenlik düzeyine sahip olmaları gerekir. BGK oluşması için ise tehdit olgusunun olması ve bu sebeple bölge devletleri arasında karşılıklı bağımlılığın artması ve zorunlu iş birliğinin bulunması gerekmektedir.

BGKT materyalizm ve inşacı yaklaşımları kullanmıştır. Materyalist olarak neorealizme yakın olan sınırlı bir bölgeselcilik ve güç dağılımı fikirlerini kullanırken, konstrüktivizmde güvenlik sorunlarının oluşturduğu süreçlere odaklanmıştır[78]. Bu noktada BGK güç dağılımı, dostluk-düşmanlık etkenleriyle neo-realizmden ayrılmaktadır.

BGKT'nin temel yapısı BGK komşularından ayıran sınır; anarşik yapı, iki ve daha fazla özerk birimden oluşması; birimler arasındaki güç dağılımı ve kutupluluk; dostluk ve düşmanlık kalıplarını kapsayan sosyal yapı olmak üzere dört değişkeni içermektedir[79].

Buzan ve Waever BGK türlerini Standart, Ortalanmış ve Bölgesel olmak üzere üçe ayırmıştır. Orta Doğu ve Afrika BGK'leri ise standart komplekslerin içerisinde incelenmiştir. Standart kompleksler ise yapı olarak anarşiktir. Standart BGK'lerde kutupluluk bölgesel güçler tarafından belirlenmiştir. Standart bir BGK için güvenlik politikalarında ana unsur bölgedeki güçler arasındaki ilişkidir. Zira bu ilişkiler küçük güçler açısından BGK'lere küresel güçlerin nüfuz şeklini belirleyen bir unsurdur.

BGK oluşturulurken Lake ve Morgan gibi teorisyenler Buzan'dan farklı olarak neorealizmi doğrudan bölgelere uygulayarak coğrafya ve tarihin korunmasını ortadan kaldırmıştır[80]. Onlara göre devletleri birbirine bağlayan tehditler ve arkadaşlıklar olduğu için coğrafi yoğunluk gereksizdir.

[78] Buzan, Wæver, **A.g.e.,** s.4.
[79] Buzan, Wæver, **A.g.e.,** s.53.
[80] Kelly, **A.g.e.,**s.208.

Ayoob'a göre güvenlik kompleksleri hem rekabetin hem de ortak çıkarların karşılıklı bağımlılığını vurgulamakta[81] ve bölgesel devlet seçkinleri kendi çıkarları için küresel dengeyle ilgili meseleleri kullanarak küresel ve yerel dinamiklerin iç içe geçmesine yol açmaktadır[82]. Ayrıca Ayoob'a göre bir coğrafi bölgede, o bölgenin güvenlik yöneticisinin üstün varlığının olması güvenlik kompleksinin kanıtıdır. Ancak bölgesel aktörler tarafından bu üstünlük meşru olarak görünmezse bölgesel alt sistemlerde çatışmayı tetiklemektedir.

Lemke BGK yerine yerel hiyerarşilerden bahsetmiştir. 23 mini hiyerarşi ortaya atan Lemke, Buzan ve Lake fikrini karıştırarak tarihsel hibrit bölge modeli oluşturmuştur. Buzan'dan coğrafi yakınlıktan kaynaklanan tehditleri, Lake'den kaynağa yönelik olan tehdit tanımını devam ettirmiştir. Lake'den farklı olarak tehditlerin komşulardan öteye gitmediğini ve bunun yerel bağlantı noktası olduğunu savunmuştur[83].

Louise Fawcett bölgelerin sadece coğrafi gerçeklikten ibaret olmadığını ve bölgelerin; ortaklığı ve etkileşimi de iş birliği olasılığına dahil edilecek şekilde yeniden tanımlanması gerektiğini savunmuştur[84]. Bölgeyi tanımlamak, devlet ve devlet dışı aktörlerin bölge içindeki iş birliğinin ve stratejinin belirlendiği bölgeleri daha açık hale getirmektedir. Fawcett'e göre ekonomi alanındaki iş birliği ticari ittifakları, blokları ve resmî kurumların oluşturulması sonucunda olurken, güvenlik alanındaki bölgeselleşme çatışmalar, iç ve dış savaşların sınırların dışına taşması ve komşuları etkilemesiyle oluşmaktadır[85]. Fawceet kimlik ve devlet-rejimlerin doğasını da ele almıştır. Bunları oluşturmak için de güç ve sorumluluk geliştirmek bunu da bölgesel düzeye devretmek.

Kaisa Lihteenmaiki ve Jyrki Kikönen gibi eleştirel kuramcılar yakın devletlerin, bölgesel bir organizasyon ve daha sonra bölgesel bir güvenlik topluluğu

[81] Mohammed Ayoob, "From Regional System to Regional Society: Exploring Key Variables in the Construction of Regional Order", **Australian Journal of International Affairs**, Vol:53, No:3, 1999, s.250.
[82] **A.e.,** s.252.
[83] Kelly, **A.g.e.,** s.212.
[84] Louise Fawcett, "Exploring Regional Domains: A Comparative History Of Regionalism", **International Affairs,** vol: 80, No:3, 2004, s. 432.
[85] **A.e.,** s. 432.

ortaya çıkarabilecek yerel bir kimliği (bölgelik) paylaşmaya eğilimi olduğunu belirtmiştir[86]. Louise Fawcett gibi eleştirel kuramcılara göre bölgeselcilik devlet ve devlet dışı aktörlerin bölgesel yönetişim ağını oluşturmak için iş birliği yaptığı bir politika ve projedir[87]. Dostluk değişkenini ele almış ve yapay oldukları için zayıf devletler arasında bu dostlukların daha kolay sağlanabileceğini iddia etmişlerdir.

3.c. BGK Analiz Düzeyi

Buzan düşük ve yüksek güvenlik kompleksleri ayrımı yapmıştır. Buna göre komşularının gücünden daha fazla güce sahip olan devletler düşük kompleksin içine dâhil edilirken, gücü birden fazla bölgeyi etkilemeye yeten devletler yüksek komplekslere dâhil edilmiştir[88]. Yüksek ve düşük kompleksler arasındaki fark ise analiz düzeyleridir. BGK analiz düzeyleri ise yerel, bölgesel, bölgeler arası ve küresel düzeylerdir.

Sistem düzeyinde süper güçler ve büyük güçler; bölgesel düzeyde ise bölgesel güçler ayrımı yapılmıştır. Süper güçler birinci sınıf askeri ve politik yeteneklere ve bunu destekleyen ekonomilere sahiptir ve bu güçler tehdit, garantör, müttefik veya müdahaleci olarak bölgelerde güvenlikleştirici veya güveliksizleştirici süreçlerde aktör olabilirler[89]. ABD, SSCB, Fransa ve Britanya bu ülke kategorisi içinde yer almaktadır. Büyük güçlerin tüm sektörlerde başarılı olması beklenmemektedir. Süper güç statüsüne geçmek için ekonomik, askeri ve politik potansiyele sahip olmaları onları bölgesel güçlerden ayırmaktadır. Soğuk Savaş sonrası Rusya, Çin, Almanya gibi bölgesel güçler Bölgesel Güvenlik Kompleksleri'nin kutupluluğunu tanımlanmaktadır. Bölgelerinde sahip oldukları yeteneklerini geniş alana yayarken, küresel düzeyde bu kadar geniş yelpazeye sahip olamadıkları aşikardır[90].

BGKT yerel olarak bölge ülkeleri ve bunların oluşturdukları kırılganlıklar, devletelerarası ilişkiler, bölgenin komşu bölgelerle ilişkileri (Bu seviyede özellikle

[86] Kelly, **A.g.e.,**, s.213.
[87] Kelly, **A.g.e.,**s.213.
[88] Buzan, **İnsanlar, Devletler ve Korku**, s.163.
[89] Buzan, Wæver, **A.g.e.,** s.34.
[90] Buzan, Wæver, **A.g.e.,** s.37.

çalışmamızda Boynuz proto-Kompleksi ve Körfez alt kompleksi arasındaki etkileşimin politikalara etkisi önemli yer tutmuştur.), küresel güçlerin bölgedeki rolü olmak üzere dört analiz düzeyinde ele alınan konular olmuştur. Devlet kırılganlığına ilişkin seviyede, devletlerde sahip olduğu savunmasızlıktan dolayı güvenlik korkusu oluşmakta ve bu korku düşmanca olmasa bile o ülkeyi başka ülkelere karşı tehdit haline getirebilmektedir. Yereldeki güvenlik sorunları bölgesel dinamikleri oluşturmakta ve bölgedeki yoğun zayıf devletlerin varlığı bölgesel güvenlik ikilemini içe doğru çevirmektedir[91]. Bu düzeyde Somali'deki korsanlık faaliyetleri Somali'nin sahip olduğu güvenlik zafiyeti sebebiyle dünya ticaretini tehdit eder hale getirmiştir. Cibuti, Eritre ve Etiyopya arasında yaşanan politik krizler de aynı şekilde ekonomik ve askeri olarak tehdit oluşturmaya başlamıştır. Ayrıca yaşanan silahlanma yarışı güvenlik ikilemini arttırmıştır. Özellikle 2003 sonrasında Irak'ın bıraktığı boşluğu İran'ın doldurmasını engellemek için Suudi Arabistan askeri harcamalarını yükseltmiştir. Arap Baharı ile Yemen'de Şiiliğin Zeydi kolundan olan Husilerin ayaklanması ve yönetime geçmesi Suudi yöneticilerini endişelendirmiştir.

Küresel güçler BGK'de bölgesel dinamiklere nüfuz edebilecek potansiyele sahiptirler. Yerel bir bölgesel rekabette küresel güçlerin yardımı olması bölgedeki güç dengesinde etkili olmuştur. Buzan ve Waever'a göre yerel ve küresel güç modellerinin bu etkileşimi anarşiden kaynaklanmaktadır[92]. Lemke ise bölgesel analiz düzeyini kabul etmekte ve büyük güçler müdahale etmezse, yerel hiyerarşilerin modele göre davranacağını varsaymaktadır[93]. Lemke bölgeleri küçük uluslararası sistemler olarak görmüş ve bölgeleri güç transferi teorisi ile ele almıştır.

Buzan ve Waever küresel ve bölgesel ayrımı olmasının gerekliliği üzerinde dururken, Lake ve Morgan ise coğrafi yakınlığın gerekli olmamasını desteklediklerı için iki seviyeyi birleştirerek ele almıştır[94] , dış güçleri veya büyük güçleri de BGK'lerin üyesi olarak görmüşlerdir. Morgan ve Lake Orta Doğu ve Güney Asya gibi bölgelerdeki olayları değerlendirirken süper güç dinamiklerine ağırlık verip

[91] Kelly, **A.g.e.,** s.198.
[92] Buzan, Wæver, **A.g.e.,** s.46.
[93] Kelly, **A.g.e.,** s.211.
[94] Buzan, Wæver, **A.g.e.,** s.80.

bölgesel dinamikleri ön plana çıkarmayarak Soğuk Savaş öncesi politika hatalarının tekrarlanması riskini arttırmışlardır[95].

3.d. BGK Ana Yapı Görüşü

Güvenlik komplekslerindeki bir değişimin değerlendirilmesi için kullanılan bir standarttır ve dört yapısal noktası vardır.

İlk olarak statükonun devam ettirilmesi için ana yapının dostluk ve düşmanlık motifleri ve devletler arasındaki güç dağılımı gibi iki unsuru vardır[96]. İkisinden birinde bir değişim yaşandığında komplekslerin yeniden tanımlanması gerekmektedir. Güç kayması alt sistem içerisinde bulunan güç dağılımındaki değişim hem iç hem de dış nedenlerle, yerel devletlere silah tedariki ve askeri katkılarla, ekonomik yardımlarla taraflara avantaj sağlanmasıyla da ortaya çıkabilmektedir[97]. Suudi Arabistan'ın Cibuti, Eritre, Etiyopya'ya; Türkiye'nin Somali'ye; Çin'in Cibuti ve Etiyopya'ya ekonomik yardımları bu ülkelerin iç dinamiklerinde değişime sebep olmuştur. Ülkelerin içindeki aktörlerin gücüne katkı sağlamıştır.

Komplekslerde ittifaklar da güç dağılımını etkilemiştir. Dostluk ve düşmanlık durumunun değişimi yeni anlaşmalar gerektirdiği gibi yeni anlaşmazlıkları da beraberinde ortaya çıkarabilir ya da var olan anlaşmazlıkların bozulmasına sebep olabilir[98]. Körfez Krizi'nde Suudi Arabistan, Katar'la yaşadığı krizden sonra Cibuti ve Eritre ile daha yakın ilişkiler kurmuştur. Yemen de yaşanan iç savaşta ise Boynuz ülkeleri Suudi Arabistan ve BAE ile ilişkileri geliştirip yeni anlaşmalara zemin hazırlarken, bu süreçte Boynuz ülkeleri İran ile diplomatik ilişikleri kesmiştir. Ancak Buzan'a göre ittifakların tehditleri azaltmadığı, hatta gücü arttırma potansiyeline sahiptir.

[95] Buzan, Wæver, **A.g.e.,** s.81.
[96] Buzan, Wæver , de Wilde, **A.g.e.,** s.13
[97] Buzan, **İnsanlar, Devletler ve Korku**, s.176.
[98] Buzan, **İnsanlar, Devletler ve Korku**, s.176.

İkinci olarak, yerel komplekslerin ana yapısının dış sınırı değiştiği zaman içe dönüşüm gerçekleşmektedir[99]. Ancak Waever'e göre kaos durumunda bütün ilişkiler düşmanlık üzerinden tanımlanmaktadır.

Üçüncü olarak, bir kompleksin ana yapısı genişlediğinde veya daraldığında dışa dönüşüm meydana gelmektedir[100]. Orta Doğu ve Afrika'daki bağımsızlık süreçleri buna örnek olarak gösterilebilir. Ancak bu durumun güncel örneği yoktur. Fakat BAE'nin Somaliland ile olan ilişiklerinin sonucunda tanıma ihtimali yeni bir örnek olma potansiyeline sahiptir.

Son olarak bindirme ele alınmıştır. Bindirme dekolonizasyon öncesi Afrika ülkeleri ile kolonyal ülkeler arasındaki ilişkiler olarak tanımlanmıştır.

B. ORTA DOĞU BGK

Orta Doğu'da nüfus artışı, su kaynaklarının yetersizliği, zengin petrol yataklarının varlığı bölgenin siyasetini belirleyen temel unsurlardandır. Buzan ve Waever Orta Doğu Güvenlik Kompleksini sürekli çatışma oluşumu olarak görmüştür. Bölünmeler ve devam eden çatışmalar olduğu için Orta Doğu ideal BGK tipi konumundadır. Ayoob'a göre bölgede olumsuz güvenlik bağımlılığı söz konusu ve düşmanlığa dayalı etkileşimler sisteme hâkimdir[101].

Afrika ve Orta Doğu bölgelerinde zayıf ülkeler bulunmaktadır. Bağımsızlık sonrası iki bölgede de bölgesel kimlikler kapsamında Pan hareketleri (Pan-Afrikanizm, Pan-Arabizim ve Pan-İsalmizim) başlamış olsa da bu hareketler beklenen başarıya ulaşamamıştır. Bu bölgeler ekonomik kaynaklar (petrol ve maden) ve askeri güç arasında bağlantıların olması devlet dışı aktörlerin bastırılmasında önemli etkenlerdir. Ancak BGK dostluk ve düşmanlık kalıpları güçlü olmayı

[99] Buzan, Wæver , de Wilde, **A.g.e.,** s13.
[100] Buzan, **İnsanlar, Devletler ve Korku**, s.180.
[101] Ebru Vural, **"The Middle East As A Regional Security Complex: Continuities And Changes In Turkish Foreign Policy Under The JDP Rule",** Yüksek Lisans Tezi, Middle East Technical University, December 2010, s.25.

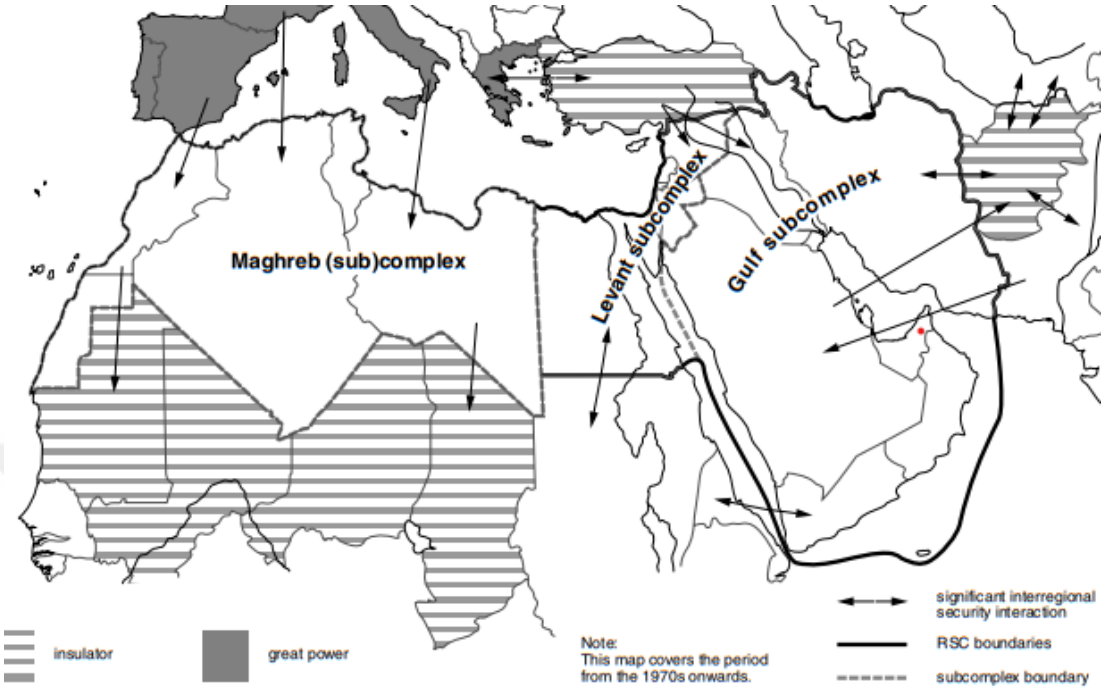
gerektirdiği için Boynuz devletleri için yapılandırılmamış proto-kompleksler oluşturulmuştur[102].

Türkiye ise Balkan, Kafkasya ve Orta Doğu kompleksleri içinde olması sebebiyle yalıtkan devlet olarak tanımlanmıştır ve bu devletler farklı komplekslerle etkileşim içindedir[103]. Konumları nedeniyle yalıtkan devletler çatışmaların yayılmasını önleme özelliğine sahipken, değişen dinamiklere göre bölgelerde yaşanan çatışmalara çekilmeyle karşı karşıya kalabilir.

Bölgesel Seviye açısından bölgede Türkiye, İran ve Suudi Arabistan gibi her zaman bağımsız olan ülkelerin yanında sömürge geçmişi olan ülkeler de bulunmaktadır. Sömürgecilik geçmişi sebebiyle Orta Doğu BGK 1945-1948 yılları arasında bazı ülkelerin bağımsızlıklarını kazanmasıyla başlamıştır. Özellikle İsrail'in sahneye çıkması en önemli etken olmuştur. Bölge, İsrail ve Arap komşuları arasındaki çatışmalara odaklanan Levant, Batı Sahra ilişkilerini içeren Mağrip ve İran, Irak ve Körfez ülkeleri özellikle Suudi Arabistan arasındaki rekabeti ele alan Körfez olmak üzere üç alt kompleks olarak oluşturulmuştur. Boynuz proto-kompleksi coğrafi yakınlıktan dolayı Buzan ve Waever'in de içinde olduğu bazı uzamanlar tarafından bu bölge kompleksine dahil edilmiş olsa da bazı uzamanlar tarafından ise Afrika BGK altında ele alınmıştır. Çalışmamızda ise Orta Doğu BGK'nin Körfez alt kompleksi ve Boynuz proto-kompleksi üzerinde daha fazla durulacaktır.

[102] Kelly, **A.g.e.,** s.207.
[103] Vural, **A.g.e.,**, s.38.

Şekil 2: Orta Doğu Bölgesel Güvenlik Kompleksi

Kaynak: Barry Buzan and Ole Wæver, **"Regions and Powers The Structure of International Security**", New York, Cambridge University Press, 2003, s.189.

Bu komplekste Araplara karşı Yahudiler ve İranlıların rekabeti; bölgesel güç olmaya çalışan İran, Türkiye ve Suudi Arabistan rekabeti bulunmaktadır. Bölgedeki güvensizliğin kaynağı ise etnik ve dini etkenler üzerinden şekillenmiştir. İran ile olan rekabette İslam dininin lideri olma rekabeti vardır ve İran Şii toplumunu temsil ederken, Suudi Arabistan Sünni toplumunu temsil etmiştir. Ayrıca iki ülke arasında ideolojik rekabet de bulunmaktadır. İslamcılar genelde Arap ülkelerinde iç tehdit olarak muhalif olmuştur. Bu sebeple İran BGK içinde diğer ülkeler için tehdit oluşturmuştur. 2010 yılında patlak veren Arap Baharı sürecinde İran Şii nüfusunun bulunduğu Arap ülkelerinde Şii kesimi destekleyerek ayaklanmalar çıkmasına sebep olmuştur. Bu destekleri nedeniyle Suudi Arabistan ile arasında bulunan tarihi mezhep rekabeti alevlenmiştir. Son yıllarda ise bu rekabet kendini Yemen'de şiddetli olarak hissettirmiştir. Özellikle bu ülkede var olan rekabette tarihi düşmanlık kalıbı dikkat çekmiştir.

1. Körfez alt-Kompleksi

Körfez alt-kompleksi 1970'lerde Britanya'nın bölgeden çekilmesiyle oluşmuştur. Körfez bölgesinde İran, Irak ve Suudi Arabistan'ın bulunduğu üçlü rekabet söz konusudur. Ancak 2000'lerin sonunda rekabet İran ve Suudi Arabistan arasında devam etmiştir. Bu iki ülke arasındaki rekabet İran'a uygulanan yaptırımlar sebebiyle şiddetlenmiştir. Çünkü İran yaptırımların ekonomik hasarını en aza indirmek için coğrafi olarak krallığa yakın olan Boynuz bölgesine yönelmiş ve burada yeni ittifaklar oluşturmuştur. Bu ittifaklar sonucunda Eritre'de askeri üs işletmesini eline alan İran, hem Suudi için hem de dünya ekonomisi ve askeri güvenliği için tehdit oluşturmaya başlamıştır. İran ekonomik ve askeri faaliyetlerinin yanında dini ideolojisi için de faaliyetlerde bulunmuştur. Bu faaliyetler Boynuz'da çok karşılık bulamasa da Yemen'de etkili olmuştur ve Yemen'e komşu olan Suudi Arabistan için ciddi tehdit unsuru olmuştur. Bu rekabette körfez alt- kompleksine dahil olan BAE, Bahreyn gibi ülkeler Suudi Arabistan ile birlikte hareket etmiştir. Bu ittifak unsurunun nedeni ise İran'ın takip ettiği yayılma politikası ve BAE'ye ait adaları işgal etmesi olmuştur ve bu işgal Körfez alt-kompleksinin oluşmasındaki en önemli etkenlerden biri olmuştur[104]. Körfez Arapları arap devletlerinin iç siyasetindeki İslami grupları finanse ederek çatışmalara kaynak sağlamışlardır.

1.a. Yerel Seviye

Yerel seviyede otoriter rejimler; petrol kaynakları, uluslararası sermaye ve büyük güç müttefikleri arasındaki güçlü bağlar kurmak, rantiyer devletlerin nüfuslarını bastırmak ve rejimlerini sivil toplumdan ayırmak için kapsamlı iç güvenlik güçleri konuşlandırmalarına izin vermiştir.

Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi (KİK) için önemli olan petrolün bölgeye güç katmasının yanında, fiyat dalgalanmalarının yaşanması politik olarak bölgeyi savunmasız bırakmıştır. Suudi Arabistan da aynı durumla karşılaşmıştır. ABD'nin hidrokarbon üretimine başlaması ve petrol fiyatlarının düşmesi Krallıkta

[104] Buzan, Wæver, **A.g.e.,** s.192.

tehdit unsuru oluşturmuştur. Bu çerçevede rejim petrole bağımlı olan ekonomisini çeşitlendirmek için reformlar yapmaya başlamıştır. Özellikle Vizyon 2030 ile birçok sektörde atılımlara başlamıştır. Bu reformlarla ülkeye coğrafi yakınlığı olan Boynuz ülkeleriyle de ekonomik ilişkiler geliştirmeye başlamıştır.

İslamcıların Arap ülkelerindeki muhalefeti sebebiyle bu ülkeler siyasi koalisyon kurmakta başarısız olmuş ayrıca var olan İslamcı gruplar her zaman dağılma eğiliminde olmuştur.

Orta Doğu BGK'de iç çatışmaların rolü büyüktür. Yerel düzeydeki çatışmaların bütün bölgeye yayılma eğilimi bulunmaktadır[105]. Arap Baharı'nın Tunus'ta başlayıp Orta Doğu coğrafyasına yayılması ise bu eğilime örnek olarak görülebilir ve bu eğilim ile BGK belirleyici dinamiği haline gelmiştir.

Yerel seviyelerde bölge ülkeleri birbirlerinin iç dinamiklerini destekleyerek rekabet etmişlerdir. Arap Baharı sürecinde ülkeler milis gruplara sponsor olmuşlardır. Körfez'de de Şii gruplar İran'dan destek alarak kitlesel protestolar yapmışlardır. Ayrıca bölgesel siyasette birbirlerine rakip ülkeler İslami militanlık eğitimi vermişler ve bu militanların askeri bakımından silah ve üye tedariğine kadar yardım sağlamışlardır.

Orta Doğu rejim güvensizlikleri bölgesel güvenlik siyasetine doğru yayılmıştır[106]. Körfez'de de bu güvensizliği en aza indirmek için ittifaklara girilmiştir. Özellikle Suudi Arabistan ve BAE hem Orta Doğu hem de Boynuz da ittifaklar aracılığıyla hem güvenliklerinin sağlamaya çalışmışlar hem de ekonomik ve askeri ilişkiler ağını genişletmişlerdir. Özellikle BAE, Somaliland ve Eritre'de askeri üsler ve limanlar inşa ederek bölgedeki rakiplerini baskılamaya çalışmıştır. Var olan bu korkular yerel, bölgesel ve küresel seviyeleri birbirine bağlamıştır[107].

[105] Buzan, Wæver, **A.g.e.,** s.195.
[106] Buzan, Wæver, **A.g.e.,** s.197.
[107] Barry Buzan and Ole Wæver, **"Regions and Powers The Structure of International Security",** New York, Cambridge University Press, 2003, s.197.

1.b. Küresel Seviye

Soğuk Savaş sonrası petrol, Orta Doğu ülkelerini küresel ekonomiye bağlamıştır. Suudi Arabistan petrol ticaretinin sekteye uğramaması için Afrika Boynuzu'na girmiş ve yerelde ittifaklar oluşturmuştur. Özellikle İran'ın Boynuz'daki etkisini kırmak istemiştir. Babül Mendep Boğazı'nın dünya petrol ticareti için önemli bir geçiş noktası olması İran'ın orada tehdit olarak görülmesine sebep olmuştur. Yeni süper güç Çin ise hem Orta Doğu'da hem de Boynuz kompleksinde etki göstermeye başlamıştır. Küresel düzeyde bölgesel aktörlere petrol parası, silah ve yardım akışları Orta Doğu BGK'yi önemli derecede etkilemiştir. Büyük güçler silah transferleriyle askeri sektörü yükseltmiştir. Bu da bölgelerde güç dağılımını değiştirmiştir.

1.c. Bölgeler Arası Seviye

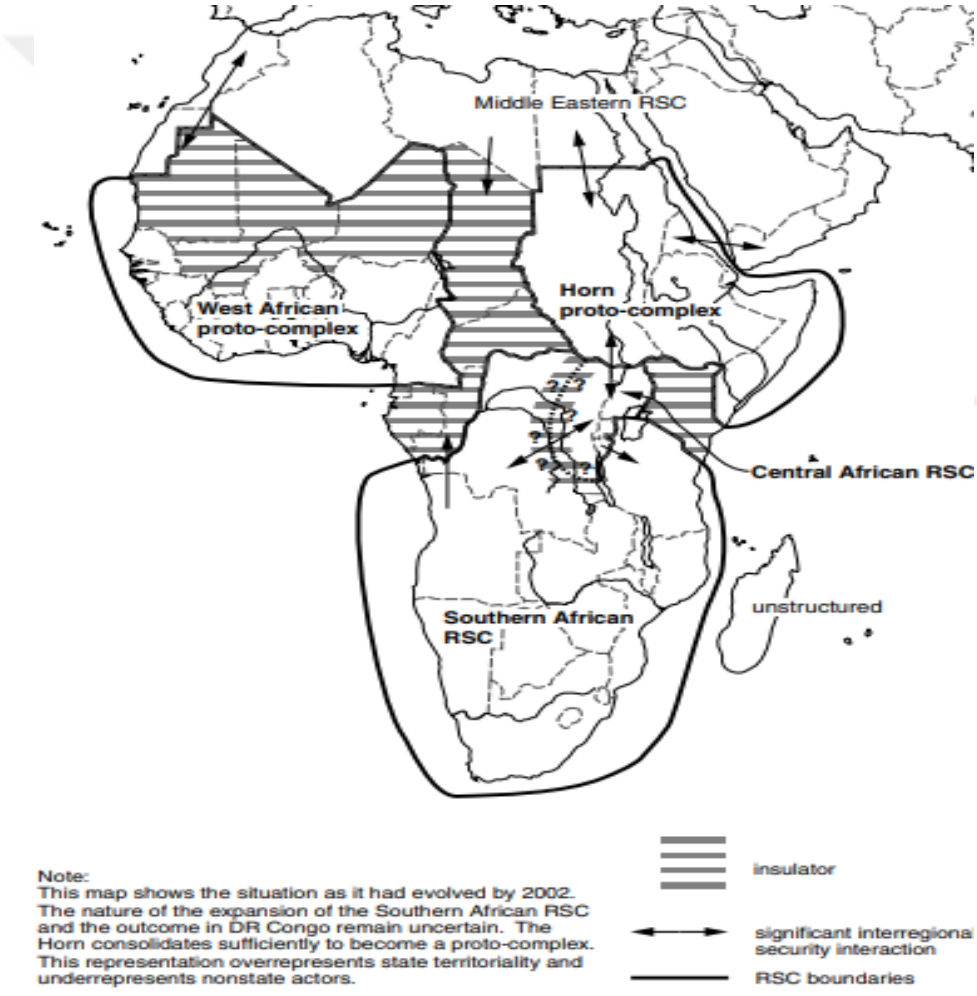
Bu bölgede genellikle coğrafi yakınlıktan dolayı Orta Doğu ve Afrika arasında faaliyetler bulunmaktadır. Afrika Boynuzu'nda Suudi Arabistan, İran, Türkiye ve küresel güç olan Çin arasında rekabet bulunmaktadır. Orta Doğu'da bulunan Suudi-İran rekabeti Boynuz bölgesine de sıçramıştır. Çünkü İran'ın bölgede tehdit içeren faaliyetleri rejimi rahatsız etmiştir.

C. AFRİKA BGK

Afrika'nın problemi güvenlik olmamıştır. Özellikle kıtlık, salgın hastalıklar, savaşlar, kitlesel göçler, çevre problemleri Afrika'nın asıl problemi olmuştur. Bu sorunların merkezinde hızlı sömürgesizleşme yatmaktadır. Çünkü Avrupalı devletler sömürge döneminde ekonomi ve kurum tarzlarını aktarmamıştır. Afrika politik, sosyal yapı ve ekonomi işleyişlerinin çok azına sahip olmuştur. Afrika zayıf ülkelerin çok sayıda bulunduğu bir kıta olduğu için askeri ve ekonomik bakımdan da zayıf kıta konumundadır. Bu zayıflıklar nedeniyle devlet dışı aktörler (aile, klan, kabile gibi etnik gruplar) sosyal ve politik otoriteden ekonomik faaliyetlerin kaynağına kadar

önemli aktörler olmuştur. Bu durum bugün Somali'nin başarısız devlet olmasındaki en önemli faktör olmuştur. Ayrıca bu başarısızlık Afrika'nın kaynaklarını uluslararası aktörler ve uluslararası devlet dışı aktörlere kaymasına sebep olmuştur. Başarısız ve zayıf devletlerin bulunduğu Afrika'da yerel güvenlik dinamikleri baskın olmuştur. Ancak bu dinamikleri yerel değildir. Kıtada kişiselleştirilmiş siyaset ve dış kaynaklara duyulan ihtiyaç yabancıların yerel siyasete karışmasına alan açmıştır. İlişkiler güçten ziyade zayıflık üzerinden geliştirilmiştir.

Şekil 3: Soğuk Savaş Sonrası Afrika Bölgesel Güvenlik Kompleksi

Kaynak: Barry Buzan and Ole Wæver, "**Regions and Powers The Structure of International Security**", New York, Cambridge University Press, 2003, s.231

Afrika'nın geleneksel unsurları kimlik, meşruiyet, ekonomi ve etnik gruplardan oluşurken; modern unsurlar ise kişiselleştirilmiş otoriter ve askeri

yönetime dönüşen devletlerden oluşmuştur[108]. Etnik gruplar politik sınırlar ve halkın tutumunda önemli bir yere sahiptir. Afrika'da kişiselleştirilmiş siyaset ulusal güvenlik ve ulusal çıkar kavramlarını geçersiz kılmıştır[109].

Buzan ve Waever'e göre ise Afrika'da güvensizliğin kaynağı şiddet olarak gösterildiği için güvenlikleştirmenin varlığını göstermek için şiddetin türü ele alınmıştır[110]. Çünkü Soğuk Savaş sonrasında devlet dışı aktörler devlet sisteminde daha fazla güce sahip olmaya başlamıştır.

1. Afrika'da Devlet Dışı Aktörler

Afrika'da çok sayıda devlet dışı aktör bulunmaktadır. İsyan grupları ortaya çıkmış ve bu gruplar toprak, nüfus ve ticareti kontrol eden gruba dönüşmüştür. Bu gruplar rakip Afrika devletlerinden destek almıştır. Devlet dışı aktörler ulus ötesi özel askeri şirketler tarafından desteklenerek güçlendirilmiştir. Ayrıca Afrika'da güçlü merkezi bir devlet sistemi olmadığı için dış aktörlerin müdahalesi veya yardımları devletlerarası düzeyden değil, alt kademelerden gerçekleşmiştir[111]. Ayrıca Boynuz'da devlet dışı aktörlerin yükselişi sebebiyle siber, denizaşırı ve gölge bankacılık kurumların kontrol edilmesinde zorluklar ortaya çıkmıştır. Özellikle artan bilgi teknolojileri bölgeyi görünür kılarken, sosyal medya üzerinden sosyal hareketlerde yerel ağları harekete geçirmiştir. Bu durum Arap Baharı'nda da yerel, ulusal ve küresel düzeyde başarılı olmuştur[112]. Bilgi teknolojileri hem Orta Doğu'da hem de Afrika Boynuzu'nda yaşanan iç savaşların uzamasına ve yoğunlaşmasına sebep olmuştur. Bilgi teknolojileri aşırılık yanlısı ideolojilerin yayılmasına sebep olmuştur. Özellikle Somali'de Eş-şabab bu teknolojiyi militan toplama aracı olarak

[108] Buzan, Wæver, **A.g.e.,** s.222.
[109] Buzan, Wæver, **A.g.e.,** s.226.
[110] Buzan, Wæver, **A.g.e.,** s.223.
[111] Buzan, Wæver, **A.g.e.,** s.229.
[112] Abigail Kabandula and Timothy M. Shaw, "Rising Powers And The Horn Of Africa: Conflicting", **Third World Quarterly**, Vol:39, No:12, 2019, s.2318.

kullanmıştır[113]. Devlet dışı aktörler bilgi teknolojileri sayesinde yurt içinde ve yurt dışında fon elde etme kabiliyeti geliştirmiştiler.

2. Afrika Boynuzu proto-Kompleksi

Bölgede Etiyopya II. Dünya Savaşı'nda İtalya tarafından işgal edilmiş olsa da her zaman bağımsız bir ülke olmuştur. Somali 1960, Cibuti 1977 yılında Fransa'dan, Eritre ise Etiyopya ile yaşadığı iç savaş sonucunda 1993 bağımsızlığını kazanmıştır. Bu durum bölgede güvenlik etkileşimi yaratmıştır.

1990'lar boyunca boynuz ülkelerinde iç savaşlar, dışarıda ise Somali ve Etiyopya arasında Ogedan bölgesinde çatışma yaşanmıştır. Bölgede Etiyopya-Eritre, Somali-Somaliland-Putland arasında uzun süren iç savaşlar yaşanmıştır, Somali ve Etiyopya arasında sınır anlaşmazlıkları güvenlik sorunlarının yaşanmasının kaynakları arasında yer almıştır. Afrika Boynuzu, güvenlik açısından karşılıklı bağımlılığının birçok unsuruna sahip, ancak bunları entegre edecek modelde birbirine bağlanamadığı için çoğunlukla bir proto-kompleks olarak görülmüştür. Ayrıca bölgede yaşanan iç krizlerde bölgedeki diğer ülkelerden temas tespit edilmediği için bölgesel güvenlik bağımlılığı modeli olmayan bir yerellik zinciri ortaya çıkmıştır[114]. Belirsiz sınırların bulunması da Boynuz'da BGK oluşturulmasında zorluk yaşatmıştır. Bölgedeki belirsiz sınırlar dışa dönüşüm ihtimalini de arttırmıştır. Özellikle Somaliland BAE ve Suudi Arabistan ile olan ilişkileri sayesinde dışa dönüşüm potansiyeline sahiptir. Kıtada kişiselleştirilmiş siyaset ve dış kaynaklara duyulan ihtiyaç yabancıların yerel siyasete karışmasına alan açmıştır. İlişkiler güçten ziyade zayıflık üzerinden geliştirilmiştir.

Bu bölgede herhangi bir ülkedeki isyanlarda bölge içinde ve bölge dışında müdahalelerin bulunması bölgenin ana unsurları arasındadır. Bölgede 1990'larda Somali'ye yapılan insani müdahaleler ve 2000 yılında Eritre ve Etiyopya sınırındaki barışı korumaya yönelik başarısız uluslararası müdahaleler bu unsurlara örnek teşkil

[113] **A.e.,** s.2318.
[114] Buzan, Wæver, **A.g.e.,** s.242.

etmiştir. Başarısız müdahaleler ve çatışmalardan kaynaklı savaş ve kıtlık çok sayıda insanın ölümüne sebep olmuştur.

Bölgede Nil suları üzerinde Mısır-Etiyopya arasında anlaşmazlık bulunmaktadır. Etiyopya'nın barajlar inşa etmesi Nil suyunun kullanımı konusunda diğer ülkelerde tehdit algısı yaratmıştır. Bu anlaşmazlık ise Boynuz'da BGK oluşturma potansiyelini meydana getirmiştir.

Bölgede ittifak sayısı azdır ve var olanların da kaçının devlet ve isyan grupları arasında yapıldığı önemlidir[115]. Bu sebepten dolayı Afrika'da BGK büyük ölçüde alt düzeyde tanımlanmıştır.

Tablo 1: Ortadoğu ve Afrika Boynuzu'nun Bölgesel Güvenlik Kompleksi Fiziksel Güç Kapasitesi

Ülke	Nüfus	GSYİH	IISS[a]	SIPRI[b]	Pwrindx[c]	Askeri Personel	Gini İndeks	CINC[d]	HDI
Mısır	97041072	235369129,34	5330	2774	0,2751(12)	1329250	31,8	0,225(21)	0,696(115)
İraŞekil tablosu öğesi bulunamadı.**n**	82021564	439513511,62	15882	14548	0,3131(13)	934000	31,8	0,418(15)	0,798(60)
KSA	28571770	683827144,29	56898	69413	0,4636(26)	256000	//	0,286(19)	0,853(39)
Katar	2314307	167605219,78	4404	2171	2,1132(100)	12000	//	-0,231(89)	0,856(37)
Birleşik Arap Emirlikleri	6072475	382575085,09	//	24400	1,0157(65)	64000	//	-0.123(51)	0,863(34)
Cibuti	956985	1764268,47	//	//	//	10000	//	0,00015(146)	0,476(172)
Eritre	4474690	2607739,84	//	//	//	202000	//	0,00226(57)	0,440(179)
Etiyopya	102403196	73000980,43	451	497	0,8771(51)	138000	39,1	0,00386(42)	0,463(173)
Somali	14317996	6752653,10	//	//	//	20000	//	//	//
Güney Sudan	12230730	2904114,90	76	60	2,0989(99)	185000	//	//	0,388(187)
Sudan	39578828	95584380,03	//	3721	1,1592(70)	244000	//	0,00308(49)	0,502(167)

Source: Brendon J. Cannon, Federico Donelli, "Asymmetric Alliances and High Polarity: Evaluating Regional Security Complexes in the Middle East and Horn of Africa", **Third World Quarterly**, Vol: 41, No:3, 2020, s. 512-513.

// işareti verinin olmadığını göstermektedir.

[a]Ülkelere göre savunma harcamaları, 2016

[b]Ülkelere göre askeri harcamalar, 2017

[115] Buzan, Wæver, **A.g.e.,** s.247.

[c]Küresel Ateş Gücü sıralaması, belirli bir ülkenin PowerIndex (PwrIndx) puanını belirlemek için 55'ten fazla bireysel faktör kullanır. Mükemmel bir PwrIndex puanı, GFP formülü kapsamında gerçekçi olarak ulaşılamaz olan 0.0000'dir. Global sıralama parantez içinde verilmiştir.

[d]Birleşik Ulusal Yetenek Endeksi (CINC), J. David Singer tarafından 1963'te Correlates of War projesi için oluşturulan ulusal gücün istatistiksel bir ölçüsüdür. Altı farklı bileşende dünya toplamlarının ortalama yüzdelerini kullanır. Bileşenler demografik, ekonomik ve askeri gücü temsil eder. Veriler, 2007 itibariyle CINC'ye atıfta bulunmaktadır. Küresel sıralama parantez içinde gösterilmiştir.

2.a. Küresel Seviye

Zayıflıktan dolayı dış güçlerin kaynaklarına ihtiyaç duyan Afrika'da çok sayıda askeri üsler ve hammadde kaynakları bulunmaktadır. Özellikle Boynuz bölgesinde 2000'li yıllardan bugüne kadar askeri üs inşasında büyük artış yaşanmıştır. 2010 yılından sonra ise Orta Doğu ülkeleri kendi güvenliklerini sağlamak için bölgede askeri üs inşa etmiştir. Askeri ve ekonomik yardımlar, tedarik edilen silahlar, üsler ve limanlar boynuz dinamiklerini büyük ölçüde etkilemiştir. Özellikle Orta Doğu'daki petrol, gaz kaynakları, politik rekabet ve enerji yollarının istikrarı konusundaki endişeler Orta Doğu ve Boynuz pro-Komlekslerini birbirine bağlamıştır. Süper güçler de Hint okyanusunu ve Akdeniz'i birbirine bağlayan stratejik konumu sebebiyle boynuz ülkelerine ilgi duymuştur. İki kompleksin birbirine bağlanması jeopolitik gerilimleri, bölgesel rekabetleri, bölgesel ve sınır anlaşmazlıkları üzerinde insan güvenliğini etkileme olasılığı vardır. BGK'ler içindeki güvenlik unsurlarının üç açıklayıcı değişken tarafından yönlendirilmesi önemlidir. Bunlar; bölgesel yapı (maddi yetenekler ve kutupluluk), bölgesel güç rolleri (liderlik, vesayet, koruma), bölgesel güç yönelimleri (statüko, iş birliği, uzun vadeli tasarım)[116]. Orta Doğu'nun güvenlik dinamiklerinin Boynuz ülkeleri tarafından kademeli olarak emilip emilmediği de önemli bir etkendir.

Soğuk Savaş döneminde SSCB ve ABD Orta Doğu kompleksine uyguladıkları nüfuz politikasını 2000'li yıllardan sonra bölgesel rekabet içinde olan Türkiye, İran ve Suudi Arabistan da Boynuz ülkelerinde uygulamıştır. Orta Doğu'daki BGK rekabeti Boynuza taşınmıştır.

[116] Brendon J. Cannon, Federico Donelli, "Asymmetric Alliances and High Polarity: Evaluating Regional Security Complexes in the Middle East and Horn of Africa", **Third World Quarterly**, Vol: 4, No:3, 2020. s.506.

Boynuz ülkeleri Hint Okyanusu'nu Kızıldeniz aracılığıyla Akdeniz'e bağladığı için bölgesel hegemonya adaylarının çatışma ve rekabet alanı olmuştur. Türkiye'nin de bulunduğu rekabette özellikle Suudi Arabistan ve İran suyolunun iki yakasında rekabet etmiş ve Yemen'de ise patlak veren iç savaşın aktörleri olmuştur. Rekabet alanı sebebiyle Boynuz proto-kompleksi ve Körfez alt-kompleksi etkileşim içine girmiştir. Bu etkileşim yeni çatışmalara alan açma riskine sahiptir. Türkiye, BAE ve Suudi Arabistan'ın Afrika Boynuzu'ndaki faaliyetleri bölgeyi askerileştirme riski taşıyan jeopolitik gerilimleri ve rekabeti arttırmıştır. Dini ideolojiler de Orta Doğu ile sınırlı kalmayarak Afrika Boynuzu'nu da kapsayacak şekilde genişletilmiştir[117]. 2011 Arap Baharı bölgesel güçleri yeni ittifaklar aramaya itmiş, bu ittifaklar da iki BGK arasındaki karşılıklı bağımlılığı arttırmıştır. Özellikle de Suudi Arabistan'ın ekonomisini çeşitlendirmek için düşen petrol fiyatlarına karşın yeni arayışlara girmesi, İran'ın Arap Baharı sürecindeki tehditlerini azaltmak için Suudi'nin Boynuz ülkesi Eritre'nin desteğini alarak Yemen'e askeri operasyon düzenlemesi etkileşimin kanıtı olmuştur. Özellikle bu iş birliğinde jeopolitik olarak önemli olan Babül Mendep Boğazı'nın rolü büyük olmuştur. Çünkü bölgesel güvenlik komplekslerini genişletmek için yakınlık önemli bir yere sahiptir. Kızıldeniz'in (Babül Mandep ve 4000 km uzunluğundaki kıyı şeridi nedeniyle) ve Doğu Mağrip'in (Etiyopya'da bulunan Mavi Nil'in su kaynağı nedeniyle) artan önemi ile ilgili jeopolitik düşünceler ve Nil sistemindeki suyun yüzde 90'ının sağlanması bölgenin önemini artırmıştır[118]. Körfez ülkelerinin ekonomik kalkınmasını sağlamak için bölgenin tarımsal potansiyeli, işgücünü ve yatırım fırsatlarını içeren ekonomik teşvikler de ekonomisini çeşitlendirmek için Suudi Arabistan'ı cezbetmiştir. Artan ticaret ile ilgili jeopolitik düşünceler ve iki bölge arasında artan karşılıklı bağımlılık güç dağılımının değişmesine neden olurken, bu durum Boynuz ülkeleri için yeni fırsatlar ve tehditleri de beraberinde getirmiştir. Afrika Boynuzu devletleri, çoğunlukla riskten korunma şeklinde, kendi çıkarlarına uygun olarak rekabetten yararlanmaya çalışmıştır.

[117] **A.e.,** s.506.
[118] Viktor Marsai, Máté Szalai, "The "Borderlandization" of the Horn of Africa in Relation to the Gulf Region, and the Effects on Somalia", **Journal of Borderlands Studies**, 08 Feb 2021, s.4.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SUUDİ ARABİSTAN'IN BÖLGESEL GÜÇLERLE REKABETİ

Suudi Arabistan, Orta Doğu'da yaşanan Arap Baharı sonrasında kendi ülkesinde güvenliği sağlamak için askeri girşimlerde bulunmuştur. Bu çerçevede özellikle İran ile arasında bulunan mezhep yarışında öne geçmeye çalışmıştır. Türkiye ve Katar ile siyasi olarak rekabet etmiştir. Boynuz bölgesi ise sahip olduğu stratejik suyolları sebebiyle bu rekabetin savaş alanı haline gelmiştir. Bölgesel güçlerin yanında Çin'in de bölgede faaliyetlerini arttırması rekabeti farklı boyutlara ulaştırmıştır. 2015 yılından sonra ise Suudi Arabistan petrole olan bağımlılığını azaltmk için ekonomik açıdan bölgede girişimlere başlamıştır. Ekonomik ve siyasi rekabetlerin yanında BAE, Suudi Arabistan, Türkiye ve Çin askeri olarak da rekabet etmeye başlamış ve bölgede stratejik noktalarda askeri üsler ve limanlar inşa etmiştir. Yemen ise Boynuz bölgesine yakın olmasından dolayı bu rekabetin içine dahil edilmiştir. Bu ülkeler bölgeye yönelik politikalar geliştirmiştir.

A. TÜRKİYE

1. Türkiye'nin Afrika'ya Yönelik Politikalarının Gelişimi ve Organizasyonlar

1. a. 1998 Eylem Planı

Türkiye, Afrika ülkeleriyle ilişkileri geliştirmek için "Afrika'ya Açılım Eylem Planı" oluşturmuş ve 2005 yılını "Afrika Yılı" ilan etmiştir. Ancak 2005 yılında Afrika bölgeside aktif olmaya başlamasına rağmen, Türkiye'nin bu ülkelerle ikili ilişkileri geçmişe dayanmaktadır. Türkiye Etiyopya'da 1926 yılında Addis Ababa Büyükelçiliğini açmıştır[119]. Eritre'yi tanıyan ilk ülkelerden biri olarak Türkiye, 2007 yılında Asmara'da Fahri Konsolosluğunu açmış, 2013 yılında ise

[119] **Dışişleri Bakanlığı**, "Türkiye - Etiyopya Siyasi İlişkileri", (Çevrim içi), https://www.mfa.gov.tr/turkiye-etiyopya-siyasi-iliskileri.tr.mfa , 08.10.2021.

Büyükelçiliğini açmıştır[120]. Türkiye Somali'de ise 1979 yılında açılıp 1991 yılında kapatılan Mogadişu Büyükelçiliği'ni, 2011 yılında tekrar açmıştır[121]. Cibuti ile 1977 yılında diplomatik ilişkiler kuramaya başlamışına rağmen, Türkiye'nin Cibuti Büyükelçiliği 2013 faaliyete geçmiştir[122].

Türkiye'nin Afrika ile ilişkisi Osmanlı devletinden beri süregelmektedir. Afrika Boynuzu içindeki çoğu ülke geçmişte Osmanlı sınırları içinde yer almaktaydı. Ancak Cumhuriyet'in ilanından sonra ilişkiler ihmal edilmiştir. Cumhuriyet sonrasında Türkiye-Afrika ilişkileri, Türkiye'nin 1990 yılında Somali'de başlatılan Barış Gücüne dahil olmasıyla başlamıştır. Somali'de yaşanan kabile savaşları nedeniyle UNOSOMI ve 1993 yılında gerçekleştirilen UNOSOMI Barış Gücü operasyonu yapılmıştır.

1998'de ise "Afrika Açılım Eylem Planı" hayata geçirilmiştir. İkili ilişkiler ilk olarak Doğu Afrika ülkeleriyle başlamıştır (Etiyopya, Eritre, Sudan, Cibuti). 2000'li yıllarda karşılıklı ziyaretler yapılmaya başlanmıştır. Eylem planı ekonomik anlaşmalar imzalanması, yatırım teşvikleri, teknik ve uzmanlık gerektiren alanlarda eğitimlerin verilmesi, yardım programlarının geliştirilmesi, forumların düzenlenmesi, iş konseylerinin kurulması, savunma sanayisinin tanıtılması, ikili ticari ilişkilerin geliştirilmesi, Afrika'da Türk bankalarının şube açması gibi konuları içermektedir[123]. Ayrıca büyükelçiliklerin sayısının arttırılması da eylem planında belirtilmiştir. 2001 yılından sonra Türkiye Afrika ile olan ticari hacmini genişletmiştir. Türkiye'nin Afrika'ya yönelik politikalarında ilk amacı insani yardımlar olmuştur. Politikalarında ekonomik ve politik standartlarını yükseltmek; askeri güç yerine yumuşak güç kullanmayı tercih etmiştir. Türkiye'de 2002 yılında %6.7 gibi yüksek bir büyüme oranı yaşamış ve bu sayede ekonomik kalkınmasını sürdürebilmiştir[124].

---

[120] **Dışişleri Bakanlığı**, "Türkiye - Eritre Siyasi İlişkileri", (Çevrim içi), https://www.mfa.gov.tr/turkiye-eritre-siyasi-iliskileri.tr.mfa , 08.10.2021.
[121] **Dışişleri Bakanlığı**, "Türkiye - Somali Siyasi İlişkileri", (Çevrim içi), https://www.mfa.gov.tr/turkiye-somali-siyasi-iliskileri.tr.mfa , 08.10.2021.
[122] **Dışişleri Bakanlığı,** "Türkiye - Cibuti Siyasi İlişkileri", (Çevrim içi), https://www.mfa.gov.tr/turkiye-cibuti-siyasi-iliskileri.tr.mfa , 08.10.2021.
[123] Soyalp Tamçelik, Kübra Şahin," Afrika Jeopolitiği Bağlamında Türkiye-Afrika İlişkileri Ve Stratejik Algı Mekanizmaları", **Küresel Politikada Yükselen Afrika**, Ed. Soyalp Tamçelik, Ankara, Gazi Kitapevi, 2014, s.389.
[124] Oğuzhan Tekin, **"Turkısh Foreıgn Polıcy Towards Afrıca: Motıvatıons And Interests 2001-2010"**, Yüksek Lisans Tezi, Fatih University, June 2012, s.29.

Büyümeyi takriben Türk iş insanları yabancı ülkelerde yatırım yapmaya yönelmiştir. Türkiye 1998 yılından 2005'e kadar bölgedeki faaliyeti diplomatik olarak hazırlık dönemi olmuştur.

1.b. 2005 Afrika Yılı

2005 yılı Afrika Yılı ilan edilmiştir. Bu tarihten sonra Afrika'ya üst düzey ziyaretlerde artış yaşanmıştır. Aynı yıl Türkiye'nin Afrika Birliğinde gözlemci üye başvurusu kabul edilmiştir. Türkiye bu süreçte Afrika ülkeleriyle Karma Ekonomi Komisyonunu (KEK) kurmuş, Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması (YKTK) ve çifte vergilendirmenin önlenmesi (ÇVÖ) anlaşmalarını imzalamıştır[125]. 2007 yılında Cumhurbaşkanı seçilen Abdullah Gül ve dönemin dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu Afrika Eylem Planı'na destek vermiştir.

Afrika yılı ilanından sonra Afrikalı öğrencilere burslar verilmeye başlanmıştır, 15 yıllık süreçte binlerce lisans ve yüksek lisans öğrencisi burslardan yararlanmıştır. Etiyopya ve Cibuti ise en çok burs verilen Afrika ülkelerinden olmuştur[126]. 2005 yılından sonra ilişkiler derinleşmeye başlamış ve 2011 yılından sonra Türkiye bölgede büyükelçilikler açmıştır.

1.c. 2008 Türkiye- Afrika İşbirliği Zirvesi

2008 yılında "Ortak Gelecek İçin Ortaklık ve Yardımlaşma" temasıyla Türkiye'de ilk defa I. Türkiye-Afrika İşbirliği Zirvesi düzenlenmiş ve Türkiye Afrika'nın stratejik ortağı ilan edilmiştir. Zirveye 49 Afrika ülkesinden cumhurbaşkanları, başbakanlar, dışişleri bakanları ve üst düzey yöneticiler katılmış, "İstanbul Deklarasyonu" ve "Türkiye-Afrika Ortaklığı Çerçevesi Belgesi" kabul

[125] Hasret Çomak, Burak Şakir Şeker, "Küresel Güçlerin Afrika Güvenliği Perspektiflerinin Stratejik Analizi", **Afrika Politikası 21. Yüzyılda Güvenlik, Refah ve Demokrasi Arayışı**, Ed. Hasret Çomak, Caner Sancaktar, Huriye Yıldırım Çinar, İstanbul, Beta Yayıncılık, 2017, s.242.
[126] Tekin, **A.g.e.,** s.48.

edilmiş ve ilişkilerde ilkeler belirlenmiştir[127]. Zirvede Afrika stratejisinde yapılanmaya gidilmiştir. Bu çerçevede uluslararası kuruluşlar ve sivil toplum kuruluşlarından yardım alınması ve Türkiye'nin Afrika'ya tanıtılması planlanmıştır. Zirve sonunda Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) ve The Union of African Chambers of Commerce, Industry, Agriculture and Professions (UACCIAP) arasında ticari ilişkilerin ilerletilmesi ve Türkiye-Afrika Odası'nın kurulması için iş birliği yapılmasına karar verilmiştir. 2008 Mayıs ayında ise Afrika Kalkınma Bankası'na katılarak Doğu Afrika'da Hükümetler arası Kalkınma Otoritesi ile ilişkilerini güçlendirmiştir[128].

Bu zirve aynı zamanda 2009-2010 yılında BM Genel Kurulu'nda yapılacak olan oylamada Afrika ülkelerinin desteğini almak için önem teşkil etmektedir. Yapılan oylama sonucunda 53 Afrika ülkesinden 51'nin oyunu alarak Türkiye, toplamda 151 oy ile BM Güvenlik Konseyi'ne geçici üye olarak seçilmiştir.[129]

2013 yılında ise Afrika'ya Açılım Politikası'nın yerini Afrika Ortaklık Politikası almıştır[130]. 2014 yılında Ekvator Ginesi'nde II. Türkiye Afrika İşbirliği zirvesi düzenlenmiştir. III. Türkiye-Afrika Ortaklığı Zirvesinin 2021 yılında Türkiye'de gerçekleştirilmesi planlanmaktadır[131].

1.d. Dini Liderlerle Toplantı – (Afrika Kıtasında Müslüman Dini Liderlerin İlk Buluşması)

Özellikle Doğu ve Kuzey Afrika ülkelerinde Müslüman nüfusu oldukça yüksektir. Türkiye bu dini benzerliği dış politika aracı olarak kullanmıştır ve Diyanet İşleri Bakanlığı dini politikalarda aktif rol almıştır.

---

[127] Tamçelik, Şahin, **A.g.e.,** s.385.
[128] Tekin, **A.g.e.,** s34.
[129] Tamçelik, Şahin, **A.g.e.,,** s.397.
[130] **Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı,** "Türkiye-Afrika İlişkileri", (Çevrim içi), http://www.mfa.gov.tr/turkiye-afrika-iliskileri.tr.mfa , 09.03.2021.
[131] **A.e.**

2006 yılında Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından ilk defa Afrika'da 22 ülkeden 34 dini temsilcinin katıldığı "Müslüman Dini Liderler Toplantısı", 2001 yılında ise ikinci toplantı düzenlenmiştir. Ancak bu defa 44 Afrika ülkesinden 122 dini temsilci katılmıştır[132]. Müslüman yakınlaşma ile ilişkiler üst düzeye çıkarılmıştır. Bu çerçevede Afrikalı öğrenciler Türkiye'de dini eğitim için burslar verileceği ilan edilmiştir. Türkiye özellikle Somali'de etkin olmuştur. Burada 1200 öğrenci kapasiteli İmam Hatip Lisesi kurulmuştur ve bu iki ülke arasında karşılıklı araştırmalarda bulunmak için Somalili müftülere eğitim verilmiştir[133].

2. Türkiye'nin Afrika Politikasında Kuruluşların Etkisi

2.a. TİKA

1991 yılında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Eski Sovyetler Birliği'nden Türk Cumhuriyet'lere teknik destek ve acil yardım vermek amacıyla 1992'de kurulmuştur. Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA) 2002 sonrasında Afrika bölgesinde de ofisler açmaya başlamıştır. TİKA' nın temel görevi ise hedeflenen ülkelerle kalkınmaya katkı sağlayacak şekilde program ve projeler hazırlamak ve bunların uygulanmasını sağlamaktır. Gerektiğinde yabancı ülkelere yapılacak insani yardımın koordinasyonunu desteklemektir[134]. Türkiye'nin dış politika aracı olarak önde gelen resmî kurumlardan olan TİKA; eğitim, sağlık, çevre, altyapı ve kapasite geliştirme ile ilgili projelere destek vermiş ve bulunduğu ülkelerde kalkınma yardımları yapmıştır. Ayrıca Afrika'da gerçekleştirilen Türk faaliyetlerinin çoğu TİKA çatısı altında yapılmaktadır ve bu projelerde kurumlar arasında koordinasyonu sağlamaktadır. TİKA'nın kendi bütçesi olmasına rağmen sahip olduğu faaliyetler sayesinde projeleri bakanlıklar tarafında da finanse edilmektedir. Son dönemlerde Türkiye'nin kendi kimliğini inşa etmesi için faaliyetlerde bulunmaya başlamıştır. TİKA, Afrika-Türkiye ilişkilerinin yanında;

[132] Tekin, **A.g.e.,** s.50.
[133] Tunç Demirtaş,"**Türkiye'nin Afrika Politkasında Yumuşak Güç Unsurunun Rolü",** Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, 2015, s.58.
[134] **TİKA**, "2020 Faaliyet Raporu", 2020. Ankara, s.20.

AİDS, yolsuzluk, yoksulluk, çatışma gibi durumlarda da yardımlar yapmıştır. İkili ilişkilerin inşaasında ise en önemli aktörlerden biridir.

TİKA'nın Cibuti, Somali ve Etiyopya'nın da içinde bulunduğu 17 Afrika ülkesinde ofisi bulunmaktadır[135]. Bu ofisler sayesinde TİKA, 2005 yılında 28 olan proje sayısını 2013 yılında 525 proje sayısına yükseltmiştir. Bu da TİKA'nın gerçekleştirdiği projelerin %33,7'sine tekabül etmektedir. 2016 yılında ise projelerin %44,51'i Ortadoğu ve Afrika bölgelerine yönelik olmuştur[136]. Bu çalışmalarıyla TİKA, Türkiye'nin Afrika'daki imajını attırmıştır. Afrika kıtasında en yüksek ödeneği ise Sudan, Somali ve Etiyopya'ya yapmaktadır[137].

Son olarak 2020 yılında İslam Kalkınma Bankası iş birliğinde Somali ve Cibuti'nin de içinde bulunduğu Afrika ülkelerine Modern Tarım Teknikleri ve Seracılık Eğitimi vermiştir.[138]

2.b. İHH

İHH savaş, doğal afet gibi nedenlerle mağdur olmuş insanlara, yerlerinden edilmiş kişilere ve mültecilere yardım ulaştırmak ve insan haklarını korumak üzere 1992 yılında kurulmuştur ve 123 ülkeye ulaşmayı başarmıştır. Türkiye'de Afrika için ilk defa kampanya düzenleyen ve ilk insani diplomasiyi başlatan İHH, Katarakt projesiyle de Afrika'da geniş kapsamlı sağlık operasyonunu başlatmıştır[139]. Afrika Kıtası'nda Somali, Sudan ve Etiyopya'da aktif olarak çalışmalar yapmaktadır.

Yoksul bölgelere sağlık, eğitim ve kültürel alanlarda yardımlar yapan kuruluştur. Yoksul bölgelere dikkat çekmek için paneller, sempozyumlar, konferanslar düzenler ve bölgelerle ilgili raporlar hazırlamaktadır. Türkiye'de en

---

[135] Elem Eyrice Tepeciklioğlu, Ali Onur Tepeciklioğlu, Betül, Aydoğan Ünal, "Türkiye'nin Sahra-Altı Afrika'da Yürüttüğü Kamu Diplomasisi Faaliyetleri", **Ege Akademik Bakış**, Cilt:18, Sayı:4, Ekim 2018, s.612.
[136] Tepeciklioğlu, Tepeciklioğlu, Ünal, "**A.g.e.,** s.612.
[137] Tekin, **A.g.e.,** s.54.
[138] **TİKA**, "TİKA'dan Afrikalı Tarım Uzmanlarına Eğitim Desteği", (Çevrim içi), https://www.tika.gov.tr/tr/haber/tika%27dan_afrikali_tarim_uzmanlarina_egitim_destegi-54698 . 12.02.2021.
[139] **İHH**, (Çevrim içi), https://www.ihh.org.tr/tarihce , 13.03.2021.

aktif STK'lardan biridir ve Afrika'daki kuruluşlarla iş birliği içindedir. Bölgede su kuyuları açmış, acil ve sosyal yardımlar, modern tarım alanında eğitimler, okulların inşası gibi birçok alanda faaliyet göstermiştir.

Türkiyeli bir STK olarak Katarakt projesiyle ilk defa Afrika'da en büyük sağlık operasyonunu başlatmıştır[140]. İHH yardımlar sonrası tekrar muhtaç duruma düşmemesi için Afrika'ya yönelik yapılan yardımların kalıcı projelerini hayata geçirmiştir. İHH Somali'ye yapılan yardımlarında belirli rotaların dışına çıkararak Güney Şebella Bölgesi'ne giren ilk yabancı yardım kuruluşu olmuştur [141].

2.c. THY

Türk Hava Yolları (THY) Afrika'ya olan destinasyon sayısını arttırmış ve bu sayede Türk ve Afrikalı iş insanlarının pazarlara ulaşmasını sağlamıştır. THY ile Türk dış politikası bölgede güç kazanmıştır. 2013 yılında THY Afrika'da 36 noktaya uçuş yaparken, 2017 yılında 42 Afrika ülkesinden 68 noktaya sefer düzenlenmiştir[142]. THY, Türkiye'nin bölgedeki dış politikasında imajına olumlu yönde etki eden bir araç olmuştur. Bölgeye yönelik arttırdığı sefer sayıları ile hem turizm hem de enerji sektörlerine de katkı sağlamıştır. Ayrıca bölgede ikili siyasi ve ekonomik ilişkiler, iş insanlarının teması bakımından kilit havayolu şirketi konumundadır. İnsani diplomasi bakımından ise bağlantılı olduğu sivil toplum kuruluşları ve devlet tarafından toplanan yardımların bölgeye ulaştırılması konusunda aktif rol almaktadır.

2.d. DEİK

Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK), 1985 yılında Türk özel sektörünün yurtiçi ve yurtdışındaki yatırım fırsatlarını analiz etmek, dış ekonomik ilişkilerini

[140] **İHH**, (Çevrim içi), https://www.ihh.org.tr/tarihce , 13.03.2021.
[141] Mehmet Özkan, "**Doğu Afrika Jeopolitiği ve Türkiye'nin Somali Politikası**", İstanbul, SETA, 2014, s105.
[142] Tepeciklioğlu, Tepeciklioğlu, Ünal, "**A.g.e.,** s.612.

organize etmek ve ülkeler arası ticareti artırmak ve Türkiye ihracatına katkı sağlamak için kurulmuş bir ticari diplomasi platformudur.

Afrika ülkeleri ile 45 iş konseyi bulunmaktadır. Eritre hariç bütün Afrika Boynuzu ülkeleriyle iş diplomasisi yürütmektedir.

DEİK, özel sektörün yurt dışındaki yatırım, ticaret ve müteahhitlik ilişkilerinde de aktif rol almaktadır. DEİK çatısı altında 45 ülkede 50 kuruluş bağlantısı olan Türkiye-Afrika İş Konseyleri bulunmaktadır[143]. Afrika'da yatırım ve ticaret iş insanları ile Türk iş insanlarını bir araya getirmektedir.

Bölgesel kuruluşlar ile ilişki kurmak, Afrika'daki Türk şirketlerinin sayısını arttırmak, İş Konseylerini güçlendirmek, yerel kuruluşlarla iş birliğini geliştirmek, Afrika'daki kuruluşlarla iş birliği geliştirmek DEİK'in amaçları arasındadır[144].

DEİK, 2016 yılında Türkiye-Afrika Ekonomi ve İş Forumu, 2018 yılında "Birlikte Sürdürülebilir Bir Geleceğe Yatırım" temasıyla II. Türkiye-Afrika Ekonomi ve İş Forumu ve 2020 yılında "Pandemi Sonrası Dünyada Güçlü Ortaklar" temasıyla III. Türkiye-Afrika Ekonomi ve İş Forumu organizasyonlarını gerçekleştirmişti. Bu organizasyonlar sonucunda birçok Afrika ülkeleriyle ikili ve ticari anlaşmalar imzalanmıştır. Bu organizasyonlar çerçevesinde, özel sektör B2B ve B2G görüşmeleri yapmıştır.

DEİK gibi TUSKON da bölgede ekonomik faaliyetlerde bulunmuştur. Türkiye'nin jeo-stratejik konumunu güçlendirmek, bölgesel ikili diplomatik ve ekonomik ilişkileri geliştirmek için politikalar uygulamıştır. TUSKON, Doğu Asya ve Afrika pazarlarıyla ilgilenen ihracatçılarından oluşmaktadır ve ticari köprü görevi görmektedir. Afrika ile düzenlediği Ticari Köprü Organizasyonlarından sonra yüz milyonlarca Dolarlık ticari anlaşmalar yapmıştır[145]. DEİK, TUSKON ve TİM gibi

[143] **DEİK**, "Turkey-Africa II. Economic And Business Forum", October 10-11, 2018, Istanbul, (Çevrim içi), tabef-ii-2018-final-report-2.pdf , 12.03.2021, s.33.
[144] **A.e.,** s.34.
[145] Tekin, **A.g.e.,** s.72.

kuruluşların etkisiyle Türkiye'nin Afrika ile 2003 yılında 5,4 milyar Dolar olan ticareti 2020 yılında 25,3 milyar Dolar'a ulaşmıştır[146].

3. Türkiye'nin Afrika Boynuzu Ülkeleriyle İkili İlişkileri

3.a. Etiyopya-Cibuti-Eritre

Etiyopya, Doğu Afrika'ya yayılmak isteyen güçler için önemli bir geçittir. Özellikle Arap dünyasındaki güçler için elzem bir bölgedir. Suudi Arabistan sahip olduğu dini mekânlar sayesinde dini bakımdan Etiyopya üzerinde etkiye sahiptir. Türkiye ise Etiyopya'da genellikle ekonomi ve geliştirme alanlarında varlık göstermiştir. Özellikle ucuz arazi bakımından ve eğitilecek genç nüfusu bakımından Etiyopya Türkiye için ekonomik olarak varlık göstermesi gereken bir ülkedir. Gelişmekte olan Etiyopya ekonomisi için de Türkiye'nin Cibuti'de varlık göstermesi stratejik olarak avantaj sağlayacaktır. Cibuti'nin ekonomisi yabancı yatırımlara bağımlı haldedir. Çin ise ülkedeki en büyük yatırımcı ülke konumundadır.

Türkiye'de birçok ülke gibi Cibuti ile ikili ilişkiler kurmuştur ve 2013 yılında Büyükelçilik açmıştır. 2015 yılında Cibuti'de "Türk Özel Ekonomi Bölgesi", kurulmasına karar verilmiştir[147]. Cibuti'nin Etiyopya'ya açılan kapı olduğu düşünüldüğünde, Türkiye'nin ekonomik bölgesine sahip olmasının Türkiye'ye büyük getirileri olacaktır. Ancak Türkiye'nin ülkede çalışmalara başlaması için Türk yatırımcıları bölgeye çekmesi gerekmektedir. Birçok ekonomik, tarım, sağlık ve turizm anlaşmalarının yanında Ambouli Dostluk Barajı Projesi Türkiye tarafından Cibuti'ye hibe edilmiştir[148]. Baraj sayesinde Cibuti' de meydana gelen sel felaketlerinin önlenmesi planlanmaktadır. Ancak inşaası bitirilen barajın açılışı yapılmamıştır.

---

[146] Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, "Türkiye-Afrika İlişkileri", (Çevrim içi), http://www.mfa.gov.tr/turkiye-afrika-iliskileri.tr.mfa , 09.03.2021.

[147] **Habertürk**, "Cibuti, "Türk Özel Ekonomi Bölgesi" için yatırımcı arıyor", 11.03.2020, (Çevrim içi), https://www.haberturk.com/cibuti-turk-ozel-ekonomi-bolgesi-icin-yatirimci-ariyor-2610144 , 09.03.2021.

[148] **T.C. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı**, "Ambouli Dostluk Barajı'nın açılışı için hedef 2020", 19 Şubat 2020, (Çevirimiçi), https://www.uab.gov.tr/haberler/ambouli-dostluk-baraji-nin-acilisi-icin-hedef-2020 , 09.03.2021.

Türkiye 1984 yılında Etiyopya'da kapatılmış olan büyükelçiliğini 2006 yılında tekrar açmıştır, Somali'de 2011, Eritre ve Cibuti'de ise 2013 yılında büyükelçilikler açmıştır.

3.b. Somali

1960 yılında bağımsızlığını kazanan Somali 1969 yılında Siad Barre'nin gerçekleştirdiği darbe sonrasında 1991 yılına kadar diktatörlükle yönetilmiştir. Ancak Somali Ulusal Hareketi (SNM) ve Birleşik Somali Kongresi (USC) Londra'da kurulmuş ve ikisi de Barre karşıtı faaliyetlere başlamıştır. Siad Barre 1991'de ülkeden ayrılmış, bölgesel hükümet kurulmasına rağmen Somali'de istikrar hiçbir zaman sağlanamamıştır ve bu durum Somali'yi başarısız bir devlet konumuna getirmiştir. Ülkede klan savaşları sebebiyle hükümetler etkin olamamıştır. Bu sebeple dış güçler, ülke yönetiminde rol almaya başlamıştır. Devletlerin yanında terör örgütleri de aktif rol almıştır. Özellikle 1970 yılında Somali'de Vahabi geleneğinden gelen el-İttihad el-İslami (AIAI) kurulmuş ve ülkenin kuzeyinde etkili olmaya başlamıştır[149]. SNF (Somali National Front) ise Etiyopya'nın yardımıyla AIAI kamplarına saldırmış olsa da bu örgüt bölgedeki Arap ülkelerinden destek almıştır.

Somali'de yaşanan açlık ve insani kriz Türkiye'nin Afrika'ya açılmasında en önemli sebeplerden biri olmuştur ve bu krizi BM'ye taşıması ise en önemli göstergesidir.2001 yılından sonra ise insani krizler sebebiyle Türkiye ve Somali ilişkilerinde gelişme yaşanmıştır. Türkiye Somali'de hastaneler, okullar, havaalanı gibi tesisler inşaa ederek ülkedeki istihdamı da arttırmıştır. Somali Türkiye için Afrika Boynuzu'na giriş kapısı niteliğindedir. Türkiye'nin ülkede etkinliğini arttırması ile Somali Ortadoğu'da jeopolitik mücadelenin yeni alanı haline gelmiştir.

2011 yılında ise dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın ülkede yaşanan kıtlığa dikkat çekmek amacıyla yaptığı konuşmadan sonra ikili ilişkiler

[149] Soyalp Tamçelik, "Birleşmiş Milletler'in Afrika'daki Barış Gücü Operasyonları: Somali Örneği", **Afrika Politikası 21. Yüzyılda Güvenlik, Refah ve Demokrasi Arayışı**, Ed. Hasret Çomak, Caner Sancaktar, Huriye Yıldırım Çinar, İstanbul, Beta Yayıncılık, 2017, s.231.

Türkiye lehine boyut değiştirmiştir. Türkiye Somali'ye yönelik politikalarını ülkenin siyasi ve ekonomik izolasyonuna son vermek, insanı yardımlar sağlamak, altyapı oluşturmak, arabuluculuk ve güvenlik sektörü alanına yönelik geliştirmiştir. Türkiye, Somali'ye birçok Afrika ülkesine yaptığı gibi insani yardımlarda bulunmuş, öğrenciler için burs sağlamış, dini eğitimler vermiş, tarım alanında eğitimler vermiş ve birçok sektörde danışmanlık yapmıştır. Ayrıca Somali Afrika Boynuzu'nda en uzun okyanus şeridine sahip ülke olduğu için Türkiye balıkçılık sektöründe de eğitimler vermiştir. Türkiye ülkeye yönelik politikalarında sivil toplum-devlet-iş dünyası üçlüsü ile birlikte hareket etmektedir[150]. Yaptığı yardımların yanında Türkiye'nin arabuluculuk ve barış inşaası Somali'deki en önemli politika araçlarından biri olmuştur. 2012 yılında Dubai'de gerçekleştirilen Somali ve Somaliland arasındaki görüşmelerin ardından[151], Türkiye Somali ve Somaliland arasında yaşanan krizlerin çözümü için arabuluculuk faaliyetlerinde bulunmuş ve 2013 yılında Ankara'da yeni bir görüşme düzenlenerek, iki ülke arasında Ankara Bildirisi imzalanmıştır[152].

Türkiye 2010 yılında Birinci Somali Konferansı ve 2012 yılında ise ikinci Somali Konferansı'na ev sahipliği yapmış, bu tarihten sonra Afrika'daki büyükelçilik sayısını arttırmıştır. THY kıtadaki uçuş noktalarını arttırmış, TİKA ise etkin olmaya başlamıştır.

Türkiye son dönemlerde askeri faaliyetlerini de arttırmış ve en büyük denizaşırı üssünü Somali'de açmıştır. 2017 yılında faaliyete geçen üste 10 bin Somali askerinin eğitilmesi için 200 personel görev yapmaktadır[153]. Bu eğitimlerin amacı, Eş Şabab terör örgütüne karşı mücadeleyi güçlendirmektir. Hem askeri hem de ekonomik olarak jeopolitik önemi olan Somali, Arap petrolünün ve Çin mallarının

---

[150] Özkan, **A.g.e.,** s.105.

[151] **Dışişleri Bakanlığı** "Somali ve Somaliland Cumhurbaşkanlarının Ankara'daki Görüşmeleri Sonunda İmzaladıkları Ankara Bildirisi, 13 Nisan 2013", (Çevrim içi), http://www.mfa.gov.tr/somali-ve-somaliland-cumhurbaskanlarinin-imzaladiklari-ankara-bildirisi_-13-nisan-2013_-ankara.tr.mfa , 04.03.2021.

[152] **Dışişleri Bakanlığı**, "Ankara'da Tarihi Somali Zirvesi. Somali ve Somaliland Cumhurbaşkanları Ankara'da bir araya geldi.", (Çevrim içi), http://www.mfa.gov.tr/ankara-da-tarihi-somali-zirvesi-somali-ve-somalilandcumhurbaskanlari-ankara-da-biraraya-geldi.tr.mfa , 04.03.2021.

[153] **BBC Türkçe:** "Türkiye'nin Yurt Dışındaki En Büyük Askeri Üssü Açıldı", 30 Eylül 2017, (Çevrim içi), https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-41453052 , 04.03.2021.

taşınması bakımından stratejik öneme sahiptir. Bu nedenle Türkiye'nin aktif olarak burada faaliyet göstermesi körfez ülkelerini rahatsız etmiş ve yeni bir mücadelenin başlamasına sebep olmuştur. Somali'nin de içinde bulunduğu Afrika Boynuzu'nda genelde uluslararası rekabet; liman ve askeri üs kurmak şeklinde kendini göstermiştir. Ancak Somali'deki limanların çoğunu BAE merkezli DP World şirketi işletmektedir. Türkiye ülkenin güney bölgelerinde etkinlik gösterirken, BAE kuzey bölgelerde özellikle özerk olan Putland ve de facto devlet olan Somaliland'de etkin faaliyetler yürütmektedir.

Yaşanan Körfez Krizi'nden Somali de olumsuz etkilenmiştir. Çünkü Türkiye Katar'ı desteklerken, BAE' i ise Suudi Arabistan'ı desteklemiştir. Bu durum ülke içinde bloklaşmaya sebep olmuştur. Bazı bölgeler Suudi Arabistan'ı desteklediklerini ilan ettikleri için merkezi hükümeti de bu yönde hareket etmesi yönünde baskı uygulamıştır. Ancak merkezi hükümet tarafsızlığını ilan etmiştir. Suudi Arabistan ise selefi köken terör örgütleri aracılığıyla Türk hastanelerine ve okullarına yönelik saldırılar düzenlemiştir.

Türkiye ülkeye yönelik politikalar geliştirirken birçok sorunla karşılaşmıştır. Somali'de yerel aktörleri ön planda tutmaya dikkat etmiş ve onları güçlendirmeye çalışmıştır. Ancak Türkiye'nin ülkede etkin olması Eş-Şabab terör örgütünü rahatsız etmiştir. Bu sebeple Türk hedeflerine saldırılarda bulunmuş, 2011 yılında Türkiye'nin burs verdiği 70 öğrencinin ölümüne sebep olan bir saldırı düzenlemiş, 2013 yılında Mogadişu Türkiye Büyükelçiliği'nin ek binasına saldırıda bulunmuş, Türklerin kaldığı otellere ve Kızılay konvoyuna saldırı düzenlemiş ve bu saldırı da çok sayıda insanın ölümüne sebep olmuştur[154]. Son olarak 2019 yılında Türk vatandaşlarına yönelik saldırı düzenlenmiştir. Eş Şabab örgütünün yanında bölgesel aktör BAE ve yerelde Putland ve Somaliland yönetimleri de Türkiye'nin ülkede varlık göstermesinden rahatsızlık duymuştur. Yerel aktörlere göre Türkiye kendi çıkarları ve Somali'de etkin olan İran'ı dengelemek için ülkede etkin olmuştur[155]. Ancak bölgede Türkiye ve BAE arasında var olan rekabette BAE, halkın desteğini kaybetmiştir.

[154] Demirtaş, **A.g.e.,** s.116.
[155] Demirtaş, **A.g.e.,** s.122.

Türkiye'nin ülkede yaşadığı diğer sorun ise Türk yetkililerin ve STK'ların Somali'deki çatışma dinamikleri hakkında yeterli bilgiye sahip olmamasıdır. Bu sebeple yapılan yardımlar bölgede yeni çatışmalara zemin hazırlamaktadır. Bazı kaynaklara göre Türkiye yardımlarının savaş ekonomisine aktarıldığını göstermektedir[156] ve bu çatışmaların derinleşmesine sebep olmaktadır. Türkiye yardımları yapılırken, yetkililerin sadece merkezi hükümet içerisindeki siyasi elitlerle kurduğu yakın ilişkilerde bulunması bölgede rahatsızlığa sebep olmuştur. Bu yakınlaşma, yardımların sadece belirli gruplara gitmesine sebep olmuştur ve bunun giderilmesi için diğer aktörlerin de bu iletişim ağına katılımı sağlanmalıdır. Ayrıca bütçelerin federal hükümete aktarılması yolsuzlukların yapılmasını da beraberinde getirmektedir.

Türkiye'nin bölgeye yönelik yeterli bilgiye sahip olmaması ise ülkede etkin olan Somaliland ve Putland ile olan ilişkilerini etkilemiştir. Özellikle Somaliland'ın tam olarak Somali'den ayrılma sebebinin bilinmemesi, Somaliland'ın ülkede Türkiye'nin rakipleriyle iş birliği yapmasını beraberinde getirmiştir. Bu durum bölgede en çok BAE ve Suudi Arabistan' a alan açmıştır.

Afrika Birliği Üye Devletleri'ne Somali'deki Afrika Birliği Misyonu'nun (AMISOM) 14 Mart 2021 tarihine kadar konuşlandırılmasını sürdürme yetkisi kararı verilmiş ve Somali hükümetinin güvenlik kontrolünü aşamalı olarak Afrika Birliği'nin oluşturduğu AMISOM'dan devralması planlanmıştır. 14 Mart 2021 tarihine kadar AMISOM Somali'de varlık göstermeye devam edecektir ve bu süreçte katılımcı devletlere uluslararası hukuk kapsamındaki yükümlülüklerine tam uyum içinde gerekli tüm önlemleri alma yetkisi verilmiştir[157]. Ancak çekilme durumunda ülkede şiddet daha da derinleşecektir. Aşamalı çekilmenin Somali'de yapılması gereken seçimlere de büyük etkisi olacaktır. Bölgede var olan BAE, Suudi Arabistan ve Türkiye rekabeti ve Eş-Şabab'a örgütünün etkinliğini arttırması yeni çatışmalara sebep olacaktır. AMISOM Geçiş Planı 2021 yılında yürürlüğe girdiğinde Türkiye için yeni alan açılacak ve burada güvenlik sektörü bakımdan aktif olabilecektir.

[156] Kathryn Achilles v.d., "Turkish Aid Agenciesin Somalia Risks and Opportunities For Building Peace", **Saferworld And Istanbul Polıcy Center**, March 2015, s.32.
[157] United Nations Security Council, "Adopted by the Security Council on 25 February 2021", Resolution 2563 (2021), (Çevrim içi), https://undocs.org/en/S/RES/2563(2021) , 06.03. 2021.

Türkiye 2023 vizyonu doğrultusunda savunma sanayi ürünleri için Afrika'da pazar aramakta ve Somali'ye uygulanan ambargo kalktığında ülke, Türkiye için en önde gelen pazar konumunda olacaktır[158].

Somali'deki iç savaşı sonlandırmak için Jubaland, Putland ve Somali hükümetini kapsayacak yeni bir seçim modeli gündeme getirilmiştir. 17 Eylül 2020 yeniden oluşturulan seçim modelinde, Somali'deki sorunları çözmek için Türkiye de partner olarak listeye alınmıştır[159]. Ancak 2021 Şubat ayında yapılması gereken seçim ertelenmiş ve tekrar yapılması için de belirli bir tarih verilmemiştir. Bu durum ülkede yeni bir krizi körüklemiştir. Ülkede yapılaması gereken seçimde adayların çoğu ve Cumhurbaşkanı Muhammed Abdullah Muhammed farklı dış aktörler tarafından desteklenmektedir. Hasan Ali Hayri Türkiye ve Katar tarafından, eski Başbakan olan Dahir Mohamud Gelle Suudi Arabistan tarafından, İslam Mahkemeleri Birliği eski yöneticisi olan Şerif Şeyh Ahmed ve Abdurahman Abdişakur Warsame ise BAE tarafından desteklenmektedir[160]. Seçim yapıldığında seçilen aday kim olursa olsun bölgesel güçlerden biri rahatsız olacak ve ülkede yeni bir krize sebebiyet verecektir.

B. İRAN

1.İran'ın Afrika Boynuzu Politikaları

Suudi Arabistan'ın İran ile bölgesel rekabeti İran İslam Devrimi'nden sonra başlamıştır. Suudi Arabistan'ın Bölgedeki en büyük rakiplerinden biri olan İran ile anlaşmazlığın kaynağı ise mezhep farklılıklarından doğmuştur. Arap Baharı ile bölgedeki Şiileri güçlendiren İran ile Orta Doğu'daki rekabet Afrika Boynuzu'na taşınmıştır. Suudi Arabistan İran'ın Boynuz'daki nüfuzunu azaltmak için rekabete başlamıştır.

[158] Abdulkarim Y. Abdulle, Bulut Gurpinar, "Turkey's Engagement in Somalia: A Security Perspective" **A Peer-Reviewed Academic Journal for Somali Studies**, Volume 4, 2019, s,63.
[159] Mohamed Sheikh Nor, "Somalia's Delayed Presidential Elections: Top 7 İssues To Follow", **The Africa Report,** 4 February 2021, (Çevrim içi), https://www.theafricareport.com/62733/somalias-delayed-presidential-elections-top-7-issues-to-follow/ , 06.03. 2021.
[160] **A.e.**

1979 İran İslam Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra 1980'lerde rejim, Şii ideolojisini yayma politikası geliştirmeye başlamıştır. Humeyni 1980 İran-Irak savaşında Afrika ülkelerinin desteğini almaya çalışmış ve Şii etkisini arttırmak için ekonomik ilişkilere ağırlık vermiştir. Sovyetlerin dağılmasıyla İran, Orta Asya ülkeleri Afrika arasındaki ticarette aracılık yapmak istemiştir[161]. Devrimden sonra İran, BAE'ye ait adaları işgal etmiş ve Şii nüfusuna sahip ülkelerin iç işlerine karışmaya başlamıştır. Bahreyn'in de İran'ın bir parçası olduğunun iddia etmesi ise bölgedeki ülkelerin endişe duymasına sebep olmuştur[162]. Bu dönemde İran, Arap Körfezi'nden başlayıp Kızıldeniz'den Akdeniz'e uzanan ulusal güvenlik sınırlarını yeniden çizmiştir. Bu proje devrim ihracı olarak görülmüştür.

İran'ın Afrika Boynuzu'na yönelmesinin birçok nedeni vardır. Nükleer programını geliştirmeye başlaması kıtaya yönelmesinin en önemli etkenlerinden biri olmuştur. Çünkü ABD nükleer programdan dolayı yaptırım uygulamaya başlamıştır. Bu durum dönemin Cumhurbaşkanı Ahmedinejat'ı uluslararası diplomatik destek aramaya yöneltmiş[163] ve uygulanan yaptırımlar sebebiyle İran, Afrika'da özellikle Müslüman olan ülkelerle ikili ilişkiler geliştirmek zorunda kalmıştır. 2001 sonrası İran ve Suudi Arabistan arasında geçmişten beri var olan Şii-Sünni dini ve ideolojik çatışma üst boyuta çıkmıştır. Bu çatışma kendini en fazla Yemen'de hissettirmiştir. Bu çerçevede Afrika Boynuzu'nun sahip olduğu jeostratejik konumu ve sahip olduğu suyolu, İran için ideal bölge olmuştur. ABD ve Avrupa'nın ham petrol sevkiyatını ve ekonomisini etkilemek isteyen İran, Kızıldeniz ve Babül Mendep Boğazı'nı kontrol altına almaya çalışmış ve Boynuz'daki ülkelerle diplomatik ilişkiler kurmuştur. Ayrıca bu bölgede hâkimiyet kurarak İran ile Suriye arasında deniz bağlantısı sağlamak istemiştir[164].

İran bölgedeki hedeflerine ulaşmak için Cibuti, Sudan, Somali ve Eritre ile ikili ilişkiler geliştirmiştir. 2002'li yıllar boyunca da bu ilişkiler İran'a avantaj

---

[161] Cafer Talha Şeker, "İran'ın Afrika Politikası Ve Karşılaşılan Zorluklar: Ahmedinejad Dönemi, 2005 – 2013", **İran Çalışmaları Dergisi**, Cilt: 1, Sayı : 1, 2017, s.89.
[162] Bin Bakhti Abdulhakim, "Security Plans To Address Iran's Dangerous Behavior In The Arabian Gulf", **Journal for Iranian Studies**, Year: 4, Issue :11, April 2020, s.10.
[163] Alieu Manjang, "Beyond the Middle East: Saudi-Iranian Rivalry in the Horn of Africa", **International Relations and Diplomacy**, Cilt: 5, No:1, January 2017, s.52.
[164] **A.e.,** s.52.

sağlamıştır. İran'ın bölge ülkeleriyle bu derecede ilişkiler kurması Suudi Arabistan'ı endişelendirmiş ve bölgedeki rekabetin temelini atmıştır. Çünkü İran'ın Eritre ile askeri üs anlaşması imzalaması Riyad'a zarar verileceği korkusuna neden olmuştur. Afrika Boynuz'u ile diplomatik ilişkilere önem vermeyen Suudi, İran'ın bölgede hassas noktaları kontrol altına almasıyla tekrar boynuz ülkelerine yönelmiştir. İran'ın boynuzdaki nüfuzuna Arap Baharı ve Yemen iç savaşı da eklenince rekabet agresif bir hal almıştır. Bölgedeki bu rekabet Suriye ve Yemen'deki çatışmaların derinleşmesine neden olmuştur.

Suudi Arabistan, İran'ın etkinliğini kırmak için Aden Körfezi ve Kızıldeniz'de stratejik üstünlük kurmaya çalışmıştır. İki ülke arasında yaşanan rekabete üçüncü ülkeler de dahil olmuştur. Yaşanan rekabette BAE, Suudi Arabistan ile hareket ederken, Türkiye ve Katar zaman zaman İran ile hareket etmiştir[165]. BAE bölgede askeri üslerini ve limanlarını genişletip, Türkiye ve Katar ise Sudan'daki limanları yenilemiştir.

2000'li yıllardaki rekabet Arap Baharı ve Suudi Arabistan'ın Tahran'daki büyükelçiliğine saldırı düzenlenmesi ve buna karşılık Suudi Arabistan'ın Şii din adamını infaz etmesi rekabette gerilimi arttırmıştır. İran'ın bölgede siyasi anlaşmaları hayata geçirmesi ekonomi ve askeri alanlarında da ilişkileri şekillendirmiştir.

2005-2013 Ahmedinejad döneminde ikili ilişkiler geliştirilmiştir. Bu dönemde İran'a Afrika Birliği'nde gözlemci üye statüsü verilmiştir[166]. İran'ın bölgede petrol satma, tabii kaynaklara ulaşma ve Şii ideolojisi yayma amacı çerçevesinde İsrail ve Suudi Arabistan ile rekabet etme hedefi olmuştur. Ayrıca 1960 yılından beri Kuveyt ile Suudi Arabistan bölünmüş, bölgede bulunan Dorra gaz sahası üzerinden Suudi ve İran arasındaki çözülemeyen anlaşmazlık 2015 yılında yeniden başlamıştır[167]

---

[165] Khaleel, Mohammad Abdulqadir: "**Iran and Turkey's Orientation Towards Africa" International Institute for Iranian Studies**, 24 Jan, 2018, (Çevrim içi), https://rasanah-iiis.org/english/centre-for-researches-and-studies/iran-and-turkeys-orientation-towards-africa/ , 29.03.2021.

[166] Kübra Karasakal,"İran'ın Afrika Boynuzu Politikası", (Çevrim içi), IRANIN_AFRIKA_BOYNUZU_POLITIKASI_Irans_F.pdf, 11.03.2021, s.7.

[167] Abdulhakim, **A.g.e.,** s.10.

İran için Kızıldeniz'in, İsrail ile savaşan Hizbullah'a silah tedariki sağlaması bakımından uygun olması ve Yemen'de Suudi Arabistan'a karşı savaşan Husilere kaçak silah sevkiyatı yapmanın en stratejik noktası olarak görülmüştür.

İran bölgeye yönelik politikalar geliştirirken sadece devletlerle değil, devlet dışı aktörlerle de ilişkileri göz önünde bulundurmuştur. İran bölgeye yönelirken özellikle Bağlantısızlar Hareketi üyesi olan Afrika ülkeleri ile ilişkiler kurmaya başlamıştır[168] ve Afrika Boynuzu'ndaki tüm ülkeler bu oluşuma üye olduğu için İran, bölge ile ilk temaslarında zorluk yaşamamıştır. İran ICRO (Islamic Cultural Relations Organization) aracılığıyla kültür faaliyetleri yürütmüş ve İranlı girişimciler için vakıflar açmıştır[169].

Ruhani döneminde Afrika ön planda olmamasına rağmen 2017 yılında imzalanan nükleer anlaşmanın Trump tarafından feshedilmesiyle İran, tekrar Afrika'ya yönelmiştir[170].

2. İran'ın Boynuz'da İkili İlişkileri

2.a. Eritre

Eritre ile olan ilişkilerde 2008 yılında Eritre Cumhurbaşkanı Isaias Afwerki'nin İran'ı ziyaret etmesiyle önemli bir adım atılmıştır. Ziyaret sonucunda tarım, madencilik, enerji gibi birçok alanda anlaşmalar imzalanmış ve anlaşmalar kapsamında İran İhracat Geliştirme Bankası, Eritre'ye 35 milyon Dolarlık kredi vermiştir. Bu ziyaretle Eritre İran'ın nükleer enerji yatırımlarını desteklediğini ilan etmiştir[171].

Bölgede Somali'nin topraklarını geri alma politikası, Eritre-Etiyopya arasındaki sınır anlaşmazlığı ise Eritre'yi İran ile ikili ilişkiler kurmaya itmiştir.

---

[168] Şeker, **A.g.e.,** s.90.
[169] Şeker, **A.g.e.,** s.91.
[170] Jens Heibach, "Sub-Saharan Africa: A Theater for Middle East Power Struggles", Middle East Policy, Vol:XXVII, No: 2, Summer 2020, s.75.
[171] Kübra Karasakal,"İran'ın Afrika Boynuzu Politikası", (Çevrim içi), IRANIN_AFRIKA_BOYNUZU_POLITIKASI_Irans_F.pdf, 11.03.2021, s.10.

Bölge ülkelerinin Eritre'yi izole çabası ise İran'ın bölgede İsrail'in Suudi Arabistan'a karşı stratejik üstünlük kazanmasına sebep olmuştur[172]. Çünkü İran Eritre'nin bölgedeki siyasi izolasyonunu kullanarak ikili ilişkilerini geliştirmeye başlamıştır. Geliştirilen ilişkiler kapsamında İran Assab limanın işletmesini almıştır ve Limanı Somali'deki terör örgütlerine silah satmak için kullanmıştır.

UNMGS raporlarına göre Eritre'nin el-Şabab örgütüne silah ve lojistik desteği verdiği ve dönemin Etiyopya Başbakanı Zenaw'ı devirmek isteyen aşırılıkçı terör örgütleriyle ilişki kurduğu iddia edilmiştir[173]. Bu destekler bölgede Eritre'yi yalnızlaştırmıştır. Bölgede sağladığı silah destekleri sebebiyle Aralık 2009 yılında Eritre'ye silah ambargosunu da içeren uluslararası yaptırımlar uygulanmaya başlanmıştır[174]. 2016 sonuna kadar Eritre ve İran arasında ilişkiler olumlu yönde ilerlemiştir. İki ülke arasındaki yakınlaşma Eritre'yi bölgede stratejik bir ülke haline getirmiştir. Yemen'de yaşanan savaş ve Körfez Krizi'nde Eritre Suudi koalisyonun destekleyerek İran ile diplomatik ilişkilerini kesmiştir.

2.b. Somali

İran, uygulanan yaptırımlarda kaybını en az seviyeye indirmek için bölgede yöneldiği diğer ülkelerden biri de Somali olmuştur. İran bölgesel ve uluslararası güçleri dengelemek için Husiler ve eş-Şabab aracılığıyla Kızıldeniz ve Afrika Boynuzu'nda faaliyet alanının genişletmeye çalışmıştır. 2006 yılında İran, uranyum depolarını kullanma karşılığında Somali'deki İslami Mahkemeler Örgütü milislerine silah, hava füzeleri, kara mayınlar teminatı vermekle suçlanmıştır[175]. Ayrıca eş-Şabab terör örgütüne de yardımlar sağlamıştır. BM ise 2012 yılında Eş-Şabab terör örgütüne gelir akışını kesmek için Somali'ye yapılan kömür ihracatını yasaklamıştır. Ancak İran'ın kömürü kaçak yollarla ülkeye sokarak örgüte gelir kaynağı sağlamaya

[172] **A.e.,** s.10.
[173] Jeffrey A. Lefebvre, "Iran in the Horn of Africa: Outflanking U.S. Allies", **Middle East Policy**, Vol: XIX, No:2, Summer 2012, s.125.
[174] **A.e.,** s.125.
[175] Karasakal, **A.g.e.,** s.12.

devam ettiği iddia edilmiştir[176]. Eş-Şabab ile karşılıklı çıkar ilişkisinin bulunması sebebiyle İran örgüte bu derecede yardımlarda bulunmuştur. İran, örgüte maddi ve silah yardımı sağlarken; örgüt de İran'a kendi kontrolü altında olan madenlerden uranyum tedarik etmesine yardımcı olmuştur[177]. Ancak bu karşılıklı tedarikler Amerika ile bölgede vekâlet savaşına sebep olabilir.

Bölgesel güçlerin İran'ın bölgedeki faaliyetlerinden rahatsız olmaya başlamasıyla İran, ticari ve petrol gemilerinin korunması ve korsanlıkla mücadeleyi Afrika Boynuzu'nda bulunmasının sebebi olarak göstermiştir.

2016 yılında Somali Suudi Arabistan'ın 50 milyon Dolarlık yardımı için İran ile olan diplomatik ilişkilerini kesmiş olmasına rağmen[178], yaşanan Suudi-İran rekabetinde tarafsızlığını ilan etmiştir. Suudi kampında yer alan Somali, Suudi Arabistan yardımı sonrasında İran ile ilişkilerini kesmiş olsa da Suudi Arabistan ile İran arasında yaşanan krizde tarafsız kalması Suudilerin tepkisine neden olmuştur. 2018 yılında ise Somali güvenlik güçleri Emirati uçağında 96 milyar Dolar'a el koyunca Suudi Arabistan ve BAE Somali'deki bütçe desteğini durdurmuş ve Mogadişu'deki hastaneyi kapatmıştır[179]. Ancak İran'ın Mogadişu hükümeti ile ilişkilerini kesmesine rağmen Eş-Şabab ile ilişkileri devam etmiştir.

2.c. Cibuti

Cibuti'nin Babül Mendep Boğazı'nda stratejik konuma sahip olması İran'ın ülkeye yönelmesine sebep olmuştur. İran, bu küçük ülke ile ikili ilişkiler geliştirme konusunda başarılı olmuştur. Cibuti de Eritre gibi İran'ın nükleer programını desteklemiştir. Ancak Suudi Arabistan İran'ın bölgedeki etkisini kırmak için

[176] Michelle Nichols; "Iran İs New Transit Point For Somali Charcoal İn İllicit Trade Taxed By Militants: U.N. Report", **Reuters,** October 9, 2018, (Çevrim içi), https://www.reuters.com/article/us-somalia-sanctions-un-idUSKCN1MJ158 , 11.03.2021.
[177] Ahmed Askar, "Somalia: Motives and Potential Consequences", **Emirates Policy Center**, 28 Jul 2020, (Çevrim içi), https://epc.ae/topic/the-growing-relationship-between-iran-and-al-shabab-movement-in-somalia-motives-and-potential-consequences , 11.03.2021.
[178] **Reuters:** "Somalia Received Saudi Aid The Day İt Cut Ties With Iran: Document", JANUARY 17, 2016, (Çevirimiçi), https://www.reuters.com/article/us-somalia-saudi-iran-idUSKCN0UV0BH , 11.03.2021.
[179] "BTI 2020 Country Report — Somalia", **Bertelsmann Stiftung's Transformation Index (BTI),** s.41.

bölgedeki ülkeleri İran'dan uzaklaştırmaya çalışmıştır. Suudi Arabistan diğer Boynuz ülkelerine uyguladığı baskıları Cibuti'ye de uygulamış ve baskılar sonucunda Cibuti İran ile ilişkileri kesmiştir. Eritre, Cibuti, Somali ve Sudan Yemen'de Suudi Arabistan ile ortak hareket etmiştir. Cibuti ve Eritre, Suudi kampında yer almasının ardından Katar Eritre-Cibuti sınırındaki 400 gözlemcisini geri çekmiştir[180].

Her iki ülke Babül Mendep'te lider rol oynamak için ticari ve güvenlik stratejileri geliştirmiştir. Bu çerçevede Kızıldeniz'in de önemi artmıştır. Çünkü Krallık İran'ın Kızıldeniz'de etkinliğinin artmasını tehdit olarak algılamıştır. Orta Doğu'daki rekabet ve kutuplaşma da Kızıldeniz'in önemini arttıran faktörlerden biri de olmuştur. Hem Suudi hem de İran'ın Kızıldeniz'e kıyısı olan ülkelerde askeri üs kurma girişimleri bulunmaktadır.

2.d. Etiyopya

İran ve Etiyopya arasında ilk diplomatik ilişkiler 1950 yılında kurulmuştur ve iki ülkenin de birbirlerinin başkentlerinde temsilcilikleri bulunmaktadır[181]. Bu ülkelerin ikili ilişkileri 2000'li yıllarda üst seviyeye çıkmıştır. İran, uygulanan yaptırımlar karşısında yeni ortak arayışı içine girmiştir. Bu sebeple Afrika'ya yönelen İran, askeri üs kurmak için Eritre ile 2008 yılında anlaşmış ve Assab limanı İran'ın kullanımına açılmıştır[182]. İran'ın dünya ticareti için stratejik bir noktada faaliyet göstermeye başlaması ve ABD ve Suudi Arabistan'ı rahatsız etmiştir. Aden Körfezi, Babül Mendep Boğazı, Kızıldeniz ve Süveyş Kanalı güzergâhlarından

---

[180] John Calabrese, "The Bab el-Mandeb Strait: Regional And Great Power Rivalries On The Shores Of The Red Sea", **Wargeyska Saxafi**, January 30, 2020, (Çevrim içi) , https://wargeyskasaxafi.wordpress.com/2020/01/30/bab-el-mandeb-strait-regional-and-great-power-rivalries-shores-red-sea/ , 28.04.2020.

[181] **The Federal Democratic Republic of Ethiopia Ministry of Foreign Affairs,** "Ethiopia-Iran Relation", (Çevrim içi) , http://www.mfa.gov.et/Home/TemplateI?PageName=Ethiopia-Iran&TYPE=Policy%20Issue&SUBTYPE=Middle%20East%20Countries&Language=English&Layout=_Layout i 12.10.2021.

[182] Muhammet Fatih Özkan, "İran'ın Afrika Politikası", **Afrika Politikası 21. Yüzyılda Güvenlik, Refah ve Demokrasi Arayışı**, Ed. Hasret Çomak, Caner Sancaktar, Huriye Yıldırım Çinar, İstanbul, Beta Yayıncılık, 2017, s.780.

HAMAS'a silah tedarik etmesi İsrail'i, Assab Limanı üzerinden ise Yemen'deki Şiiliğin kolu olan Zeydilere silah göndermesi Suudi Arabistan'ı rahatsız etmiştir[183].

Silah temini ve ticari faaliyetlerinin yanında İran, bölgede dini ideolojik faaliyetlerde de bulunmuştur. Şiiliği yayma faaliyetleri kapsamında Afrikalı öğrencilere İran'da eğitim vermiştir. Mayıs 2016 ise Kum şehrinde düzenlenen "Afrika Kıtası'nda Şiiliği ve Mehdi İnancını Yaymayı ve Desteklemenin Yolları" başlığıyla konferans düzenlenmiş ve 30 Afrika ülkesinden öğrenciler katılmıştır[184]. Dini faaliyetler kıtadaki Müslüman ülkeleri rahatsız etmiş olsa da Afrika Boynuzu ülkelerinde Şii faaliyetlerine beklenen karşılık bulunamamıştır. Bu sebeple İran bölgede ideolojik faaliyetler yerine askeri planlarını ön plana çıkarmıştır. İran'ın Afrika ülkesi başkentlerinde halka hitap eden kültür merkezleri açmıştır.

Bu süreçte İran Etiyopya'da ekonomik, doğal kaynaklar, enerji yatırımları ve projeleri gerçekleştirmiştir. 2017 yılında iki ülke arasında toplantı yapılmıştır. Etiyopya İran ile olan işbirliklerinde memnuniyet duyduğunu belirtmiş ve bunun sürdürülmesi gerektiğini ayrıca İranlı şirketlerin ülkedeki sayısının arttırılmasına hazır olduğunu belirtmiştir [185]. Suudi Arabistan Etiyopya'ya da yardımlar yaparak İran'dan uzaklaştırmaya çalışmıştır.

İran kıtada bölgesel güç olmaya çalışan ve sahip olduğu askeri sanayisini yeni pazarlara tanıtmak isteyen Türkiye ile paralel olarak hareket etmiştir. Her iki ülkenin de bölgede ekonomik, siyasi ve askeri çıkarları olmasına ve iki ülkenin de nüfuz arayışı bulunmasına rağmen aralarında bölgede çıkar çatışması yaşanmamıştır. İki ülkenin de AfB'de gözlemci statüsü bulunmaktadır. İran ve Türkiye çıkarları doğrultusunda Suudi Arabistan'ı dengelemek için birlikte hareket etmişlerdir.

[183] **A.e.,** s.783.
[184] Özkan, **A.g.e.,** s.784.
[185] **IRNA:** "Iran, Ethiopia Underline Expansion Of Trade Ties", Oct 10, 2017, , (Çevrim içi), https://en.irna.ir/news/82691772/Iran-Ethiopia-underline-expansion-of-trade-ties , 12.03.2021.

3. Yemen'de İran-Suudi Arabistan Rekabeti

Yemen'in, Afrika Boynuzu gibi stratejik suyollarında bulunması bölgesel ve küresel güçlerin dikkatini çekmiştir. Asya'ya gönderilen Suudi petrolünün güvenliği ve rejimin güvenliği için Yemen, Krallık açısından önemli bir ülke olmuştur. Ancak komşu olan Suudi-Yemen ilişkileri bozulmuş ve çatışmalar yaşanmaya başlamıştır. 1991 yılında Saddam Hüseyin'in Kuveyt'i işgali ve Yemen'in Irak'ı desteklemesiyle Yemen- Suudi ilişkileri bozulmaya başlamıştır[186]. Buna karşılık Suudi Arabistan Yemenli işçileri sınır dışı etmiş ve bu durum Yemen ekonomisini olumsuz etkilemiştir. Ekonominin bozulmasıyla birlikte 1994 yılında Yemen'de iç savaş patlak vermiştir. İç savaşta Krallık sosyalist militanlara destek vermiştir. 1998 yılına gelindiğinde iki ülke arasında Kızıldeniz'deki adalar üzerinden anlaşmazlık patlak vermiştir. Yemen'in Kızıldeniz'in girişindeki Haniş adalarına sahip olması Suudi Arabistan'ı ticarette dezavantajlı duruma düşürmüştür. 2004 yılında Husiler ve merkezi hükümet arasında anlaşmazlıklar başlamıştır.

Arap Baharı'nın Yemen'e sıçramasıyla Husiler güçlenmeye başlamıştır. Tek adam ve tek aile yönetimlerine karşı çıkan halk, işsizliğin azaltılmasını ve reformların yapılmasını talep etmiştir. Tunus'la başlayan hareket Orta Doğu'ya yayılmaya başlayınca Suudi Arabistan ayaklanmaların kendi ülkelerine sıçramaması için önlemler almaya başlamıştır. Ocak 2011'de Yemen'de Ali Abdullah Salih rejimine yönelik protestolar başlamıştır. Protestolara karşılık veren Salih düzenlenen bir bombalı saldırı sonucu yaralanmış ve Suudi Arabistan'a gitmiştir. Ülkedeki göreve yardımcısı Abdurrabbu Mansur Hadi getirilmiş, ancak Salih, Hadi'yi ilk dönemlerde desteklerken 2014 yılında Hadi'ye karşı Husilere destek vererek eylemler düzenlemiştir[187]. 2015 yılına gelindiğinde ise Hadi Salih'e karşılık vermek için Salih'in yakınlarını tasfiye etmiştir. 2017 yılında da Salih Husiler tarafından öldürülmüştür. Husiler ülke içerisinde Aden'e kadar ilerlemiş ve stratejik olan Perim adasını kontrol altına almıştır. Yemende iç savaş yaşanırken İran ise süreci öven ve Husileri destekleyen açıklamalar yapmıştır.

---

[186] Selim Öztürk, "Nedenleri Ve Sonuçları Bağlamında Yemen Savaşı", **Avrasya Etüdleri**, Yıl: 25, Sayı: 55, 2019, s.93.

[187] Volkan İvak, "**Yemen İç Savaşı'nın Jeopolitik Ve Bölgesel Etkileri**", Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2019, s.58.

İç savaş derinleşince yaşanan çatışmalara Suudi Arabistan, BAE ve İran da dahil olmuştur. 2014 yılında Husiler ülkenin büyük bölümünü kontrol altına almıştır. Sünni etkisini azaltmak isteyen Husiler Merkezi hükümet ve Suudi Arabistan ile çatışmalara girmiştir. 2015 yılında ise Husiler Aden'e saldırarak Babül Mendep Boğazı'nın kontrolünü ele geçirmeye çalışmıştır. Bu, Babül Mendep Boğazı'nın hâkimiyetini kaybetmek Suudi Arabistan için Arap Yarımadası, Hint Okyanusu ve Afrika Boynuzu'ndaki etkisini kaybetmek anlamına gelmekteydi. Suudi Arabistan Husilerin Yemen'in kuzeyindeki ve Aden'deki yayılmasını engellemek için Arap Koalisyonu'nu kurmuş ve Kararlılık Fırtınası Operasyonu'nu başlatmıştır[188]. Yemen'de yapılan Suudi müdahalesini ABD ve İngiltere ilk dönemlerde desteklemiş ve ABD Cibuti'deki üssünü Yemen'de Husilere karşı mücadele eden Suudi Arabistan için açmıştır. Bu operasyon Altın Zafer askeri operasyonunu takip etmiştir. Bu operasyonlar sonucunda koalisyon Husileri Aden'den uzaklaştırmıştır[189]. Ülkede Suudi Arabistan, BAE ve Arap koalisyonu ve karşısında İran etki göstermeye başlamıştır. Cibuti ve Erite ise coğrafi yakınlıklarından dolayı çatışmalarda aktör olarak ortaya çıkmıştır. Ülkede İran Husileri desteklerken Suudi Arabistan ve BAE Merkezi Hükümeti, Güney Yemen Geçiş Konseyini ve Mansur Hadi'yi desteklemiştir. BAE askeri destek verirken Suudi Arabistan diplomatik olarak faaliyetler yürütmüştür. Ancak Suudi ve İran'ın da ülkedeki çatışmalara dâhil olması şiddeti arttırmıştır. Bu sebeple dönemin BM genel Sekreteri Ban Ki-moon 15 Haziran 2015 tarihinde taraflara ateşkes çağrısında bulunmuştur. 2016 yılında Kuveyt'te Barış görüşmeleri yapılmıştır. Ancak gerçekleştirilen görüşmelerden sonuç alınamamıştır. Çatışmalar boyunca taraflar arasında ateşkes müzakereleri gündeme gelmiş olsa da barış sağlanamamıştır. Suudi Arabistan ülkede askeri müdahalelere devam etmiştir. BM, Suudi'nin Yemen'de sivil ölümüne sebep olduğu açıklamasını yaptığı için ABD Suudi'ye misket bombası satışını durdurmuştur[190]. Sivillerin ölümüne sebep olduğu için ABD Husilere karşı desteklediği Suudi Arabistan'dan desteğini çekmiştir. Ancak bu kısıtlama Suudi Arabistan'ı durdurmamıştır ve rejim hava saldırılarına devam etmiştir. Husiler ise Suudi

[188] İsmail Numan Telci, Mustafa Yetim, Gökhan Ereli, "Yemen İç Savaşı: Bölgesel Ve Küresel Aktörler, Yerel Unsurlar Ve Çatışmanın Geleceği", **ORSAM**, Rapor, no:9, Ocak 2020, s.5.
[189] Öztürk, **A.g.e.,** s.91.
[190] İvak, Özkan, **A.g.e.,** s.75.

Arabistan'ın faaliyetlerine yönelik artık sadece Yemen'de değil Krallık sınırlarına yönelik balistik füzelerle saldırılar düzenleyerek karşılık vermeye başlamıştı. Krallık, saldırılarda İran'ı suçlamıştır. Yemen'de yaşanan rekabet Suudi Arabistan'ın Afrika Boynuzu politikalarını büyük ölçüde etkilemiştir. BAE ve Suudi Arabistan Boynuz ülkeleriyle ilişkileri yoğunlaştırmaya başlamış ve bölgede askeri üsler inşaa etmiştir.

BAE ve Suudi Arabistan 2015 yılından beri Yemen'de asker bulundurmuş ve çok sayıda Yemenli askere de eğitim vermişlerdir. BAE Aden'de 14.000 kişiyi istihdam etmiş ve Abyan'dan 2000, el-Mahriya'dan 3000, Sokotra'da ise 2000 kişiyi savaşmaları için işe almıştır[191]. Ayrıca Latin Amerika ve Doğu Asya ülkelerinden de yabancı askerler işe alınmıştır. Ülkede yaşanan sıcak çatışmalarda terörist gruplara illegal yollardan silah teçhizatı sağlayan BAE[192], Yemen ve Eritre'de 90.000 ayrılıkçı milis eğitip-donatmıştır.

BAE'nin 2019 yılında Yemen'deki askeri varlığını azaltacağını duyurması[193], bölgede ittifak içinde olan Suudi Arabistan ve BAE'nin fikir ayrılıkları yaşamasına sebep olmuştur. Emirliğin Yemen'de Sokotra ve Perim adalarında askeri üsleri bulunduğu göz önüne alındığında, askeri olarak çekilme kararı krallığı zor durumda bırakmıştır. ABD ise çatışmaların ilk başladığı dönemlerde krallığa askeri ve politik destek vermiş, ancak 2018 yılında gazeteci Cemal Kaşıkçı'nın öldürülmesi sebebiyle Suudi Arabistan'a Yemen'deki desteğini kesmiştir.

İran ise Yemen'de Şiiliğin Zeydi kolundan olan Husilere destek vermiş ve askeri lojistik sağlamıştır. Husiler 2015 yılından beri Suudi Arabistan'a askeri saldırılar düzenlemiştir. Son olarak Şubat 2021 tarihinde Aramco'ya ve Mart 2021 'de Cizan ve Hamis Muşait'ı hedef almıştır ve saldırılarda İran menşeili silahlar kullanılmıştır. Saldırılarda kullanılan silahlar ise Somali kıyıları kullanılarak tedarik edilmiştir. İran nükleer görüşmelerde pazarlık kozu elde etmek için bölgede barışı ve

[191] Farzad Farhadi, "Yemen War: Swamp For Saudi And UAE Economy", **Tehran Times**, July 11, 2018, (Çevrim içi), https://www.tehrantimes.com/news/425284/Yemen-war-swamp-for-Saudi-and-UAE-economy , 31.03.2021.
[192] Telci, Yetim, Ereli, **A.g.e.,** s.7.
[193] Telci, Yetim, Ereli, **A.g.e.,** s.7.

istikrarı bozan saldırıları desteklemiştir[194]. İran BAE ve Suudi Arabistana karşılık olarak Yemen'deki etkinliğini arttırmak için balıkçıları silah kaçakçısı olarak işe almış ve onlara İran'da askeri eğitim vermiştir. İran Husilere silah desteği sağlamak için ise Somali'yi aktarma noktası olarak kullanmıştır.

Husiler Suudi Arabistan'ın petrol tesislerine saldırmaya başlamasıyla Krallık dezavantajlı duruma düşmüştür. Bu sebeple müzakere süreci başlatılmış ve 2018 de Stockholm'de ateşkes müzakereleri başlamıştır. Ancak müzakerelerin başlamasına rağmen Husiler saldırılarına devam etmiş, Suudi ise bu saldırılara karşılık vermiştir.

İran ve Suudi Arabistan arasında Babül Mendep Boğazı'nın iki yakasında da rekabet bulunmaktadır. Yemen yakasında Aden Körfezinden başlayıp Yemen'in güney kıyıları boyunca, Afrika yakasında ise Somaliland'deki Berbera Limanından başlayıp Putland'daki limana kadar Somali'nin kuzey kıyıları boyunca rekabet alanı bulunmaktadır[195]. Kızıldeniz'de bulunan 216 ada ise bölgedeki rekabet alanına girmiştir.

Stratejik limanlar Yemen'in Batı kıyıları boyunca önemli deniz çıkış noktaları olmuştur. Husiler Hajah, Jawf ve Hodeida limanlarına yakın eyaletleri kontrol altına almıştır[196]. Bu limanlar Afrika Boynuzu'nun doğu kıyısındaki komşu ülkeler için askeri ve silah teçhizatı için önemli yerledir. Husiler bu limanları Suudi sınırlarına balistik füzeler fırlatmak için kullanmıştır.

---

[194] **Rasanah:** "Houthi Attacks on Saudi Arabia and the Implications of Iran's Weapons Proliferation in Yemen", 15 Mar 2021, (Çevrim içi), https://rasanah-iiis.org/english/monitoring-and-translation/reports/houthi-attacks-on-saudi-arabia-and-the-implications-of-irans-weapons-proliferation-in-yemen/ , 01.04.2021.

[195] Haifa Ahmed Al Maashı, "From Security Governance to Geopolitical Rivalry: Iran-GCC Confrontation in the Red Sea and the Indian Ocean", **Asian Journal of Middle Eastern and Islamic Studies,** Vol:11, no:4, 2017, s.46.

[196] **A.e.,** s.49.

4. Rekabette Babül Mendep Boğazı

Babül Mendep 1869 yılında Süveyş kanalının açılmasıyla stratejik bir boğaz haline gelmiştir[197] ve bu durum boğaza kıyısı olan devletlerarasında rekabete neden olmuştur. Bölgede yemen bu boğaza kıyı olduğu için yaşanan rekabet sonucunda iç sorunlar yaşamaya başlarken, boğazın batı kıyısında bulunan Cibuti, Eritre ve Etiyopya gibi ülkelerde iç karışıklıklar yaşamasına rağmen son dönemde boğazın avantajlarından yarar lanmaya başlamışlardır. Babül Mendep Boğazı. Hint Okyanusu'nu Kızıldeniz ve Süveyş Kanalı aracılığıyla Akdeniz'e bağlayan stratejik bir bağlantı noktasıdır. Boğazın bir kıyısında Arap Yarımadası bulunurken karşı sahilinde savaş ve istikrasızlıklarla boğuşan, kırılgan ve başarısız devletlerden oluşan Afrika ülkeleri bulanmaktadır. Bu suyolu aracılığıyla gemiler Afrika kıtasını dolaşmadan Asya ve Avrupa arasında kullanılan en kısa yoldur. Boğazdan her yıl 20 bin gemi geçmektedir[198]ve özellikle 1930'lardan beri petrol tankerleri de bu boğazı kullanmaya başlamıştır. Petrol dünya için önemli hale geldiği için petrol tankerlerinin yoğun bir şekilde bu boğazı ana yol olarak kullanmaya başlaması ile petrolün en kısa yoldan taşınması için petrole sahip ülkeler bu boğaz ile ilgili politikalar geliştirmeye başlamış ve burada hâkimiyet kurmak istemişlerdir. Boğaz bu derecede önemli hale gelmeye başlayınca devletler dışında korsanlar da bu boğazda faaliyet göstermeye başlamış ve zaman zaman gemilere yönelik saldırılar gerçekleştirmişlerdir. Boğazdan geçen gemi ve tanker sayısının çok yüksek olması nedeniyle bu bölgede yaşanan sorunlar dünya ekonomisini etkilemeye başlamıştır. Bu nedenle bu bölgenin güvenliği hem batı için hem de bölgedeki diğer ülkeler için önemli oluştur. Büyük güçler boğazın güvenliği için bu bölgede hem güvenlik yatırımları hem de ekonomik yatırımlar gerçekleştirmiştir. Bu nedenlerden dolayı ekonomiyi bu derecede etkileyen bu boğazın kapısının açık olması önemlidir. Boğazın güvenliği için NATO, AB terörist ve korsanlık faaliyetlerine yönelik operasyonlar gerçekleştirmiştir. İran ise batı ekonomisini etkilemek ve yaptırımlarda avantajlı bir pozisyon kazanmak için bu kapıyı kapalı tutma politikaları takip etmiştir. İran Hürmüz Boğazı'nı kontrol ettiğinden ve boğazda sahip olduğu

[197]Callum Wood, "Bab Al-Mandeb: The Gate Of Tears", **Wargeyska Saxafi,** September 2, 2018, (Çevrim içi) , https://saxafimedia.com/bab-al-mandeb-gate-tears/ , 28.04.2020.
[198] Wood, **A.e.**.

hâkimiyetten dolayı 5P+1 nükleer görüşmelerinde avantaj kazanmış ve bu avantajı bazı yaptırımları kaldırmak için kullanmıştır[199]. İran bölgede kontrol ettiği Hürmüz Boğazı'nın avantajlarını dış politikada gördüğü için Bab el-Mendep Boğazını da aynı şekilde kullanmak istemiştir.

Bu kadar yoğun olan boğaz bütün dünya için stratejik önem arz etmiştir. Özellikle İran, boğazın doğu kıyısında etkin olmaya başlayınca bölgedeki diğer güçler de batı kıyısına yönelmiştir.

[199] **A.e.**

Şekil 4:Afrika Boynuzu'nda Yabancı Askeri Üsler

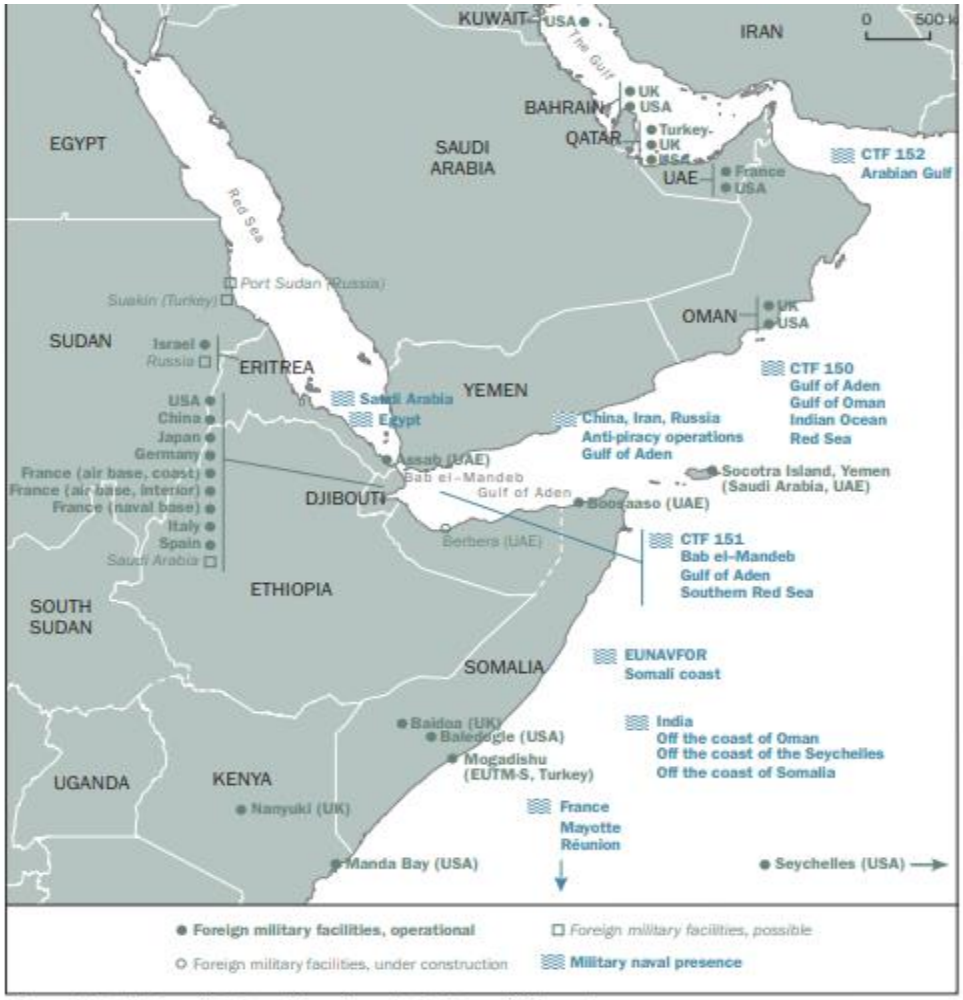

Figure 1. Distribution of foreign military forces in the Horn of Africa region

CTF = Combined task force

Credit: Ahlenius, H., Nordpil, 2018.

Kaynak: Neil Melvin, "The Foreign Military Presence In The Horn of Africa Region", **SIPRI Background Paper**, April 2019, s.2.

Babül Mendep etrafında bulunan istikrarsız yönetimler ve bölge güçlerinin rekabeti nedeniyle dünyanın en tehlikeli suyollarından biridir. Boğazda güvenliği sağlamak ve kendi devlet çıkarlarına yönelik ABD, Çin, Almanya, Fransa, Katar, BAE, Japonya, İtalya ve Suudi Arabistan askeri ve deniz üsleri bulunmaktadır[200]. 2015 yılında İran destekli Husiler'in Perim adasında hâkimiyeti ele geçirmesiyle İran bölgede güçlenmeye başlamıştır. Husilerin lideri Saleh al-Samad BM delegesi ziyaretinde " Eğer Suudi koalisyonu Husi kontrolü altındaki tek büyük liman olan

[200] Luke Coffey, "Bab el-Mandeb: The U.S. Ignores the Most Dangerous Strait in the World at Its Peril", **The National Interest,** June 28, 2018, (Çevrim içi), https://nationalinterest.org/feature/bab-el-mandeb-us-ignores-most-dangerous-strait-world-its-peril-24577 , 28.04.2020.

Hodeidah'ı tehdit etmeye devam ederse Kızıldeniz'de stratejik seçeneklere yönelebiliriz" ifadesini kullanmıştır[201]. İran Kızıldeniz'de stratejik pozisyon kazanmak için Yemen'de Husileri desteklemiştir. İran'ın burada etki kurması, ithalatı ve ihracatının büyük bölümü Babül Mendep boğazına yapan Avrupa'nın ekonomisini büyük ölçüde etkileyeceği bilinmektedir. İran uzun vadede Babül Mendep ve Hürmüz Boğazı dışında bu güzergâhta olan Süveyş kanalını da hedefleri arasına almıştır.

C. BÖLGEDEKİ KÜRESEL GÜÇ: ÇİN

1. Rekabette Çin'in Etkisi

Körfez dışında bölgede yeni aktör olan bir diğer ülke Çin olmuştur. Çin 2000'li yıllarda da stratejik bir aktör olarak ön plana çıkınca, Afrika ülkeleriyle de ilişkiler geliştirmeye başlamıştır ve büyüyen ekonomisine enerji ve hammadde arayan Çin, yardımlar ve yatırımlar gibi araçları kullanarak bölgeye etki etmeye çalışmıştır. Çin Afrika'da 2012 yılından sonra 200 milyar Doları aşan ticaret hacmine ulaşmış ve Afrika'da faaliyet gösteren Çin şirketlerinin sayısı 800'e yükselmiştir.[202]. Bu süreçte Afrika'ya yaklaşık 1 milyon Çin vatandaşı göç etmiştir[203].Çin Afrika'da büyük inşaat projeleri, medikal yardım ve Afrika'daki öğrencilere Çin'de eğitim olanağı şeklinde yardımlarıyla Afrika'nın en büyük ortağı konumuna gelmiştir. Çin'in Afrika'da bir sömürgecilik geçmişinin olmaması ve Çin'in sahip olduğu gelişmiş ekonomisinden dolayı sağladığı hibeler ikili ilişkilerde olumlu bir etki yaratmıştır. Ayrıca Çin, kıtaya Güney-Güney iş birliği ve kazan-kazan söylemi ile girmiştir. Çin'in kıtaya parasal yardım sağlamakla kalmayıp aynı zamanda teknik beceriler, altyapı geliştirme, eğitim, sağlık hizmetleri alanlarında da yardımlarda bulunmuştur. Ekonomi politikalarının yanı sıra güvenlik, siyasi ve ideoloji konularında da politikalar

[201] Wood, **A.g.e.**
[202] Çomak, Şeker, **Ag.e.,** s.245.
[203] Zafer Adıgüzel, " Enerji Yönetimi", **Afrika Politikası 21. Yüzyılda Güvenlik, Refah ve Demokrasi Arayışı**, Ed. Hasret Çomak, Caner Sancaktar, Huriye Yıldırım Çinar, İstanbul, Beta Yayıncılık, 2017, s.435.

geliştirmiştir. Çin Yeni İpek Yolu projesi olan Bir Kuşak Bir Yol (One Belt One Road China) projesi kapsamında Afrika Boynuzu'na yönelmiştir. Proje kapsamında en önemli ülke Cibuti ve Etiyopya olmuştur. Çin, Denizcilik ve lojistik hedefleri için stratejik konumda olan Cibuti'yi kendi ticari merkezine dönüştürmeyi planlamıştır. Etiyopya ise bölgede Çin'e en çok borcu olan ülke ve Belt and Road Initiative (BRI) partneri konumundadır. BRI Etiyopya-Cibuti Demir Yolu ve Etiyopya-Cibuti Su Boru Hattı ile özellikle demir yolu ile üretim alanlarını bir ticari merkeze bağlayan, imtiyazlı bir kredi ile finanse edilen büyük ölçekli sınır ötesi altyapı projesini hayata geçirmiştir[204]. Çin, proje aracılığıyla bölgede deniz yolları üzerinden hâkimiyet kurmak istemiştir.

Çin, bölgede ülkelerle diplomatik ilişkiler kurarken, bölgedeki ülkeleri borçlandırmıştır ve özellikle Cibuti dış borçlarının büyük çoğunluğunu Çin'den almıştır. Bu durumun uzun vadede Cibuti ve Etiyopya gibi ülkelere sorun yaratabileceği gündeme gelmiştir. Ayrıca bu ülkelerin Çin yatırmalarından kârlılık sorunu yaşayabileceği de gündeme gelmiştir.

Çin 2017 yılında ilk deniz aşırı askeri üssünü Cibuti'de kurmuştur. Cibuti Başbakanı Ismael Omar Guelleh ise dünyanın en büyük liman işletmecilerinden bir olan Dubai Port World şirketi ile yaptığı anlaşmayı sona erdirmiş ve Doraleh Konteyner Terminalini kamulaştırmıştır[205]. Başkanın Çin'in politikaları çerçevesinde bu anlaşmayı iptal etmesi bölgede dengeleri değiştirmiştir.

Ancak Çin bu bölgede ABD ile rekabet içindedir. ABD rekabeti çerçevesinde Körfez ülkeleriyle de diplomatik ilişkiler kurmuştur. Çünkü 2050 yılında Afrika'nın en fazla iş gücüne sahip kıta olmasıyla Çin'i geçmesi beklenmektedir[206].

---

[204] John Calabrese, "The Bab el-Mandeb Strait: Regional And Great Power Rivalries On The Shores Of The Red Sea", **Wargeyska Saxafi**, January 30, 2020, (Çevrim içi) , https://wargeyskasaxafi.wordpress.com/2020/01/30/bab-el-mandeb-strait-regional-and-great-power-rivalries-shores-red-sea/ , 28.04.2020.
[205] Coffey, **A.g.e.**
[206] Özkan, **A.g.e.,** s.40.

2. Çin'in Boynuz'da İkili İlişkileri

2.a Somali

Çin'in 15. yüzyıldan itibaren Afrika ile ilişkileri olmasına rağmen zaman zaman ilişkilerde kopmalar yaşanmıştır. Çağdaş Çin ve Afrika arasındaki ilişkiler son olarak 21. yüzyılın ikinci yarısında tekrar başlamıştır. 1960 yılında Somali, Çin Halk Cumhuriyeti'ni tanıyan ilk ülkelerden biri olmuştur. İkili ilişkilerde kesintiler olsa da aktif olarak devam etmiştir. Çin, Somali'de ilk büyükelçiliğini 1960 yılında açmış, ancak ülkede yaşanan çatışmalar sebebiyle 1991 yılında kapatmıştır. 2002 yılında ise ilişkiler tekrar normalleşmeye başlamıştır. 2004 yılına gelindiğinde Çin, Mogadişu Geçici Dönem Federal Hükümeti (TFG) tanıyan ve devreye giren ilk uluslararası aktörlerden biri olmuştur[207]. ÇHC Somali ile insani ve ekonomik yardımlar ile ilişkiler geliştirmiştir. Son dönemlerde ise Somali'nin sahip olduğu enerji kaynaklarına yönelmiştir. Özellikle petrol ve doğal gazın yanında sahip olduğu uranyum kaynakları hem bölgesel hem de küresel güçlerin dikkatini çekmiştir. Çin ise 2007 yılında enerji ihtiyacını karşılamak için Somali ile CNOOC (China National Offshore Oil Corporation) arasında anlaşma imzalatmıştır[208].

Somali'deki iç çatışmalara rağmen Çin, yıllarca ülkede hastane, yollar ve altyapı projelerine yardım etmiştir. Aden Körfezi'nde ise 2008 yılında korsanlıkla mücadele operasyonuna destek vermiştir. PLAN 25 donanması, 8000 askeri personelle korsanlıkla mücadeleye katılmıştır[209]. 2010 yılında ise AMISOM'a yardım sağlayarak barışı koruma aktörlerine destek vermiştir.

Pekin, hala Somali ithalatının büyük yüzdesini temsil etmektedir. Ancak Çin kara ve deniz güvenliği sebebiyle Somali'ye yapılan ihracatında BAE'yi aracı ve komisyoncu ülke olarak kullanmıştır[210].

---

[207] Marc Lanteigne, "Fire Over Water: China's Strategic Engagement Of Somalia And The Gulf Of Aden Crisis", **The Pacific Review**, Vol:26, No: 3, 2013, s.293.
[208] Özkan, **A.g.e.,** s.61.
[209] Lanteigne, **A.g.e.**, s.299.
[210] Lanteigne, **A.g.e.**,s.293.

2.b Etiyopya

Çin ve Etiyopya arasında diplomatik ilişkiler 1970 yılında kurulmuştur. Ancak 1974 yılında Etiyopya 'da Derg askeri konseyinin iktidara gelmesiyle ilişkiler sekteye uğramıştır. 1991'de Etiyopya Halkının Devrimci Demokrasi Cephesi (EPDRDF) Derg rejimini devirerek iktidara gelmiştir[211]. Yeni hükümet Çin ile ilişkileri geliştirmeye başlamıştır. 1995 yılı ise iki ülke arasında üst düzey ziyaretlerin gerçekleştirildiği ve iki ilişkileri belirleyen bir yıl olmuştur.

2002-2003 yılında dönemin Etiyopya Başbakanı Zerawi, Tarım ve Kırsal Kalkınma Politikası ve Endüstriyel Kalkınma Stratejisi dâhil olmak üzere iki politik girişimini duyurmuştur[212] ve doğrudan yabancı yatırımcı çekmek Etiyopya'nın sanayileşme stratejisinin merkezinde yer almıştır. DYY çekmek için Endüstriyel Parkları geliştiren programlar başlatılmıştır, özel ekonomik bölgeler kurulmuştur. Ülkenin sahip olduğu endüstri parkları Çin tarafından inşa edilmiştir ve ülkedeki en büyük komplekse ise Doğu Sanayi Bölgesi ile Çin sahiptir. Bugün ülkenin döviz gelirinin ve istihdamının %85'ini tarım alanındaki hâkimiyeti getirmiştir[213].

Pekin'de düzenlenen Çin-Afrika İşbirliği Forumu ile ekonomik ilişkilerde ilerleme olmuş, 2003 yılında ise II. FOCAC Addis Ababa'da düzenlenmiştir. Çin, bölgede olduğu gibi Etiyopya'da da batıya alternatif ortak ve rol model olmak istemiştir. Etkisini arttırmak için de ekonomik yardımları ve yatırımları arttırmıştır. Çin yardımları Etiyopya için fırsat niteliğinde olmuştur. Ayrıca Çin, Etiyopyalı öğrencilere Çin'de eğitim görmeleri için burslar vermiştir.

Etiyopya zamanla Çin'in Boynuzdaki ana ortağı konumuna gelmiştir. Çin için Etiyopya Hint Okyanus'unu Afrika'nın iç bölgesine ticari olarak bağlayan stratejik bir ülkedir. Etiyopya doğal kaynaklara sahip olmasa da, ucuz işgücü sağlayacak nüfusa sahip ülke olması ülkeye avantaj sağlamıştır. Bu özelliğiyle de Çin işletmeleri için önemli bir pazar olmuştur. Ayrıca Etiyopya AfB'de önemli role sahip bir ülkedir. BM de bu bakımdan Etiyopya'yı stratejik müttefik olarak görmektedir, bu da

[211] Endaylalu, Gashaw Ayferam: "China in Africa: A Partner or Patron Ethiopia in Focus", **International Relations and Diplomacy**, Vol: 6, No: 6, June 2018, s.327.
[212] Françoise Nıcolas, "Chinese Investors in Ethiopia: The Perfect Match?", **Ifri,** March 2017, s.9.
[213] **A.e.,** s.10.

Etiyopya'yı Afrika'da diplomatik başkent yapmaktadır[214]. Bu nedenlerle Çin'in Etiyopya'yı etkilemesi hayati önem taşımaktadır. Abiy Ahmed ise ekonomi alanında Çin ile benzer kalkınma modeli uygulamaya başlamıştır.

Kızıldeniz Çin için Asya'dan Avrupa'ya uzanan en hayati deniz yolu olma özelliğine sahiptir ve Çin'in Avrupa'ya olan ticareti de bu rotaya dayanmaktadır. Çin, Eritre ve Cibuti'yi Etiyopya'ya ulaşım noktası olarak görmüştür. Bu çerçevede iki ülkeyi birbirine bağlamak için demiryolu projesini ve Etiyopya'dan Cibuti'ye içme suyu taşımak için 300 milyon Dolarlık su boru hattı sistem projesini finanse etmiştir[215].

Çünkü Çin'in Etiyopya ile devasa yatırım anlaşmaları bulunmaktadır. Çin Eximbank Etiyopya'da 2010 yılında Tekeze ve Gibe III, hidrolik baraj inşaatına yatırım yapmıştır. Bu projeler Etiyopya'ya ihracat bakımından gelir getirmiştir. Etiyopya Afrika'nın enerji üretimi santrallerinden birine dönüşmüştür. Ucuz enerji avantajından dolayı Etiyopya, yabancı yatırımcılar için cazibe merkezi haline gelmiştir.

5 Haziran 2018 EPRDF düzenlediği toplantıda iki karar çıkarmıştır. Bunlarda ilki devlet kontrolünde olan sanayi parklarının, deniz taşımacılığı işletmeleri, Etiyopya-Telecom, demiryolu işletmeleri ve hidroelektrik santrallerinin kısmen veya tamamen özelleştirilmesine yönelik olmuştur[216]. Özelleştirmelerin sebebi olarak ülkedeki kitlesel işsizlik, döviz sıkıntıları ve dış borçlar gösterilmiştir. 2018 China's Communication Construction Company Group (CCCC) ve Etiyopya altyapı anlaşmasını imzalamıştır ve şirketin ülkede ofisinin bulunması anlaşmada önemli rol oynamıştır[217]. Altyapı projelerinin finansman ve bölgesel entegrasyon açısından Etiyopya ekonomisine katkı sağladığı görülmüştür. İkili ilişkiler sürecinde Etiyopya

[214] Endaylalu, Lanteigne, **A.g.e.**, s.328.
[215] Nancy Muthoni Githaiga, Alfred Burimaso, Wang Bing, Salum Mohammed Ahmed, "The Belt and Road Initiative Opportunities and Risks for Africa's Connectivity", **China Quarterly of International Strategic Studies**, Vol: 5, No: 1, 2019, s.121.
[216] Aleksi Ylönen, "From Demonisation To Rapprochement: Abiy Ahmed's Early Reforms And İmplications Of The Coming Together Of Ethiopia And Eritrea", **Global Change, Peace & Security,** Vol: 31, No: 3, 2019, s.344.
[217] Mesafint Tarekegn Yalew, Guo Changgang, "China's 'Belt and Road Initiative': Implication for Land Locked Ethiopia", **Insight on Africa**, 12(2), 2020, s.183.

Çin modelinden dersler alıp kendi ekonomisini çeşitlendirmiş ve ekonomisinde bu model sayesinde yıllara göre ortalama %10,8 büyüme gerçekleşmiştir[218]. Çin'in ekonomi modeli sayesinde Etiyopya dünyanın en hızlı büyüyen ekonomileri arasına girmiştir. Ancak birçok Afrika ülkesi gibi Etiyopya da borç sorunlarıyla karşı karşıya kalmıştır. Çin ülke ile ilişkilerinin kazan-kazan ilkesine dayalı olduğunu söylese de iki ülke arasındaki ilişkiler asimetrik olmuştur.

2.c. Cibuti

Çin mallarını taşıyan gemiler için Cibuti önemli bir kavşaktır. Cibuti–hem askeri hem de ticari lojistik merkezi haline gelmiştir. Çin'in Etiyopya ile var olan ilişkilerinden dolayı Cibuti önemli bir hal almıştır. Çin Cibuti ve Etiyopya'da etkin faaliyetler yürütmektedir. Etiyopya ile enerji tabanlı ticari ilişkiler geliştirmiştir. Enerji boru hatları, yüksek gerilim hatları ve rüzgâr çiftliği enerji alanlarında etkin projelerde etkin rol oynamıştır. Elektrik üretme ve dağıtma alanlarında yapılan Çin yatırımlarının Etiyopya'yı üretim santrali noktasına getirmesi, BRI kapsamında atılan adımların sonucu niteliğinde olmuştur. Ancak Cibuti ve Etiyopya inşa edilen ray hattının beklenilen performansı göstermemesinden etkilenmiştir. Ayrıca Çin bölgede Bilgi ve İletişim Teknolojisi alanında da yatırımlar yapmıştır ve Cibuti'de hızlı internet değişim sitesini kurmuştur. Çin yatırımları bölgede istihdamın artışına katkı sağlamıştır. Cibuti'nin geliştirdiği 2035 Vizyonu ise borcu geri ödeme kapasitesi açısından sürdürülebilir olmamıştır.

Çin bölgede devlet dışı aktörlerle de iş birliği yapmış ve Ocak 2015 yılında Afrika Birliği ve Çin arasında MoU Mutabakat Zaptı imzalanmış, bu anlaşmayla AfB Gündemi 2063 ekonomi iş birliği ve bölgesel entegrasyonun gerçekleştirilmesi gündeme getirilmiştir.

Kuşak ve Yol Girişimi (BRI) iki ülkeyi daha da yakınlaştırmıştır ve Çin Cibuti'nin son 10 yılda ana finansman kaynağı haline gelmiştir. 2017 yılında Guelleh Çin ile "stratejik ortaklık" kurmayı kabul etmiş, 2018 yılında ise Cibuti BRI'ın resmi

[218] Mesafint Tarekegn Yalew, Guo Changgang, "China's 'Belt and Road Initiative': Implication for Land Locked Ethiopia", **Insight on Africa**, 12(2), 2020, s.183.

ortağı olmuştur[219]. Ortaklık kapsamında Çin, ülkeye çok sayıda hibe ve krediler vermiştir. Ancak Çin'in Cibuti'ye verdiği borç krediler tuzak olarak yorumlanmıştır. Ayrıca Addis Ababa ve Cibuti arasında inşa edilen elektrikli tren hattının da beklenen performansı gösterememiş olması ise Cibuti'yi mali açıdan kayba uğratmıştır. Bu da borç tuzağı iddialarını güçlendirmiştir, çünkü Cibuti hattan beklenen geliri elde edemeyince kredileri geri ödeme konusunda zorluk yaşamaya başlamıştır. Hattın beklentileri karşılamamasının sebebi ise DMP dışında başka bir limana bağlı olmaması olarak gösterilmiştir.

2018 yılında Cibuti ve BAE arasında DMP limanının lisansı konusunda kriz çıkmıştır. Cibuti Çin ile kurduğu ekonomik ilişkiler için DP World'un sözleşmesini askıya alması ve lisansını iptal etmesi spekülasyonlara sebep olmuştur. Londra mahkemesi DP World lehine karar çıkarmış ve bu kapsamda Cibuti'nin DP World şirketine 533 milyon Dolar tazminat ödemesine karar vermiştir[220]. Ancak Cibuti karara itiraz etmiştir. Cibuti Dubai'nin ülkedeki etkisini azaltmak için Çin ile iş birliği yapmış, ancak bu durum Cibuti'ye borç batağı olarak geri dönmüştür. Cibuti'nin borçlarını uzun vadede ödemeyeceği anlaşıldığı için Pekin tarafından yapılandırılmıştır. Ancak COVID-19 sebebiyle Çin ve Etiyopya ticaretinde daralma yaşanmış ve Cibuti'nin liman hizmetlerinin %902'nı Etiyopya ya bağımlı olduğu için Cibuti ekonomisi dolaylı olarak yaşanan daralmadan etkilenmiştir.

Yaşanan borç krizinden sonra Cibuti borç batağından kurtulmak için IMF ile görüşmelere başlamış, altyapı projelerini iptal etmiş ve dış ortaklıkları çeşitlendirebilmek için Suudi Arabistan ile yakın ilişkiler geliştirmeye başlamıştır. Suudi Arabistan ise Körfez ve Suudi kalkınma fonları aracılığıyla Cibuti'yi Çin'in sebep olduğu borç batağından kurtarabilecek bölgesel güç konumundadır. Ancak bölgede Çin ile keskin bir rekabet içine girmemiştir.

2018'de ise ABD Ulusal Güvenlik Danışmanı John Bolton'un açıkladığı Afrika stratejisinde Çin'in borç tuzaklarına, bölgedeki askeri davranışlarına ve Afrika'yı tutsak etme eğilimlerine değinmesi iki ülke arasında Afrika kıtasında

[219] Jean-Pıerre Cabestan, "African Agency and Chinese Power: The Case of Djibouti", **South African Institute of International Affairs,** Policy Insights: 93, October, 2020, s.8.
[220] **A.e**., s.11.

gerilime sebep olmuştur[221]. Çin ve ABD'nin bölgedeki rekabetinin yanında bölgesel güçler de (Suudi Arabistan, Türkiye, Katar, BAE) etkili olmaya başlamıştır. Çin ve ABD arasında yaşanan ekonomi savaşında Doğu Afrika'da savaş alanına dahil olmuştur. Ekonomi savaşlarının ardından Çin, Doğu Afrika'da ilk Serbest Ticaret Bölgesi'ni Cibuti'de inşa etmiştir.

Çin ABD'den farklı olarak bulunduğu bölgelerde yaptığı ticaretin sekteye uğramaması için istikrar olmasına önem vermiştir. Bölgedeki krizlere sebep olan sorunlara çözüm odaklı yaklaşmış ve çatışma olan ülkelerde barışı sağlamak için faaliyetler yürütmüştür.

3. Organizasyon ve Projeler

3.a. Çin-Afrika İşbirliği Forumu (FOCAC)

1990'larda Çin hem politik hem de ekonomik olarak süper güç seviyesine yükselmiştir. 2000'lerde ise yaşadığı ekonomik patlama doğal kaynak ve enerji konularında talepleri de beraberinde getirmiştir. Çin-Afrika çağdaş ilişkileri 2000 yılında FOCAC tarafından belirlenen parametrelere yönelik imzalanan anlaşmalarla başlamıştır. Aynı yıl "Pekin Deklarasyonu" ve " Ekonomik ve Sosyal Kalkınma Çin-Afrika İşbirliği Programı" kabul edilmiştir[222]. FOCAC 2000 yılından sonra düzenli olarak üç yıllık eylem planları hazırlayarak Afrika politikasını genişletmiştir ve Çin yardımlarının dağıtılmasında önemli bir unsur haline gelmiştir. Afrika ile güçlü bağlar kurabilmek açısından güçlü bir araç olan FOCAC, ilişkilerde kanal işlevi görmüştür.

2006 yılı ilişkilerini sağlamlaştırdığı yıl olmuş ve Çin, 2006 yılını Afrika Yılı ilan emiştir. FOCAC'ın 2006 yılında düzenlediği Pekin Zirvesi'ne 40 Afrika ülkesinden katılım sağlanmıştır. Bu dönemde FOCAC Çin-Afrika ilişkilerini

[221] Zach Vertin, "Great Power Rivalry In The Red Sea: China's Experiment In Djibouti And Implications For The United States", **Global China**, June 2020, s.2.
[222] Ambrosé Du Plessis, "The Forum on China– Africa Cooperation, Ideas and Aid: National Interest(s) or Strategic Partnership?" , **Insight on Africa,** 6(2), 2014, s.117.

kurumsallaştırmıştır. Zirve sürecinde Addis Ababa Eylem planı kabul edilmiştir. Bu faaliyetleri düzenli olarak gerçekleştirilen Bakanlar Konferansları takip etmiştir.

Geliştirilen ilişkilerde, Washington Konsensüsü'ne karşılık Pekin Mutabakatı gündeme getirilmiştir. Pekin Mutabakatı amacının Washington Konsensüsü gibi demokrasi, iyi yönetişim, insan hakları gibi konulara yönelmek değil, tersine kalkınma modeli olduğu belirtilmiştir[223].

Çin bölgeye yönelen diğer güçler gibi insani yardım ve ekonomik yardım politikalarını takip etmiştir. Ancak diğer ülkeler yaptıkları yardımlar konusunda şeffaf davranırken Çin yaptığı yardımların miktarlarını açıklamak konusunda çekingen davranmıştır. Yaptığı yardımların miktarını açıklamamasının sebebi ise kıtaya girerken eşitlik ilkesini benimsediğini belirtmesi olmuştur. Ancak Çin her ülkeye farklı ve eşit olmayacak yardımlarda bulunmuştur ve yaptığı yardımları açıklayıp toplumsal huzursuzluğa sebep olmak istememiştir.

Çin yardımlarda bulunurken sekiz ilke yayınlamıştır ve bunlar 2011 yılında White Paper'da da geçerli olmuştur. White Paper'da eşitlik ve karşılıklı fayda temelinde yardım, yardım alan devletlerin egemenliğine saygı, düşük faiz ve geri ödemelerde esneklik, yardım alan ülkeleri Çin'e bağımlı hale getirmek için araç olarak kullanmamak, yardımların getirisi olan projelerde kullanılması, kaliteli ekipman tedarik etmeyi garanti etmek, teknik yardımların amacına ulaşması ve son olarak ülkelerin ayrıcalıklı muamele beklememesi gerektiği gibi konularında ilkeler belirlenmiştir.[224].

Çin, bölgeye en büyük atılımı Xi Jinping döneminde yapmıştır. 2015 yılında Çin Savuma Bakanlığı savunma üzerine White Paper raporunu yayınlamıştır. Bu belge açık deniz savunması ve korunmasına yönelik bir belgedir. Ayrıca Çin'in küresel güç olma isteğinin göstergesi olmuştur. White Paper; Çin'in kalıcı barışına, istikrarına ve sürdürülebilir kalkınmasına dayanması; kara hakimiyetinin deniz hakimiyetinden üstün olduğu zihniyetinden vazgeçilmesi ve deniz ve okyanusları yönetmeye yönelmeyi; Çin çıkarlarıyla orantılı deniz askeri gücü yapısının

[223] **A.e.,** s.119.
[224] Du Plessis, Lanteigne, **A.g.e.**, s.125.

geliştirilmesi, denizaşırı çıkarlarının korunmasını ve deniz gücüne dönüşmesi stratejilerini içermektedir[225].

Eylül 2018 yılında Çin-Afrika İşbirliği Formu'nda Başkan Xi Jinping Afrika'ya 60 milyar Dolar tutarında mali destek paketi sağlayacaklarını açıklamıştır[226]. Çinli şirketleri de Afrika'da 10 milyar ABD Doları değerinde yatırım yapmaya davet etmiş ve Afrika ülkelerine 15 milyar ABD Doları tutarında faizsiz krediler sağlanacağı belirtilmiştir[227]. Ancak Çin tekrar ödenemeyeceğini bilmesine rağmen krediler vermeye devam etmesi Afrika'yı kendine bağlama tuzağı olarak algılanmıştır. Olası bir iflas etme durumunda kredi alan ülkelerin varlıklarına el koymayı planlamıştır.

3.b. Kuşak ve Yol Girişimi (BRI)

Kuşak ve Yol girişimi, dünya nüfusunun yüzde 65'ini oluşturan Asya, Avrupa ve Afrika'da 65'ten fazla ülkeyi kapsayan, Çin'in bölgesel entegrasyonları içeren küresel stratejisidir[228]. İpek Yolu Ekonomik Kuşağı ve 21. yüzyıl Deniz İpek Yolu sonrasında ise Tek Kuşak ve Tek Yol Girişimi (BRI) olarak bilinen projeyi 2013 yılında Çin Halk Cumhuriyeti Başkanı Xi Jinping tarafından duyurulmuştur. Projenin amacı; Çin'i Afrika ve Avrupa'ya bağlayacak noktaların sayısını arttırıp havaalanları, köprüler, limanlar ve otoyollar inşa edip ticaret ağlarını genişletmektir. Ancak bunlar bilinen sebeplerdir. Özel ekonomik bölgeler, endüstriyel parklar ve güç dağıtım ve üretim tesisleri konusunda kesin bilgiler bulunmamaktadır[229]. Proje kapsamında 40 milyar Dolarlık İpek Yolu Fonu oluşturulmuştur[230]. Ancak Afrika'nın

[225] **The Yale Review of International Studies**: "First Place — On the Shores of Bab-el-Mandeb: Assessing China's First Overseas Military Base in Djibouti and Chinese Grand Strategic Vision for the Horn of Africa and Indian Ocean", June, 2018, (Çevrim içi), http://yris.yira.org/acheson-prize/2445 , 18.03.2021.
[226] Aleksi Ylönen, "The Dragon and the Horn: Reflections on China–Africa Strategic Relations", **Insight on Africa**, 12(2), 2020, s150.
[227] **FOCAC:** "Forum on China-Africa Cooperation Beijing Action Plan (2019-2021)", September 12 , 2018, (Çevrim içi), http://focacsummit.mfa.gov.cn/eng/hyqk_1/t1594297.htm , 25.03.2021.
[228] Yalew, Changgang, **A.g.e.,** s.176.
[229] Jean-Marc F. Blanchard, "Problematic Prognostications about China's Maritime Silk Road Initiative (MSRI): Lessons from Africa and the Middle East", **Journal Of Contemporary China**, Vol: 29, No: 122, 2020, s.161.
[230] **A.e.,** s.161.

projeye dâhil edilmesi 2015 yılında Dünya Bankası eski Başkan Yardımcısı Justin Yifu Lin'in tavsiyesiyle gerçekleşmiştir[231]. Güney-Güney iş birliği ise Afrika'nın dâhil edilmesinden sonra ortaya çıkmıştır. Afrika Boynuzu ülkelerinin de içinde olduğu Doğu Afrika ülkelerine odaklanmıştır. BRI ile Asya, Avrupa ve Afrika'yı enerji, ulaşım, ticaret, yatırım, eğitim ve kültür alanlarında birbirine bağlamayı amaçlayan Çin'i bunu yapmaya iten sebepler ise güç, güvenlik ve enerji ihtiyacı olmuştur.

Afrika Birliği ve Çin arasında 2015-2016 yıllarında karayolları, demiryolları, havayollarını ve kıtalararası altyapısını geliştirilmesi için birkaç mutabakat imzalamıştır[232]. Çin BRI ile bağlantı kurduğu bölgelerde ticaretinin aksamaması için güvenliği ve istikrarı desteklemiştir. Avrupalı ülkelerce BRI, Çin'in Marshall Planı olarak görüldüğü için Avrupalı ülkeler Çin yatırımlarına şüpheyle bakmıştır[233].

Cibuti Limanı

2013 yılında BRI'yi duyuran Çin, Afrika boynuzunda varlığını ve nüfuzunu arttırmak için faaliyetlere başlamıştır. Politika diyaloğu, altyapı bağlantısı, engelsiz ticaret, finansal destek ve insanlar arası değişim BRI'nin politikalarının temel hedefleridir[234].

Donanması ile Somali'deki korsanlıkla mücadelede önemli rol oynayan Çin, 2016 yılında askeri üssünü Cibuti'de açacağını duyurmuştur. Çin tarihinde ilk denizaşırı üssünü 2017 yılında Cibuti'de açmıştır. Cibuti'deki üs Halk Kurtuluş Ordusu'nun (People's Liberation Army) denizaşırı ülkelerde varlığını devam ettirmesinde önemlidir. İlk olduğu için deneyimsizlikten sorunlarla yüz yüze kalmıştır. Yine üssün, Halkın Kurtuluş Ordusu (PLA)'nin gelecekte olası deniz

[231] Mesafint Tarekegn Yalew, Guo Changgang, "China's 'Belt and Road Initiative': Implication for Land Locked Ethiopia", **Insight on Africa**, 12(2), 2020, s.176.
[232] Nancy Muthoni Githaiga, Alfred Burimaso, Wang Bing, Salum Mohammed Ahmed, "The Belt and Road Initiative Opportunities and Risks for Africa's Connectivity", **China Quarterly of International Strategic Studies**, Vol: 5, No: 1, 2019, s.120.
[233] Guifang (Julia) Xue, "securing the belt and road initiative China's Evolving Military Engagement Along the Silk Roads", Ed. Nadège Rolland, **The National Bureau Of Asian Research**, NBR Special Report: 80, September, 2019, s.52.
[234] Aleksi Ylönen, "The Dragon and the Horn: Reflections on China–Africa Strategic Relations", **Insight on Africa**, 12(2), 2020, s150.

operasyonlarında malzeme tedariki ve lojistik konularında yardımcı olması planlanmıştır[235] .

Çin, limanlara şirketler aracılığıyla yatırımlar yapmıştır. China Merchants Port Holding Company Limeted (CMPORT) liderliğinde ve Shipping Ports Limited (COSCO) gibi Çin liman şirketleri 20'den fazla farklı ülkedeki limanlarla iş birliği yapmıştır[236]. CMPORT, devlete ait olan China Merchants Group'un yan kuruluşu ve doğrudan merkezi hükümet tarafından denetlenmektedir. Cibuti limanı da iş birliği yapılan limanlar arasındadır. CMPORT 2013 yılında Cibuti limanının %23'ünü satın almıştır[237]. Çin sürdürülebilir ve uluslararası nakliye merkezi haline gelmek için limanı modernize etmiştir. Limanın işletmesini alan Çin, Port Diamond Modeli'ni uygulamıştır. Bu kapsamda faktör koşulları; talep koşulları; bağlantılı ve destekleyici endüstriler; strateji, yapı ve rekabet; hükümet ve şans etkenleri göz önünde bulundurulmuştur[238]. Cibuti limanı yapılan entegrasyonla devasa yatırımları elde edebilecek yüksek potansiyele sahip en hızlı büyüme oranına sahip liman konumundadır.

Çin uluslararası konumu güçlendirmek için farklı kıtalardaki limanlarla anlaşma yapma stratejisini uygulamıştır. CMG yabancı yatırımcı çekme gücüne sahip bölgesel merkez limanlara yönelik yatırım stratejileri geliştirmiştir. CMG, Çin adına sadece liman işletmeciliği değil aynı zamanda sosyal sorumluluk ve ekonomik kalkınmayı destekleme rolünü de üstlenmiştir. Şirketin diğer bir stratejisi ise özellikle Doğu Afrika'da sanayi-finans unsurlarını birleştirici "Port-Park-City" modelini uygulamış ve bu çerçevede liman işletmeciliği, sanayi parkı geliştirme ve arkada şehir inşaatını entegre edecektir[239].

Cibuti, ülkeye yönelen güçler için petrol ve gaz ihracat kanallarından biri olduğu için hem ekonomik hem de askeri öneme sahiptir. Kıtanın en hızlı büyüyen ülkelerinden biri olan Etiyopya için ise aktarma noktasıdır ve Etiyopya ticaretinin

[235] Xue, **A.g.e.,** s.53
[236] Lizhen Xu, **"Analysis on Seaports Overseas Cooperation: the Case of CMPort and Djibouti Port"** MSc in Maritime Economics and Logistics, Erasmus University Rotterdam, August, 2018, s.10.
[237] Monty Khanna, "The Shifting Sands of Djibouti", **Observer Research Foundation**, Issue Brief No. 331, December 2019, s.4.
[238] **A.e.,** s.40.
[239] Xu, **A.g.e.,** s.29.

%90'ı Cibuti'den geçmektedir. Ticaretin büyük kısmının gerçekleştiği limanlardan biri de eskiden DP World tarafından işletilen Doroleh Konteyner Terminali'dir. Cibuti hükümeti limana Londra'da çıkan tahkim kararı ile el koymuştu[240]. 91 milyon nüfusa sahip olan Etiyopya'nın tarım üretimi merkezine dönüştürülmesi planlanmaktadır ve bu sebeple Cibuti Etiyopya için önemli bir noktadadır. Cibuti'nin mevcut yollarının taşımacılık yapmaya uygun olmaması nedeniyle, Cibuti ve Etiyopya arasında ticari ilişkiler üst seviyede olmasına rağmen lojistik sebeplerle ticaret sekteye uğramıştır. İki ülke arasında hâlihazırda demiryolu olmasına rağmen eski olduğu için etkili olamamıştır. Çin lojistik engeli ortadan kaldırmak için Etiyopya ve Cibuti'yi birbirine bağlayan 756 km'lik elektrikli demir yolu projesi için 4 milyar ABD Doları yatırım yapmıştır[241].

2017 yılında hizmete giren Doraleh Multipurpose Port (DMP) 2000 askeri kapasiteye sahip, içinde deniz ve askeri tesis barındıran bir limandır[242]. Ancak liman ABD'nin askeri üssü olan Camp Lamonnier'e 10 kilometre uzaklıkla konumlandırılmıştır. ABD'nin kurmuş olduğu üs ise Birleşik Müttefik Görev Gücü Afrika Boynuz (Combined Joint Yask Force- Horn Of Africa /CJTF-HOA): ABD'nin 11 Eylül sonrasında teröre karşı Afrika'da düzenleyeceği operasyonlar için Cibuti'de kurulmuştur. Operasyonlar kapsamında Somali, Etiyopya, Kenya, Sudan, Eritre ve Yemen'i üssün görev alanının içerisine dahil edilmiştir. ABD, üssü Fransa'dan kiralamış ve askerlerini Camp Lemonnier üssünde konuşlandırmıştır. Bu sayede Cibuti üzerinden Babül Mendep Boğazı, Kızıldeniz ve Aden Körfezi'ni kontrol etme fırsatını elde etmiştir. ABD, aynı zamanda Çin'in bölgede yayılmasını engellemek istemiştir. Camp Lemonnier 2007 de AFRİCOM'a bağlanmıştır. Bu süreçte ABD Cibuti'yi lojistik merkezine dönüştürmüş ve bu durum Cibuti'yi daha da stratejik bir

[240] Hüda Huseyni, "ABD'nin Afrika Boynuzu'ndan çıkması ve yerine Çin'in gelmesi", **Şarkul Avsat**, May 31, 2018, (Çevrim içi), https://turk-archive.aawsat.com/2018/05/article55403707/abdnin-afrika-boynuzundan-cikmasi-ve-yerine-cinin-gelmesi/ , 16.03.2021.
[241] **New China:** "Chinese-built Ethiopia-Djibouti railway begins commercial operations", January 1, 2018, (Çevrim içi), http://www.xinhuanet.com/english/2018-01/01/c_136865306.htm , 03.06.2021.
[242] Ylönen, , **A.g.e.,** s.152.

konuma getirmiştir[243]. Bu sebeplerle Çin'in ABD üssünün bu kadar yakınında üs inşaa etmesi ABD'yi rahatsız etmiştir. Çünkü CNN'e göre Çin'in askeri üsteki hangar ve asfalt dışında, yer altı alanına da sahip olduğuna dair görüntüleri olduğunu iddia etmiştir[244].

Bölgede petrolün çıkarılması ve taşınmasını kolaylaştırmak için boru hatları, limanlar ve altyapı inşaatları gibi alanlarda faaliyetlerde bulunan Çin, uzay ve nükleer endüstrilerinde de kullanılan vadanyum, uranyum ve titanyum gibi nadir bulunan kaynaklara erişim sağlamak istemesi de ABD'yi rahatsız etmiştir. Bu durum iki küresel güç arasında rekabete sebep olmuştur. Çin'in ticaretin odak noktası olan Hint Okyanusu, Çin ve ABD'nin rekabet alanına dönüşmüştür. Çin, Hint Okyanusu'nda başarılı olması durumunda küresel güce dönüşecektir.

Cibuti ise rekabet alanında kazançlar elde etmeye başlamıştır. Küresel ve bölgesel güçlerin inşaa ettiği üsler ve limanlar Cibuti'nin gelir kaynağı haline gelmiştir. Babül Mendep Boğaz'ı Çin için yeni ipekyolu projesi kapsamında Avrupa ile olan ihracatında kritik öneme sahiptir. Pekin, Kızıldeniz'in iki yakasında en büyük yabancı yatırımcı ve ticari ortağı olmuştur.

Çin denizaşırı güvenliğini ve ekonomi güvenliğini arttırmak için Orta Doğu ülkeleriyle yakınlaşmıştır. Özellikle Babül Mendep Boğaz'ında güvenliği sağlamak en önemli nokta olmuştur. Çin BRI kapsamında Orta Doğu ve Körfez ülkeleriyle de ikili ilişkiler geliştirmek ve genişleyen ekonomisi için enerji kaynaklarına artan ihtiyacını gidermek için programlar gerçekleştirmiş ve 2015 yılında petrol ithalatında ABD'yi geride bırakmıştır.

Özellikle BAE ile ilişkiler ön plana çıkmıştır. İkili ilişkiler genellikle ekonomi üzerinden ilerlerken diplomatik ilişkiler de geliştirilmiştir. Bu yakınlaşma

---

[243]Belma Engin, "Afrika'da Son Dönemdeki Devletlerarası Silahlı Çatışmalar", **Afrika Politikası 21. Yüzyılda Güvenlik, Refah ve Demokrasi Arayışı**, Ed. Hasret Çomak, Caner Sancaktar, Huriye Yıldırım Çinar, İstanbul, Beta Yayıncılık, 2017, s.159.

[244] **The Yale Review of International Studies**: "First Place — On the Shores of Bab-el-Mandeb: Assessing China's First Overseas Military Base in Djibouti and Chinese Grand Strategic Vision for the Horn of Africa and Indian Ocean", June, 2018, (Çevrim içi), http://yris.yira.org/acheson-prize/2445 , 18.03.2021.

Suudi Arabistan ve BAE arasında gerilime sebep olmuştur. Çin Suudi Arabistan ile 1990'larda diplomatik ilişkiler kurmuştur. 2012 yılından sonra ilişkiler güvenlik, istihbarat, askeri ve sanayi alanlarına doğru genişlemiştir. 2018 yılında ise bakanlar düzeyinde yapılan toplantıda Çin Körfez ile ilişkileri genişletmek ve Umman, Mısır, Suudi Arabistan, BAE'de geliştirilen sanayi parklarını Umman, Cibuti, BAE ve Mısır'daki bölgesel limanlara bağlamak için Arap devletlerine 23 milyar Dolar kredi taahhüttü vermiştir[245]. Cibuti limanı üzerinde yaşanan çıkar çatışması ve sonucunda BAE liman işletmeciliğini elden kaçırması ilişkiler de çıkar çatışmasına sebep olmuştur.

Çin devletlerin iç işlerine karışmayacağını belirtmiş olsa da istikrar olmayan Afrika ülkelerine Çin modelini ihraç etmeye çalışmıştır. Bunu yapmasının altında yatan sebep ise ideolojik menfaattir. Çin'in faaliyetleri neo-kolonyalizm olarak yorumlanmıştır. 54 Afrika ülkesi BM'de oylarıyla Çin'i güçlendirebilecek potansiyele sahip olmaları nedeniyle Afrika, Çin için güç ve meşruiyet kaynağı haline gelmiştir.

[245] Jonathan Fulton, "China-UAE Relations in the Belt and Road Era", **Journal of Arabian Studies**, vol: 9, no:2, December, 2019, s.262.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SUUDİ ARABİSTAN'IN AFRİKA BOYNUZU POLİTİKALARI

Suudi Arabistan'ın coğrafi yakınlıktan dolayı bölge ile ilişkileri her zaman olmuştur. Ancak Orta Doğu'da yaşanan Arap Baharı'nın Yemen'de de patlak vermesiyle Krallık, protestoların kendi ülkesine de sıçramasından endişe etmiştir. Özellikle İran'ın, yaptırımlar sebebiyle Boynuz'da etkinliğini arttırması ve Yemen'de İran'ın mezhepsel etkisi Suudi Arabistan'ı Afrika Boynuzu'na yönelik politikalar geliştirmeye itmiştir. Bütün bunlara petrol fiyatlarının düşmesi de eklenince Krallık ekonomisini çeşitlendirmek için bölgeye daha fazla yoğunlaşmıştır.

Suudi Arabistan bölgeye yönelik askeri ve gıda güvenliğini sağlamak ve ekonomisini çeşitlendirmek için yatırımlar yapmıştır. Yatırımların yanında bölgede etkinliğini arttırmak ve rakiplerini geçip bölgede lider olmak için ikili ilişkiler geliştirmiş, Erite-Cibuti, Erite-Etiyopya arasında arabuluculuk faaliyetleri yürütmüş, Kızıldeniz'e kıyısı olan ülkeleri bir araya getiren Kızıdeniz konseyini kurmuştur. Krallık bütün politkaları yürütürken de BAE ile birlikte hareket etmiştir.

A. SUUDİ ARABİSTAN'IN AFRİKA BOYNUZU'NA YÖNELMESİNİN NEDENLERİ

Körfez ülkelerinin Afrika Boynuzu'na coğrafi olarak yakın olması, ilişkilerinin eski zamanlara kadar dayanmasında etkili olmuş ve bu da bölgede, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri'ne diğer ülkeler karşısında avantaj sağlamıştır. Bunun yanı sıra Afrika Boynuzu ülkelerinden körfez ülkelerine gerçekleştirilen göçler ve bu göçmenlerin hâlihazırda bu ülkelerde çalışmaya ve yaşamaya devam etmeleri bu ülkeleri kültürel olarak yakınlaştırmıştır. 2010 yılında Orta Doğu ülkelerinde patlak veren Arap Baharı'nın Suudi Arabistan'a sıçramaması için bu bölgede hâkimiyet kurmak körfez ülkelerinin öncelikli politikası haline gelmiştir. IŞİD'in güçlenmesi ve bu terör örgütünün Doğu Afrika'da etkin olmaya başlaması Afrika'nın Arap Yarımadası'na yakın olması körfezde endişeye neden olmuş ve IŞİD'in bu bölgede

yayılmasını engellemek için bölge ülkeleriyle güvenlik iş birliği geliştirmeye başlamıştır. 2015 yılında ise Yemen'de yaşanan kriz ve sonrasında gerçekleştirilen Arap müdahalesi Kızıldeniz'i stratejik pozisyon olarak daha da önemli kılmıştır[246]. İran'ın sahip olduğu nükleer silah ve bunu geliştirme çabası, Şii ideolojisini yaymak istemesi ve jeopolitik olarak İran tarafından kuşatılma korkusu[247] , Suudi Arabistan'ın İran ile rekabet içine girmesine neden olmuştur. Stratejik konumundan dolayı Afrika Boynuzu Orta Doğu ülkelerinin rekabet alanına dönüşmüş ve boynuz bölgelerarası faaliyetlerin arttığı nokta haline gelmiştir. Afrika Boynuzu'nun sahip olduğu ekonomi potansiyeli de ülkelerin bölgeye yönelmesinde etkili olmuştur. Kızıldeniz'in dünyanın en stratejik denizlerinden biri olması sebebiyle 2030 Vizyonu sonrasında Kızıldeniz'de etkin olmak Suudi ailesi için hayati önem taşımaya başlamıştır. Bu nedenle Suudi Arabistan ~~için~~ Afrika Boynuzu ülkeleriyle iş birliği yapmaya yönelmiştir.

2010 yılından sonra yaşanan Arap Baharı, artan İran tehdidi, ekonomik sıkıntılar ve veliaht prensin gelmesi, Suudi Arabistan'ın politika değiştirmesinde önemli etkenler olmuştur. İran ise enerji ticaretinin taşınmasında bölgede Suudi Arabistan'ı tehdit olarak görmüştür. Bu sebeplerden dolayı iki ülke Babül Mendep Boğazı'nı kontrol etmek için rekabet etmeye başlamıştır. İran'ın Orta Doğu ve Afrika Boynzu'nda büyümesine yönelik politikaları sonucunda Krallık kendisini Şiilere karşı Sünni çıkarlarının koruyucusu ilan etmiştir[248]

Boynuzda hem geleneksel ortaklar hem de yeni ortaklar, bölgede etkin olabilmek için ülkelerde limanlar kurmaya başlamıştır. BAE menşeili Dubai Port (DP) World şirketi bölgede etkin olmaya başlamış ve Cibuti'de (Doraleh), Eritre'de (Assab),

[246] **Wargeyska Saxafi,** "UAE And Saudi Arabia Are Bringing The Horn Of Africa Closer To The Gulf States", DECEMBER 11, 2019, , (Çevrim içi), https://wargeyskasaxafi.wordpress.com/2019/12/11/uae-and-saudi-arabia-are-bringing-the-horn-of-africa-closer-to-the-gulf-states/ , 28.04.2020.
[247] Bora Bayraktar, "Bölgesel Liderlik Arayışı ve Suudi Arabistan: Farklılaşan Tehditler ve Yeni Dış Politika", **Ortadoğu Etütleri**, 30.04.2020, s.25.
[248] Mohammed Ayoob, "The Arab Spring: Its Geostrategic Significance", **Middle East Policy**, Vol. XIX, No. 3, Fall 2012, s.89.

Somali'de (Kismayu) ve Somalilan'da (Berbera) limanlarında konteyner ve kargo limanlarını işletmek için imtiyaz anlaşması imzalamıştır[249].

Suudi Arabistan Afrika Boynuzu ülkelerinin ekonomilerini genişletmek için yatırımlar ve bölge ülkeleri arasında yaşanan krizlerde arabuluculuk faaliyetleri gerçekleştirmiştir. Bölgedeki ülkelerle diplomatik ilişkiler geliştirmiştir. Suudi Arabistan son yıllarda dış politika bakımından olaylara tepki vermek yerine olayları şekillendiren ve daha geniş bir amaca sahip bir dış politika benimsemiştir[250].

Kızıldeniz uluslararası ticaret rotası bağlantıları bakımından dünyanın en önemli noktalarından biridir. Bu nedenle büyük güçler bu noktayı kontrol altına almak istemiştir. Suudi Arabistan özellikle bölgedeki rakiplerine üstünlük sağlamak için jeo-stratejik konumları kontrol altına almaya çalışmıştır. Bu çerçevede Kızıldeniz, Süveyş Kanalı ve Babül Mendep Boğazı önemli kontrol noktaları olma bakımından öncelikli alanlar olmuştur. Körfez ülkelerinin aktif olduğu alanlar; ekonomiyi geliştirmek için yatırımlar (liman, üretim ve diğer alanlar), askeri eğitimler ve askeri üsler kurmuştur. Suudi Arabistan bölgedeki ilişkileri geliştirirken Etiyopya ve Sudan gibi Nil Nehri'ne kıyısı olan ülkelerin tarım kaynaklarından yaralanmak için ekonomik; Cibuti, Eritre, Somaliland gibi ülkeler ile askeri ilişkiler geliştirmiştir[251].

Sünni monarşiler deniz ticareti, Kızıldeniz ve Etiyopya'da Mavi Nil'in artan önemi sebeiyle bölgesel rekabette gücünü arttırmak; Suudi ekonomi kalkınmasını sağlamak; bölgede tarımsal potansiyel, işgücü ve yatırım fırsatlarını değerlendirmek; küresel güçlerin Doğu Afrika'ya yönelmesi bölgesel güçlerin de dikkatini çektiği için bölgesel güvenlik kompleksini genişletmiştir[252]. İş birliği için finansal teşvikler, ideolojik dostlar, devlet dışı aktörler özellikle İslamcı ve dini olanlar aracılığıyla ilişkilerini genişletmiştir. Suudi, mali yardımlar aracılığıyla bölgedeki ülkelerin İran ile ilişkileri değiştirmeye çalışmıştır. BAE Assab ve Haniş adalarındaki tesislerini

[249] Calabrese, **A.e.**
[250] Calabrese, **A.g.e.**
[251] Esrael Yohannes, "**The Expansion Of Military Bases In The Horn Of Africa: Analysis Of Its Challenges And Opportunities To Ethiopia's Policy In The Reion**", Addis Ababa University, June, 2018, s.57.
[252] Viktor Marsai, Máté Szalai: "The "Borderlandization" of the Horn of Africa in Relation to the Gulf Region, and the Effects on Somalia**", Journal of Borderlands Studies,** 08 Feb 2021, s.4.

kullanmak için Eritre ve Berbera'da hava ve deniz üssü inşa etmek için Somaliland ile anlaşma yapmıştır[253].

B. GÜVENLİK İŞBİRLİĞİ

1. Suudi Arabistan Gıda Güvenliği ve Etiyopya Yatırımları

1.a Tarım Politikaları

Etiyopya ve Suudi Arabistan ilişkileri 1948 yılında kurulmuştur. Hem coğrafi hem de dini olarak birbirine yakın olan bu iki ülkenin ilişkileri her zaman olumlu yönde ilerlemiştir. Bu ilişkilerden dolayı Krallıkta 800 bin Etiyopya vatandaşı yaşadığı tahmin edilmektedir[254]. Bu durum iki ülke arasında iş fırsatları yaratmıştır. Etiyopya'nın dış politikası 2002'de yeniden tanımlanmıştır. Daha önce İslami kuşatma tehdidine gönderme yapan bir kuşatma zihniyeti ön plandayken, yeni politikalar kuşatma anlayışından uzaklaşmaya çalışmış ve ana tehdit olarak iç yoksulluk tanımlanmamıştır. Etiyopya hükümeti, 2002 yılında büyük ölçekli yatırımları teşvik etmeyi amaçlayan bir yatırım politikası uygulamaya koymuştur. Bu politikalar Krallığın Gambella'da olduğu gibi ülkenin çevre bölgelerindeki yerli toplulukların tarım arazilerinde daha derine nüfuz etmesini kolaylaştırmıştır. Körfez; ekonomik kalkınmada kilit rol oynayabilecek ve ürünler için kalkınma, finans, yatırım ve pazar arayışında önemli ülkeler arasındadır. Bu yatırımlar aracılığıyla ülkedeki yoksulluğun azaltılması planlanmaktadır. Etiyopya Boynuz ülkeleri içerisinde en çok Körfez yatırımları alan ülkedir ve bu ülkede en çok tarım, sonra da sanayi ve hizmet sektörlerinde yatırımlar yapılmıştır.

Etiyopya'nın ödemeler dengesinin sürekli olarak negatif olması, yabancı fonları çekme baskısının daha da artmasına neden olmuştur. 2016 yılı sonunda döviz rezervleri eksi 7,2 milyar ABD Doları seviyesinde gerçekleşmiştir ve aynı yılın

[253] **A.e.,** s.5.
[254] **The Federal Democratic Republic of Ethiopia Ministry of Foreign Affairs**, "Ethiopia-Saudi Arabia Relation", (Çevrim içi), http://www.mfa.gov.et/Home/TemplateI?PageName=Ethiopia-%20Saudi%20Arabia&TYPE=Policy%20Issue&SUBTYPE=Middle%20East%20Countries&Language=English&Layout=_Layout, 12.10.2021.

Temmuz ayında 7,4 milyar ABD Doları olan cari hesap açığı (büyük bir ticaret açığı nedeniyle) ülkenin döviz rezervleri üzerinde önemli baskılara neden olmuştur[255]. Bu durum önemli altyapı geliştirme harcamalarını -Büyük Etiyopya Rönesans Barajı gibi- tehlikeye atma ihtimalini ortaya çıkarmıştır. Büyük Körfez kredileri ve mevduatları istikrarlı bir döviz kuru için anahtar olmuştur.

Etiyopya doğal kaynaklara sahip olmamasına rağmen %10'luk büyüme hızına ulaşmıştır. Yatırımlara kırsal bölgelerini de dahil etmesi yoksulluk sınırının altında yaşayan nüfusa da fayda sağlamıştır. Tarımsal faaliyetlerde Etiyopya ekonomisinde önemli sektörlerden biridir. Suudi Arabistan da birçok ülkenin yaptığı gibi tarıma yönelik yatırımları gerçekleştirmek için politikalar geliştirmeye başlamıştır. Bu çerçevede ekonomi sektörü devlete ait işletmelerin ve dört bölgesel bağışçı olan Muhammed Uluslararası Kalkınma Araştırma ve Organizasyon Şirketleri (MIDOC) önemli bir araç olmuştur ve MIDOC siyasilerle yakın ilişkisi olan Suudi-Etiyopyalı iş adamlarının elindedir[256].

Çölleşme, kuraklık, kıtlık ve artan küresel ısınma Suudi Arabistan'ın Boynuz ülkelerinde tarım arazisi almaya zorlanması sebebiyle çok taraflı anlaşmalar, kalkınma fonları aracılığıyla politikalar geliştirilmiştir. Bu sayede Riyad artan gıda açığını kapatma fırsatı ele geçirecektir. Riyad Vizyon 2030 kapsamında petrole bağımlılığı azaltmak ve yeni uluslararası ortaklıklara girerek ekonomisini çeşitlendirmeye başlamıştır. Krallık tarafımdan Vizyon 2030'u uygulamak için 2 Trilyon ABD Doları değerinde ayrılan sermaye fonunun Doğu Afrika'da olumlu sonuçlar doğuracağı beklenmektedir[257]. Yükselen ekonomiler ve petrol ihracatçısı Orta Doğu ülkeleri Afrika'da tarım arazileri satın almaya başlamıştır. Boynuz'da ise özellikle Etiyopya topraklarını aktif olarak bu ülkelere kiralamış ve satmıştır. Suudi Arabistan da bu arazilerin net alıcıları arasındadır. Krallıkta artan dünya nüfusu ile

[255] Jos Meester,Willem Van Den Berg, Harry Verhoeven, "Riyal Politik The Political Economy Of Gulf İnvestments İn The Horn Of Africa", **The Clingendael Institute**, CRU Report, April 2018, s.61.
[256] Romain Dittgen, Abel Abate Demissie, "Own Ways Of Doing: National Pride, Power And China's Political Calculus in Ethiopia", **South African Institute of International Affairs**, Occasional Paper: 249, January, 2017, s.9.
[257] Meester, Van Den Berg, Verhoeven, , **A.g.e.,**, s.26.

birlikte anlaşmalarla takas edilen arazilerin de sayısının artması beklenmektedir[258]. Artan iklim değişikliği ise tarım arazileri üzerinden yeni bir rekabet ortamı yaratmıştır. Ayrıca jeopolitik krizler ve tarım arazileri üzerinden yaşanacak olan sorunlar Suudi Arabistan'da gıda fiyatlarının yükselmesine sebep olabilir. Gıda korkuları en çok Suudi, Kuveyt, Bahreyn ve diğer Arap ülkelerini etkilemiştir. Suudi Arabistanlı yatırımcılar, buğday ve arpa yetiştirmek için bir Etiyopya çiftliği için 100 milyon Dolar ödeyerek bölgedeki tarım arazilerine yatırımlarını arttırmaya başlamıştır[259]. Afrika'nın Körfez'e coğrafi yakınlığının bir avantaj olduğu ve Afrika dünyanın toplam işlenmemiş ekilebilir arazilerinin yüzde 60'ını içerdiği için uygun yatırımlarla su kıtlığı giderilebilir bölge olarak görülmüştür[260]. Suudi Arabistan ise Afrika'da tarımda en büyük yatırımcıdır. Etiyopya'nın toplam 111,5 milyon hektarlık alanının 74 milyon hektarı tarıma uygun olduğu söylenen araziye sahiptir[261]. Ancak Etiyopya arazisinin büyük çoğunluğu tarım için kullanılmamaktadır. Etiyopya ekilebilir tarım arazilerinin kullanımında yetersiz kaldığı için Etiyopya'da tarım sektöründeki doğrudan yabancı yatırımlarda hızlı bir artış yaşanmıştır. Suudi Arabistan ise ana yatırımcı ülkeler arasında yer almıştır.

Yabancı yatırımcılar, ihracat için mahsul yetiştirmek amacıyla dünyanın en aç ülkelerinden geniş tarım arazilerini almıştır. İklim değiştikçe ve nüfus büyüdükçe, milyarlarca insan toprak ve su kıtlığı, artan gıda fiyatları ve artan açlıkla karşı karşıya kalmıştır. Ekim alanlarındaki en büyük yabancı yatırımcılar, Suudi Arabistan ve diğer petrol zengini Körfez ülkeleri ile birlikte Çin, Afrika'daki ülkelerde tarım arazileri için dostluk çiftlikleri kurmuştur. Bu ülkelerin ortak noktası ise hepsinin 2007-08 gıda kriziyle finansal veya politik olarak sarsılmış olması ve hepsinin de önümüzdeki yıllarda nüfuslarını besleyebilmelerini sağlamak için yeterli toprağa ve

---

[258] Ana Swanson, "An Incredible Image Shows How Powerful Countries Are Buying Up Much Of The World's Land", **The Washington Post**, May 21, 2015, (Çevrim içi), https://www.washingtonpost.com/news/wonk/wp/2015/05/21/rich-countries-are-buying-up-farmland-from-poorer-ones-around-the-world/ , 03,06.2021.

[259] **Independent**: "Land Grab: The Race For The World's Farmland", January 27, 2014, , (Çevrim içi), https://www.independent.co.uk/news/business/analysis-and-features/land-grab-race-world-s-farmland-1677852.html , 05.06.2021.

[260] Will Todman, "The Gulf Scramble for Africa GCC States' Foreign Policy Laboratory", **Center For Strategic & International Studies (CSIS)**, November 2018, s.2.

[261] Akhilesh Chandra Prabhakar, Yinges Alemu, Agricultural Development-Led Industrialization Strategy in Ethiopia: An Overview", **African Journal of Political Science and International Relations**, Vol:7/5, August 2013, s.240.

suya sahip olmamasıdır[262]. Uluslararası tarım işletmeleri, yatırım bankaları, hedge fonları ve emtia tüccarlarının yanı sıra ucuz arazi ve yüksek kârın cazibesine kapılan bireyler ise yeni sömürgecilik sisteminin içinde yer almıştır. Çünkü Tarım arazilerini satan ülkeler kendi gıda kaynakları üzerindeki kontrollerini kaybetme riskiyle karşı karşıya kalabilir.

Uluslararası tarımsal yatırımlar, gıda güvenliği stratejisinin bir ayağı olarak görülmektedir. Körfez ülkelerinin odak noktası buğday ve pirinç gibi temel gıdalar, arpa ve yonca gibi hayvancılık endüstrileri için hammadde ve et üretimi olmuştur. Körfez ülkeleri Avustralya, Vietnam, Ukrayna veya Brezilya gibi uzak yerlerde küresel ölçekte tarımsal yatırımları duyurdular. Yine de en popüler hedef ülkeler Sudan, Pakistan ve Etiyopya gibi coğrafi olarak yakın ülkelerdir. Suudi Arabistan, Kızıldeniz boyunca uzanan uzun kıyı şeridine yakın olan Sudan, Etiyopya ve Doğu Afrika'daki diğer ülkelere odaklanmıştır. Yurtdışı Suudi Tarımsal Yatırım için Kral Abdullah Girişimi (KAISAIA) koordinasyon ajansları ile en kurumsal yaklaşıma sahiptir.

Ülkede yaşanan yatırım rekabetinin Rönesans Barajı için tehdit oluşturmasından korkulmuştur. Bu yüzden Etiyopya BAE'ye ait DP World ile Addis Ababa şirketleri ve hükümet aracılığıyla Kızıldeniz'e erişim liman stratejini geliştirmiştir[263]. Kısa sürede BAE, Suudi Arabistan ve Etiyopya arasında üst düzey ziyaretler gerçekleştirmiştir. Suudi Arabistan BAE'nin bölgedeki etkisini arttırmasında etkin rol oynamıştır. Suudi Arabistan ulusal gıda güvenliği ve hidroelektrik ihtiyacı için Etiyopya'yı 2011'de ilk aşamada 4,7 milyar ABD Doları maliyetle inşaa edilen Büyük Etiyopya Rönesans Barajı (GERD) konusunda Mısır ile olan anlaşmazlığına son vermesi için bir çözüm bulmaya teşvik etmiştir[264]. Mısır Etiyopya'daki Mavi Nil'den gelen su kollarına bağımlıyken, Addis Ababa Afrika'nın en büyük hidroelektrik barajına güç sağlamak için Nil'in akışının yarısını kontrol

[262] Terry J. Allen, "Global Land Grab", **The Oakland Institute,** August 22, 2011, (Çevrim içi), https://www.oaklandinstitute.org/global-land-grab-1 , 13.07.2021.
[263] Aleksi Ylönen, "From Demonisation To Rapprochement: Abiy Ahmed's Early Reforms And İmplications Of The Coming Together Of Ethiopia And Eritrea", **Global Change, Peace & Security,** Vol: 31, No: 3, 2019, s.346.
[264] **King Faisal Center for Research and Islamic Studies**, "Red Sea Peace Initiatives: Saudi Arabia's Role in the EritreaEthiopia Rapprochement", Special Report, April, 2020, s.16.

etmeyi hedeflemektedir. Nil suyunun kullanımı konusunda anlaşamayan Etiyopya ve Mısır, bölgede istikrarsızlığa sebep olmasını engellemek için ve Suudi Arabistanla anlaşma yapılabilmesi için her iki ülkede de yatırımcı rolünü kullanabilmektedir. Suudi Arabistan daha önce de baraj konusunda Sudan'ı Etiyopya'ya yaklaştırmıştır.

Ancak gerçekleştirilen yatırımlar Afrika'da geleneksel mülkiyet hakları altında tutulan araziler, genellikle hükümetlerin kontrolü ve mülkiyeti altındaki kamu veya devlet arazisi olarak kabul edilmekte; arazi gasplarında, hükümetler geleneksel kullanım haklarını reddetmekte ve düşük kira, düşük vergiler ve zayıf düzenlemelerden yararlanmak isteyen yabancı çıkarlara uzun vadeli kiralamalar yaparak gelir sağlamaktadır[265]. Bölgede arazi gasplarının yanında nehirler ve ormanlar gibi kaynaklara erişimde de aynı durumlar yaşanmıştır. Etiyopya milyarderlerin çiftliği haline dönüşmüştür. 2008'in sonunda, Körfez ülkelerinin "küresel toprak gaspında" önemli bir rol oynadığı kabul edilmiştir. The Guardian, "çoğunlukla Orta Doğu'da bulunan nakit zengini devletlerin, daha yoksul ülkelerde toprak satın alarak kendi uzun vadeli gıda erişimlerini garanti altına almaya çalıştıklarını" bildirmiştir.

Körfez ülkeleri bölgeye yatırımlar yaparken bölgedeki sosyo-politik gerçekleri dikkate almadığı için körfez aktörleri arasındaki etnik profiller, ekonomik faaliyetler ve Boynuz toplulukları arasındaki ticari ilişkiler hakkında genel anlayış bazı durumlarda sınırlı olabilir. Politika oluşturma organlarında üçüncü ülkelerden yabancı uzmanların sürece dâhil edilmesi Boynuz'da Körfez girişimlerine karşı endişe yaratmıştır. Etiyopya ihracata yönelik makinalaştırılmış tarımı teşvik eden Afrika ülkelerinden biridir. Çatışma eğilimi olan Gambella bölgesi ise şirketlerin büyük ölçekli tarım çiftlikleri içi devasa arazilere sahip yerlerden birdir. Bu araziler bölgedeki Anyuaa'e Nuer etnik grupların hem çatışmalarına hem de yerinden edilmelerine yol açmıştır. Anyuaa Gambella Bölgesi'nde baskın toprak sahibi ve tarım toplumu olan etnik gruptur. Ulus ötesi şirketler burada çok küçük ödemeler ile uzun süreli sözleşmeler için büyük miktarda arazi edinmektedir. Örneğin, yalnızca Gambella Bölgesi'nde yılda yaklaşık 535.000 hektar arazi, (trans) ulusal şirketlere

[265] **The Oakland Institute,** "On the Take", August 26, 2015, (Çevrim içi), https://www.oaklandinstitute.org/take , , 13.07.2021.

hektar başına 1.5 ile 2$ arasında bir fiyatla verilmiştir[266]. Etiyopya'nın tarım politikası iki etnik grup arasında şiddeti körüklemiş, insan hakları ihlallerine sebep olmuş, kırsal kesimdeki yoksulluk seviyesinin artmasına ve çevresel krizlere sebep olmuştur.

1.b. Suudi Arabistan Yurtdışı Tarımsal Yatırım için Kral Abdullah Girişimi (KAISAIA)

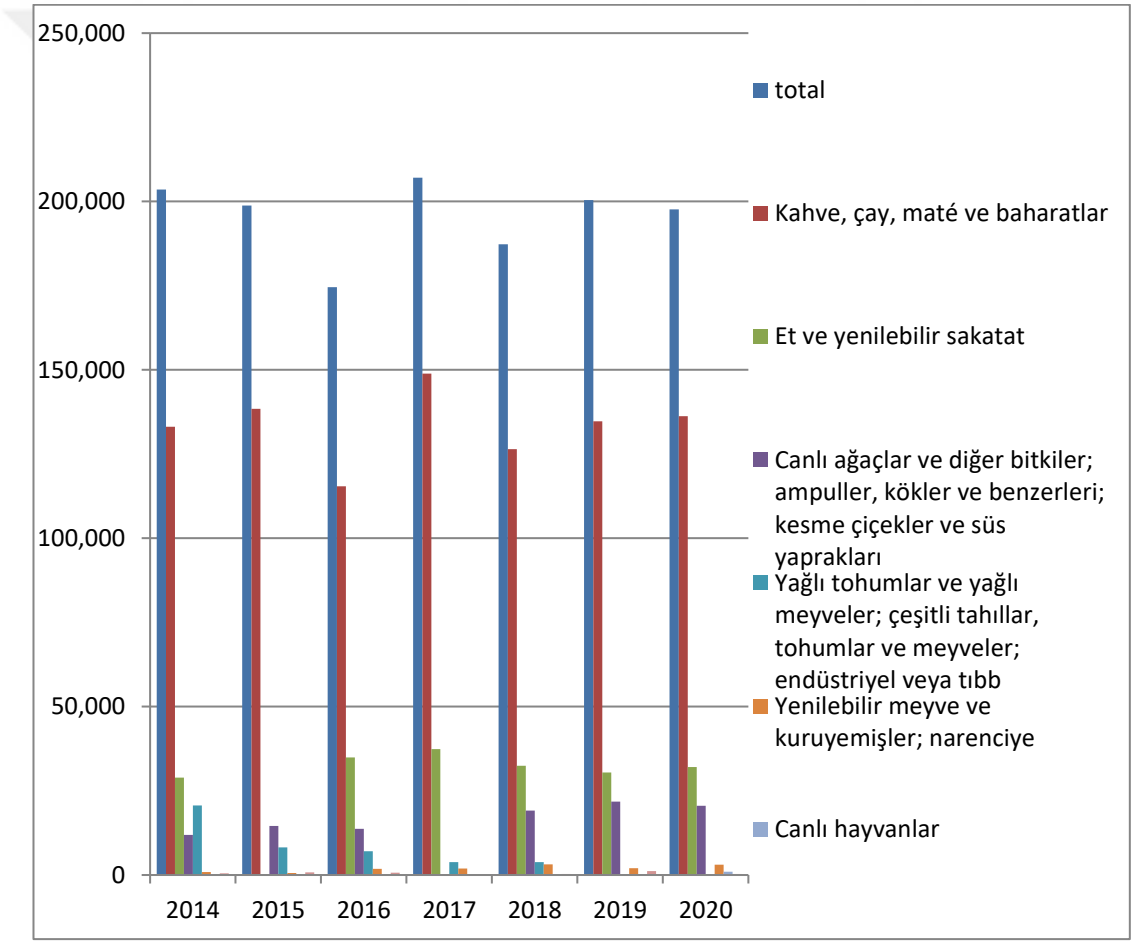
2008 yılında ortaya çıkan gıda enflasyonu sonrasında güvenlik kaygılarının dışında Suudi ve Emirlikler bölgede gıda kaynaklarına erişme kaygıları da yaşamaya başlayan Suudi Arabistan'da buğday üretimi için kullanılan suyun azalmasıyla birlikte gıda ve su güvenliği sorunu ortaya çıkmıştır. Ülke, gıda ihtiyacının neredeyse %70'ini ithal etmekte ve yıllık 90 milyar SR (24 milyar $) değerinde bir gıda ithalat faturası bulunmaktadır.[267] Azalan suyun korunması ve gıda enflasyonuna karşı mücadele etmek için yeni politikalara ihtiyaç duyulmuştur. Bu faktörler göz önüne alındığında, hükümet sürdürülebilirliği kolaylaştıracak ve gıda güvenliğini sağlayacak önlemlere bakmıştır. 2008 yılında Kral Abdullah, "King Abdullah İnitiative for Saudi Agricultural Investment Abroad (KAISAIA)" denizaşırı ülkelerde arazi alınmasını ve kiralamasını teşvik eden girişimini başlatmıştır. Bu girişimle BAE ve Suudi Arabistan iki ülke Doğu Afrika'da tarımsal üretim için yatırım yapmaya başlamış ve Kral Abdullah Yurtdışı Suudi Tarımsal Yatırım Girişimi aracılığıyla Suudi yatırımcıları Etiyopya'daki arazi sahipleri ile bir araya getirmek için önemli rol oynamıştır[268]. Kral Abdullah Yurtdışı Tarımsal Yatırım Girişimi kapsamında buğday, arpa, pirinç, mısır, soya fasulyesi, yağlı tohum, şeker, yeşil yem ve hayvansal ve balıkçılık ürünleri stratejik emtiaları ithal edilecek mallar olarak belirlemiştir. Körfez yatırımları tarımsal fırsatlardan yararlanmayı amaçlamaktadır. Yapılan tarım yatırımlarında yerel nüfus zorla yerinden edilerek arazi temizliği

[266] Siyum A. Mamoa, Abiot D. Habte, "The Political Economy of Commercial Agricultural Land in Ethiopia", **PanAfrican Journal of Governance and Development**, Vol:1, No:1, February 2020, s.55.
[267] **Oxford Busıness Group**, "Saudi Companies Invest in Agricultural Infrastructure Abroad", (Çevrim içi), https://oxfordbusinessgroup.com/analysis/enhancing-food-security-local-companies-are-looking-abroad-invest-farmland-and-agricultural , 18.07.2021.
[268] Gerald Feierstein, Craig Greathead, "The Fight for Africa The New Focus of the Saudi-Iranian Rivalry", **the Middle East Institute**, September 2017, s.3.

yapılmış ve yerinden edilmiş nüfusların yeni kurulan çiftliklerde çalışmasına nadiren izin verilmiştir[269].

Suudi Arabistan Etiyopya'dan 2014 yılında 203,520 bin ABD Doları ürün ithal etmiş ve ürünlerin büyük çoğunluğunu gıda oluşturmuştur, 2020 yılına gelindiğinde de 197,651 bin ABD Doları tutarında ürün ithal etmiş ve yine ithal edilen ürünlerin çoğunluğunu gıda kalemleri oluşturmuştur.

Şekil 5: Suudi Arabistan'ın Etiyopya'dan İthal Ettiği Ürünler ve Oranları

Kaynak: **ITC**: "Bilateral Trade Between Saudi Arabia And Ethiopia Product: TOTAL All Products", (Çevrimiçi), **https://www.trademap.org/Bilateral_TS.aspx?nvpm=1%7c682%7c%7c231%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c1%7c2%7c1%7c1%7c1%7c1%7c1** , 19.07.2021.

[269] Meester, Van Den Berg, Verhoeven, , **A.g.e.,** s.65.

Krallık buğday üretimini durdurup başka ülkelerde tarım yatırımını teşvik etmek için Ocak 2009'da, bürokrasinin farklı kesimlerini ve özel sektörü koordine etmek için KAISAIA'yı başlatmıştır. Riyad Ticaret ve Sanayi Odası, 2016 yılına kadar buğday üretiminin aşamalı olarak durdurulması için çiftçilere tazminat ödenmesi amacıyla farklı alternatifler önerdi. Doğrudan ödemeler ve atıl arazilerin devlet alımları yanında, bu alımların %60'ının yurt dışında tarımsal projelere yatırım yapacak bir kamu yatırım şirketinin hisseleri ile ödenebileceği öne sürülmüştür[270]. KAISAIA'nın bir parçası olarak Suudi Tarımsal Yatırım ve Hayvansal Üretim Şirketi (SCAIAP) 800 milyon Dolarlık bir sermaye yatırımıyla Nisan 2009'da kurulmuştur. SCAIAP yönetim kurulu özel sektörden üç üyeye sahiptir ve Ticaret ve Sanayi Odaları girişimin amaçlarını iletmek ve özel sektörün önerilerini değerlendirmek için bir aktarım kuşağı işlevi görmüştür[271]. 2014 yılında girişimin fiili uygulama aşamasına başlamış ve stratejinin merkezinde yer alan özel sektörün misyonunu harekete geçirmeye odaklanılmıştır. Hükümet, Suudi Kalkınma Fonu aracılığıyla faizsiz kredilerle finansal destek sağlayan Suudi Tarımsal Yatırım ve Hayvansal Üretim Şirketi (SALIC) tarafından temsil edilen stratejik ortaklar sağlayarak özel sektöre kolaylık sağlayacak politikalar geliştirmiştir[272]. Tarımsal amaçlara uygun su depolamak için baraj inşaatı için Suudi Kalkınma Fonu, Afrika'ya toplam 2310.19 milyon SR tutarında 24 projenin finansmanına katkıda bulunmuş; bitkisel üretimde sulu tarım ve arazi ıslahı için 42 projeye 3040.77 milyon SR finansman kaynağı olmuştur[273].

Suudi hükümeti, siyasi destek ve ortak finansman yoluyla Suudi özel sektörü için arazi kiralamalarını ve yatırım fırsatlarını kolaylaştırmak istemektedir. Yerli tarım lobisinin sadık bir takipçisi olan Tarım Bakanlığı (MoA), inisiyatifte yardımcı bir role sahiptir. KAISAIA tarımsal potansiyeli, düşük maliyetli işgücü, iyi idari yönetişim, yatırımcı koruması ve girdi faktörleri için vergi indirimi olan ülkelerde

[270] Eckart Woertz, "The Governance of Gulf Agro-Investments", **Globalizations**, Vol:10, No:1, 2013, s.92.
[271] **A.e.,** s.93.
[272] Shahnaz Mahmud, "How Saudia Arabia is Facing Food Security Issues Head On", **Global Investing,** October 28, 2015, (Çevirim içi), https://www.globalaginvesting.com/saudi-arabia-facing-food-security-issues-head-on/ , 15.07.2021.
[273] **The Saudi Fund For Development,** "The Activity of The Saudi Fund For Development In Agriculture Sector in the Developing Countries 2017", s.4.

yatırımları hedeflemektedir. KAISAIA'nın diğer hedefleri, gıdanın krallığa düşük maliyetli nakliyesi, mahsullerin serbest seçimi ve mülkiyet veya uzun vadeli kiralama sözleşmeleri yoluyla arazi üzerinde genişletilmiş haklardır[274]. Yerel üretim, ithalat ve yurtdışındaki Suudi tarımsal yatırımlarından gıda elde etmeyi amaçlamaktadır.

1.c Saudi Star Tarım Şirketi

Büyük yatırım şirketlerinden biri de Saudi Star'dır. Bu, Suudi Arabistan ve Etiyopya uyruklu bir sanayici olan Şeyh el-Amoudi'ye ait bir şirkettir. Al-Amoudi, ülke çapında geniş ve çeşitli finansal çıkarları olan Etiyopya'nın önde gelen iş adamlarından biridir.

Suudi Yıldız Tarım Geliştirme Şirketinin sahibi olan Muhammed Al-Amoudi'nin 2011 yılında yerel yönetim olan EPRDF ile derin bağlantıları olduğundan şüphelenilmiştir[275] ve Abiy Ahmed'in seçilmesiyle bağlantıları daha da derinleşmiştir.

Oromia bölgesinde bulunan ve Etiyopya doğumlu Suudi Arabistanlı milyarder Mohammed al-Amoudi'ye ait olan Elfora Agro-Industries, Etiyopya'nın en büyük hayvancılık şirketidir. Elfora Agro-Industries yurtiçinde ve körfez ülkelerine hayvancılık ürünleri tedarik etmektedir. Köylülerin tahliyesine ve yerinden edilmelerine karşı korumayı amaçlayan hükümet arazi politikalarına rağmen, çobanlar otlak alanlarını kaybetmiş, köylüler ise yerinden edilmiştir. Etiyopya hükümeti iç pazarlardan ziyade ihracat için gıda üretimini teşvik etmektedir. Gambella Bölgesi'ndeki önemli bir yatırımcı olan Saudi Star, ihracat için pirinç ürettiklerini ve ihracat kalitesinde olmayan herhangi bir pirincin Etiyopya iç pazarında satılacağını bildirmiştir[276]. Ancak bu duruma şirketin Gambella ve Alwero Nehri çevresindeki operasyonları ülkedeki gıda güvensizliğinin artmasına sebep

[274] Eckart Woertz, "The Governance of Gulf Agro-Investments", **Globalizations**, Vol:10, No:1, 2013, s.93.
[275] Courtney Comstock, "Meet The Millionaires And Billionaires Suddenly Buying Tons Of Land In Africa", **Oakland Institute**, June 30, 2011, (Çevrim içi), https://www.oaklandinstitute.org/meet-millionaires-and-billionaires-suddenly-buying-tons-land-africa-1 , 13.07.2021.
[276] **The Oakland Institute,** "Understanding Land Investment Deals in Africa", Country Report: Ethiopia,s.25.

olmuştur. Saudi Star şirketi ile başka ülkedeki yatırımcıların da bölgeye gelmesiyle köylüler tamamen yerinden edilmiş ve artık kendi topraklarını kendi işleyemez duruma gelmiştir. Şirketlerin operasyonları bölgede vahşi yaşamı etkilemiş ve su kaynaklarının kirlenmesine sebep olmuştur.

Mohammed Al-Amoudi'nin bir şirketi olan Saudi Star Tarım Geliştirme Plc, 2011 yılında Gambella'daki Alwero Nehri boyunca, Abobo yakınlarında 10.000 hektarlık bir alanda faaliyet göstermiş ve yeni araziler almayı planlayan şirketin, bazı kaynaklara göre Gambella'da 60 yıllık 10.000 hektarlık alan için hiçbir arazi kirası ödemeyeceği belirtilmiştir[277]. Saudi Star'ın sahibi, Suudi-Etiyopyalı bir iş adamı olan Mohammed al-Amoudi, bir çalı alanını 20.000 futbol sahası büyüklüğünde bir çiftliğe dönüştürmek için 200 milyon Dolar'dan fazla harcamıştır[278]. Saudi Star Etiyopya hükümetinin Belçika'dan biraz daha küçük bir alan olan 2,5 milyon hektarlık bir alanı kiraladığı bir yatırım hamlesinin en yüksek profilli projelerinden biriydi.

2. Askeri güvenlik

Suudi Arabistan BAE ile birlikte dış politika aracı olarak bölgede askeri üsler kurmaya başlamıştır. Özellikle İran'ın Boynuz'daki etkisini azaltmak Cibuti, Eritre ve Somaliland ile askeri ilişkiler geliştirmiştir. Körfez ülkeleri, Kızıldeniz boyunca askeri ve deniz üsleri inşa etmeye başlamıştır. Bölgede askeri üsleri hem savunma hem de saldırı amaçlı inşa eden Krallık, savunmada İran'ın bölgedeki etkisini izlemeyi, saldırıda ise Boynuz'da Arap olamayan ulusları denetleme ve İslam'ın yayılması amacını gütmüştür[279]. 2015 yılında Yemen'de savaş başlayınca Suudi Arabistan Kızıldeniz'de etkisini arttırmak ve Yemen'e müdahale etmek için Eritre ve Cibuti ile deniz ve askeri üssü kurmak için anlaşma imzalamıştır[280]. Bu anlaşma

[277] **The Oakland Institute,** "Understanding Land Investment Deals in Africa", Country Report: Ethiopia,s.32.
[278] **The Financial Times**, "The Great Land Rush Ethiopia: The Billionaire's Farm", March 1, 2016, (Çevrim içi), https://ig.ft.com/sites/land-rush-investment/ethiopia/ , 13.07.2021.
[279] Yohannes **A.e.**, s.57.
[280] Jonathan Stevenson , " Strategic rivalries around the Bab el-Mandeb Strait", **The International Institute for Strategic Studies,** Volume:24, Comment :16, May 2018.

sonrasında Eritre İranlı diplomatları ülkeden çıkarmıştır. Özellikler Eritre Yemen'e yönelik gerçekleştirilen müdahalede kullanılmıştır[281].

Cibuti ile askeri üs inşa etmek için hazırlanan anlaşma sonuçlanmıştır[282]. Ancak ülkede çok sayıda üs olduğu için inşa edilecek yerler sınırlıdır. Bu anlaşma ile Suudi Arabistan'ın bölgede eli güçlenmiştir. Bu anlaşma ile zaten kültürel ve dini benzerliği bulunan ülkenin ilişkileri güçlenmiştir. Ayrıca stratejik olarak hem Aden Körfezi'nde hem de Kızıldeniz'de etkinliğini arttırma hem de Yemen'de Husilerle olan savaşlarda stratejik olarak savaşma imkânı elde etmiştir. Ayrıca rejim, Müslüman ülke olan Cibuti ile ilişkiler geliştirmesinin nedenlerinden biri de Sünni ulusları arasında ittifak kurmak ve batıya olan askeri bağımlılığı azaltmaktır. Cibuti dışişleri bakanı ile yapılan bir röportajda bakan askeri anlaşmaların devamının geleceğinin sinyalini vermiştir ancak içerik hakkında bilgi vermemiştir[283]. Brookings Doha Center raporuna göre ise Babül Mendep Boğazı'na yakın olduğu Obock kentinde inşa edilmesi planlanan üssün, tesisin eski olması nedeniyle çok maliyetli olacağı ve etkin olamayacağı şeklinde olmuştur[284].

Suudi Arabistan ekonomik ve diplomatik ilişkilerinin yanında güvenlik ve iş birlikleri de kurmuştur. Suudi Arabistan Eritre'nin Assab kentinde bulunan Assab Port'ta askeri üs kurmuş ve Suudi Arabistan ile bölgede aynı paralel politikalar takip eden Birleşik Arap Emirlikleri de Somaliland'da bulunan Berbera Limanı'nda askeri üs kurmuştur[285]. Bu ilişkiler sonucunda Cibuti İran'ın Suriye'deki müttefiki olan Rusya'nın ülkede üs kurmasına izin vermemiştir.

---

[281] "Why Are Gulf Countries So Interested In The Horn Of Africa?", **Wargeyska Saxafi**, January 17, 2019, (Çevrim içi) , https://saxafimedia.com/gulf-countries-interested-horn-africa/# , 17.05.2020.
[282] John Aglionby, Simeon Kerr, "Djibouti Finalising Deal For Saudi Arabian Military Base", **Financial Times**, January 17 2017, (Çevrimiçi) , https://www.ft.com/content/c8f63492-dc14-11e6-9d7c-be108f1c1dce , 13.05.2020.
[283] Aglionby, **A.e.**
[284] Zach Vertin, "Red Sea Rivalries: The Gulf, The Horn, & The New Geopolitics Of The Red Sea", **Brookings Doha Center (BDC**), August 2019, s.11.
[285] Jessica Larsen, Finn Stepputat, "Gulf State Rivalries in The Horn Of Africa: Time For A Red Sea Policy?", **Danish Institute For International Studies**, 2019, (Çevrim içi) , https://www.diis.dk/en/research/gulf-state-rivalries-in-the-horn-of-africa-time-a-red-sea-policy , 28.04.2020.

C. EKONOMİ YATIRIMLARI

Suudi Arabistan'ın Afrika Boynuzu ile tarihsel ilişkileri ancak 1970'lerde Asya ülkelerinin pirinç ihracatını yasaklaması ve tahıl fiyatlarının artması Arap yarımadasında gıda nedeniyle isyanlar çıkması korkusuna neden olmuştur[286].1973 petrol fiyatlarının artması ekonomik olarak daha fazla gelir elde etmeyi hedefleyen Suudi Arabistan'ı, bölgeye yönlendirmiştir. Çünkü rejim bölgeye yatırım yaparken petrolden gelen kaynakları aktif olarak kullanmıştır. Suudi Arabistan ekonomisi petrole bağımlı olduğu için sorunlar yaşamaya başlamıştır. Ülkede hem istihdam hem de gıda tedariki konusunda sorunlar yaşanmaya ve Arap Baharı'nın yaşanmasıyla rejim yeni ekonomik alanlar aramaya başlamıştır. Bu arayışla içerisinde Cibuti ve Eritre ile lojistik, liman işletmeciliği alanlarında iş birliği yaparken, Etiyopya ile imalat, tarım ve inşaat sektörlerinde iş birliği yapmıştır. Suudi ve BAE özellikle tarım alanlarında verimli toprak satın almaya ve kiralamaya başlamış, hatta bu konuda agresif davranmışlardır.

Suudi Arabistan bölgedeki politikalarında egemen servet fonları, devlete ait holdingler, merkez bankaları, ikili-çok taraflı kalkınma fonları ve yardım kuruluşlarını kullanmıştır. Özellikle Sultan bin Abdulaziz Al Saud Vakfı (Suudi Arabistan), Halife Vakfı (BAE / Abu Dhabi), Muhammed bin Rashid Al-Maktoum Vakfı (BAE / Dubai), Dünya İslam Birliği ve İslam Yardım Fonu ve çeşitli Wuzara Al-Awqaf (dini bağış bakanlıkları) tarafından düzenlenen veya desteklenen çeşitli etkinliklerden yatırım yaparken yararlanmıştır[287]. Suudi Arabistan Boynuz ile ilişkilerde istikrarsızlıkların kendi ülkelerine sıçramaması için insani ve ekonomik yardımlar yapmıştır. Bu yardımlar karşılığında bölgede yatırımlar yapılmıştır. Bölgedeki bağımlılığı ve kırılganlığı azaltmak Suudi Arabistan'ın ekonomi politiği için önemli bir unsurdur. Ayrıca Suudi Arabistan politik ve ekonomik yakınlık elde etmek için bölgeye kimlik ve mezhep ihraç etmiştir. Kâr amaçlı telekom, turizm ve bankacılık sektörlerinde önemli görevler üstlenmiş ve okullar açmıştır. Bölgedeki ülkeler ise rakiplerine üstünlük kurmak için Suudi Arabistan gibi körfez ülkelerinin yardımlarını kabul etmiştir.

[286] Meester, Van Den Berg, Verhoeven , **A.g.e.,** s.24.
[287] Meester, Van Den Berg, Verhoeven , **A.g.e.,** s.38.

Cibuti'ye Suudi Arabistan ve Körfez ülkelerinden dış kaynak gelmektedir. 2017 yılında Cibuti Enerji ve Su Bakanı ve Suudi Arabistan kralı ile yapılan görüşmelerinde Atomic Şehri (KACARE) ele alınmıştır[288]. Yapılan görüşmede yenilenebilir enerji üretimi ve enerji sektöründe bilgi transferi de dahil olmak üzere ortak projeler üzerine görüşülmüştür. Cibuti ile ikili ilişkilerde bölgesel yakınlık etkili olmuştur. Suudi Arabistan ekonomik ve askeri iş birlikleri için Cibuti'ye yardımlar göndermiştir. Yumuşak güç bağlamında ülkeye kamu çalışmalarında önemli bir bağışçı olmuş, ülkenin yoksulları için sosyal yardım projelerine harcamalar yapmış; Yemenli mülteci nüfusu için konut, okul ve camiler inşa etmiş; ve Dünya Müslüman Gençlik Meclisi'nden öğretmenler ve vaizler göndermiştir[289]. Nisan 2017 yılında ise Cibuti'de Suudi- Cibuti iş adamları forumunda iki mutabakat zaptı ve ikili bir anlaşma imzalanmıştır[290]. Karşılıklı yatırımlar için adımlar atılmıştır.

Anlaşma sonrasında Cibuti başkanı Ismail Omar Guelleh Suudi Arabistan'ın kardeşleri ve akrabaları olduklarını ve bu nedenle Cibuti'ye yapılacak olan yatırımlarda öncelikleri olduğunu belirtmiştir[291]. Bu karşılık Suudi Arabistan Ticaret ve Yatırım Bakanı Mecid el-Kassabi Krallığın Vizyon 2030'un yabancı yatırımları çekmeyi, Suudi ihracatı için yeni pazarlar yaratmayı ve yabancı ülkelerle stratejik ticaret ortaklıkları kurmayı hedeflediğini söylemiştir[292].

Suudi Arabistan Boynuz'un iç kısmında kullanılmayan tarım potansiyelini kendi ülkesindeki gıda açığını gidermek için kullanmaya çalışmıştır. Körfez ülkeleri 2000-2017 yılları arasında Etiyopya başta olmak üzere tarım, imalat ve inşaat sektörlerinde yaklaşık 13 milyar Dolar yatırım yapmış ve yurtdışı kalkınma yardımlarında 6,6 milyar Dolar harcamıştır[293]. 2016 yılında Suudi Arabistan Etiyopya ile üst düzey ziyaretler gerçekleştirmiş ve bu ziyaretler sonucunda ülkede yatırımlar

[288] "BTI 2020 Country Report — Djibouti", Bertelsmann Stiftung's Transformation Index (BTI), s.36.
[289] Sahul Shay, "The Strategic Relations Between Saudi Arabia and Djibouti", **Israel Defence**, May 9, 2017, (Çevrim içi) , https://www.israeldefense.co.il/en/node/29542 , 13.05.2020.
[290] Shay, **A.e.**
[291] Mohammed Rasooldeen, "Saudi Arabia, Djibouti Sign Mous, Agreement", **Arab News**, April 21, 2017, (Çevrim içi) , https://www.arabnews.com/node/1087871/saudi-arabia , 13.05.2020.
[292] Rasooldeen, **A.e.**.
[293] Calabrese, **A.g.e.**

gerçekleştirmiştir. İki ülke yatırım alanında iş birliğini arttırma, Doğu Afrika ve Orta Doğu'da barış ve güvenlik alanları üzerine çalışmalar konusunda da anlaşmıştır[294]. 2017 yılına gelindiğinde Suudi Arabistan'ın Etiyopya'da 233 yatırımı bulunmaktadır[295] ve 2020 yılında kadar da bu yatırımlarda artış yaşanmıştır. Zaten Vizyon 2030 projesinde Etiyopya yatırım yapılacak en iyi destinasyon olarak görülmüştür[296].Krallık Etiyopya'da satın aldığı arazilerin çoğunluğu gelişmemiş verimli arazilerdir. Ayrıca Suudi yatırmaları bölgede yüz binlerce insanın istihdam edilmesini sağlamıştır. Krallık tarım sektörü dışında son yıllarda hayvancılık ve enerji sektörlerine yönelmiş ve birçok kalemde ürün ithal etmiştir.

Ancak son yıllarda petrol fiyatlarında yaşanan düşüş Suudi Arabistan'ın bölgedeki ekonomik yatırımlarını olumsuz etkilemiştir. İstisna olarak Etiyopya'da yapılan yatırımlar etkilenmemiştir. Etiyopya'da etkilenilmemesinin nedeni ise Etiyopya'nın siyasi olarak göreceli öneminin büyük olması hizmet, üretim ve tarım alanlarında kaldıraç görevi görmesi olmuştur[297]. Bu özelliği nedeniyle Etiyopya Körfez Krizinde tarafsız olmasına rağmen Suudi Arabistan ülke ile ilişkilerini bozmamıştır.

2020 yılının Şubat ayında Cibuti ile ticaret borsası hacmini ve iki ülke arasındaki yatırımı geliştiren anlaşma imzalanmıştır[298]. Yatırımı teşvik etmeyi amaçlayan bu anlaşama, aynı zamanda uzmanlık alanlarında bilgi alışverişini ve yapılacak ortak faaliyetleri de hedeflemektedir.

Suudi Arabistan'ın bölgedeki yatırımlarını çeşitlendirmesinde petrol fiyatlarının, daha fazla yatırım seçenekleri yaratmanın, para istikrarını sağlamanın, jeopolitik çıkarların güç ile ilişkilendirilmesinin ve bölgesel rekabetin etkisi olmuştur. Körfez

---

[294] Tesfa-Alem Tekle, "Saudi High-level delegation concludes Ethiopia's visit", **Sudan Tribune**, December 19, 2016, (Çevrim içi) , https://www.sudantribune.com/spip.php?article61151, , 28.04.2020.
[295] Meester, Van Den Berg, Verhoeven , **A.g.e.,** s.46.
[296] Randa Mousa, "Saudi Arabia is the 4th largest country investing in Ethiopia", February 7, 2017, **The Middle East Observer**, (Çevrim içi), https://www.meobserver.org/?p=11187 , 25.05.2020.
[297] Meester, Van Den Berg, Verhoeven , **A.g.e.,** s.34.
[298] "The Kingdom Of Saudi Arabia And Djibouti Sign A Cooperation Program in The Commercial Field, Enhancing The Volume Of Trade Exchange And Investment Between The Two Countries", **Ministry of Commerce Kingdom of Saudii Arabia**, February 15, 2020, (Çevrim içi), https://mci.gov.sa/en/mediacenter/News/Pages/15-02-20-01.aspx , 13.05.2020.

ülkelerinin Afrika Boynuzu ülkelerinde uzun dönemli yatırımlar yapması bölgede rekabete neden olmuştur. Aynı zamanda bölgedeki istikrarsızlıklar da Suudi Arabistan'ın risklerle karşı karşıya kalmasına sebep olmuştur. Suudi Arabistan İran ile rekabetinde ise coğrafi yakınlıktan dolayı ekonomik olarak öne geçmiştir. Bölgede Suudi liderliğinde başlatılan projeleri BAE'nin projeleri takip etmiştir.

Afrika Boynuzu'ndaki Körfez yatırımları büyük ölçüde Arap-İran rekabeti ve Arap içi rekabeti kapsamında yapılandırılmıştır. Körfez fonları, Boynuz'daki siyasi istikrarının devam etmesinde önemli bir etkendir. Boynuz'a yönelik uzun vadeli bir Körfez politikasının olmaması, alınan fonların Boynuz'da kolayca yayılan mevcut gerilimleri güçlendirecek potansiyele sahiptir.

Ekonomi politiği açısından dış politika geliştirilirken ilk araç Gulf SovereignWealth Fund- Körfez Devlet Varlık Fonu (SWF) kullanılmıştır. Bu fonlar her türlü varlıkta hisse (tahvil, gayrimenkuller, tarım arazileri) elde etmeye çalışan devlete ait yatırım aracıdır. Diğer önemli araç ise Körfez merkez banklarıdır. Suudi Arabistan Para Otoritesi (Saudi Arabian Monetary Authority-SAMA) para transferleri için önemli bir kurumdur. Boynuz ülkelerinin ekonomik bağımlılıklarını arttırmak için ve bu ülkeler üzerinde baskıyı azaltmak için kullanılan diğer araç ise Körfez tarafından işletilen kalkınma fonlarıdır. Özellikle İslam Kalkınma Bankası kalkınma girişimlerinde önemli bir kurumdur. Suudi Arabistan bölgede politikalar geliştirirken hayır kurumları ve özel vakıfları da kullanmıştır. Zekât ve sadaka aracılığıyla insani hedeflere ulaşmaya çalışmıştır. Sultan Abdülaziz Al Suud Vakfı ve İslami Yardım Fonu tarafından çeşitli yardımlarda bulunulmuştur.

D. ARABULUCULUK FAALİYETLERİ

Körfez ülkeleri Etiyopya-Eritre ve Cibuti- Eritre arasındaki arabuluculuk faaliyetlerinin yanı sıra Mısır-Etiyopya arasında Nil'de inşa edilen baraj konusunda yaşanan gerginliği azaltmak için müzakereler düzenlemiştir[299]. Çünkü bölgedeki ülkelerin zayıflıkları ikili ilişkilerde Suudi Arabistan için sorulara yol açmıştır. Bu nedenle Suudi Arabistan etkili ilişkiler geliştirmek için kriz yaşayan ülkeler

[299] "Why Are Gulf Countries So Interested In The Horn Of Africa?", **Wargeyska Saxafi**, January 17, 2019, (Çevrim içi) , https://saxafimedia.com/gulf-countries-interested-horn-africa/# , 17.05.2020.

arasındaki sorunları çözmek için arabuluculuk faaliyetleri geliştirmiştir. Bölgesel güçler kıtada arabuluculuk faaliyetleri yürütse de taraflar süreci sekteye uğratma konusunda da faaliyetlerde bulunmuştur. Riyad 2017 yılında Eritre ve Cibuti arasında yürüttüğü barış görüşmelerinin ardından Katar, haber vermeden tampon bölgeden çekilerek çatışmaları yeniden canlandırma tehdidinde bulunmuştur[300].

1. **Etiyopya- Eritre**

Etiyopya ve Eritre arasında Eritre'nin bağımsızlık döneminden kalan sınır anlaşmazlığı zaman zaman yapılan barış anlaşmalarına rağmen devam edince, Riyad yönetimi coğrafi ve politik yakınlıktan dolayı iki ülke arasında barış anlaşması gerçekleştirmek için diplomatik süreç başlatmıştır. 1998'de Eritre sınırlarının nihai olarak kapanması Etiyopya'nın Kızıldeniz'e erişiminin sona ermesi ve Asmara'yı uluslararası izolasyona itmesi Riyad'ın Etiyopya ile arasında gerçekleştirdiği ticaretin aksamasına sebep olmuştu. İki ülke arasındaki sınır anlaşmazlığı 2007 yılına kadar devam etmiştir. Bu süreçte iki ülke de sınırda asker bulundurmuş, ancak iki ülke arasında ne savaş ne de barış olmayınca donmuş çatışmalar durumu ortaya çıkmıştır.

2010 yılına gelindiğinde ise Katar'ın Addis Ababa ve Asmara arasında arabuluculuk yapma çabaları geçici olarak bir sınır anlaşmasını kolaylaştırmıştır. 2011 yılında Arap Baharı, Kuzey Afrika'da da patlak verince istenilen sonuç alınamamıştır.2013 yılında ekonomik çöküşle karşı karşıya kalan Eritre, BAE ve Suudi Arabistan ile daha iyi ilişkiler kurmaya yönelmiştir. 2015 yılında Yemen'de çatışmaların patlak vermesi, Körfez'in Eritre ve Etiyopya arasındaki barışı yeniden tesis etme ilgisini yeniden canlandırmıştır. İran'a karşı Boynuz'da blok oluşturmaya başlayan Suudi Arabistan Somali, Somaliland, Eritre ve Cibuti ile anlaşmış ancak Eritre ve Etiyopya arasında gerginliğin Yemen'deki gücünü etkilememesi için iki ülke arasında barış çalışmalarına başlamıştır.

2017 yılına gelindiğinde, Katar'ın Eritre ve Etiyopya arasındaki arabuluculuk çabaları, Körfez Krizi'nin patlak vermesiyle BAE ve Suudi Arabistan barış

[300] Jens Heibach, "Sub-Saharan Africa: A Theater for Middle East Power Struggles", **Middle East Policy**, Vol:XXVII, No: 2, Summer 2020, s.76.

müzakerelerinde etkin olmaya başlamıştır. Katar, aynı yılın Haziran ayında 450 barış gücü askerini Cibuti-Eritre sınırından geri çekmesi ise Mısır ile birlikte Suudi Arabistan'ın Kızıldeniz Güvenlik Konseyi'nin kurulmasını hızlandırmasını sağlamıştır.

Etiyopya'nın yeni Başbakanı Abiy Ahmed Ali, ülkesinin Badme kasabası ve Irob halkı olarak bilinen etnik grubun yaşadığı sınır bölgeleri de dahil olmak üzere Eritre'nin kendisine ait olduğunu iddia ettiği toprakları iade edeceğini duyurmasıyla[301] 26 Haziran'da Eritre, Dışişleri Bakanı Osman Saleh Muhammed liderliğindeki bir heyeti ikili görüşmeleri başlatmak için Etiyopya'ya gitmiştir. Görüşmeler sonucunda 16 Eylül 2018'de Etiyopya Başbakanı Abiy Ahmed ve Eritre Başkanı Isaias Afwerki Kral Salman bin Abdulaziz ve Birleşmiş Milletler genel sekreteri Antinio Guterres arabuluculuğuyla Cidde Barış Anlaşması'nı imzaladı[302]. Bu anlaşma Doğu Afrika bölgesindeki istikrar açısından önem arz ettiği için Suudi Arabistan diplomasisi etkin rol oynamıştır. Eritre'nin Babül Mendep yakınında olmasından dolayı Eritre ve Etiyopya arasındaki barış Suudi Arabistan için kritik öneme sahiptir. Burası Süveyş Kanalı'ndan ABD ve Avrupa'ya giden çoğu petrol tankeri ve kargo gemilerinin kullandığı güzergâhtır. Çünkü Suudi Arabistan'ı lojistik merkezi haline getirmeyi planlıyor[303].Bu da Suudi Arabistan'ın bölgede barış güvenliği, Kızıldeniz'de gezinme serbestliğini belirlemede etkin rol üstleneceği anlamına geliyor. Eritre ve Etiyopya arasında imzalanan anlaşmanın töreni Cidde'de gerçekleştirildi ve törende batı ülkeleri ve BM'den temsilcilerin bulunmamasının Suudi Arabistan'ının bölgedeki gücünü göstermiştir[304]. Bu anlaşmada Suudi Arabistan ve BAE'nin Eritre ve Etiyopya'ya ekonomik vaatleri etkili olmuştur.

---

[301] **King Faisal Center for Research and Islamic Studies**, "Red Sea Peace Initiatives: Saudi Arabia's Role in the EritreaEthiopia Rapprochement", Special Report, April, 2020, s.11.

[302] Nizar Manek, "Saudi Brokers Ethiopia-Eritrea Deal to Aid Regional Security", **Bloomberg**, September 17, 2018, (Çevrim içi), https://www.bloomberg.com/news/articles/2018-09-17/ethiopia-eritrea-leaders-sign-peace-accord-in-saudi-arabia .

[303] Manek, **A.e.**

[304] International Crisis Group, "The United Arab Emirates in the Horn of Africa", **Crisis Group Middle East Briefing**, no:65, 6 November 2018.

Eritre ve Etiyopya arasında imzalanan anlaşma sonrasında 2019 Nobel Barış Ödülü, Etiyopya başbakanı Abiy Ahmed Ali'ye verildi[305]. Cidde Barış Paktı, ticareti teşvik etmek için Eritre ve Etiyopya arasında ortak özel ekonomik bölgeler kurulmuştur. Etiyopya, havacılık ve enerji sektörlerini özel yatırımcılara açmış ve tarımsal üretimi artırmak için Suudi Arabistan ile yakın çalışmaya başlamıştır. Suudi topraklarının sadece yüzde 2'si ekilebilir olduğundan Krallık, Etiyopya tarım projelerini desteklemek için Nil Nehri'nin akışını yeniden dağıtmak için Addis Ababa-Kahire görüşmelerini teşvik etmiştir[306].

1. Eritre-Cibuti

Eritre ve Cibuti arsında 1996 yılından beri Dumeira Bölgesindeki sınır konusunda anlaşmazlık olmuştur. 2008 yılında ise tekrar anlaşmazlık patlak vermiş Cibuti Eritre'yi Somali'deki militanlara sınır üzerinden yardım etmekle suçlamıştır[307].

Bölgedeki sorunu çözmek için Somali, Cibuti, Eritre diyaloglar başlatmıştır. Ancak Körfez ülkeleri arsında yaşanan sorun nedeniyle Katar'ın Eritre- Cibuti sınırındaki barış güçlerini geri çekmesiyle gerginlik tekrar artmıştır. Barış güçlerinin geri çekilmesinden sonra Cibuti BM ve Afrika birliğinden arabuluculuk yapmaları için yardım istemiştir[308].

Suudi Arabistan Dışişleri Bakanı Adel bin Ahmed Al-Jubeir iki ülke arasında barışı tesis etmek için Eritre'nin başkanı Isaias Afwerki, Cibuti mevkidaşı İsmail Omar Guelleh ile Suudi Arabistan'da bir araya getirmiş ve iki ülke lideri arasında görüşmeler başlamıştır[309]. Ülkeler arasında yeniden diyalog başlamıştır.

---

[305]**BBC Türkçe**: "Nobel Barış Ödülü, Etiyopya Başbakanı Abiy Ahmed Ali'ye verildi", 11 Ekim 2019, (Çevrim içi), https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-50011874, 28.04.2020.
[306] **King Faisal Center for Research and Islamic Studies**, "Red Sea Peace Initiatives: Saudi Arabia's Role in the EritreaEthiopia Rapprochement", Special Report, April, 2020, s.13.
[307] Daniel Mumbere, "It's a Season of peace in The Horn of Africa Region", **Africa News**, September 07, 2018, (Çevrim içi) , https://www.africanews.com/2018/09/07/it-s-a-season-of-peace-in-the-horn-of-africa-region/ , 13.05.2020.
[308]Mumbere, **A.e.**
[309] Mumbere, **A.g.e.**

İki ülke arasında yaşanan sorunun çözülmesi Suudi Arabistan için sürdürülebilir kalkınma ve ekonomik entegrasyon bakımından önemli bir etkendir. Suudi Arabistan, Afrika Boynuzu ülkeleri ile ekonomik ve güvenlik iş birliğini geliştirmek ve bölgede bulunan ülkelerle arasındaki sorunları çözmek için arabuluculuk faaliyetleri gerçekleştirmiştir.

E. ANLAŞMALAR/ İŞBİRLİKLERİ

1. Kızıldeniz Konseyi

Konseyin temelleri ilk olarak 2017 yılında Mısır'da "Kızıldeniz Bölgesi'nin güvenliği, barışı ve refahı" başlığıyla düzenlenen konferansta atılmıştır[310]. Suudi Arabistan, Mısır, Ürdün, Somali, Eritre, Yemen, Cibuti ve Sudan üye olmuştur. 2020 yılında da üyeler arasında imzalanan anlaşmayla konsey kurulmuştur.

Suudi Arabistan 2018 yılında Kızıldeniz'de bir konseyin kurulmasını önermiş ve kıyıdaş ülkelerin bunu kabul etmesiyle birlikte çalışmalara başlamıştır. Konsey 2019 yılında tamamlanmış ve bir yıl sonra da organizasyon kurulmuştur. Kurulması planlanan konsey için ilk zirve Riyad'da gerçekleştirilmiş ve zirveye Arap-Afrika ülkelerinin Dışişleri Bakanları katılmıştır. Konferansa Eritre ve Etiyopya dışında Aden Körfezi'ne ve Kızıldeniz'e kıyısı olan ülkeler katılım göstermiştir. Riyad Zirvesi'nde Kızıldeniz ve Aden Körfezi için yasal düzenleme gündeme getirilmiş ve bu çerçevede bir rejimin oluşturulması için anlaşma imzalanmıştır[311]. Zirvede Arap-Afrika yönetimlerinin bir araya getirilmesi de görüşülmüştür. Düzenlenen zirvenin iş birliği amacı dışında Suudi Arabistan'ın başta Türkiye olmak üzere bölgesel rakiplerini kontrol altına alma amacı da bulunmaktadır[312]. Bu düzenlemeyle Krallık rakiplerinin bölgeye yönelmesini engellemeye çalışmıştır. Ayrıca bu yasal düzenleme sayesinde bölgede yatırımları artan Katar'ı da uzaklaştırmak istemiştir.

---

[310] **Egypt Today:** "Egypt Hosts Red Sea Nations' Meeting", Dec 11, 2017, (Çevrim içi), https://www.egypttoday.com/Article/1/36371/Egypt-hosts-Red-Sea-nations%E2%80%99-meeting#google_vignette , 05.06.2021.

[311] Mohammad Homaeefar, "Red Sea Legal Regime: Spider's Dream Against Iran Won't Be Realized", **Tehran Times**, December 18, 2018, (Çevrim içi), https://www.tehrantimes.com/news/430805/Red-Sea-legal-regime-Spider-s-dream-against-Iran-won-t-be-realized , 31.03.2021.

[312] Homaeefar, **A.g.e.,**

Ancak zirveye Eritre ve Etiyopya'nın katılmaması bölgede fikir birliği olmadığını göstermektedir.

2020 yılının Ocak ayında ise Suudi Arabistan "Kızıldeniz ve Aden Körfezi Kıyısındaki Arap ve Afrika Ülkeleri Konseyi" kuruluşu için imzaların atıldığını duyurmuş ve konseyin merkezinin Riyad'da olacağını belirtmiştir[313]. Konsey Mısır, Ürdün, Suudi Arabistan, Yemen, Sudan, Cibuti, Eritre ve Somali devletlerinden oluşmaktadır.

Konseye üyelik şartı ise Kızıldeniz'e kıyıdaş olmaktır[314]. Ancak bu şart söz konusu olduğu zaman Somaliland gibi tanınmayan bir ülkenin ve Somali'nin aynı anda üyeliğini gündeme getirebilir. Ayrıca kıyıdaş olma şartı söz konusu olduğunda BAE ve Etiyopya bu konseyin dışında kalmaktadır. Bu durum bölgede müttefik olan Suudi Arabistan ve BAE ilişkilerini farklı boyuta getirebilir.

İş birliğinin güçlendirilmesi amacı olan konseyin, genel sekreterliği, toplantı ve zirveleri olacaktır. Suudi Arabistan Dışişleri Bakanı Faysal bin Ferhan konseyin Körfez İşbirliği Konseyi'yle aynı çizgide olmadığını belirtmiştir[315].

Oluşturulan yeni konsey politika, ekonomi, kültür, çevre ve güvenlik ile ilgili üye ülkeler arasında iş birliğini ve gelişmeyi hedeflemektedir. Ticaretin ve yatırımın teşvik edilmesi, limanlar ve transit ticaret arasında iş birliğinin arttırılması ve para hareketliliğini geliştirmek bu hedeflerin arasındadır.

Konsey kurulurken Mısır ve Suudi Arabistan tezleri gündeme gelmiştir. Mısır tezi gerçek bir iş birliğini içerirken Suudi Arabistan tezi ülkesel çıkarı içermektedir. Çıkarlar söz konusu olmasına rağmen Suudi tezi dikkate alınmıştır. Suudi tezi ise

---

[313] Halime Afra Aksoy, "Kızıldeniz Kıyısındaki 8 Ülkeden 'Yeni İttifak'", **Anadolu Ajansı**, 06 Ocak, 2020, (Çevrim içi), https://www.aa.com.tr/tr/dunya/kizildeniz-kiyisindaki-8-ulkeden-yeni-ittifak/1694286# , 18.05.2020.

[314] Victoria Silvia Sánchez, "The Red Sea Council: Limits And Value Of A New Regional Organization", **Algiers Herald**, March 8, 2020, (Çevrim içi), https://www.algiersherald.com/the-red-sea-council-limits-and-value-of-a-new-regional-organization/ , 18.05.2020.

[315] Aksoy, **A.g.e.**

güvenliği ön planda tutmaktadır ve İran'a karşı bir tutum içerisindedir[316]. Tezin böyle bir çıkarı içermesi konseyin İran'a karşı ittifak olarak düşünülmesine neden olabilir. Konsey kurulurken Suudi Arabistan'ın bölgesel hegemonyayı hedeflediği bilinmesine rağmen bölgedeki ülkeler Suudi Arabistan'ın ekonomik yatırımlarına bağımlı oldukları için İran faktörünü gündeme getirmemişlerdir.

Konseyde Suudi Arabistan'ın sürekli ön planda olması uzun vadede konseyin başarısız olmasına neden olabilir.

1. Cibuti Kodu (DCoC)

Cibuti Kodu, Silahlı Soygun ile Mücadele Hakkında Bölgesel İşbirliği Anlaşması (ReCAAP) anlaşması ilham alınarak gündeme gelmiştir. ReCAAP denizcilik sektöründe iş birliğini içeren bir anlaşmadır. ReCAAP deniz taşımacılığı sektöründe istikrarı ve güvenliği arttırmada önemli rol oynamıştır. Bu anlaşmaya taraf ülkelerden biri de Suudi Arabistan'dır ve Suudi Arabistan bu anlaşma sayesinde ekonomisinde istikrarı sağlamıştır.

Afrika Boynuzu'nda da yaşanan korsan saldırıları bölge ülkelerini bir araya getirmiştir. Uzun dönem yapılan bu saldırılar nakliye ve deniz taşımacılığını önemli derecede olumsuz etkilemiştir. Ham petrol taşıyan gemilere yönelik yapılan silahlı saldırılarda elde edilen petrol, terör faaliyetlerini finanse etmek için kullanılmıştır. Dünya petrolünün yaklaşık %11 Aden Körfezi'nden geçmektedir[317]. Suudi Arabistan da Orta Doğu'nun önemli lojistik ve nakliye merkezi konumunda olduğu için saldırılara maruz kalmıştır. Suudi gemilerine yönelik yapılan saldırılar ülkedeki iş akışını etkilemeye başlamıştır. Özellikle Husilerin gerçekleştirdiği saldırılara yönelik defalarca müdahalede bulunmak zorunda kalmıştır[318]. Doğu Afrika ülkeleri de bu saldırılardan olumsuz etkilenmiştir. Aden Körfezi'nin güneyinde başarısız bir devlet olan Somali, korsanlık olaylarının fazla olduğu ve denizcilikte güvenlik tehdidi oluşturan bir ülke konumundadır. Dünya Bankası Somali kıyılarındaki korsanlık

[316]Sánchez, **A.g.e.**
[317] Leyk Manja, "Gulf of Aden", **Salem Press Encyclopedia of Science**, 2019.
[318] Feras Alsulaiman, "Saudi Arabia And Regional Cooperation Agreements Against Transnational Maritime Crime: ReCAAP And DCoC in Perspective", **World Maritime University Dissertations**, 11 March 2019, s.14.

faaliyetlerinin dünya ekonomisine maliyetinin 2013 yılında 18 milyar ABD Doları olduğunu belirtmiştir[319].

IMO girişimiyle 2009 yılında Cibuti kodu kabul edilmiştir. Suudi Arabistan, Eritre, Etiyopya ve Somali'nin de içinde bulunduğu 12 ülke anlaşmayı imzalamıştır. Anlaşmanın amacı bölgede iş birliğini arttırmaktır.

Anlaşma ile birlikte bölgede ulus ötesi korsanlık faaliyetleri azalmıştır. Suudi Arabistan ise bu anlaşma sayesinde Arap yarımadasındaki nakliye ve denizcilik alanlarındaki değerini arttırmıştır. Bu anlaşmadaki iş birliği sayesinde silahlı soygunlara karşı bilgi elde etmiş ve korsanlık faaliyetlerine karşı gemilerinin güvenliğini sağlayabilmiştir. Bu da ülke ekonomisine istikrarı getirmiştir. DCoC Suudilere deniz güvenliği için eğitimler verilmesinin yolunu açmıştır. Bu sayede korsanlıkla mücadele etmeyi öğrenmiştir.

10-12 Ocak 2017 yılında DCoC imzalayan ülkeler Cidde'de bir araya gelmiş ve anlaşmanın gözden geçirilmesi kararı almış ve 2017 Cibuti Kodu Cidde Değişikliği (Jeddah Amendment to the Djibouti Code of Conduct 2017) olarak kabul edilmiştir[320]. Yapılan değişiklikte korsanlık ile mücadele ek olarak sürdürülebilir ekonomik büyüme, gıda güvenliği, istihdam, refah ve istikrarın desteklenmesinde denizcilik, denizcilik, balıkçılık ve turizm gibi "mavi ekonomi" nin önemli rolünü kabul etmekte ve insan ticareti, göçmen kaçakçılığı ve yasa dışı deniz faaliyetlerini de kapsayacak şekilde genişletilmiştir[321].

Anlaşma bölgesel iş birliğinin ön plana aldığı için Suudi Arabistan bu anlaşmaya taraf olan Afrika Boynuzu ülkeleriyle ilişkilerinin genişletecek ve bu sayede birçok ekonomik güvenlik anlaşmaları imzalayabilecektir. Özellikle koridor bir bölgede olan Cibuti ve Somali ile ilişkiler bakımından önemli adımlar atılacaktır.

---

[319] Jonathan Stevenson , " Strategic rivalries around the Bab el-Mandeb Strait", **The International Institute for Strategic Studies**, Volume:24, Comment :16, May 2018.

[320] "Djibouti Code of Conduct**" International Maritime Organization**, (Çevrim içi), http://www.imo.org/en/OurWork/Security/PIU/Pages/DCoC.aspx , 12.05.2020.

[321] **A.e.**

F. MÜTTEFİK BİRLEŞİK ARAP EMİRLİKLERİ

2011 yılından itibaren Abu Dabi, Kızıldeniz kıyısındaki ülkelere ticari ortaklardan daha fazlası olarak bakmaya başlamıştır. Orta Doğu'daki kargaşa, İran'ın artan bölgesel etkisi, Somali'deki korsanlık faaliyetleri ve 2015'ten beri Yemen'de devam eden savaş, Afrika Boynuzu ve Arap Yarımadası arasındaki koridoru stratejik çıkarlar noktası haline getirmiştir. Son olarak 2017 yılında yaşanan Körfez Krizi Boynuz ülkeleriyle ittifakları iki katına çıkarmaya zorlamıştır. Suudi Arabistan ile birlikte BAE Kızıldeniz boyunca diplomatik ilişkilerini genişletmiştir.

BAE Etiyopya ve Eritre arasında imzalanan anlaşmada önemli rol oynamış sonraki süreçlerde de özellikle Etiyopya ile arasında diplomatik ilişkileri gelişmiştir. İmzalanan anlaşmada etkiye sahip oluğu için Körfez ülkelerinin Kızıldeniz boyunca jeopolitik aktör olarak görünürlüğü artmıştır. BAE Etiyopya'ya 3 milyon Dolarlık para yardımında, Somaliland'da da yiyecek yardımında bulunmuştur[322]. Ayrıca İran destekli Husiler'in Babül Mendep Boğazı'nda bulunmaları hem Suudi Arabistan'ı hem de BAE'yi boğazın iki noktasını kontrol etmek için teşvik etmektedir. Özellikle Yemen'de yaşanan rekabet bu ülkeleri Afrika Boynuzu'nu kontrol etmede daha derin noktalara çekmiştir. Bölgede bazı ülkeler İran ile diplomatik ilişkilerini kesmiştir.

BAE'nin Somaliland ile ilişkilerini geliştirmesi üzerine Türkiye ve Katar Somali ile diplomatik ilişkileri geliştirmiştir. Somali ile yaşadığı krizler nedeniyle Suudi Arabistan'ın bölgedeki rakipleri Türkiye ve Katar Somali'ye yardımlarda bulunmuştur. 2017 yılında Körfez Krizi'nde Somali Suudi baskılarına rağmen tarafsızlığını ilan etmesiyle ikili ilişkiler bozulmuştur. Buna karşılılık Suudi Arabistan mali yardımlarını keserken, BAE Somaliland ve Putland'a askeri ve ekonomik alanlarda yakınlaşarak daha sert karşılık vermiştir. Yakınlaşma sonrasında Somaliland Katar havayolu şirketi Qatar Airways'e hava sahasını kapatarak[323] Suudi Arabistan'a destek vermiştir.

---

[322] Wargeyska Saxafi: "UAE And Saudi Arabia Are Bringing The Horn Of Africa Closer To The Gulf States", December 11, 2019, (Çevrim içi), https://wargeyskasaxafi.wordpress.com/2019/12/11/uae-and-saudi-arabia-are-bringing-the-horn-of-africa-closer-to-the-gulf-states/ , 28.04.2020.

[323] Viktor Marsai, Máté Szalai: "The "Borderlandization" of the Horn of Africa in Relation to the Gulf Region, and the Effects on Somalia**", Journal of Borderlands Studies,** 08 Feb 2021, s.12.

Somaliland tanınmayan bir ülke olmasına rağmen BAE ile ilişkilerini geliştirmiş ve BAE bölge ülkeleriyle iş birliği yaparak etkin olmaya çalışmıştır. Emirlik bölgede ekonomi çeşitlendirme modeli için lojistik ve bölgesel merkez inşa etmiştir. Bu model, Aden Körfezi'nden Kızıldeniz'e ve Hürmüz Boğazı'na uzanan dar geçit olan Babül Mendep üzerinden seyrüsefer serbestisine dayanan bir modeldir[324]. Bu sebeple Krallık ve Emirlik için Kızıldeniz koridoru boyunca iş birliği stratejik önceliktir. Etiyopya ve BAE Berbera Limanı'nın genişletilmesi için Somaliland ile iş birliği yapmıştır. BAE Dubai Port World'u 442 milyon ABD Doları harcayarak genişletip Berbera Limanı'nın genişlemesini tamamlamayı ve ekonomik serbest bölge kurmayı planlamıştır[325]. Ancak Somaliland tanınmayan bir ülke olduğu için uluslararası anlaşma imzalaması ve BAE ile iş birliği yapması Somali ile arasında krize neden olmuş ve Somali bu iş birliğinin karşında durmuştur. BAE 'nin uzun dönemde bölgede hâkim olabilmesi için Somali ve Somaliland arasında arabulucu ülke olması gerekebilir. Daha önce BAE ve Suudi Arabistan Eritre ve Etiyopya arasında gerilime son vermek için arabuluculuk yapmış ve iki ülke arasında barış anlaşması imzalanmıştı. Bu süreçten sonra BAE'nin Etiyopya'da yatırımlarında artış yaşanmıştır. Bu çerçevede siyasi ittifaklar, yardım, yatırım, askeri üs anlaşmaları ve liman sözleşmeleri sayesinde bölgedeki etkisini arttırmıştır. Etiyopya ile iş birliği BAE için bölgede büyük güç olmasında önem arz etmektedir. Ancak Somaliland ile olan ilişkisi nedeniyle Somali ile ilişkiler kesilmiştir. Bu süreçte Etiyopya kesin olarak BAE ve Suudi Arabistan'ın yanında yer alırken Türkiye ve Katar ile ilişkilerinde soğuma yaşanmıştır.

BAE Somali'den ayrılan ve henüz tanınmayan Putland ile Bosaso Limanı'nda ticari bir merkez geliştirmek için anlaşma imzalamış, anlaşma sonrasında 336 milyar Dolarlık yatırım yapmış ve Putland Maritime Police Force (PMPF)'u kurmuştur[326].Kurduğu deniz gücü ile korsanlıkla mücadele eğitimi vermiştir. BAE Yemen'deki askeri operasyonlar için Eritre'nin Assab kentinde askeri üs kurmuştur.

[324] **International Crisis Group**, "The United Arab Emirates in the Horn of Africa", Crisis Group Middle East Briefing, No:65, 6 November 2018, s.3.
[325] Odindo Ayieko, "Bihi, Farmajo Meeting To Feature In Ethiopia PM's Talks With UAE Leadership", **Wargeyska Saxafi**, February 14, 2020, (Çevrim içi) , https://wargeyskasaxafi.wordpress.com/2020/02/14/bihi-farmajo-meeting-to-feature-in-ethiopia-pms-talks-with-uae-leadership/ , 28.04.2020.
[326] Stevenson , **Ag.e.,**

BAE 2018 yılında Boynuz'da ihracatını arttırmış ve Eritre ve Somali'de ise ihracatta Çin'i geride bırakmıştır. Ayrıca BAE Çin'in BRI projesi kapsamında Boynuz'da iş birliği yaptığı ülkeler arasındadır. Hatta BAE, Afrika'daki Çin ve Emirlik fonlarının ortak kullanımını sağlayacak üçlü yatırım düzenlemeleri başlatmıştır[327].

BAE'nin bu bölgede amacı lojistik merkezi ve bölgesel karargâh kurmak ve deniz ulaşımı serbestliği modeli geliştirmektir. BAE ve Suudi Arabistan petrol varlıklarını Afrika ülkelerinde fon sağlamak için kullanmış ve ülkelerin tarım kaynaklarından yararlanmak istemişlerdir.

1. Berbera Limanı

Berbera Port ilk liman olarak 1960'larda SSCB tarafından kullanılmış ve sonrasında ise ABD yardımıyla inşa edilmiştir[328]. Liman BAE-Dubai Port World şirketi ve Etiyopya tarafından yeniden canlandırılmıştır. Addis Ababa için bu liman Cibuti ile yaşadığı sorunlar nedeniyle tıkanan deniz ticareti için önem arz etmiştir. Etiyopya bu limana yatırım yaparak Cibuti'ye olan bağımlılığını azaltmıştır.

2017 yılında Somaliland parlamentosu BAE'nin limanı inşa etmesini onaylamış,[329] BAE'ye 25 yıllığına kiraya verilmiştir[330] . BAE DP World Somaliland'ın Berbera limanını geliştirme projesinde Somali limanlarının en büyük müşterisi olan Etiyopya'ya %19 hisse vermiştir[331]. Bu üç ülke arasında anlaşma imzalanmıştır. Anlaşma, BAE ve Suudi Arabistan'a Afrika Boynuzu'nda jeopolitik olarak avantaj sağlamıştır. Özellikle de Katar ile yaşanan krizde ve Yemen'de İran ile yaşanan çatışmalarda avantaj sağlamıştır.

---

[327] **International Crisis Group**: "Intra-Gulf Competition in Africa's Horn: Lessening the Impact, Middle East Report, No: 206, 19 September 2019, s.16.

[328] Warsame M. Ahmed Ve Finn Stepputat, "Berbera Port Geopolitics and State-making in Somaliland", **Rift Valley Institute,** August 2019, s.2.

[329] Ahmed and Stepputat, **A.g.e.,** s.4.

[330] Yohannes, Esrael: "**The Expansion Of Military Bases In The Horn Of Africa: Analysis Of Its Challenges And Opportunities To Ethiopia's Policy In The Reion**", Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Addis Ababa University, June, 2018, s.59.

[331] Michael Woldemariam, "No War, No Peace" In A Region In Flux: Crisis, Escalation, And Possibility In The Eritrea-Ethiopia Rivalry", **Journal of Eastern African Studies**, Vol: 12, No: 3, 2018, s.417.

Limanın inşa edilmesi Cibuti için bir rekabete neden olmuştur. Çünkü büyük güçlerin askeri üsleri bu ülkede bulunmaktadır. Suudi koalisyonu ise şimdiden Aden Körfezi ve Kızıldeniz'e savaş gemilerini yerleştirmiştir.

Somaliland'da kurulan Berbera Limanı'na yapılan uluslararası yatırımlar, Somaliland'ı lojistik kapıya dönüştürecektir; dolayısıyla bu da ülkede kalkınmayı hızlandıracaktır. Bu limanın aktif olması ve BAE ile kurulan diplomatik ilişkiler ülkeye tanınmayı getirebilir.

Ancak Somaliland tanınan bir ülke olmadığı için yapılan anlaşmalarda sorunlar yaşanabilir. Suudi koalisyonu uzun vadede Somali ile ilişkilerini iyileştirmesi göz önünde bulundurup, Somali'yi de bu anlaşmalara taraf yapması gerekebilir.

Somaliland'ın eski Dışişleri Bakanı Saad Ali Shire Körfezden gelen yatırımların 19. yüzyılda olduğu gibi gücü yansıtmak ve ticareti kontrol etmek için olduğunu söylemiştir[332].

G. SUUDİ ARABİSTAN VE 2030 VİZYONU

1900'lü yıllardan günümüze petrolün artan değeri ona sahip olan ülkelerin ekonomilerine büyük etki yapmıştır. 2000'li yıllardan sonra ise petrolün artan fiyatı Suudi Arabistan'ın ekonomisini dünyanın en büyük ekonomilerinden biri yapmıştır. Ancak 2014 yılından itibaren petrol fiyatlarında düşüş yaşanmıştır. 2014 yılında petrol fiyatları %46 ve 2015 yılında %35 oranında düşmüş ve 30 Dolara kadar gerilemiştir[333]. Suudi Arabistan ekonomisini olumsuz etkileyen bu durum, rejimin enerji dışı sektörlere yönelmesine sebep olmuştur.

Petrole bağımlı olan ekonomiyi azaltmak için Veliaht Prens Muhammed bin Salman, Vizyon 2030 projesini açıklamıştır. Ekonomiyi geliştirmek için ekonomik, siyasi ve sosyal bir program geliştirmiştir. Selman, Vizyon'un dinamik bir toplum,

---

[332] Tom Wilson, Andrew England, "Middle East's power struggle moves to the Horn of Africa", **Financial Times,** June 30, 2019, (Çevrim içi), https://www.ft.com/content/53b8b78c-90f2-11e9-b7ea-60e35ef678d2 , 18.05.2020.

[333] Abdüssamet Pulat, "Suudi Arabistan'ın 2030 Vizyonu: Rantçı Devletin Sonu Mu?", **Ortadoğu Analiz**, Cilt:8, Sayı:75, Temmuz-Ağustos 2016, s.38.

gelişen bir ekonomi ve iddialı bir ulustan oluşan üç teması olduğunu belirtmiştir[334]. Proje sanat, eğlence, spor, sivil toplum, kimlik ekonomi, turizm, güvenlik gibi birçok alanda reformu ele almıştır.

Özel sektörün önündeki engelleri kaldırmak, savunma sanayisini güçlendirmek için yerli üretime geçilmesi bu hedefler arasındadır. Suudi Arabistan güvenlik ve yerli üretim için Rusya ve Çin ile temasa geçmiştir. Rejimin bu ülkelere yönelmesinin sebebi ise Batı kamuoyunda Yemen Savaşı nedeniyle Suudi Arabistan'a yönelik silah ambargosunun gündeme gelmesi olmuştur. Bu nedenle başka ülkelere bağımlı olmamak için yerli savunma sanayisi gündeme getirilmiş ve buna Vizyon 2030 projesinde de yer verilmiştir. Bu çerçevede rejim teknoloji transferine başlamıştır. 2030 yılına kadar dünyanın en büyük 25 silah üreticisi şirketlerinden biri olması hedeflenmiştir[335]. Bu sayede hem ABD'ye olan bağımlılığını azaltacak hem de bölgede kendisine yönelik bir tehdit oluştuğunda doğrudan müdahale etme gücüne elde edecektir.

Yatırımlar için fonlar oluşturulmuştu. Bu kapsamda 3 trilyon Dolar büyüklüğünde bir fon hedeflenmiştir. Bu süreçte yerli ve yabancı yatırımcıları ülkeye çekmek için rekabetçi ortam hazırlanmaya çalışılmıştır.

ABD'nin kaya gazı üretimi nedeniyle petrole alternatif enerji kaynaklarına yönelme olmuştur. ABD'nin kaya gazı sayesinde dünyanın en büyük enerji üreticilerinden biri haline gelecek olması, Suudi Arabistan'ın enerji piyasasındaki değerini düşürmüştür. Petrol fiyatlarının düşüşü, ülkede artan nüfus, Arap Baharının yarattığı tehditler yeni programa yönelmeye sebep olmuştur. Artan nüfus Ülke içinde endişeye neden olmuştur. Çünkü Suudi Arabistan nüfusunun 2050'ye kadar 60 milyon olması hesaplanmıştır[336]. Ekonomisi petrole bağımlı olan ülkede uzun vadede istihdam sorununun ortaya çıkması tehdit kaynağı olmuştur. Ülkede var olan istihdam alanlarında ise çalışanların büyük bölümünün ülkeye gelen göçmenlerin olması rejimin kendi nüfusunu istihdam etmesinde sorun yaratmıştır. Bölgede

[334] Pulat, **A.e**., s.38.
[335] Necmettin Acar, **"Suudi Arabistan'ın Güvenlik Algısı Ve Dış Politikasının Değişimi (2010-16)"**, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, 2018, s.214.
[336] Acar, **A.e.,** s.217.

genellikle Afrika ülkelerinden gelenler istidam edilmiştir. Bu nedenlerle farklı sektörlere yönelerek ülkedeki nüfusun uzun dönem içerisinde istihdam edilmesi hedeflenmiştir.

Arap Baharı'nın başlamasıyla bölgede yaşanan sokak hareketlerinin Suudi Arabistan'a sıçramasını engellemek için büyük harcamalar yapılmış, bu da bütçe açığının verilmesine sebep olmuştur. Protestoların ülkede çıkmasını engellemek için 130 milyar Dolarlık harcama yapılmıştır. Bu süreçte komşu ülkelerdeki grupları yatıştırmak için de Mısır, Bahreyn ve Umman'a yardımlar yapılmıştır. Bunlara Suriye'deki iç savaş ve Yemen'deki iç savaş eklenince Suudi Arabistan'ı savunma alanında aşırı harcamalar yapmak zorunda kalmıştır.

ABD'nin hidrokarbon teknolojisini geliştirmesi sonucunda Ortadoğu ABD için ikinci plana düşmüştür. İran'ın bölgede Arap Baharı sürecinde etkisinin artması İbn Suud yönetimini başka arayışlara itmiştir. İran'ı dengelemek içi Çin ve Rusya'dan silah almıştır.

2016 yılından beri özel sektörü teşvik etmek için ekonomik altyapı reformları gerçekleştirilmiştir. Ekonomide liberalleşme başlamıştır. Reform çerçevesinde ülkeyi turizm merkezine çevirmek için Kızıldeniz'de de projeler geliştirilmiştir. Kızıldeniz bölgede hem jeopolitik olarak hem de ekonomik güvenlik için önemlidir. Suudi Arabistan buradaki projelerini gerçekleştirmek için Mısır'dan Tiran ve Senafir adalarını devralmıştır. Rejim, Yemen operasyonunda Babül Mendep boğazında elde etmeye çalıştığı jeopolitik üstünlüğü Tiran Boğazı'nda elde etmiştir. Prens Fahad bin Turki Abdülaziz ülke ekonomisini çeşitlendirmeyi ve Kızıldeniz boyunca birkaç mega proje başlatarak petrolden uzaklaştırmayı görüşmek üzere Eritre Cumhurbaşkanı Afwerki ile bir araya gelmiştir. Vizyon 2030 ile birlikte Suudi liderliğindeki tasarlanan ve 500 milyon ABD Doları ile finanse edilen projeler Eritre kıyıları boyunca iş bölgeleri ve turizm destinasyonlarını da inşa etmeyi içermektedir[337].

[337] **King Faisal Center for Research and Islamic Studies**, "Red Sea Peace Initiatives: Saudi Arabia's Role in the EritreaEthiopia Rapprochement", Special Report, April, 2020, s.14.

Rejim, Turizm sektörünü genişletmek için Kızıldeniz'de Neom adında 2030'a kadar turizm kenti inşa etmeyi planlamaktadır. Bu proje kapsamında 50 adaya 500 milyar Dolarlık yatırım yapılması hedefler arasındadır[338]. 2030 vizyonu ile petrole bağımlı olan ekonomisini kurtarmaya çalışmıştır.

Kızıldeniz'de etkin olma nedeni sadece turizm olmamıştır. İran'ın Afrika Boynuzu ve Yemen üzerinden Levant ülkelerindeki taraftarlarına deniz bağlantısıyla ulaşma hedefi vardır. Suudi Arabistan ise Kızıldeniz'de İran'ın hedeflerine ulaşmasını engellemek için politikalar geliştirmiştir. Bu, Suudi Arabistan'ın Afrika Boynuzu ülkeleriyle ilişkilerini genişletmesinin en büyük sebeplerinden biridir. Bu nedenle Arap Baharı sürecinde hem Afrika Boynuzu hem de Mısır ile ekonomik ve güvenlik anlaşmaları imzalayarak Kızıldeniz'de bölgesel aktör olmuştur.

Vizyon 2030 amacı; birçok İslam dünyasının merkezi olmaya devam etmek, ülkeyi yatırım merkezine dönüştürüp ekonomiyi canlandırmak ve gelirleri çeşitlendirmek ve stratejik güç elde etmek bu çerçevede Suudi Arabistan Asya, Afrika ve Avrupa'yı birleştiren bir merkeze dönüştürecektir[339]. Ülkenin hâlihazırda önemli suyollarına yakın olması ona bu hedef açısından avantaj sağlamaktadır. Bu avantaj sayesinde ülke ticaretin küresel merkez üssü ve dünyaya açılan kapı haline getirilecektir. Özellikle stratejik ve ekonomik hedefler nedeniyle Afrika Boynuzu ile ilişkiler önemli hale gelmiştir. Afrika Boynuzu'nda bulunan limanlar ve önemli boğazların güvenliği Suudi Arabistan'ın hedefleri için önemli yer tutmaktadır. Vizyon 2030 yatırım girişimlerini, Afrika'nın Vizyon 2030 projelerine genişletme ihtiyacını göz önünde bulundurarak Krallığın liman operasyonlarını genişletmesine yardımcı olmuştur. Özellikle Assab ve Massawa'daki Suudi ticari yatırımları aracılığıyla Pakistan'ın Gwadar Limanı'nı Suudi Arabistan'ın Jizan limanı ile bağlayacak ve bu sayede Çin'in Tek Kuşak, Tek Yol girişimleriyle de bağlantı kurabilecektir[340].

Saudi Gazette'de Vizyon 2030'un hedefleri;

---

[338] Acar, **A.g.e.,** s.221.
[339] Saudi Gazette: "Full Text of Saudi Arabia's Vision 2030", April 26, 2016, (Çevrim içi), http://saudigazette.com.sa/article/153680 , 22.04.2020.
[340] **King Faisal Center for Research and Islamic Studies**, "Red Sea Peace Initiatives: Saudi Arabia's Role in the EritreaEthiopia Rapprochement", Special Report, April, 2020, s.15.

- Kamu Yatırım Fonu dünyanın en büyük servet fonuna dönüştürüleceği,
- Büyük şirketlerin küresel pazarlara teşvik edileceği,
- Vatandaşlar için iş fırsatlarının yaratılacağı,
- Askeri ihtiyaçlarının yarısının Suudi Arabistan'da üretileceği,
- Yavaş olan bürokrasiyi azaltıp dijital hizmetlere geçileceği,
- Şeffaf reformların benimseneceği,
- Eğitim, sağlık, barınma ve eğlence hizmetlerin arttırılacağı şeklinde sıralanmıştır.

2030 hedeflerini gerçekleştirmek için Veliaht Prens 13 program hazırlamıştır. Programlar şu şekildedir; Yaşam Kalitesi Programı, Konut Programı, Mali Sektör Geliştirme Programı, Mali Denge Programı, Özelleştirme Programı, Ulusal Dönüşüm Programı, Kamu Yatırım Fonu Programı, Ulusal Şirketler Tanıtım Programı, Ulusal Sanayi Geliştirme ve Lojistik Programı, Stratejik Ortaklıklar Programı, Hac ve Umre Programı, Ulusal Karakter Zenginleştirme Programı, İnsan Sermayesi Geliştirme Programı.

Krallık program çerçevesinde yabancı yatırımcılara yerel yatırımcılar gibi pazara doğrudan erişim izni vermiştir. Bu şekilde yabancı yatırımcıları ülkeye çekmeye çalışılmıştır. Turizm sektörünü canlandırmak için 49 ülkeden vatandaşlara vize vermeye başlamıştır[341]. Ancak yapılan reformlara rağmen 2019 tahminleri 2020 tahminleriyle kıyaslandığında petrol dışı gelirlerin düşmesi ve bütçe açığının yükselmesi rejimin petrol dışı gelir elde etme hedefinden uzak olduğu göstermiştir[342]. Ayrıca 2030 hedefi için ARAMCO'nun %5'ini halka araz edileceği duyurulsa da sadece %1,5-2 arasında halka arz edilmiştir[343]. Bu da rejimin uzun dönemde hidrokarbon rezervlerinden vazgeçmeyeceği anlamına gelmektedir. Son dönemlerde de petrol fiyatlarının düşmeye devam etmesi rejimin aldığı önlemlerin etkili olmadığını göstermiştir.

---

[341] Reem Abdellatif, "What You Need To Know: A Timeline Of Saudi Arabia's Vision 2030 Reforms", **Al Arabiya English**, October 28, 2019, (Çevrim içi), https://english.alarabiya.net/en/business/economy/2019/10/28/What-you-need-to-know-A-timeline-of-Saudi-Arabia-s-key-Vision-2030-reforms , 27.04.2020.

[342] Nurbanu Akcan, "Suudi Arabistan'ın Son Dönem Ekonomik Hamleleri ve Vizyon 2030", **Ortadoğu Analiz**, Cilt:11, Sayı:91, Ocak-Şubat 2020, s.62.

[343] **A.e.,** s.62.

Vizyon 2030 programı açıklandıktan sonra yönetim hidrokarbon dışı kaynakları göz ardı etmesine rağmen petrol dışı sektörlerde küçük bile olsa ataklar yapmaya devam etmiştir. Rejimin petrol dışı sektörlerde yaptığı ataklardan biri de madencilik endüstrisi olmuştur. Madencilik, metal ve mineral işletme endüstrisi Suudi Arabistan'ın yıllık Gayri Safi Yurtiçi Hasılası'na yaklaşık 17 milyar Dolar katkı sağlamakta ve 250.000 kişiye istihdam etmektedir[344]. Rejim petrol dışı sektörlerde pek başarılı olmasa da devlet kurumları ve yönetimlerde değişiklikler yapması hedefe ulaşmak için önemli adımlar olmuştur. Rejim, Enerji, Sanayi ve Maden Kaynakları Bakanlığı'nı iki ayrı bakanlığa ayırmış ve yeni oluşturulan Sanayi ve Maden Bakanlığı'nın yönetim kuruluna özel sektörde etkili olan Bandar Al-Khorayef'i getirmiştir[345].

Saudi Arabian Mining Company'nin İcra Kurulu Başkanı Darren Davis ile yapılan röportajda, Başkan SABIC (Saudi Basic Industries Corporation) ortak girişimiyle tarımsal gübrelerde kullanılan fosfat ürettiklerini belirtmiştir[346]. Bu üretimin başta Doğu Afrika olmak üzere dünyaya ihraç edilecektir. Bu nedenle Suudi Arabistan uzun vadede Doğu Afrika'da ekonomik yatırımlar yapacaktır.

Dünya Bankası'nın 2020 İş Yapma Kolaylığı Raporu'na göre Suudi Arabistan listede 30 sıra atlamıştır[347]. Bu dünya çapında en büyük gelişme ve en yüksek sıçrama olmuştur. Ancak yapılan bu reformlara Vahhabi ulemadan tepkiler gelmiştir. Bu nedenle veliaht ulema ile sorun yaşamıştır.

---

[344] Colby Connelly, "A New Year in Saudi Mining", **The Arab Gulf States Institute in Washington**, January 27, 2020, (Çevrim içi), https://agsiw.org/a-new-year-in-saudi-mining/ , 27.04.2020.
[345] **A.e**.
[346] Connelly, **A.g.e**.
[347] Reem Abdellatif, "What You Need To Know: A Timeline Of Saudi Arabia's Vision 2030 Reforms", **Al Arabiya English**, October 28, 2019, (Çevrim içi), https://english.alarabiya.net/en/business/economy/2019/10/28/What-you-need-to-know-A-timeline-of-Saudi-Arabia-s-key-Vision-2030-reforms , 27.04.2020.

SONUÇ

Bu çalışmada Suudi Arabistan'ın Afrika Boynuzu politikaları ele alınmış ve rejimin bu bölgeye yönelmesini etkileyen faktörlere değinilmiştir. Özellikle 2010 yılından sonra yoğun olarak diplomatik ilişkilerin geliştirilmesinin altında yatan faktörler analiz edilmeye çalışılmıştır. Orta Doğu'da yaşanan Arap ayaklanması sonrasında bölgede İran'ın Şiileri aktif olarak desteklediği ortaya çıkmıştır. Arap Baharı sürecinde Suudi Arabistan'a sınır komşuluğu yapan ülkelerde de ayaklanmanın patlak vermesi, rejimde tehdit algısı oluşmasına sebep olmuştur. Suudi Arabistan İran'ın yayılmasını engellemek için bölgede aktif olarak rol oynamaya başlamıştır. Yaşanan petrol fiyatlarındaki dalgalanmalar, artan nüfus ve iklim krizinin sebep olduğu gıda krizi Krallıkta güvenlik problemlerini arttırmıştır. Çalışmamızda Boynuz bölgesinde Suudi Arabistan'ın güvenlik tehditlerini güvenlikdışılaştırmak için geliştirdiği politikalar Bölgesel Güvenlik Kompleksi üzerinden değerlendirilmiştir.

Güvenlikleştirmede önce tehdidin belirlenmesi, acil önlemlerin alınması önemli olmuştur. Güvenliğin söz-edimleri ile yaptırımlar, meşrulaştırılmaya çalışılmıştır. Bu söylemler tehdidin varlığını belirtir ve tehdide göre tedbirin alınması gerektiği üzerinde durulmuştur. Suudi Arabistan'da Veliaht Prens-Savunma Bakanı Muhammed bin Selman, İran'ı Yemen'deki Husi milisleri aracılığıyla ülkesine yönelik "doğrudan askerî saldırıda" bulunmakla suçlamış[348]; Şeyh Nimr ise 2012'de hükümet karşıtı gösteriler sırasında vurulduktan sonra tutuklanmış, 'mezhepler arasında şiddeti kışkırtmak ve ayaklanmaları teşvik etmek' suçuyla Ekim 2014'te idama mahkûm edilmiştir[349]. Bu suçlamalarla İran tehdidinin meşrulaştığı görülmüştür. Ayrıca yakın dönemde de Suudi Arabistan Dışişleri Bakanı Adil El Cübeyr, "İran önlenemezse, nükleer silah geliştirebiliriz" diye belirtmesi rekabetin ve krallığın askeri güvenlik tehditlerini ortadan kaldırmak için politikalarına devam edeceği olarak görülebilir. "Suudi Arabistan halkı topraklarını korumak için elinden

[348] **NTV**, "Suudi Arabistan-İran hattında söz düellosu", 07.11.2017, (Çevrim içi), https://www.ntv.com.tr/dunya/suudi-arabistan-iran-hattinda-soz-duellosu,IRaPteWyfEGNonc0PmnwqQ , 28.08.2021.

[349] Bayram Sinkaya, "İran-Suudi Arabistan Geriliminin Bölgesel Sorunlar Üzerindeki Etkileri", **ORSAM**, 09.11.2015, (Çevrim içi), https://www.orsam.org.tr/tr/iran-suudi-arabistan-geriliminin-bolgesel-sorunlar-uzerindeki-etkileri/ , 28.08.2021.

gelen her şeyi yapacaktır” [350] demesi ise İran tehdidinin devam ettiğini ve halkın da desteğini alacağı görülmüştür.

Buzan ve Waever güvenlikleştirmeyi sektörlere göre BGK ile bölgelere uygulamıştır. Çalışmamızda ise uyarlanan ODBGK ve AfBGK üzerinde durulmuştur. Suudi Arabistan’da 2000’li yıllardan başlayıp Arap Baharı ile yakın bölgelerde İran’ın etkin olmaya başlaması tehdit olarak görülmüştür.

Soğuk Savaş sonrasında güvenliğin sadece askeri güvenlik olmadığı tespit edilmiştir. Yoksulluk, nüfus artışı, ekonomik istikrarsızlıklar ve çevresel konular da güvenlik tehdidi olarak görülmeye başlanmıştır. Çalışmamızda da Suudi Arabistan’ın Afrika Boynuzu’na yönelik geliştirdiği politikalarda bu sektörlere yönelik güvenlik kaygıları üzerinde durulmuştur. Krallıkta artan nüfusu istihdam etme kaygısı, artan iklim krizinin yaratacağı gıda tehdidi, petrol fiyatlarının düşüşü, dini ideolojik kaygılar ve yaratacağı kriz gibi konular güvenlik sorunu olarak ortaya çıkmıştır. Bu çerçevede Waever’ın çeşitlendirdiği güvenlik sektörleri de çalışmamızda ele alınmış ve bölgelere uyarlanmıştır. Bu sektörlerden ilki askeri sektörde Suudi Arabistan’ın petrol taşımacılığı için geliştirdiği stratejiler ve Babül Mendep Boğazı’nın iki yakasındaki ülkelerle iş birliği yapmasıdır. Yemen’de ise misillemeler yap~~ı~~mış ve ülkeyi abluka altına almıştır. Sınır ülkesi olan Yemen’deki krizi azaltmak için Afrika Boynuzu’nda ortağı olan BAE ile birlikte askeri üsler inşa etmiştir. Diğer sektör olan siyasi sektörde, devletlere baskı yapmak, devirmek gibi amaçlarla bulunan bu sektörde Suudi Arabistan’ın Boynuz ülkelerine İran ile diplomatik bağlarını kesmelerine yönelik baskılar yaptığı tespit edilmiştir. Ayrıca Körfez Krizi’nde de bu ülkelere Katar ile ilişkilerini kesmesi yönünde baskı yapmıştır. İran ise Yemen’de Husilere destek vererek mevcut yönetimi devirmek istemiştir. BAE’nin Somaliland’da atama yapması ise Somali’ye yönelik baskı olarak yorumlanmıştır. Ekonomi de ele alınan sektörlerden biri olmuştur. Tarım sektörü, petrole bağımlılık Suudi Arabistan ekonomisini kırılgan hale getirdiği tespit edilmiştir. Bu durum da Krallık içinde ulusal güvenliğe yönelik tehdit oluşturmuştur. Krallık bu güvenlik

[350] **Savunma Sanayi org**, “Suudi Arabistan: İran Önlenemezse, Nükleer Silah Geliştirebiliriz”, 18 Kasım 2020, (Çevrim içi), https://www.savunmasanayi.org/suudi-arabistan-iran-onlenemezse-nukleer-silah-gelistirebiliriz/ , 28.08.2021.

tehdidini ortadan kaldırmak için ekonomisini çeşitlendirmeye yönelik olan Vizyon 2030 reformlarını hayata geçirmiştir. Ayrıca Afrika Boynuzu'nda çeşitli sektörlerde yatırımlar yapmıştır. Orta Doğu'da azınlık ve kimlikler olarak toplumsal sektör de ele alınmıştır. Bu çerçevede İran'ın Orta Doğu bölgesinde yürüttüğü mezhep çalışmaları Suudi Arabistan tarafından tehdit olarak algılanmıştır. Ele alınan son sektör ise ekoloji olmuştur. Kuraklık, depremler, seller gibi afetler de devletlere savaş kadar zarar vermiştir. Çalışmamızda da Somali'de yaşanan kuraklık, Yemen'de yaşanan kıtlık ve 2008 yılında ortaya çıkan küresel iklim krizine yer verilmiştir. Bu durumlar Suudi Arabistan'da da güvenlik sorunu olarak ortaya çıkmıştır. Krallık bu güvelik sorunun güvenlikdışılaştırmak için Etiyopya'da tarım sektöründe dev yatırımlar yaparak gidermeye çalışmıştır.

Devlet çıkarlarının korunmaya başlanması ulusal güvenlik kavramını ortaya çıkarmıştır. Ancak bu kavram Afrika Boynuzu'nda da olduğu gibi küçük ülkeler için önemli değildir. Çünkü bu ülkeler kendi güvenliklerini sağlayacak güce sahip değildir ve Buzan'a göre bu ülkelerde güvenliği büyük güçler sağlayabilir. Boynuz'da ise son dönemde bölgesel güç olan Suudi Arabistan, BAE, İran, Türkiye güvenliği sağlamak için rekabete girmiştir. Bu ülkelerin yanında ise büyük güç olan Çin de ekonomik faaliyetlerinin arttırmıştır.

Tehdid kaynağının zaman-mekân bakımından etkileri büyüktür. Bu sebeple Yemen'in krallığa mekân bakımından yakın olması büyük tehdit oluşturmuştur.

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle yerel güçlere alan açılmıştır. BGK'de ırksal ve kültürel bağların önemli olmasından dolayı Suudi Arabistan, Boynuz'da ortak olan dil ve din araçlarını kullanmıştır. Komplekslerde diğer faktör olan dostluk-düşmanlık kalıpları da bölge politikalarında önemli yer kaplamıştır.

Güvenlik komplekslerinde güvenlik kaygılarının güvenlikleştirmek olan bir grup devletin birbirine bağlamasıdır. SAK ve BAE'nin ortak hareket etmesi, enerji sevkiyatının güvenliğini sağlamak için korsan faaliyetlerini sona erdirme amacı olan Cibuti Kodu, Kızıldeniz İşbirliği Konseyinin kurulması ve Türkiye-Katar'ın ortak hareket etmesi bu durumu ispatlar niteliğe sahiptir.

BGKT'de devletin çok sektörlü ve çok aktörlü bir güvenlikleştirme ilişkisi olduğu görülmüştür. Çalışmamızda da SAK, BAE, Çin, Türkiye gibi ülkelerin hem kendi devlet güvenliklerini sağlamak hem de rekabet etmek için STK'ları örgütleri ve kuruluşları kullanarak birçok sektörde güvenliklerini sağlamaya çalıştıkları tespit edilmiştir.

BGK oluşması için gerekli olan tehdit olgusu devletlerarası karşılıklı bağımlılık ve zorunlu iş birliğini meydana getirmiştir. BAE Boynuz'da bulunan askeri üsleri ve limanları bulunurken, SAK'nın Yemen'de daha etkili olması iki ülke için karşılıklı bağımlılığı getirmiştir. Aynı şekilde Etiyopya'nın verimli tarım arazilerinden dolayı Krallık bu ülkeye bağımlıyken, Etiyopya da yatırımlara ihtiyaç duyduğu için krallığa bağımlı olmuştur. Çin ve Cibuti arasındaki borç ilişkisi, Eritre'nin Yemen'e yakın olmasından dolayı sahip olduğu stratejik konumu da bağımlılık oluşturmuştur. Etiyopya'nın denize ulaşması için Cibuti ve Eritre'ye bağımlı olması ülkeler arasında zorunlu iş birliğini getirmiştir.

ODBGK ve AfBGK'lerine ana unsuru bölgedeki güçler arasındaki ilişkilerin önemli olduğu standart komplekslere uyarlanmıştır. BGK analiz düzeyi yerel, bölgesel, bölgeler arası ve küreseldir. Yerel düzeyde güvenlik sorunları bölgesel dinamikleri oluşturmaktadır.

ODBGK 2000'li yıllarda körfez alt-kompleksi İran'a yönelik yaptırımlardan dolayı Suudi Arabistan ile boynuzdaki rekabeti üst seviyeye çıkmıştır. İran yaptırımların yarattığı zararı en aza indirmek için coğrafi olarak krallığa yakın olan Afrika Boynuzu'na yönelmiş ve burada yeni ilişkiler geliştirmiştir. Bu ittifakların içine dini ideolojisini de dâhil etmiştir. Ancak dini ideoloji Boynuz'da beklenen etkiyi göstermemiş aksine Arap Baharı ile birlikte Yemen'de karşılık bulmuştur. Yemen, Krallığın sınır komşusu olduğu için de bu durum tehdit yaratmıştır. İran'ın yayılma isteği Körfez'de Bahreyn, BAE ve SAK'ın olduğu bir ittifakın oluşmasına zemin hazırlamıştır.

Orta Doğu'da yerel seviyede petrol fiyatlarının dalgalanması bölgeyi politik olarak savunmasız bırakmıştır. Krallık ise bu sebepten dolayı petrole olan bağımlılığını azaltmak ve ekonomisini çeşitlendirmek için reformlar yapmıştır. Bu

çerçevede Vizyon 2030 ile birçok sektörde atılımlar yapılmaya başlanmıştır. Coğrafi yakınlık ve sahip olduğu potansiyelden özellikle Etiyopya'nın olduğu Boynuz ülkeleriyle ekonomik ilişkilerini geliştirdiği ve yatırımlar yaptığı tespit edilmiştir. Yerel seviyede yaşanan çatışmaların yayılma eğilimi bulunmaktadır. Arap Baharı ile yerelde gerçekleşen protestolar bölgenin büyük bölümüne yayılmıştır. Bu durum krallığın sınır komşusunda da yaşanmış ve iç savaş çıkmıştır. Komşusu olan Yemen'deki ayaklanmanın kendi ülkesine sıçramaması için stratejiler geliştirmiştir. Ayrıca yerel seviyede, bölge ülkeleri birbirlerinin iç dinamiklerini destekleyerek rekabet etmiştir. Suudi Arabistan, İran ve Türkiye'de de bu durum tespit edilmiştir. Bu bölgesel güçler hem Orta Doğu bölgesinde hem de Afrika Boynuzu'nda birçok alanda rekabet etmiştir. Arap Baharı sürecinde bu ülkeler rekabet ederken farklı gruplara sponsor olmuştur. Özellikle İran Şii gruplara destek vermiştir. Bu durum Yemen'de Suudi Arabistan'ın hükümeti desteklemesi ile iç savaşın şiddetlenmesine sebep olmuştur. Boynuz bölgesinde ise bu ülkeler iç dinamiklere destek olmuştur. Özellikle Somali'de Eş Şabbab örgütüne ve de facto devlet olan Somaliland'a rakip olan devletlere destek olmuştur. Somali'de yapılması gereken seçimde adayların çoğu ve Cumhurbaşkanı Muhammed Abdullah Muhammed farklı dış aktörler tarafından desteklendiği görülmüştür. Hasan Ali Hayri Türkiye ve Katar tarafından, eski Başbakan olan Dahir Mohamud Gelle Suudi Arabistan tarafından, İslam Mahkemeleri Birliği eski yöneticisi olan Şerif Şeyh Ahmed ve Abdurahman Abdişakur Warsame ise BAE tarafından desteklenmektedir[351].

Orta Doğu'daki rejim güvensizliği bölgesel güvenlik siyasetine yayılmıştır. Bu güvensizliği azaltmak için ittifaklar geliştirilmiştir. Körfezde Krallık BAE ile ittifak kurarken, Boynuzda Eritre, Cibuti ve Etiyopya ile ittifak kurmuştur. Yapılan ittifaklar sonucunda Somaliland, Cibuti ve Eritre'de askeri üsler ve limanlar inşa edilmiştir. Özellikle Eritre ile Yemen'e gerçekleştirilen müdahalede yapılan ortaklık koalisyona güç kazandırmıştır.

Petrol, Orta Doğu ülkelerini küresel seviyeye bağlamıştır. Petrol sevkiyatının sekteye uğramaması için Krallık Afrika Boynuzu'na girmiş ve ittifaklar

[351] Bkz.: yuk, 64.

geliştirmiştir. Süper güç olarak Çin de bu bölgede etkin olmuştur. Özellikle Cibuti ve Etiyopya'da etkin olmuştur. Ayrıca küresel seviyede her iki bölgede de yapılan yardımlar ve askeri üsler askeri sektörü yükseltmiştir.

Afrika ülkelerinde ise asıl sorun güvenlik olmamıştır. Yaşanan kıtlık, salgın hastalıklar, savaşlar, çevre problemleri asıl sorunlar olmuştur. Kıtada genelde zayıf ülkeler bulunduğu için devlet dışı aktörler (klan, aile, kabile) önemli aktörler olmuştur. Devlet dışı aktörler etkili olduğu için müdahaleler ve yardımlar devlet düzeyinden alt kademelere inmiştir ve bu durum Türkiye yardımlarında da görülmüştür. Bu bölgede yerel güvenlik dinamikleri baskın olmuştur. Kişiselleşmiş siyasetten dolayı yabancı ülkeler yerel siyasete müdahale etmiştir. Bu kişisellik ulusal güvenlik kavramını geçersiz kılmıştır. Bu sebepten dolayı da ilişkiler güçten ziyade zayıflıktan oluşmuştur.

Geniş tabanlı bir büyümeye sahip olan Etiyopya 19. ve 20. yüzyıl boyunca farklı ülkelerin baskılarına maruz kalmış olsa da II. Dünya Savaşı sonrasında gelişmeye başlamıştır. Ancak ülkede yaşanan krizler protestolara sebep olmuş, yönetim değişmiş ve istikrarı için etnik federalizm getirilmiştir. Boynuz bölgesinde Mavi Nil sebebiyle Etiyopya ve Mısır arasında rekabet ortaya çıkmıştır. Bu rekabet bölgenin proto-kompleks oluşunun kaynaklarından biri olmuştur. Eritre ise Etiyopya'ya karşı bağımsızlığını kazanmış, bu sayede Etiyopya'yı kara ülkesine çevirerek kendine bağımlı hale getirmiştir. Eritre sahip olduğu stratejik konumu ve limanları sayesinde önemli bir ülke haline gelmiştir. Somali ise bağımsızlığını kazanmış olsa da başarısız devlet olmuş ve Somaliland ülkeden ayrılmış, Putland ise özerk bir bölge olmuştur. Somali de diğer Boynuz ülkeleri gibi stratejik özellikler nedeniyle birçok bölgesel ve büyük güçlerin odak noktası olmuştur. Bölgedeki diğer bir ülke olan Cibuti, bağımsızlığını kazandıktan sonra küçük bir ülke olmasına rağmen bölgesel ve büyük güçlerin askeri üssü haline gelmiştir. Özellikle Babül Mendep Boğazı'na olan kıyısı onu jeopolitik olarak kritik ülke yapmıştır. Bölgede bağımsızlığını kazanan ülkeler de bölgesel güvenlik kompleksinin oluşması için kaynak oluşturmuştur. Ancak bölgede bağımsızlık sonrası yaşanan iç çatışmalarda güvenlik açısından karşılıklı bağımlılık unsuru oluşmuş olsa da entegre edilecek bir model olmadığı için proto-kompleks olarak kalmıştır. Ayrıca bölgede yaşanan iç

çatışmalarda bölgedeki ülkelerden herhangi bir temas tespit edilmediği için yerellik ortaya çıkmış ve Boynuz'da belirsiz sınırların bulunması BGK'nin oluşturulmasında zorluk yaşatmıştır.

Boynuz'da Mısır- Etiyopya arasında Mavi Nil üzerinden bir rekabet ortaya çıkmıştır. Nil sularının kullanımı konusunda barajların inşa edilmesi bölgedeki diğer ülkelerde tehdit algısı oluşturmuştur. Bu durum bölgede BGK'nin oluşması için önemli bir konu olmuştur.

Küresel seviyede bu bölgede 2000'li yıllarda askeri üs sayısında artış yaşanmıştır. İnşa edilen üsler Boynuz ülkelerinin dinamiklerini etkilemiştir. Orta Doğu'da yaşanan politik rekabet, enerji yollarının istikrarı ise iki kompleksi birbirine bağlamıştır. Türkiye, Suudi Arabistan ve İran Afrika Boynuzu'nda da nüfuzlarını arttırmak için Orta Doğu'daki rekabetlerini bu bölgeye de taşımıştır. Türkiye'nin de bulunduğu rekabette özellikle Suudi Arabistan ve İran suyolunun iki yakasında rekabet etmiş ve Yemen'de ise patlak veren iç savaşın aktörleri olmuştur. Rekabet alanı sebebiyle Boynuz proto-Kompleksi ve Körfez alt-Kompleksi etkileşim içine girmiştir.

Türkiye 2005 yılından sonra bölgede etkin olmaya başlamıştır. İnsani yardım, ekonomik yatırımlar, askeri yardımlar, STK'lar ve kuruluşlar aracılığıyla bölgeye yönelik politikalar geliştirmiştir. Özellikle Somali'de yaşanan açlık krizi sonrasında Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın BM'ye yaptığı çağrı sonrasında ilişkiler önemli seviyede ilerlemiştir. Türkiye ülkede yaptığı yardımların yanında arabuluculuk faaliyetleri de yürütmüştür. Afrika Boynuzu'nun giriş kapısı konumunda olan Somali'de etkin olmak bölgesel ve küresel güçler için önem arz etmiştir. Türkiye ise ilk denizaşırı üssünü Somali'de açmıştır. Türkiye'nin Somali'de bu seviyede etkin olması Körfez ülkelerini rahatsız etmiştir. BAE ve SAK da bu ülkede askeri üsler kurarak Türkiye ile rekabet etmiştir. Türkiye güneyde merkezi hükümeti desteklerken, BAE kuzeyde de facto devlet olan Somaliland ve özerk devlet olan Putland'ı desteklemiştir. AMİSOM'un ülkeden çekilmesi gerçekleştiğinde de ülkedeki güvenliği sağlamak için bölgesel güçler yeni bir rekabete girecektir.

Çin ise BRI ile bölgede etkin olmaya başlamış ve bölge dinamiklerini değiştirmiştir. Özellikle Cibuti ve Etiyopya'da ekonomik ilişkileri sebebiyle etkin olmuştur. Ancak Çin bölgede ittifak içinde olduğu ülkeleri borçlandırarak kendine bağlamıştır. Çin Babül Mendep Boğazı'nın iki yakasında da etkin olmak istediği için Körfez ülkeleriyle de ikili ilişkilerini geliştirmiştir. Özellikle BAE ile Cibuti'de sorun yaşamasına rağmen yakın ilişkilere girmesi Suudi Arabistan tarafından olumsuz karşılanmıştır. Bu durum bölgede müttefik olan BAE ve SAK'ın arasında yeni bir rekabetin ortaya çıkmasına sebep olabilir.

Suudi Arabistan siyasi, askeri, ekonomik ve gıda güvenliğini sağlamak için politikalar geliştirmiştir. Afrika Boynuzu'na yönelik gıda güvenliğini sağlamak ve ekonomisini çeşitlendirmek için yatırımlar yaptığı tespit edilmiştir. Krallık bu politikaları geliştirirken bölgede lider olmak için Etiyopya, Cibuti, Eritre, Somali ve Somaliland ile ikili ilişkilerini geliştirmiş ve Eritre-Cibuti, Eritre-Etiyopya arasında arabuluculuk faaliyetleri yürütmüş, Kızıldeniz'e kıyısı olan ülkeleri bir araya getiren Kızıldeniz konseyini kurmuştur. Bölgesel rakibi olan İran ve Türkiye ile düşmanlık ile mücadele ederken, BAE ile dost olarak birlikte hareket etmiştir. Yemen ise Krallık ile sınırı bulunduğu için güvenliğin önemli noktası olmuştur. Politikalar hayata geçirilirken yatırımlar, insani yardımlar, işbirlikleri, arabuluculuk ve askeri müdahale gibi araçların kullanıldığı görülmüştür ve bunlar gerçekleştirilirken de bölgesel güçlerle birçok alanda rekabet etmek zorunda kalmıştır. Petrol fiyatlarının düşüşü, ülkede artan nüfus, Arap Baharı'nın yarattığı tehditler ve 2050'ye kadar 60 milyona ulaşması beklenen nüfus ülke içinde endişeye neden olmuştur. Ekonomisi petrole bağımlı olan ülkede, uzun vadede istihdam sorununun ortaya çıkması tehdit kaynağı olarak ortaya çıkmıştır. Krallık bu tehditleri ortadan kaldırmak için Vizyon 2030 programını geliştirmiştir.

KAYNAKÇA

Kitap

ABDULLAHI, Mohamed Diriye: "Somalia: Nineteenth Century", **Encyclopedia of African History**, Cilt:1, Ed. Kevin Shillington, New York, An Imprint of the Taylor & Francis Group, 2005.

ABDULLAHI, Mohamed Diriye: "Somalia: 1990 to the Present", **Encyclopedia of African History**, Cilt:1, Ed. Kevin Shillington, New York, An Imprint of the Taylor & Francis Group, 2005.

AÇIKÇEŞME, Sinem Akgül: " Güvenlik, Güvenlik Çalışmaları ve Güvenlikleştirme", **Küresel Siyasete Giriş Uluslararası İlişkilerde Kavramlar, Teoriler, Süreçler**, Ed. Evren Balta, İstanbul, İletişim Yayınları, 2018.

ADI, Hakim: "Ethiopia: 1991 to the Present", **Encyclopedia of African History**, Cilt:1, Ed. Kevin Shillington, New York, An Imprint of the Taylor & Francis Group, 2005.

ADIGÜZEL, Zafer: " Enerji Yönetimi", **Afrika Politikası 21. Yüzyılda Güvenlik, Refah ve Demokrasi Arayışı**, Ed. Hasret Çomak, Caner Sancaktar, Huriye Yıldırım Çinar, İstanbul, Beta Yayıncılık, 2017.

BUZAN, Barry: **"İnsanlar, Devletler ve Korku",** İstanbul, Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi, 2015.

BUZAN, Barry, WÆVER Ole: **"Regions and Powers The Structure of International Security",** New York, Cambridge University Press, 2003.

BUZAN, Barry, WÆVER, Ole, DE WİLDE, Jaap: **"Security:A New Framework For Analysis",** London, Lynne Rienner Publishers,1998

.

ÇOMAK, Hasret, ŞEKER, Burak Şakir: "Küresel Güçlerin Afrika Güvenliği Perspektiflerinin Stratejik Analizi", **Afrika Politikası 21. Yüzyılda Güvenlik, Refah ve Demokrasi Arayışı**, Ed. Hasret Çomak, Caner Sancaktar, Huriye Yıldırım Çinar, İstanbul, Beta Yayıncılık, 2017.

de Waal, Alex: "**The Real Politics of the Horn of Africa Money, War and the Business**

of Power", Cambridge, Polity Press, , 2015.

DUBOIS, Colette: "Djibouti: Nineteenth Century to the Present: Survey", **Encyclopedia of African History**, Cilt:1, Ed. Kevin Shillington, New York, An Imprint of the Taylor & Francis Group, 2005.

ENGİN, Belma: "Afrika'da Son Dönemdeki Devletlerarası Silahlı Çatışmalar", **Afrika Politikası 21. Yüzyılda Güvenlik, Refah ve Demokrasi Arayışı**, Ed. Hasret Çomak, Caner Sancaktar, Huriye Yıldırım Çinar, İstanbul, Beta Yayıncılık, 2017.

ISAAC, Tseggai: "Eritrea: 1941 to the Present", **Encyclopedia of African History**, Cilt:1, Ed. Kevin Shillington, New York, An Imprint of the Taylor & Francis Group, 2005.

KORAY, Murat: "Afrika Boynuzu'nda Türkiye'nin Dolaylı Tutum Stratejisi", **Afrika Politikası 21. Yüzyılda Güvenlik, Refah ve Demokrasi Arayışı,** Ed. Hasret Çomak, Caner Sancaktar, Huriye Yıldırım Çinar, İstanbul, Beta Yayıncılık, 2017.

LOCATELLI, Francesca: "Eritrea: Ottoman Province to Italian Colony", **Encyclopedia of African History**, Cilt:1, Ed. Kevin Shillington, New York, An Imprint of the Taylor & Francis Group, 2005.

LOCATELLI, Francesca: "Ethiopia: Italian Invasion and Occupation: 1935-1940", **Encyclopedia of African History**, Cilt:1, Ed. Kevin Shillington, New York, An Imprint of the Taylor & Francis Group, 2005.

MATHEWS, Kay: "Somalia: Independence, Conflict, and Revolution", **Encyclopedia of African History**, Cilt:1, Ed. Kevin Shillington, New York, An Imprint of the Taylor & Francis Group, 2005.

ÖZKAN, Muhammet Fatih : "İran'ın Afrika Politikası", **Afrika Politikası 21. Yüzyılda Güvenlik, Refah ve Demokrasi Arayışı**, Ed. Hasret Çomak, Caner Sancaktar, Huriye Yıldırım Çinar, İstanbul, Beta Yayıncılık, 2017.

ÖZKAN, Mehmet: "**Doğu Afrika Jeopolitiği ve Türkiye'nin Somali Politikası**", İstanbul, SETA, 2014.

TAMÇELİK, Soyalp: "Birleşmiş Milletler'in Afrika'daki Barış Gücü Operasyonları: Somali Örneği", **Afrika Politikası 21. Yüzyılda Güvenlik, Refah ve Demokrasi Arayışı**, Ed. Hasret Çomak, Caner Sancaktar, Huriye Yıldırım Çinar, İstanbul, Beta Yayıncılık, 2017.

TAMÇELİK, Soyalp, ŞAHİN, Kübra: "Afrika Jeopolitiği Bağlamında Türkiye-Afrika İlişkileri Ve Stratejik Algı Mekanizmaları", **Küresel Politikada Yükselen Afrika**, Ed. Soyalp Tamçelik, Ankara, Gazi Kitapevi, 2014.

Woodward, Peter: "**The Horn of Africa: State, Politics And International Relations**", I.B.Tauris Publishers, London, 2002.

Lewis, Alexandra: **"Security, Clans and Tribes: Unstable Governance in Somaliland, Yemen and the Gulf of Aden"**, Palgrave Macmillan, London, 2015.

Süreli Yayınlar

ABDULLE, Abdulkarim Y.,

GURPİNAR, Bulut: "Turkey's Engagement in Somalia: A Security Perspective" **A Peer-Reviewed Academic Journal for Somali Studies**, Volume 4, 2019, ss. 53-71.

ABDULHAKİM, Bin Bakhti: "Security Plans To Address Iran's Dangerous Behavior In The Arabian Gulf", **Journal for Iranian Studies**, Year: 4, Issue :11, April 2020.

ACHİLLES, Kathryn v.d.: "Turkish Aid Agenciesin Somalia Risks and Opportunities For Building Peace", **Saferworld And Istanbul Polıcy Center,** March 2015.

African Development Bank: "African Economic Outlook 2020 Developing Africa's Workforce for the Future", 2020.

Al MAASHI, Haifa Ahmed: "From Security Governance to Geopolitical Rivalry: Iran-GCC Confrontation in the Red Sea and the Indian Ocean", **Asian Journal of Middle Eastern and Islamic Studies,** Vol:11, no:4,ss.46-63, 2017.

ALSULAIMAN, Feras: "Saudi Arabia And Regional Cooperation Agreements Against Transnational Maritime Crime: ReCAAP And DCoC in Perspective", **World Maritime University Dissertations**, 11 March 2019.

AYOOB, Mohammed: "From Regional System to Regional Society: Exploring Key Variables in the Construction of Regional Order", **Australian Journal of International Affairs**, Vol:53, No:3, 1999, ss.247-260.

AKCAN, Nurbanu: "Suudi Arabistan'ın Son Dönem Ekonomik Hamleleri ve Vizyon 2030", **Ortadoğu Analiz**, Cilt:11, Sayı:91, Ocak-Şubat 2020, s.60-63.

AYOOB, Mohammed: "The Arab Spring: Its Geostrategic Significance", **Middle East Policy**, Vol. XIX, No. 3, Fall 2012.

BAYRAKTAR, Bora: "Bölgesel Liderlik Arayışı ve Suudi Arabistan: Farklılaşan Tehditler ve Yeni Dış Politika", **Ortadoğu Etütleri**, 30.04.2020, ss. 16-47.

BAYSAL Başar, LÜLECİ Çağla: "Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme Teorisi", **Güvenlik Stratejiler,** Yıl: 11 Sayı: 22, ss.61-95.

BLANCHARD, Jean-Marc F.: "Problematic Prognostications about China's Maritime Silk Road Initiative (MSRI): Lessons from Africa and the Middle East", **Journal Of Contemporary China**, Vol: 29, No: 122, 2020, ss.159–174.

"BTI 2020 Country Report — Ethiopia", **Bertelsmann Stiftung's Transformation Index (BTI)**.

"BTI 2020 Country Report — Eritrea", **Bertelsmann Stiftung's Transformation Index (BTI).**

"BTI 2020 Country Report — Somalia", **Bertelsmann Stiftung's Transformation Index (BTI)**.

"BTI 2020 Country Report — Djibouti", **Bertelsmann Stiftung's Transformation Index (BTI)**.

"BTI 2020 Country Report — Djibouti", **Bertelsmann Stiftung's Transformation Index (BTI)**.

BUZAN, Barry: "Askeri Güvenliğin Değişen Gündemi", **Uluslararası İlişkiler**, Cilt:5, Sayı:18, Yaz 2008, ss. 107-123.

CABESTAN, Jean-Pıerre: "African Agency and Chinese Power: The Case of Djibouti", **South African Institute of International Affairs**, Policy Insights: 93, October, 2020.

COCHRANE, Logan, AMERY, Hussein A.: "Gulf Cooperation Council Countries and the Global Land Grab**", The Arab World Geographer**, Vol: 20, No: 1, 2017, ss.17-41.

CANNON, Brendon J., DONELLİ, Federico: "Asymmetric Alliances and High Polarity: Evaluating Regional Security Complexes in the Middle East and Horn of Africa", **Third World Quarterly**, Vol: 41, No:3, 2020. ss.505-524.

Center for International and Regional Studies: "GCC States' Land Investments Abroad The Case of Ethiopia", Summary Report, No: 8, 2013.

Crisis Group: "Somalia: To Move Beyond The Failed State", Africa Report, No: 147, 23 December, 2008.

Crisis Group: "Ethiopia: Ethnic Federalism And Its Discontents", Africa Report, No:153, 4 September, 2009.

DITTGEN, Romain, DEMISSIE, Abel Abate: "Own Ways Of Doing: National Pride, Power And China's Political Calculus in Ethiopia", **South African Institute of International Affairs**, Occasional Paper: 249, January, 2017.

DU PLESSIS, Ambrosé: "The Forum on China– Africa Cooperation, Ideas and Aid: National Interest(s) or Strategic Partnership?" , **Insight on Africa**, 6(2), 2014, ss.113–130.

ENDAYLALU, Gashaw Ayferam: "China in Africa: A Partner or Patron Ethiopia in Focus", **International Relations and Diplomacy**, Vol: 6, No: 6, June 2018, ss. , 325-333.

FARLEY, Benjamin R.: "Calling a State a State: Somaliland and International Recognition," **Emory International Law Review**, Cilt:24, No. 2, 2011, s.777-820.

FAWCETT, Louise: "Exploring Regional Domains: A Comparative History Of Regionalism", **International Affairs,** vol: 80, No:3, 2004, ss. 429-446.

FEIERSTEIN, Gerald, GREATHEAD, Craig: "The Fight for Africa The New Focus of the Saudi-Iranian Rivalry", **the Middle East Institute**, September 2017.

FULTON, Jonathan: "China-UAE Relations in the Belt and Road Era", **Journal of Arabian Studies**, vol: 9, no:2, December, 2019, ss. 253–268.

GITHAIGA, Nancy Muthoni, BURIMASO, Alfred, BING, Wang, AHMED, Salum Mohammed: "The Belt and Road Initiative Opportunities and Risks for Africa's Connectivity", **China Quarterly of International Strategic Studies**, Vol: 5, No: 1, 2019, ss. , 117–141.

HEIBACH, Jens: "Sub-Saharan Africa: A Theater for Middle East Power Struggles", **Middle East Policy**, Vol:XXVII, No: 2, Summer 2020.

International Crisis Group: "Intra-Gulf Competition in Africa's Horn: Lessening the Impact, Middle East Report, No: 206, 19 September 2019.

International Crisis Group: "The United Arab Emirates in the Horn of Africa", Crisis Group Middle East Briefing, No:65, 6 November 2018.

KABANDULA, Abigaili, SHAW, Timothy M.: "Rising Powers And The Horn Of Africa: Conflicting", **Third World Quarterly**, Vol:39, No:12, 2019, ss.2315–2333.

KELLY, Robert E.: "Security Theory in the "New Regionalism"", **International Studies Review,** Vol: 9, No:2, Summer, 2007, ss.197-229.

King Faisal Center for Research and Islamic Studies: "Red Sea Peace Initiatives: Saudi Arabia's Role in the EritreaEthiopia Rapprochement", Special Report, April, 2020.

KHANNA, Monty: "The Shifting Sands of Djibouti", **Observer Research Foundation**, Issue Brief No. 331, December 2019.

LANTEIGNE, Marc: "Fire Over Water: China's Strategic Engagement Of Somalia And The Gulf Of Aden Crisis", **The Pacific Review**, Vol:26, No: 3, 2013, ss. 289–312.

LARSEN, Jessica, STEPPUTAT, Finn: "Gulf state rivalries in the Horn of Africa: Time for a Red Sea policy?", **Danish Institute For International Studies**, 2019, (Çevrimiçi) , https://www.diis.dk/en/research/gulf state-rivalries-in-the-horn-of-africa-time a-red-sea-policy , 28.04.2020.

LEFEBVRE, Jeffrey A.: "Iran in the Horn of Africa: Outflanking U.S. Allies", **Middle East Policy,** Vol: XIX, No:2, Summer 2012, ss.117-133.

M. AHMED, Warsame, STEPPUTAT, Finn: "Berbera Port Geopolitics and State-making in Somaliland", **Rift Valley Institute,** August 2019.

MAMOA, Siyum A., HABTE, Abiot D.: "The Political Economy of Commercial Agricultural Land in Ethiopia", **PanAfrican Journal of Governance and Development,** Vol:1, No:1, February 2020.

MANJANG, Alieu: "Beyond the Middle East: Saudi-Iranian Rivalry in the Horn of Africa", **International Relations and Diplomacy**, Cilt: 5, No:1, January 2017, ss. 505-524.

MARSAI, Viktor, SZALAI, Máté: "The "Borderlandization" of the Horn of Africa in Relation to the Gulf Region, and the Effects on Somalia", **Journal of Borderlands Studies**, 08 Feb 2021.

MEESTER, Jos, BERG,Willem Van Den, VERHOEVEN, Harry: "Riyal Politik The Political Economy Of Gulf İnvestments İn The Horn Of Africa", **The Clingendael Institute**, CRU Report, April 2018.

MİŞ, Nebi: "Güvenlikleştirme Teorisi ve Siyasal Olanın Güvenlikleştirilmesi**",** **Akademik İncelemeler Dergisi**, Cilt: 6, Sayı: 2, 2011, ss. 345 – 381.

NICOLAS, Françoise: "Chinese Investors in Ethiopia: The Perfect Match?", **Ifri**, March 2017.

ÖZTÜRK, Selim: "Nedenleri Ve Sonuçları Bağlamında Yemen Savaşı", **Avrasya Etüdleri**, Yıl: 25, Sayı: 55, 2019, ss.83-98.

PRABHAKAR, Akhilesh Chandra, Yinges: Agricultural Development-Led ALEMU, Industrialization Strategy in Ethiopia: An Overview", **African Journal of Political Science and International Relations**, Vol:7/5, August 2013, pp. 237-246.

PULAT, Abdüssamet: "Suudi Arabistan'ın 2030 Vizyonu: Rantçı Devletin Sonu Mu?", **Ortadoğu Analiz**, Cilt:8, Sayı:75, Temmuz-Ağustos 2016, s.36-39.

STEVENSON , Jonathan: " Strategic rivalries around the Bab el-Mandeb Strait", **The International Institute for Strategic Studies**, Volume:24, Comment :16, May 2018.

STYAN, David: "Djibouti: Changing Influence in the Horn's Strategic Hub", **The Royal Institute of International Affairs-Chatham House**, April 2013.

ŞEKER, Cafer Talha: "İran'ın Afrika Politikası Ve Karşılaşılan Zorluklar: Ahmedinejad Dönemi, 2005 – 2013", **İran Çalışmaları Dergisi,** Cilt: 1, Sayı : 1, 2017, ss. 84-116.

TELCİ, İsmail Numan, YETİM, Mustafa, ERELİ, Gökhan: "Yemen İç Savaşı: Bölgesel Ve Küresel Aktörler, Yerel Unsurlar Ve Çatışmanın Geleceği", **ORSAM**, Rapor, no:9, Ocak 2020.

TEPECİKLİOĞLU, Elem Eyrice, TEPECİKLİOĞLU, Ali Onur, AYDOĞAN ÜNAL, Betül: "Türkiye'nin Sahra-Altı Afrika'da Yürüttüğü Kamu Diplomasisi Faaliyetleri", **Ege Akademik Bakış**, Cilt:18, Sayı:4, Ekim 2018, ss. 605-618.

TİKA: "2020 Faaliyet Raporu", 2020. Ankara.

The Oakland Institute: "Understanding Land Investment Deals in Africa", Country Report: Ethiopia.

The Saudi Fund For Development: "The Activity of The Saudi Fund For Development In Agriculture Sector in the Developing Countries".

TODMAN, Will: "The Gulf Scramble for Africa GCC States' Foreign Policy Laboratory", **Center For Strategic & International Studies (CSIS)**, November 2018.

VERTIN, Zach: "Great Power Rivalry In The Red Sea: China's Experiment In Djibouti And

Implications For The United States", **Global China**, June 2020.

VERTIN, Zach: "Red Sea Rivalries: The Gulf, The Horn, & The New Geopolitics Of The Red Sea", **Brookings Doha Center (BDC),** August 2019.

WOERTZ, Eckart: "The Governance of Gulf Agro-Investments", **Globalizations**, Vol:10, No:1, 2013, ss. 87– 104.

WOLDEMARIAM, Michael: "No War, No Peace" In A Region In Flux: Crisis, Escalation, And Possibility In The Eritrea-Ethiopia Rivalry", **Journal of Eastern African Studies,** Vol: 12, No: 3, 2018, ss.407–427.

XUE, Guifang (Julia): "Securing the Belt and Road Initiative China's Evolving Military Engagement Along the Silk Roads", Ed. Nadège Rolland, **The National Bureau Of Asian Research**, NBR Special Report: 80, September, 2019.

YALEW, Mesafint Tarekegn, CHANGGANG, Guo: "China's 'Belt and Road Initiative': Implication for Land Locked Ethiopia",

Insight on Africa, 12(2), 2020, ss.175 193.

YLÖNEN, Aleksi: "From Demonisation To Rapprochement: Abiy Ahmed's Early Reforms And İmplications Of The Coming Together Of Ethiopia And Eritrea", **Global Change, Peace & Security,** Vol: 31, No: 3, 2019, ss. 341–349.

YLÖNEN, Aleksi: "The Dragon and the Horn: Reflections on China–Africa Strategic Relations", **Insight on Africa**, 12(2), 2020, ss. 145–159.

Tezler

ACAR, Necmettin: "**Suudi Arabistan'ın Güvenlik Algısı Ve Dış Politikasının Değişimi (2010-16)**", Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, 2018.

DEMİRTAŞ, Tunç: "**Türkiye'nin Afrika Politkasında Yumuşak Güç Unsurunun Rolü",** Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, 2015.

IVAK, Volkan: **"Yemen İç Savaşı'nın Jeopolitik Ve Bölgesel Etkileri"**, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2019.

LIZHEN, Xu: "**Analysis on Seaports Overseas Cooperation: the Case of CMPort and Djibouti Port**" MSc in Maritime Economics and Logistics, Erasmus University Rotterdam, August, 2018.

TEKİN, Oğuzhan: **"Turkısh Foreıgn Polıcy Towards Afrıca: Motıvatıons And Interests 2001-2010"**, Yüksek Lisans Tezi, Fatih University, June 2012.

VURAL, Ebru: **"The Middle East As A Regional Security Complex: Continuities And Changes In Turkish Foreign Policy Under The JDP Rule",** Yüksek Lisans Tezi, Middle East Technical University, December 2010.

YOHANNES, Esrael: "**The Expansion Of Military Bases In The Horn Of Africa: Analysis Of Its Challenges And Opportunities To Ethiopia's Policy In The Reion**", Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik

Üniversitesi, Addis Ababa University, June, 2018.

İnternet Kaynağı

ABDELLATİF, Reem: "What You Need To Know: A Timeline Of Saudi Arabia's Vision 2030 Reforms", **Al Arabiya English**, October 28, 2019, (Çevrim içi), https://english.alarabiya.net/en/business/economy/2019/10/28/What-you-need-to-know-A-timeline-of-Saudi-Arabia-s-key-Vision-2030-reforms , 27.04.2020.

AGLİONBY, John, KERR, Simeon: "Djibouti Finalising Deal For Saudi Arabian Military Base", **Financial Times**, January 17, 2017, (Çevrim içi) , https://www.ft.com/content/c8f63492-dc14-11e6-9d7c-be108f1c1dce , 13.05.2020.

AKSOY, H. Afra: "Kızıldeniz Kıyısındaki 8 Ülkeden 'Yeni İttifak'", **Anadolu Ajansı,** 06 Ocak, 2020, (Çevrim içi), https://www.aa.com.tr/tr/dunya/kizildeni

z-kiyisindaki-8-ulkeden-yeni-ittifak/1694286# , 18.05.2020.

ALLEN, Terry J.: "Global Land Grab", **The Oakland Institute**, August 22, 2011, (Çevrim içi), https://www.oaklandinstitute.org/global-land-grab-1 , 13.07.2021.

AMISOM: "AMISOM Background", (Çevrim içi), https://amisom-au.org/amisom-background/ , 24.07.2021.

ASKAR, Ahmed: "Somalia: Motives and Potential Consequences", **Emirates Policy Center**, 28 Jul 2020, (Çevrim içi), https://epc.ae/topic/the-growing-relationship-between-iran-and-al-shabab-movement-in-somalia-motives-and-potential-consequences , 11.03.2021.

AYİEKO, Odindo: "Bihi, Farmajo Meeting To Feature In Ethiopia PM's Talks With UAE Leadership", **Wargeyska Saxafi**, February 14, 2020, (Çevrim içi), https://wargeyskasaxafi.wordpress.com/2020/02/14/bihi-farmajo-meeting-to-feature-in-ethiopia-pms-talks-with-uae-leadership/ , 28.04.2020.

BBC Türkçe: "Nobel Barış Ödülü, Etiyopya Başbakanı Abiy Ahmed Ali'ye verildi", 11 Ekim 2019, (Çevrim içi), https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-50011874, 28.04.2020.

BBC Türkçe: "Türkiye'nin Yurt Dışındaki En Büyük Askeri Üssü Açıldı", 30 Eylül 2017, (Çevrim içi), https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-41453052 , 04.03.2021.

Britannica: "Horn of Africa", (Çevrim içi), https://www.britannica.com/place/Horn-of-Africa , 13.07.2021.

CALABRESE, John : "The Bab el-Mandeb Strait: Regional And Great Power Rivalries On The Shores Of The Red Sea", **Wargeyska Saxafi**, January 30, 2020, (Çevrim içi), https://wargeyskasaxafi.wordpress.com/2020/01/30/bab-el-mandeb-strait-regional-and-great-power-rivalries-shores-red-sea/ , 28.04.2020.

COFFEY, Luke: "Bab el-Mandeb: The U.S. Ignores the Most Dangerous Strait in the World at Its Peril", **The National Interest,** June 28, 2018, (Çevrim içi), https://nationalinterest.org/feature/bab-el-mandeb-us-ignores-most-dangerous-strait-world-its-peril-24577 , 28.04.2020.

CONNELLY, Colby: "A New Year in Saudi Mining", **The Arab Gulf States Institute in Washington**, January 27, 2020, (Çevrim içi), https://agsiw.org/a-new-year-in-saudi-mining/, 27.04.2020.

COMSTOCK, Courtney: "Meet The Millionaires And Billionaires Suddenly Buying Tons Of Land In Africa", **Oakland Institute**, June 30, 2011, (Çevrim içi), https://www.oaklandinstitute.org/meet-millionaires-and-billionaires-suddenly-buying-tons-land-africa-1 , 13.07.2021.

DEİK: "Turkey-Africa II. Economic And Business Forum", October 10-11, 2018, Istanbul, (Çevrim içi), tabef-ii-2018-final-report-2.pdf , 12.03.2021.

DEİK: (Çevrim içi), https://www.deik.org.tr/kurumsal-hakkimizda , 12.03.2021.

Dışişleri Bakanlığı: "Türkiye - Etiyopya Siyasi İlişkileri", (Çevrim içi), https://www.mfa.gov.tr/turkiye-etiyopya-siyasi-iliskileri.tr.mfa , 08.10.2021.

Dışişleri Bakanlığı: "Türkiye - Eritre Siyasi İlişkileri", (Çevrim içi), https://www.mfa.gov.tr/turkiye-eritre-siyasi-iliskileri.tr.mfa , 08.10.2021.

Dışişleri Bakanlığı: "Türkiye - Somali Siyasi İlişkileri", (Çevrim içi), https://www.mfa.gov.tr/turkiye-somali-siyasi-iliskileri.tr.mfa , 08.10.2021.

Dışişleri Bakanlığı: "Türkiye - Cibuti Siyasi İlişkileri", (Çevrim içi), https://www.mfa.gov.tr/turkiye-cibuti-siyasi-iliskileri.tr.mfa , 08.10.2021.

Dışişleri Bakanlığı: "Ankara'da Tarihi Somali Zirvesi. Somali ve Somaliland Cumhurbaşkanları Ankara'da biraraya geldi.", (Çevrim içi), http://www.mfa.gov.tr/ankara-da-tarihi-somali-zirvesi-somali-ve-somalilandcumhurbaskanlari-ankara-da-biraraya-geldi.tr.mfa , 04.03.2021.

Egypt Today: "Egypt Hosts Red Sea Nations' Meeting", Dec 11, 2017, (Çevrim içi), https://www.egypttoday.com/Article/1/36371/Egypt-hosts-Red-Sea-nations%E2%80%99-meeting#google_vignette , 05.06.2021.

FARHADI, Farzad: "Why Yemen Matters to Saudi Arabia and the West", **Tehran Times**, January 24, 2019, (Çevrim içi), https://www.tehrantimes.com/news/432243/Why-Yemen-matters-to-Saudi-Arabia-and-the-West , 31.03.2021.

FARHADİ, Farzad: "Yemen War: Swamp For Saudi And UAE Economy", **Tehran Times**, July 11, 2018, (Çevrim içi), https://www.tehrantimes.com/news/425284/Yemen-war-swamp-for-Saudi-and-UAE-economy , 31.03.2021.

FİCK, Maggie, CORNWELL, Alexander: "In Peace Between Ethiopia And Eritrea, UAE Lends A Helping Hand", **Reuters**, AUGUST 8, 2018, (Çevrim içi), https://www.reuters.com/article/us-ethiopia-eritrea-emirates-insight-idUSKBN1KT1QX , 06.04.2021.

FOCAC: "Forum on China-Africa Cooperation Beijing Action Plan (2019-2021)", September 12, 2018, (Çevrim içi), http://focacsummit.mfa.gov.cn/eng/hyqk_1/t1594297.htm , 25.03.2021.

Habertürk: "Cibuti, "Türk Özel Ekonomi Bölgesi" için yatırımcı arıyor", 11.03.2020, (Çevrim içi), https://www.haberturk.com/cibuti-turk-ozel-ekonomi-bolgesi-icin-yatirimci-ariyor-2610144 , 09.03.2021.

HOMAEEFAR, Mohammad: "Red Sea Legal Regime: Spider's Dream Against Iran Won't Be Realized", **Tehran Times,** December 18, 2018, (Çevrim içi), https://www.tehrantimes.com/news/430805/Red-Sea-legal-regime-Spider-s-dream-against-Iran-won-t-be-realized , 31.03.2021.

HUSEYNİ, Hüda: "ABD'nin Afrika Boynuzu'ndan çıkması ve yerine Çin'in gelmesi", **Şarkul Avsat**, May 31, 2018, (Çevrim içi), https://turk-archive.aawsat.com/2018/05/article5540

3707/abdnin-afrika-boynuzundan-cikmasi-ve-yerine-cinin-gelmesi/ , 16.03.2021.

İHH: (Çevrim içi), https://www.ihh.org.tr/tarihce , 13.03.2021.

Independent: "Land Grab: The Race For The World's Farmland", January 27, 2014, , (Çevrim içi), https://www.independent.co.uk/news/business/analysis-and-features/land-grab-race-world-s-farmland-1677852.html , 05.06.2021.

International Maritime Organization: "Djibouti Code of Conduct", (Çevrim içi), http://www.imo.org/en/OurWork/Security/PIU/Pages/DCoC.aspx , 12.05.2020.

IRNA: "Iran, Ethiopia Underline Expansion Of Trade Ties", Oct 10, 2017, , (Çevrim içi), https://en.irna.ir/news/82691772/Iran-Ethiopia-underline-expansion-of-trade-ties , 12.03.2021.

ITC: "Bilateral Trade Between Saudi Arabia And Ethiopia Product: TOTAL All Products", (Çevrim içi), https://www.trademap.org/Bilateral_TS.aspx?nvpm=1%7c682%7c%7c231%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c1%7c2%7c1%7c1%7c1%7c1%7c1 , 19.07.2021.

KARASAKAL, Kübra: "İran'ın Afrika Boynuzu Politikası", (Çevrim içi), IRANIN_AFRIKA_BOYNUZU_POLITIKASI_Irans_F.pdf , 11.03.2021.

KHALEEL, Mohammad Abdulqadir: "Iran and Turkey's Orientation Towards Africa" **International Institute for Iranian Studies**, 24 Jan, 2018, (Çevrim içi), https://rasanah-iiis.org/english/centre-for-researches-and-studies/iran-and-turkeys-orientation-towards-africa/ , 29.03.2021.

MAHMUD, Shahnaz: "How Saudia Arabia is Facing Food Security Issues Head On", **Global Investing,** October 28, 2015, (Çevrim içi), https://www.globalaginvesting.com/saudi-arabia-facing-food-security-issues-head-on/ , 15.07.2021.

MANEK, Nizar: "Saudi Brokers Ethiopia-Eritrea Deal to Aid Regional Security", **Bloomberg**, September 17, 2018, (Çevrim içi), https://www.bloomberg.com/news/articles/2018-09-17/ethiopia-eritrea-leaders-sign-peace-accord-in-saudi-arabia .

MANJA, Leyk : "Gulf of Aden", **Salem Press Encyclopedia of Science**, 2019.

Ministry of Commerce Kingdom of Saudii Arabia: "The Kingdom Of Saudi Arabia And Djibouti Sign A Cooperation Program in The Commercial Field, Enhancing The Volume Of Trade Exchange And Investment Between The Two Countries", February 15, 2020, (Çevrim içi),https://mci.gov.sa/en/mediacenter/News/Pages/15-02-2001.aspx , 13.05.2020.

MOUSA, Randa: "Saudi Arabia is the 4th largest country investing in Ethiopia", February 7, 2017, **The Middle East Observer**, (Çevrim içi), https://www.meobserver.org/?p=11187 , 25.05.2020.

MUMBERE, Daniel: "Eritrea, Djibouti leaders hold historic meeting in Saudi Arabia", **Africa News**, September 18, 2018, (Çevrim içi), https://www.africanews.com/2018/09/18/eritrea-djibouti-leaders-hold-historic-meeting-in-saudi-arabia/ , 13.05.2020.

MUMBERE, Daniel: "It's a Season of peace in The Horn of Africa Region", **Africa News**, September 07, 2018, (Çevrim içi) , https://www.africanews.com/2018/09/07/it-s-a-season-of-peace-in-the-horn-of-africa-region/ , 13.05.2020.

New China: "Chinese-built Ethiopia-Djibouti railway begins commercial operations", January 1, 2018, (Çevrim içi), http://www.xinhuanet.com/english/2018-01/01/c_136865306.htm , 03.06.2021.

NİCHOLS, Michelle: "Iran İs New Transit Point For Somali Charcoal İn İllicit Trade Taxed By Militants: U.N. Report", **Reuters,** October 9, 2018, (Çevrim içi), https://www.reuters.com/article/us-somalia-sanctions-un-idUSKCN1MJ158 , 11.03.2021.

NOR, Mohamed Sheikh: **"Somalia's Delayed Presidential Elections: Top 7 İssues To Follow", The Africa Report,** 4 February 2021, (Çevrim içi), https://www.theafricareport.com/62733/somalias-delayed-presidential-elections-top-7-issues-to-follow/ **,** 06.03. 2021.

Oxford Busıness Group: "Saudi Companies Invest in Agricultural Infrastructure Abroad", (Çevrim içi), https://oxfordbusinessgroup.com/analysis/enhancing-food-security-local-companies-are-looking-abroad-invest-farmland-and-agricultural , 18.07.2021.

RAMANİ, Samuel: "What UAE's Growing Presence In Somaliland Means For Its Horn Of Africa Strategy", **Al-Monitor**, March 29, 2021, (Çevrim içi), https://www.al-monitor.com/originals/2021/03/what-uaes-growing-presence-somaliland-means-its-horn-africa-strategy , 20.04.2021.

Rasanah: "Houthi Attacks on Saudi Arabia and the Implications of Iran's Weapons Proliferation in Yemen", 15 Mar 2021, (Çevrim içi), https://rasanah-iiis.org/english/monitoring-and-

translation/reports/houthi-attacks-on-saudi-arabia-and-the-implications-of-irans-weapons-proliferation-in-yemen/ , 01.04.2021.

RASOOLDEEN, Mohammed: "Saudi Arabia, Djibouti Sign Mous, Agreement", **Arab News**, April 21, 2017, (Çevrim içi) , https://www.arabnews.com/node/1087871/saudi-arabia , 13.05.2020.

Reuters: "Somalia Received Saudi Aid The Day It Cut Ties With Iran: Document", JANUARY 17, 2016, (Çevrim içi), https://www.reuters.com/article/us-somalia-saudi-iran-idUSKCN0UV0BH , 11.03.2021.

SÁNCHEZ, Victoria Silvia: "The Red Sea Council: Limits And Value Of A New Regional Organization", **Algiers Herald**, March 8, 2020, (Çevrim içi), https://www.algiersherald.com/the-red-sea-council-limits-and-value-of-a-new-regional-organization/ , 18.05.2020.

Saudi Gazette: "Full Text of Saudi Arabia's Vision 2030", April 26, 2016, (Çevrim içi), http://saudigazette.com.sa/article/153680 , 22.04.2020.

SHAY, Sahul: "The Strategic Relations Between Saudi Arabia and Djibouti", **Israel Defence**, May 9, 2017, (Çevrim içi) , https://www.israeldefense.co.il/en/node/29542 , 13.05.2020.

SWANSON, Ana: "An İncredible İmage Shows How Powerful Countries Are Buying Up Much Of The World's Land", **The Washington Post,** May 21, 2015, (Çevrim içi), https://www.washingtonpost.com/news/wonk/wp/2015/05/21/rich-countries-are-buying-up-farmland-from-poorer-ones-around-the-world/ , 03,06.2021.

T.C. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı: "Ambouli Dostluk Barajı'nın açılışı için hedef 2020", 19 Şubat 2020, (Çevrim içi), https://www.uab.gov.tr/haberler/ambouli

-dostluk-baraji-nin-acilisi-icin-hedef-2020 , 09.03.2021.

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı: "Türkiye-Afrika İlişkileri", (Çevrim içi), http://www.mfa.gov.tr/turkiye-afrika iliskileri.tr.mfa , 09.03.2021

TİKA: "TİKA'dan Afrikalı Tarım Uzmanlarına Eğitim Desteği", (Çevrim içi), https://www.tika.gov.tr/tr/haber/tika%27dan_afrikali_tarim_uzmanlarina_egitim_destegi-54698 . 12.02.2021.

The Federal Democratic Republic of Ethiopia Ministry of Foreign Affairs: "Ethiopia-Iran Relation", (Çevrim içi) , http://www.mfa.gov.et/Home/TemplateI?PageName=Ethiopia Iran&TYPE=Policy%20Issue&SUBTYPE=Middle%20East%20Countries&Language=English&Layout=_Layout, 12.10.2021.

The Federal Democratic Republic of Ethiopia Ministry of Foreign Affairs: "Ethiopia-Saudi Arabia Relation", Çevrim içi), http://www.mfa.gov.et/Home/TemplateI?PageName=Ethiopia-%20Saudi%20Arabia&TYPE=Policy%20Issue&SUBTYPE=Middle%20East%20Countries&Language=English&Layout=_Layout, 12.10.2021.

The Yale Review of International Studies: "First Place — On the Shores of Bab-el-Mandeb: Assessing China's First Overseas Military Base in Djibouti and

Chinese Grand Strategic Vision for the Horn of Africa and Indian Ocean", June, 2018, (Çevrim içi), http://yris.yira.org/acheson-prize/2445 , 18.03.2021.

The Oakland Institute: "On the Take", August 26, 2015, (Çevrim içi), https://www.oaklandinstitute.org/take , , 13.07.2021.

The Financial Times: "The Great Land Rush Ethiopia: The Billionaire's Farm", March 1, 2016, (Çevrim içi), https://ig.ft.com/sites/land-rush-investment/ethiopia/ , 13.07.2021.

The World Bank: "The World Bank in Ethiopia", Mar 18, 2021, (Çevrim içi), https://www.worldbank.org/en/country/ethiopia/overview#1 , 13.07.2021.

The World Bank: "The World Bank in Eritrea", (Çevrim içi), https://www.worldbank.org/en/country/eritrea/overview , 26.07.2021.

The World Bank: (Çevrim içi), https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?end=2020&locations=SO&start=2020 , 24.07.2021.

The World Bank: "The World Bank In Djibouti ", (Çevrim içi), https://www.worldbank.org/en/country/djibouti/overview , 26.07.2021.

The United Nations: "The Permanent Mission of the Republic of Djibouti to the United Nations-Country Facts", (Çevrim içi), https://www.un.int/djibouti/djibouti/country-facts , 26.07.2021.

United Nations Security Council: "Adopted by the Security Council on 25 February 2021", Resolution 2563 (2021), (Çevrim içi), https://undocs.org/en/S/RES/2563(2021) , 06.03. 2021.

Uppsala Conflict Data Program: "Somalia", (Çevrim içi), https://ucdp.uu.se/country/520 , 24.07.2021.

United Nations Population Fund: "World Population Dashboard Ethiopia", (Çevrim içi), https://www.unfpa.org/data/world-population/ET , 24.07.2021.

"**Vision Realization Programs",** (Çevrim içi), https://vision2030.gov.sa/en/programs/FSDP, 24.04.2020.

Wargeyska Saxafi: "UAE And Saudi Arabia Are Bringing The Horn Of Africa Closer To The Gulf States", December 11, 2019, , (Çevrim içi), https://wargeyskasaxafi.wordpress.com/2019/12/11/uae-and-saudi-arabia-are-bringing-the-horn-of-africa-closer-to-the-gulf-states/ , 28.04.2020.

Wargeyska Saxafi: "Why Are Gulf Countries So Interested In The Horn Of Africa?", January 17, 2019, (Çevrim içi) , https://saxafimedia.com/gulf-countries-interested-horn-africa/# , 17.05.2020

WİLSON, Tom, ENGLAND, Andrew: "Middle East's power struggle moves to the Horn of Africa", **Financial Times**, June 30, 2019, (Çevrim içi), https://www.ft.com/content/53b8b78c-

90f2-11e9-b7ea-60e35ef678d2 , 18.05.2020.

WOOD, Callum: "Bab Al-Mandeb: The Gate Of Tears", **Wargeyska Saxafi,** September 2, 2018, (Çevrim içi) , https://saxafimedia.com/bab-al-mandeb-gate-tears/ , 28.04.2020.